

Ri lok'olaj ch'abel ri niya'o colotajic ri tz'ibatal ca ruma San Lucas

Ri lok'olaj ch'abel ri niya'o colotajic ri tz'iban ca ruma San Lucas, nuc'ut chkawech chi ri Jesús ya Riya' ri c'amayon pe ri colotajic y ma xu (xe) ta wi chique ri tinamit Israel, xa can chique chuka' ri nic'aj chic tinamit ri yec'o chuwech re ruwach'ulef.

Re wuj re' nuk'alajsaj chkawech ri achique xbanatej tek xalex y tek xq'uiy ri Jesús. Nubij chuka' ri achique xbanatej riq'ui ri ruc'aslen ri Juan ri Bautista.

Ri tanaj 4 mocaj 16 y napon c'a pa mocaj 29, nubij chi tek ri Jesús xapon chupan ri jay ri kas nic'ut wi ri ruch'abel ri Dios ri chiri' pa tinamit Nazaret, xbeya'ox (xbeya') pe chare ri wuj ri rutz'iban ca ri profeta Isaías y Riya' xusiq'uij ri tanaj 61 mocaj 1 y 2 ri acuchi (achique) nubij wi: Ri Lok'olaj Espiritu riche (rixin) ri Dios c'o wuq'ui, nicha'. Y ri xusiq'uij ka ri Jesús can chrij Riya' mismo nich'o wi.

Nuc'ut chuka' chi ri Kajaf Jesús ma nrajo' ta ri mac, pero can yerajo' ri aj maqui', yerajo' ri winek ri can majun oc quik'ij, yerajo' ri pobres, ri yawa'i' y quinojel winek ri nicajo' niquinimaj ri achique nubij ri Dios. Y ri' nuc'ut chi ri Jesús can nojneq ránima riq'ui ajowabel.

Ri xtz'iban re wuj re' jun ajk'omanel y rumari' tek can jabel ruk'alajsaxic xuben chare ri achique rubanic xuben ri Jesús, tek xeruc'achojasj ri winek chare ri quik'axon.

Ri nabey tak ch'abel chare ri Teófilo

1 ¹Ye q'uiy yan c'a quitijon chic quik'ij riche (rixin) chi niquitz'ibaj pa rucholajen ri can kitzij chi xbanatej^a chkacojol. ²Y ri rutz'ibaxic ri xquiben chare can achi'el wi ri xtzijox chake cuma ri xetz'eto^b ri c'a pa rutiquiribel pe. Y ri xetz'eto ri xbanatej xe'oc chuka' tzijoy ruch'abel ri Dios. ³Y riyin chuka' nwajo' ntz'ibaj ri xbanatej. Can xintij c'a nuk'ij riche (rixin) chi xinwetamaj chrij ri rutiquiribel. Y yac'ari' ri nwajo' ntzijoj chawe. Nwajo' chi pa rucholajen^c ntz'ibaj chawe riyit nimalaj Teófilo, ⁴riche (rixin) chi queri' nawetamaj jabel chrij ri kitzij^d ri ye bin y ye c'utun pe chawech.

^aJn. 20.30, 31; Hch. 1.1-3; 1 Ti. 3.16. ^bJn. 15.27; 2 P. 1.16; 1 Jn. 1.3. ^cHch. 1.1; 11.4. ^dJn. 20.31.

Jun ángel nubij chi xtalex jun ac'al ri xtubini'aj Juan

⁵Chiri' pa Judea xc'oje' c'a jun sacerdote ri xubini'aj Zacarías, y riya' xc'oje' c'a quiq'ui ri jumoc sacerdotes ri quibini'an chi ye riche (rixin) ri Abías.^e Y ri tiempo ri' ya c'a ri achi Herodes^f ri rey chiri' pa Judea. Ri rixjayil c'a ri Zacarías, Elisabet rubi'. Ri Elisabet ri' jun chique ri ye riy rumam ca ri nimalaj sacerdote ri xubini'aj Aarón. ⁶Ri juc'ulaj winek ri' choj ri quic'aslen chuwech ri Ajaf Dios, y niquinimaj c'a ri rutzij.^g Can niquiben wi ri nubij. Y majun winek nicowin nibin ta jun tzij chiquij, ruma chi can ye choj wi. ⁷Ri juc'ulaj winek ri' majun c'a calc'ual, ruma ri Elisabet ma alanel ta. Y chi ye ca'! ye rijita'k chic.

⁸Y tek xapon c'a ri semana chi yesamej^h pa rachoch ri Dios ri jumoc sacerdotes ri can cachibil qui' riq'ui ri Zacarías, ⁹ri k'ij c'a ri' ya ri Zacarías ri xkajben chi ntoc apo pa rachoch ri Dios riche (rixin) chi nuporoj ri pon,ⁱ can achi'el ri kas niquiben wi ri rech sacerdotes chi jalajoj ruwech samaj yequibanala'. ¹⁰Y tek ntajin c'a chuporoxic ri pon, quinojel c'a ri winek ri quimolon qui' ri chuwayaj el,^j yetajin niquiben orar. ¹¹Yac'a tek c'o ri Zacarías chiri' ntajin nuporoj ri pon, yac'ari' tek xuc'ut ri' jun ángel riche (rixin) ri Ajaf Dios chuwech. Y ri ángel ri' xpa'e' chunakajal ri altar ri niporox wi ri pon. Pa rajquik'a' ri altar^k xpa'e' wi. ¹²Tek ri Zacarías xutz'et ri ángel ri', xsach ru'c'u'x y xpe xibinri'il' chare. ¹³Pero ri ángel xubij chare ri Zacarías: Ma taxibij ta awi!^m Ri Dios xrac'axaj ri a'oración.ⁿ Ri Elisabet ri awixjayil xtic'oje' c'a jun ral, y ri ac'al ri', Juan ri rubi' ri xtaya'. ¹⁴Ri ac'al c'a ri' xtuc'om pe sibilaj quicoten chawe riyit, y xtuc'om pe chuka' quicoten^o chique sibilaj ye q'uiy winek. ¹⁵Ruma ri awalc'ual xtoc jun samajel ri sibilaj nim ruk'ij xtitz'etetej ruma ri Dios.^p Ma xtukum ta ruya'al uva, ni nic'aj chic quiwech ya' ri yek'abarisán,^q ruma chi can pa ralaxic pe nojneq ri ránima riq'ui ri Lok'olaj Espíritu. ¹⁶Y xtuben c'a chique ye q'uiy awech israelitas chi niquinimaj ri Ajaf Dios y nijalatej ri quic'aslen. ¹⁷Yac'a ri Juan ri awalc'ual ri xtínabeyej chuwech ri Ajaf.^r Y riya' can xtic'oje' c'a ri Lok'olaj Espíritu y ri uchuk'a' riq'ui, can achi'el ri xc'oje' riq'ui ri Elías.^s Chuka' ri Juan xtuben c'a chique ri te'ej tata'aj chi yecajo' ri calc'ual,^t y xtuben chuka' chique ri winek ri ma yeniman ta tzij, chi xtiquic'ujaj jun chojlaj c'aslen, achi'el ri quic'uan ri winek choj quic'aslen. Querí' ruchojmirisaxic xtuben apo chique ri winek, riche (rixin) chi querí' ri winek ri' xa can xu (xe wi) chic ri Ajaf coyoben apo, xcha' ri ángel chare ri Zacarías.

¹⁸Y ri Zacarías xuc'utuj chare ri ángel: ¿Achique c'a rubanic tek xtínwetamaj^u riyin chi can kitzij ri nabij chuwe? Ruma chi riyin y ri wixjayil xa yoj rijita'k chic,^v y ma yec'oje' ta chic kalc'ual, xcha'.

^eNeh. 12.4. ^fMt. 2.1. ^g1 R. 9.4; 2 R. 20.3; Sal. 119.6; 2 Co. 1.12. ^h2 Cr. 8.14. ⁱEx. 30.7, 8. ^jLv. 16.17. ^kEx. 30.1. ^lLc. 1.29; 2.9; 5.8; Hch. 10.4. ^mAp. 1.17. ⁿGn. 25.21; 1 S. 1.27; Hch. 10.4. ^oLc. 1.58. ^pMt. 11.11; Jn. 5.35. ^qNm. 6.1-3; Jue. 13.4; Lc. 7.33. ^rIs. 40.3; Mal. 3.1; Lc. 1.76. ^sMt. 11.14. ^tMal. 4.5, 6. ^uGn. 15.8; Jue. 6.36, 37; Is. 38.22. ^vGn. 17.17; 18.12.

¹⁹Y yac'ari' tek ri ángel xubij chare: Yin c'a riyin ri yin rutako'n ri Dios ri Gabriel^w nubi' ri yinc'o chuwech ri Dios. Y xirutek pe wacami riche (rixin) chi nonbij ca chawe ri nuc'om pe quicoten, ruma chi xtic'oje' awalc'ual.

²⁰Y ruma c'a chi ma xanimaj ta ri xinbij chawe, xcamemur^x c'a ca, man c'a xcach'o ta chic, c'a ya tek xtalex na ri awalc'ual, c'ac'ari' xcach'o chic jun bey. Ronojel c'a ri' can xtibanatej na wi, pero c'a ya tek xtapon na ri k'ij, xcha'.

²¹Y tek ri Zacarías nitzijon c'a ri ángel riq'ui, ri winek ri ye oyobeyon riche (rixin) ri chuwayaj el, niqubila' c'a: ¿Achique c'a ruma tek xa ma ntel ta pe chupan ri lok'olaj rachoch ri Dios? ²²Y tek ri Zacarías xbe'el pe, ma nicowin ta chic nich'o chique, ruma chi memurnek chic. Rumac'ari', ri ye oyobeyon riche (rixin), xquinabej chi c'o xuc'ut ri' chuwech ri chiri' chupan ri lok'olaj rachoch ri Dios. Ri Zacarías xaxu (xaxe wi) riq'ui ruk'a' nich'o wi chique, ruma xa xmemur c'a ca.

²³Y tek riya' ye rutz'akatisan^y chic ca ri k'ij riche (rixin) ri samaj chiri' pa rachoch ri Dios, xbe chrachoch.

²⁴Tek xa ma jane q'uiy ta k'ij tic'o ca ri xc'ulwachitej chiri' pa rachoch ri Dios, ri Elisabet ri rixjayil ri Zacarías xunabej chi riya' xa yawa' chic, y rumari' ma xel ta pa bey wu'o' ic'. Ri Elisabet nubij c'a: ²⁵Wacami ri Wajaf Dios nuya' c'a re ac'al re' chuwe, riche (rixin) chi riyin ma xquiquiux ta^z chic chiquiwech ri winek ri niquikasaj nuk'ij^a ruma chi majun wal.^b

Jun ángel nuya' c'a rutzijol chare ri María chi xtralaj jun ac'al y Jesús rubi' ri c'o chi nuya'

²⁶Yac'a tek ri Elisabet ruchapon chic waki' ic' yawa' pe, yac'ari' tek ri Dios xutek chic ri ángel^c Gabriel pa jun tinamit ri Nazaret rubi', jun tinamit ri c'o pa rucuenta ri Galilea. ²⁷Ri ángel Gabriel xtak riq'ui jun k'opoj, ri María rubi'. Ri k'opoj c'a ri,^d c'utun chic riche (rixin) chi nic'ule' riq'ui jun c'ajol ri José rubi'. Y ri José ri' jun chique ri ye riy rumam ca ri rey David. ²⁸Ri ángel can xapon na wi riq'ui ri k'opoj, y xubij chare: ¡Tiquicot c'a ri awánima, ruma sibilaj xaka chuwech ri Dios! Ri Ajaf can c'o awuq'ui.^e Y chique quinojel ri ixoki', yit c'a riyit ri sibilaj bendición xac'ul.^f

²⁹Y tek ri María xutz'et ri ángel y xrac'axaj ri xbix chare, xsach ruc'ut^{xg} y xuch'ob c'a ka pa ránima chi achique ruma tek quere' rutzil ruwech niya'ox (nya') ruma ri ángel. ³⁰Yac'ari' tek ri ángel chanin xubij chare ri María: Ma taxibij ta awi'. Riyit awilon rutzil ri Dios. ³¹Wacami c'a, nbij ca chawe chi xtipec'alanic chawij, y tek xtalex^h c'a ri ac'al ri', ti c'ajol (ala') y Jesús ri rubi' ri xtaya'. ³²Riya' sibilaj nim c'a ruk'ij xtic'oje',ⁱ y xtubini'aj chuka' Ruc'ajol ri nimalaj Dios. Ri Jesús jun chique ri ye riy rumam ca ri rey David, y ri Ajaf Dios can ya c'a Riya' ri xtutz'uyuba^j pa ruch'acat ri rey David ri xc'oje' ojer ca, ³³riche (rixin) chi queri' ri Jesús nuk'et tzij

^wDn. 8.16; 9.21; Mt. 18.10; He. 1.14. ^xEx. 4.11; Ez. 3.26; 24.27; Lc. 1.62-64. ^y1 Cr. 9.25.

^zGn. 30.23; Is. 4.1. ^a1 S. 1.6. ^bIs. 54.1. ^cLc. 1.19. ^dIs. 7.14; Mt. 1.18. ^eJue. 6.12.

^fLc. 1.42. ^gLc. 1.12. ^hGa. 4.4. ⁱFil. 2.10. ^j2 S. 7.12; Sal. 132.11; Is. 9.6, 7; 16.5; Jer. 23.5.

pan iwi' riyix, ri yix riy rumam ca ri Jacob. Y ri ruk'atbel tzij can riche (rixin) xtibe k'ij xtibe sek,^k majun bey chic xtitane' ta, xcha' ri ángel chare ri María.

³⁴Y tek ri María rac'axan chic ka ronojel ri', xuc'utuj chare ri ángel: ¿Achiq'ue c'a modo ri' tek xtic'oje' wal? Ruma riyin xa ma jane yinc'o ta riq'ui ri achi ri xtoc wachijil.

³⁵Y ri ángel xubij chare ri María: Ya ri Lok'olaj Espíritu riq'ui ri ruchuk'a' ri nimalaj Dios, ri xtika pe pan awi'.^l Rumac'ari', ri lok'olaj ac'al ri xtalex awuq'ui, can xtubini'aj na wi Ruc'ajol ri Dios.^m ³⁶Y tawetamaj c'a chuka' ca, chi ri Elisabet ri awach'alal xtralaj jun ac'al, astape' ma alanel ta y chuka' can ri'j chic. Y re wacami c'o chic waki' ric'. ³⁷Ruma chi ri Dios can ronojel nicowin nuben.ⁿ

³⁸Can yac'ari' tek ri María xubij: Yac'are' yinc'o, yin jun rusamajel ri Ajaf. Can tibanatej c'a achi'el ri xabij chuwe, xcha' ri María chare ri ángel. Y ri ángel xel el chiri' riq'ui ri María, y xbe.

Ri María xbe chutz'etic ri Elisabet

³⁹Ye k'ij c'a ri' tek ri María can chanin xbe pa jun tinamit ri c'o pa ruwi' jun juyul' ri c'o pa rucuenta ri Judea. ⁴⁰Y tek xapon chiri' pa tinamit, riya' xbe pa cachoch ri Zacarías y ri Elisabet, y xuya' c'a rutzil ruwech ri Elisabet. ⁴¹Tek ri Elisabet xrac'axaj ri rutzil ruwech ri xya'ox (xya') ruma ri María, can sibilaj xropin ri ac'al ri royoben xuna' riya'. Y ri Elisabet xnoj ránima riq'ui ri Lok'olaj Espíritu,^o ⁴²y can riq'ui c'a ruchuk'a' xch'o, y xubij: Chkacojol riyoj ixoki', yit c'a riyit ri sibilaj bendición ac'ulun,^p y queri' chuka' ri bendición c'o pa ruwi' ri ac'al ri xtalex awuq'ui. ⁴³Ma nik'ax ta c'a chinuwech, ¿ruma yin achiq'ue ta c'a riyin, riche (rixin) chi no'aya' ca rutzil nuwech riyit ri yit rute' ri Wajaf?^q ⁴⁴Y can xu (xe) wi xinwac'axaj ri ach'abel tek xaya' rutzil nuwech, ri ac'al ri woyoben, can xropin ruma quicoten, xinna' riyin. ⁴⁵Jabel c'a ruwa'ak'ij^r ruma chi xanimaj ri xubij ri Ajaf chawe, ruma ri ac'al ri xbix chawe chi xtalex awuq'ui, can xtalex na wi.

⁴⁶Y yac'ari' tek ri María xubij:

Riyin riq'ui ronojel wánima nya' ruk'ij ri Ajaf.^s

⁴⁷Ri wánima niq'icot ruma ri Dios ri Nucolonel.^t

⁴⁸Ruma chi ri Dios xirucha' riyin ri rusamajel ri xa majun oc nuk'ij.^u

Y janipe' ri xtibe apo, ri winek xtiquibij chi jabel ruwanuk'ij.^v

⁴⁹Ruma q'uiy nima'k tak utzil ri rubanon pe chuwe Riya', ri can nicowin wi nuben ronojel.^w

^k Dn. 2.44; 7.14; Mi. 4.7; Jn. 12.34. ^l Mt. 1.18, 20. ^m Mt. 14.33; 26.63; Lc. 1.32; Jn. 1.34; 20.31; Hch. 8.37; Ro. 1.4. ⁿ Gn. 18.14; Jer. 32.17; Ro. 4.21. ^o Hch. 6.3; Ef. 5.18; Ap. 1.10. ^p Jue. 5.24. ^q Lc. 2.11. ^r Jn. 20.29. ^s 1 S. 2.1. ^t 1 Ti. 1.1; Tit. 3.4. ^u 1 S. 1.11; Sal. 138.6. ^v Mal. 3.12; Lc. 11.27. ^w Sal. 71.19; 126.2, 3.

Y ri rubi' Riya' can lok'olaj wi.^x

⁵⁰ Can nujoyowaj c'a chuka' quiwech quinojel ri winek,^y ri chi sol chi sol yek'tax el chuwech re ruwach'ulef,^z ri can niqixibij wi qui' yemacun chuwech.^a

⁵¹ Y riq'ui c'a ri ruchuk'a', can q'luiy c'a rubanalon.^b

Riya' rukasan quik'ij ri yech'obo pa tak cánima chi can nima'k quik'ij.^c

⁵² Ye rukasan ri nima'k aj k'atbel tak tzij, y ye runimirisan ri xa majun quik'ij.^d

⁵³ Ri yewayjan, can xuya' c'a ronojel ri nic'atzin chique; yec'a ri beyoma' xa choj queri' xetak el. Can majun xuya' el chique.

⁵⁴ Riya' yoj ruto'on c'a riyoj israelitas ri can yoj rucha'on wi riche (rixin) chi nikaben ri rusamaj.

Ma yoj rumestan ta ca y rujoyowan kawech.^e

⁵⁵ Can rujoyowan wi kawech, achi'el ri rubin ca chique ri kati't kamama' ri xec'oje' ojer ca, ri can rubin ca chare ri Abraham^f y chake riyoj ri yoj riy rumam ca riya'. Ri Dios can majun bey c'a xtumestaj ta ri rubin ca.

Quec'ari' xubij ri María.

⁵⁶ Y ri María xa juba' ma achi'el oxi' ic' xc'oje' ka pa rachoch ri Elisabet, y c'ac'ari' xtzolin chrachoch.

Tek xalex ri Juan ri Bautista

⁵⁷ Tek xapon ri k'ij riche (rixin) chi nalex ri ti ac'al riq'ui ri Elisabet, xralaj jun ac'al ti c'ajol (ala'). ⁵⁸ Y ri winek c'a ri ye ruvecinos ri Elisabet y ri ye rach'alal tek xquic'axaj c'a chi xralaj jun ac'al^g ruma ri nimalaj rutzil ri Dios, ri winek c'a ri' xe'apon riq'ui chuya'ic rutzil ruwech, y sibilaj c'a chuka' xequicot riq'ui.^h ⁵⁹ Y riye' xe'apon chic c'a riq'ui ri Elisabet, tek xapon c'a ri wakxaki' ruk'ij ri ac'al, tek can ya chuka' k'ij ri' niban ri circuncisiónⁱ chare ri ac'al. Y can ya chuka' k'ij ri' tek niqicanoj ca rubi' ri ac'al. Y ri yec'o quiq'ui ri rute' rutata' ri ac'al xcajo' c'a xquiya' ta ri rubi' ri rutata' chare ri ac'al, y queri' ri ac'al xubini'aj ta Zacarías. ⁶⁰ Yac'a ri rute' ri ac'al chanin xubij: Re ac'al re' ma xtubini'aj ta achi'el rubi' ri rutata', ruma re ac'al re' xtubini'aj Juan.^j

⁶¹ Y ri yec'o quiq'ui ri Elisabet xquibij chare: ¿Achique ruma tek nawajo' chi re ac'al nubini'aj Juan? Ruma majun chique ri ye awach'alal ri que ta ri' rubi'.

⁶² Yac'ari' tek xa riq'ui retal xech'o apo chare ri Zacarías, ri rutata' ri ac'al, riche (rixin) chi niqic'utuj chare achique bi'aj nrajo' nuya' chare ri ac'al. ⁶³ Ri rutata' ri ac'al xuc'utuj jun tz'alan ri ye'ucusex riche (rixin) tz'ibanen y chuwech c'a ri

^x Sal. 111.9. ^y Ex. 20.6. ^z Gn. 17.7. ^a Sal. 85.9; 118.4; 145.19; 147.11; Mal. 3.16-18; Ap. 19.5. ^b Sal. 98.1; 118.15. ^c Sal. 33.10; 1 P. 5.5. ^d 1 S. 2.6, 7; Sal. 75.7. ^e Sal. 98.3; Jer. 31.3, 20. ^f Gn. 17.19; Ga. 3.16. ^g Lc. 1.36. ^h Lc. 1.14. ⁱ Gn. 17.12; 21.4; Lv. 12.3; Lc. 2.21; Hch. 7.8; Fil. 3.5. ^j Lc. 1.13.

tz'alan ri' xutz'ibaj: Ri ac'al xtubini'aj Juan. Y quinojel c'a ri quimolon apo qui' quiq'ui ri rute' rutata' ri ac'al, xquimey, ruma can ya ri bi'aj ri xubij ri te'ej, can ya chuka' ri' xutz'ibaj ri Zacarías chuwech ri tz'alan. ⁶⁴Can yac'ari' tek ri Zacarías xch'o chic jun bey.^k Y riya' can xu (xe) wi xch'o, can yac'ari' xuya' ruk'ij ri Dios. ⁶⁵Y ri ye quivecinos xpe c'a xibinri'il chique, ruma ri xbanatej chiril'. Y ri xbanatej, xel c'a rutzijol chiril' pa tak juyu' ri c'o pa rucuenta ri Judea. ⁶⁶Y quinojel c'a winek ri ye'ac'axan ri xbanatej quiq'ui ri Zacarías y ri Elisabet, niqiyec c'a ka pa tak cánima' ri nitzijox chique, y niqibij: ¿Achiqwe c'a rusamaj ruc'amom pe re ac'al re'? yecha'. Ruma nik'alajin chi can c'o wi ri Ajaf Dios riq'ui.^m

Ri Zacarías nuya' ruk'ij ri Dios

⁶⁷Rumac'ari' ri Zacarías, ri rutata' ri ac'al, tek nojneq ránima riq'ui ri Lok'olaj Espíritu,ⁿ riya' xuk'alajsaj c'a y xubij:

⁶⁸Sibilaj ta xtinimirisex rubi' ri Ajaf Dios kiche (kixin) riyoj ri yoj aj Israel,^o ruma yojrunataj pe riyoj ri yoj rutinamit, y yojrucol.^p

⁶⁹Ri Dios nuya' jun kanimalaj Colonel.

Y ri Kacolonel ri', jun chique ri ye riy rumam ca ri David ri jun karey y rusamajel ri Dios ri xc'oje' ojer ca.^q

⁷⁰Ri Dios xbin chique ri lok'olaj tak profetas ri xek'alajsan ri ruch'abel Riya' ojer ca, chi xquibij chi xtuya' jun Kacolonel.^r

⁷¹Can rubin wi pe chi xkojrucol chiquiwech ri ye'etzelan kiche (kixin), y xkojrucol pa quik'a' ri ma yojcajo' ta,

⁷²y chuka' rubin ca chi nujoyowaj quiwech ri kati't kamama' ri xec'oje' ojer ca, y chuka' ma numestaj ta ri lok'olaj trato^s ri xuben riq'ui ri Abraham.

⁷³Can xubij wi chare ri ojer kamama' Abraham^t ri c'o chi nuben chake,

⁷⁴chi can yojrucol pa quik'a' ri ye'etzelan kiche (kixin),^u

riche (rixin) chi queri' ma nikaxibij ta ki' chi nikaben ri rusamaj,^v

⁷⁵y riq'ui jun chojmilaj y ch'ajch'ojlaj c'aslen chuwech Riya',^w nikaben ri rusamaj ronojel k'ij ri yojc'ase' el chuwech re ruwach'ulef.

⁷⁶Y riyit ti nuc'ajol, xcha' ri Zacarías, xtibix chawe chi can yit jun profeta ri k'alajsey ruch'abel ri nimalaj Dios.

Ruma yit c'a riyit ri xcanabeyej chuwech ri Ajaf riche (rixin) chi xtachojmirisaj apo ri rubey,^x

⁷⁷y yit c'a riyit ri xcak'alajsan chi ri Dios nucuy quimac ri can ye rutinamit, riche (rixin) chi yecolotej.

^kLc. 1.20. ^lGn. 37.11; Dn. 7.28; Lc. 2.19. ^mGn. 39.2; 1 S. 3.19; 16.18; 1 R. 18.46; Sal. 80.17; 89.21; Hch. 11.21. ⁿNm. 11.25; 2 S. 23.2; 2 Cr. 20.14; Jl. 2.28; 2 P. 1.21. ^o1 R. 1.48; Sal. 41.13; 72.18; 106.48. ^pEx. 3.16, 20; Sal. 111.9. ^qSal. 132.17. ^rJer. 23.5; Dn. 9.24; Hch. 3.20, 21; Ro. 1.2, 3. ^sGn. 12.1-3; Lv. 26.42; Sal. 98.3; Hch. 3.25. ^tHe. 6.13, 14. ^uRo. 6.16-18. ^vHe. 9.14. ^wJer. 32.39; Ef. 4.24; 2 Ts. 2.13; 2 Ti. 1.9; Tit. 2.12; 1 P. 1.15; 2 P. 1.4. ^xIs. 40.3; Mal. 3.1; Mt. 11.10.

78 Y ri', xaxu (xaxe) wi ruma chi ri ka-Dios nujoyowaj kawech riq'ui ronojel ajowabel.

Rumari' tek c'a chila' chicaj nutek wi pe Jun ri nosakirisan kiche (kixin),^y ri can achi'el tek ntel pe ri k'ij.

79 Ri Jun c'a ri nosakirisan, xquerusakirisaj ri yec'o pa k'eku'm y ri yec'o pa rumujal ri camic,^z y xkojruc'ujaj c'a chupan ri bey riche (rixin) uxlanibel c'u'x.

Quecáre' ri chábél ri xerubij ri Zacarías.

80 Y quec'ari', ri ac'al ri xalex quiq'ui ri Zacarías y ri Elisabet, ruchapon c'a q'uiyen y chuka' queri' riq'ui ri ruc'aslen chuwech ri Dios.^a Y ya c'a ri pa tak desierto xc'oje' wi, y xuk'alajsaj ri' c'a ya tek xapon ri k'ij riche (rixin) chi xutzijoj ri ruch'abel ri Dios chiquiwech ri rech aj Israel.

Tek xalex ri Jesús

2 ¹ Y xbanatej c'a chi pa rutiempo ri Augusto César tek ya riya' ri aj k'atbel tzij, riya' xutek c'a rubixic chique quinojel ri winek chi tiquitiz'ibaj quibi'. ² Yari' ri nabey mul niban queri'. Y tek xban ri nabey tz'iban bi'aj ri',^b yari' tek c'a nik'ato na tzij ri jun achi ri Cirenio rubi', chila' pa ruwach'udef Siria. ³ Y ri winek pan Israel c'o c'a chi nbequitiz'ibaj quibi' pa tak quitinamit. ⁴ Y chiri' pa rucuenta ri Galilea c'o jun tinamit ri Nazaret rubi'. Y ri chiri' pa Nazaret c'o c'a jun achi ri José rubi'. Y ri José c'a ri', c'o c'a chi nibe chutz'ibaxic ri rubi' c'a pa Belén,^c ri jun tinamit ri c'a pa rucuenta ri Judea c'o wi, ruma ye aj chiri' ri ye ojer tak rati't rumama'. Chiri' c'a pa Belén xalex wi ri rey David, y ri José can jun chique ri ye riy rumam ca ri rey David.^d ⁵ Y ri José rachibilan ri María ri ya'on chic chare riche (rixin) chi ntoc rixjayil, xebe c'a pa Belén chutz'ibaxic quibi'. Y ri María xa nakaj chic c'a ri alanic chrij. ⁶ Y chiri' c'a pa Belén yec'o wi tek ri María xtz'aket ri ruk'ij riche (rixin) chi nralaj ri ac'al.^e ⁷ Riya' xc'oje' c'a ral ti c'ajol (ala').^f Ri María jabel xubor ri ac'al pa tziek, y xuliba' pa jun quipaybal chicop. Pa jun quica'aj chicop xalex wi ri nabey ti ral ri María, ruma chi nojneq chic ri mesón.

Tek xquie'ut qui' ri ángeles chiquiwech ri ye aj yuk'a'

⁸ Y yec'o c'a aj yuk'a' yequiwaraj quicarne' pa jun juyul, ri nakaj nicanaj wi ca chare ri tinamit Belén. ⁹ Can yac'ari' tek xuc'ut ri' jun ángel chiquiwech ri aj yuk'a' ri', jun ángel ri petenak chila' chicaj riq'ui ri Ajaf. Y riye' sibilaj xquixibij qui' ruma ri ángel,^g y ruma chuka' ri sakil riche (rixin) ri Ajaf ri xsakirisan quiche (quixin). ¹⁰ Yac'a ri ángel xubij chique: Ma tixibij ta iwi!. Tiwac'axaj na pe' re nwajo' nbij chiwe, can riche (rixin) sibilaj quicoten. Y ma xu (xe) ta wi iwuche (iwixin) riyix re quicoten re', xa can quiche (quixin) chuka' quinojel winek.^h ¹¹ Tiwac'axaj c'a

^y Mal. 4.2; Ef. 5.14; 2 P. 1.19. ^z Is. 9.2. ^a Lc. 2.40. ^b Hch. 5.37. ^c 1 S. 16.1; Mi. 5.2; Jn. 7.42. ^d Mt. 1.20; Lc. 1.27. ^e Mt. 2.1. ^f Mt. 1.25; Ga. 4.4. ^g Lc. 1.12. ^h Gn. 12.3; Col. 1.23.

re xtinbij chiwe: Chila' pa Belén, ri rutinamit ca ri rey David, wacami xalex c'a ri Colonel,ⁱ ri Cristo ri Ajaf.^j ¹²Ri retal riche (rixin) chi wi ya ti ac'al ri' ri niwil, xtitz'et c'a chi boron jabel pa tziek y cotz'oban pa jun quiwaybal chicop, xcha' ri ángel.

¹³Can yac'a chuka' ri' tek xebec'ulun pe nic'aj chic ángeles ri ye petenak chila' chicaj^k y can sibilaj ye q'uiy. Y riye' niquiya' c'a ruk'ij ri Dios,^l y niqubij:

¹⁴¡Wacami, ri chila' chicaj sibilaj niya'ox (nya') ruk'ij ruc'o'jlen ri Dios!
iY wawe' chuwech re ruwach'u'lef xoka yan ri uxlanibel c'u'x.^m Xoka yan chiquicojol ri winek, ruma ri rutzil ri Dios!

¹⁵Can xu (xe) wi xquibij ca queri' ri ángeles, can yac'ari' tek xebe chila' chicaj. Y can xu (xe wi) c'a xebe ri ángeles ri', ri aj yuk'a' can yac'ari' xquibila' ka chiquiwech: Jo' chanin pa Belén. Jo' chutz'eticⁿ ri ac'al ri xalex chila'. Ruma ri Ajaf can xutek pe rubixic chake.

¹⁶Y riche (rixin) c'a chi nbequit'eta' ri ac'al, ri aj yuk'a' ri' can chanin c'a xebe c'a pa tinamit. Can xebequila' wi c'a ri María, ri José, y ri ac'al can cotz'oban c'a pa jun quiwaybal chicop. ¹⁷Ri aj yuk'a' ri', can xu (xe) wi xquit'et ri ac'al, xquichop c'a rutzijoxic ri xbix chique ruma ri ángel, chrij ri ti ac'al ri'. ¹⁸Y quinojel c'a ri winek ri ye'ac'axan quiche (quixin), can xquimey ri utzilaj tak ch'abel ri niquit'ijoj ri aj yuk'a'. ¹⁹Y ri María can xeruyec c'a pa ránima ronojel ri tzij ri', y yeruch'ob chuka' ronojel ri tzij ri'.^o ²⁰Ri aj yuk'a' xetzolin c'a. Y riye' niqiyala' c'a ruk'ij ruc'o'jlen ri Dios y niqunimirisala' ri rubi'. Riye' quec'ari' niqubien ruma ronojel ri quit'eton y quic'axan chic. Can xbanatej wi c'a achi'el ri rubin ca ri ángel.

Ri ti ac'al Jesús xuc'uex pa rachoch ri Dios

²¹Y tek xtz'aket ri wakxaki' k'ij ri talex wi ri ac'al, xban ri circuncisión chare,^p y can ya chuka' k'ij ri' tek nicanox rubi', y Jesús^q ri rubi' ri xquiya', ruma ya bi'aj ri' ri xubij ca ri ángel chare ri María tek can c'a ma jane c'o ta alaníc chrij.

²²Y tek xtz'aket c'a ri k'ij achi'el nubij ri ley riche (rixin) ri Moisés, chi ri ixoki' ri xe'alan c'o chi niquich'ajch'ojsaj qui',^r ri María y ri José xquic'uaj c'a ri ac'al Jesús pa rachoch ri Dios pa Jerusalem, riche (rixin) chi xbequic'utu' ca chuwech ri Ajaf Dios. ²³Queri' xquiben ruma ri ruley ri Ajaf Dios nubij chi ronojel ri nabey ac'al, wi ti c'ajol (ala'), can nijach wi chare ri Dios riche (rixin) chi ntoc rusamajel.^s ²⁴Ri José y ri María can xquiben wi c'a ri nubij chupan ri ruley ri Ajaf Dios, ri nich'o chrij ri ch'ajch'ojirisanic. Riye' xequiya' c'a ca'i' palomax^t riche (rixin) chi xecamisex chuwech ri Dios, ruma ri ley can nubij wi c'a: Ca'i' palomax ye nima'k o ca'i' tak cocoj.

²⁵Y chiri' pa tinamit Jerusalem ri tiempo ri', c'o c'a jun achi ri Simeón rubi'. Ri jun achi c'a ri', can choj ri ruc'aslen y kas ya'ol ruk'ij ri Dios. Ri Simeón, can c'o wi

ⁱIs. 9.6; Mt. 1.21; Ga. 4.4; 2 Ti. 1.10; 1 Jn. 4.14. ^jFil. 2.11. ^kGn. 28.12. ^lSal. 103.20.

^mIs. 57.19; Ef. 2.14, 17. ⁿSal. 111.2; Mt. 2.1. ^oGn. 37.11; 1 S. 21.12; Pr. 4.4; Os. 14.9.

^pGn. 17.12; Lv. 12.3. ^qMt. 1.21; Fil. 2.8-10. ^rLv. 12.2-8. ^sEx. 13.2; 22.29; Nm. 3.13.

^tLv. 12.8.

c'a ri Lok'olaj Espiritu riq'ui y royoben^d chuka' tek xtipe ri Cristo riche (rixin) chi nicolotej riya' y ri rech aj Israel. ²⁶Y ri Lok'olaj Espiritu ruk'alajsan chic c'a chare ri Simeón chi ma nicom ta na, xticom pero c'a ya tek rutz'eton chic na ca ri Cristo, ri xtutek pe ri Ajaf Dios. ²⁷Y chupan c'a ri k'ij tek ri te'ej tata'aj xquic'uaj ri ac'al pa rachoch ri Dios riche (rixin) chi niquiben achi'el ri nubij ri ley, can yac'a chuka' k'ij ri' tek xapon ri Simeón pa rachoch ri Dios, ruma queri' xrajo' ri Lok'olaj Espiritu.'

²⁸Ri Simeón xuch'elej c'a ri ac'al, y riche (rixin) chi xuya' ruk'ij ri Dios, xubij c'a:

²⁹Ajaf, wacami c'a ri yin asamajel xa can utz chic chi yinawelesaj el, "
can riq'ui c'a uxlanibel c'u'x yibe,

ruma can achi'el ri abin chuwe, can queri' xbanatej.

³⁰Ri runak' tak nuwech xquitzu' yan c'a ca ri Colonel ri petenak awuq'ui riyit,^x

³¹ri xaya' pe riyit quiche (quixin) quinojel ri winek.^y

³²Ya Riya' chuka' ri Sakil quiche (quixin) ri winek ri ma ye israelitas ta, ruma ya Riya' xtic'utu ri bey chiquiwech^z riche (rixin) chi ye'apon awuq'ui.

Y riyoj ri yoj atinamit Israel, ruma can chkacojol xalex wi ri Colonel, q'uiy c'a utzil xtikac'ul y xtic'oje' kak'ij kac'oijen,

xcha' ri Simeón.

³³Y ri José y ri María ri rute' ri Jesús can xquimey tek xquic'axaj ri xubila' ri Simeón chrij ri ac'al. ³⁴Y yac'ari' tek ri Simeón xeruben bendecir ri José y ri María y c'ac'ari' xubij chare ri María, ri rute' ri ac'al: Tawac'axaj na pe', re ac'al re' nim ri samaj ri ya'on pe chare ruma ri Dios. Y ruma Riya', ye q'uiy chique ri kech aj Israel ri xquecolotej. Y ye q'uiy chuka' ri xquetzak, ruma xtiquetzelaj.^a ³⁵Can ruma c'a Riya' tek xtibek'alajin pe ri etzelal ri c'o pa tak cánima ri winek. Y ri Simeón xubij chuka' chare ri María: Ruma ri pokon ri xtiban chare ri Jesús, xtipe k'axon awuq'ui riyit.^b Xtana' c'a chi can achi'el jun espada ri xtusoc ri awánima, xcha' ri Simeón.

³⁶Chiri' c'a pa rachoch ri Dios c'o c'a jun ixok ri Ana rubi'. Riya' jun ixok ri nik'alajsan ri ruch'abel ri Dios.^c Riya' rumi'al ca jun achi ri Fanuel rubi', y jun chique ri ye riy rumam ca ri Aser, ri jun achi xc'oje' ojer ca. Ri Ana c'a ri' ti ri'j chic. Riya' c'a co'ol tek xc'ule'. Pero xaxu (xaxe wi) wuku' juna' xquic'uaj qui' riq'ui ri rachijil, ruma xa chanin xcom el ri achi chuwech. ³⁷Y ma xc'ule' ta chic. C'o chic c'a ochenta y cuatro rujuna', y can k'ij k'ij nic'oje' pa rachoch ri Dios. Q'uiy c'a mul can ma niwa' ta, riche (rixin) chi nuben orar. Nuya' c'a ruk'ij ri Dios chi pak'ij chi chak'a'.^d ³⁸Tek ri Ana xutz'et ri ti ac'al Jesús, riya' xbe apo riq'ui. Y sibilaj c'a xmatioxin chare ri Dios ruma ri ac'al ri', ruma xunabej chi ya Colonel ri'. Y xuchop c'a rutzijoxic chique ri winek ri ye oyobeyon^e riche (rixin) ri Colonel ri', ri chiri' pa Jerusalem.

^uLm. 3.25, 26; Mr. 15.43. ^vHch. 8.29; 10.19; 16.7. ^wGn. 46.30; Fil. 1.23. ^xIs. 52.10; Hch. 4.12. ^ySal. 98.2; Lc. 1.10, 11. ^zIs. 9.2; Jn. 8.12. ^aIs. 8.13-15; Os. 14.9; Ro. 9.32, 33; 1 Co. 1.23; 1 P. 2.7, 8. ^bSal. 42.10; Mt. 11.19; Jn. 19.25; Hch. 28.22; 1 P. 2.4; 4.14.

^cEx. 15.20. ^dHch. 26.7; 1 Ti. 5.5. ^eLm. 3.25, 26; Mr. 15.43; Lc. 2.25.

Tek ri José y ri María xetzolin pa tinamit Nazaret

³⁹Ri José y ri María xquiben c'a ronojel ri nuchilabej ri Ajaf Dios chupan ri ruley, ri c'o chi niqubien tek c'a juba' talex jun ac'al. C'ac'ari' xetzolin pa cachoch chiri' pa Nazaret. Ri tinamit ri' c'a pa rucuenta ri Galilea^f c'o wi. ⁴⁰Y ri ac'al xuchop c'a ruq'uiyen, y petenak más ruchuk'a'. Y petenak chuka' más runa'oj, y c'o ri rutzil ri Dios pa ruwi'.

**Cablajuj c'a rujuna' ri Jesús tek nitzijon c'a quiq'ui
ri aj tz'iba' ri chiri' pa rachoch ri Dios**

⁴¹Ri María y ri José ri ye rute' rutata' ri Jesús, can ronojel c'a juna' yebe pa tinamit Jerusalem, tek napon ri k'ij riche (rixin) ri nimak'ij pascua.^g ⁴²Y xapon chic c'a jun bey ri k'ij riche (rixin) ri nimak'ij ri'. Ri Jesús c'o c'a cablajuj rujuna' tek xebe c'a pa tinamit Jerusalem, can achi'el wi niqubien ri quech aj Israel. ⁴³Tek k'axnek chic c'a ca ri nimak'ij pascua, ri María y ri José xetzolin chcachoch. Pero riye' ma quetaman ta c'a chi ri ac'al Jesús xa xc'oje' na c'a ca chiri' pa tinamit Jerusalem. ⁴⁴Ri José y ri María can quicukuban ka quic'u'x chi ri ac'al benak, y queri' xebiyin jun k'ij. Yac'a tek xquichop xquic'utula' chique ri cach'alal y chique ri quetaman quiwech, c'ac'ari' tek xquinabej chi xa ma benak ta. ⁴⁵Y ruma chi ma xquil ta, ri José y ri María xetzolin ca chucanoxic ri ac'al c'a pa tinamit Jerusalem.

⁴⁶C'a pa rox k'ij c'a chare ri quisachon wi ca ri ac'al, c'ac'ari' xquil ri ac'al pa rachoch ri Dios chiri' pa Jerusalem, tz'uyul apo quiq'ui ri achi'a' ri q'uiy quetaman chrij ri ley, nrac'axaj ri niqubij y c'o chuka' ri yeruc'utula' apo chique.^h ⁴⁷Y quinojel c'a ri can xquic'axaj ri nubij ri ac'al can xquimey,ⁱ ruma chi ri nic'utux pe chare cuma ri aj tz'iba', ri ac'al can jabel wi nicowin nubij apo chique. Riya' can nik'alajin wi chi ronojel jabel nik'ax chuwech y c'o etamabel riq'ui. ⁴⁸Chiri' c'a pa rachoch ri Dios c'o wi ri Jesús tek ri María y ri José xbequila'. Riye' can xquimey c'a. Y yac'ari' tek ri rute' xubij chare ri ral: ¿Achique xaben? ¿Achique ruma tek xac'oje' ca y ma xabij ta chake? Tatzu' la'. La atata' y riyin sibilaj yit kacanon chic. Y can nik'axo chic kánima ruma ma juba' yatkil ta.

⁴⁹Y yac'ari' tek Riya' xubij chique: ¿Achique c'a ruma tek sibilaj yinicanoj? Chinuwech riyin, riyix can jabel wi iwetaman chi ya ri nrajo' ri Nata' Dios, yari' ri c'o chi nben.^j

⁵⁰Yac'a ri ch'abel ri xubij ri ac'al chique ri José y ri María, ma xk'ax ta chiquiwech.^k

⁵¹Y c'ac'ari' ri ac'al junan c'a xtzolin quiq'ui riye' c'a chcachoch, ri c'o pa tinamit Nazaret. Ri ac'al can sibilaj c'a nunimaj quitzij. Y ronojel c'a ri xbanatej ri pa Jerusalem riq'ui ri ac'al, ri María xeruyec c'a pa ránima.^l

^fMt. 2.22, 23. ^gEx. 12.14; 23.15; 34.18; Lv. 23.5; Dt. 16.1-7; 1 S. 1.3, 21. ^hIs. 49.1, 2; 50.4. ⁱMt. 7.28; Mr. 1.22; Jn. 7.15. ^jJn. 4.34; 8.29; 9.4; 14.31. ^kLc. 9.45; 18.34. ^lGn. 37.11; Dn. 7.28; Lc. 2.19.

⁵²Y riq'ui ri benak ri tiempo, ri Jesús ruchapon c'a q'uiyen, y can queri' chuka' petenak más runa'oj. Can sibilaj c'a utz nitz'etetej ruma ri Dios, y sibilaj c'a chuka' utz nitz'etetej cuma ri winek.^m

Ri Juan ri Bautista nutzijoj ri ruch'abel ri Dios

3 ¹Chupan ri wolajuj juna' tek ruchapon nik'ato pe tzij ri Tiberio César,ⁿ ya c'a riya' ri c'o pa quiwi' ye caji' chic aj k'atbel tak tzij y ri caji' aj k'atbel tak tzij ri' ye c'a achi'a' re': Jun ya ri Poncio Pilato rubi', ri nik'ato tzij pa Judea. Y ri jun chic, Herodes rubi', ri nik'ato tzij pa Galilea. Y ri rox, Felipe c'a rubi',^o rach'alal ri Herodes, y ri Felipe ri' nik'ato tzij pa Iturea y pa Traconite. Y ri rucaj aj k'atbel tzij, Lisaniás rubi', ri nik'ato tzij pan Abilinia. ²Y can yac'a chuka' tiempo ri' tek ya ri Anás y ri Caifás ye nimalaj tak sacerdotes chiri' pa rachoch ri Dios.^p Yac'a chuka' tiempo ri' tek ri Dios xch'o riq'ui ri Juan ri rucajajol ri Zacarías, pa jun desierto. ³Y ri Juan ronojel c'a ri ruchi' ri raken ya' Jordán xbe wi. Riya' xubij c'a chique ri winek ri xe'apon riq'ui chi tizolin c'a pe quic'u'x riq'ui ri Dios^q y tiqubana' bautizar qui', riche (rixin) chi queri' ri Dios nucuy quimac.^r ⁴Y can ya c'a riq'ui ri Juan xbanatej wi ri rutz'iban ca ri profeta Isaías, jun chique ri xek'alajsan ri ruch'abel ri Dios ojer ca. Quec'are' ri rutz'iban ca:

C'o c'a jun achi ri xtic'oje' pa desierto.

Y riya' xtunek c'a ruchi' riche (rixin) chi xtubij chique ri winek ri xque'apon riq'ui:

Tichojmirisaj apo rubey ri Ajaf^s y can choj tibana' chare.

⁵Y riche (rixin) c'a chi nichojmirisex jun bey, can nic'atzin c'a chi yenojsex ri jul.

Nic'atzin chuka' yejunumex ri tanatek.

Ri xotoxek tak bey, choj niban chique.

Y ri cujquek tak bey, li'an c'a chuka' niban chique.

⁶Y quinojel c'a ri winek xtiquit'et c'a ri xtuben ri Dios riche (rixin) chi yecolotej,^t

nicha' chupan ri wuj ri rutz'iban ca ri Isaías.

⁷Y tek ri winek ye'apon riq'ui ri Juan ruma nicajo' chi yeban el bautizar ruma riya', riya' nubij c'a chique: Riyix xa yix achi'el itzel tak cumatz ruma niwajo' yixanmej chuwech ri ruca'yewal. ¿Achique xbin chiwe chi utz yixanmej chuwech ri ruca'yewal ri xtutek pe ri Dios re chkawech apo?^u ⁸Riyix nic'atzin c'a chi nic'ut chi can kitzij nitzolin pe ic'u'x riq'ui ri Dios.^v Y man c'a tich'ob ta ka chi can xu (xe) wi ruma chi yix ralc'ual ca ri Abraham, chi ruma ta ri' xquixcolotej, ma que ta ri'. Ruma xa ta ri Dios nrajo', Riya' can nicowin wi nuben ralc'ual ri Abraham chique re abej re ye'it'et wawe'. ⁹Ri ruca'yewal ri

^m 1 S. 2.26. ⁿ Mt. 22.17. ^o Mt. 14.1, 3. ^p Jn. 11.49; 18.13; Hch. 4.6. ^q Mt. 3.1, 2; Mr. 1.4; Hch. 13.24; 19.4. ^r Lc. 1.77. ^s Is. 40.3; Mt. 3.3; Mr. 1.3; Jn. 1.23. ^t Sal. 98.2; Is. 52.10.

^u Mt. 3.7. ^v Is. 1.16; Ez. 18.27; Hch. 26.20; 2 Co. 7.10.

nuya' ri Dios xa nipe yan. Riya' can xtuben achi'el nuben jun achi ri c'o chic ri iquej pa ruk'a' riche (rixin) chi xqueruchoy ri che' ri xa ma yewachin ta jabel. Y ronojel c'a ri xqueruchoy el, xqueruq'uek pa k'ak',^w xcha' ri Juan.

¹⁰Y can yac'ari' tek ri winek ri ye'ac'axan apo riche (rixin) ri Juan, xquic'utuj chare: ¿Achiq'ue c'a ri ruc'amon chi nikaben?^x xecha'.

¹¹Y ri Juan xubij c'a chique ri xec'utun apo: Achiq'ue c'a chiwe riyix ri c'o ca'i' rutziak, tuya' jun chare ri majun rutziak. Y xabachique c'a chuka' chiwe riyix ri c'o wey riq'ui, tuya' c'a chuka' ruway^y ri xa majun ruway, xcha' chique.

¹²Y yec'o c'a chuka' apo riq'ui ri Juan, ca'i' oxi' achi'a' ri ye c'utuy tak alcawal^z riche (rixin) chi yeban el bautizar. Y xepe c'a ri achi'a' ri' xquic'utuj chare ri Juan: Tijonel, y riyoj, ¿achiq'ue c'a ri ruc'amon chi nikaben? xecha' chare.

¹³Ri Juan xubij chique: Xaxu (xaxe wi) c'a ri alcawal ri bin chiwe ruma ri aj k'atbel tzij, can xu (xe) wi ri' tic'utuj chique ri winek. Man c'a tic'utuj ta más.^a

¹⁴Can yac'a chuka' ri' tek yec'o ca'i' oxi' soldados ri ye aponak riq'ui ri Juan, xquic'utuj apo chare: Y riyoj, ¿achiq'ue c'a ri ruc'amon chi nikaben? xecha'. Ri Juan xubij c'a chique: Man c'a que'iwelesala' ta quicosas ri winek, ma ruma ta chi c'o k'atbel tzij pan ik'a'. Ni ma tik'abaj ta tzij chiquij^b ri winek riche (rixin) chi c'o niwelesaj chique. Xa quixquicot c'a riq'ui ri irajil ri nich'ec, xcha' ri Juan.

¹⁵Y ri winek ri yec'o c'a apo riq'ui ri Juan, can coyoben c'a chi ri Juan nubij ta chique chi achiq'ue c'a ri' riya', ruma riye' niquibila' c'a pa tak cánima chi riq'ui juba' chi ri Juan yari' ri Cristo.^c ¹⁶Rumac'ari' ri Juan xubij chique ri winek ri ye aponak riq'ui: Riyin pa ya' yixinben wi bautizar. Pero c'o c'a jun achi ri xtipe re chkawech apo, ri xquixruben bautizar riq'ui ri Lok'olaj Espíritu^d y riq'ui k'ak'. Ri Jun c'a ri xtipe, can más wi nim ruk'lij y can más wi nim ruchuk'a' que chinuwech riyin. Rumari' riyin ma yin ruc'amon ta (takal ta chuwij) chi nquir ri ruximbel ri ruxajab. ¹⁷Y ri Jun c'a ri xtipe, can ruchojmirisan chic ri' riche (rixin) chi nuben achi'el nuben jun achi tek nujosk'lij ri rutrigo pan era, ri can c'o chic jun horqueta pa ruk'a' riche (rixin) chi nuq'uek chuwacak'ik' ri trigo ri ch'ayon chic. Ri trigo ri nuchayuj ca ri', yari' ri numol y nuyec. Yac'a ri raken ri trigo ri nuc'uaj el cak'ik', xa nuporoj pa k'ak' ri majun bey nichuptej ta. Can quec'ari'^e xtuben ri jun achi ri xtipe, xcha' ri Juan.

¹⁸Q'uiy c'a tzij ri achi'el re' ri xerubij ri Juan riche (rixin) chi xerupixabaj ri winek, tek xutzijoj ri lok'olaj ch'abel ri niya'o colotajic. ¹⁹Chuka' ri Juan xchapon chare ri Herodes, ri jun chique ri ye caji' aj k'atbel tak tzij chupan ri tiempo ri' y xubij chare: Riyit ma utz ta abanon ruma ac'amon ka ri Herodías, rixjayil ri awach'alal Felipe, xcha' chare. Y ma xu (xe) ta wi ri' ri xubij chare,

^wMt. 3.10; Jn. 15.2, 6. ^xHch. 2.37. ^y2 Co. 8.14; 1 Ti. 6.18; Stg. 2.15, 16; 1 Jn. 3.17.

^zMt. 21.32. ^aMi. 6.8; Lc. 19.8. ^bEx. 23.1; Lv. 19.11, 12. ^cJn. 1.19, 20. ^dMt. 3.11; 1 Co. 12.13. ^eMi. 4.12.

xa can xerunataj chuka' ri nic'aj chic rumac ri ye rubanalon^f ri Herodes. ²⁰Y ri Herodes xa xnimatej c'a anej más ri rumac, ruma xutz'apij ri Juan pa cárcel.

Tek xban bautizar ri Jesús

²¹Y xc'ulwachitej c'a chi tek ntajin yeban bautizar ri winek, xban chuka' bautizar ri Jesús.^g Y tek ri Jesús ntajin c'a chi oración, yac'ari' tek xjakatej ri caj. ²²Y ri Lok'olaj Espíritu can tz'etetel wi ri xka pe pa ruwi' ri Jesús. Can achi'el jun palomax ri xka pe pa ruwi' Riya'. Y yac'ari' tek c'o jun ch'abel ri xpe chila' chicaj y xubij: Yit c'a riyit ri Nuc'ajol y can sibilaj yatinwajo', y can nucukuban wi nuc'u'x awuq'ui,^h xcha' ri ch'abel ri'.

Ri Jesús can Ruc'ajol wi ri Dios

²³Chupan ri tiempo ri', ri Jesús c'o achi'el xa juwinek lajij rujuna!ⁱ Can yac'ari' tek xuchop ri rusamaj. Y pa quic'u'x ri winek chi ri Jesús can ruc'ajol wi ri José.^j Ri José ruc'ajol ca ri Elí. ²⁴Y ri Elí, ruc'ajol ca ri Matat, y ri Matat ruc'ajol ca ri Leví, y ri Leví ruc'ajol ca ri Melqui, y ri Melqui ruc'ajol ca ri Jana, y ri Jana ruc'ajol ca jun chic achi ri José rubi'. ²⁵Y ri José, ruc'ajol ca ri Matatías, y ri Matatías ruc'ajol ca ri Amós, y ri Amós ruc'ajol ca ri Nahum, y ri Nahum ruc'ajol ca ri Esli, y ri Esli ruc'ajol ca ri Nagai. ²⁶Y ri Nagai, ruc'ajol ca ri Maat, y ri Maat ruc'ajol ca jun chic achi ri Matatías rubi', y ri Matatías, ruc'ajol ca ri Semei, y ri Semei ruc'ajol ca jun chic achi José rubi', y ri José, ruc'ajol ca ri Judá. ²⁷Y ri Judá, ruc'ajol ca ri Joana, y ri Joana ruc'ajol ca ri Resa, y ri Resa ruc'ajol ca ri Zorobabel, y ri Zorobabel ruc'ajol ca ri Salatiel, y ri Salatiel ruc'ajol ca ri Neri. ²⁸Y ri Neri, ruc'ajol ca jun chic achi Melqui rubi', y ri Melqui ruc'ajol ca ri Adi, y ri Adi ruc'ajol ca ri Cosam, y ri Cosam ruc'ajol ca ri Elmodam, y ri Elmodam ruc'ajol ca ri Er. ²⁹Y ri Er, ruc'ajol ca ri Josué, y ri Josué ruc'ajol ca ri Eliezer, y ri Eliezer ruc'ajol ca ri Jorim, y ri Jorim ruc'ajol ca jun chic achi ri Matat rubi'. ³⁰Y ri Matat, ruc'ajol ca jun achi ri Leví rubi', y ri Leví ruc'ajol ca ri Simeón, y ri Simeón ruc'ajol ca jun chic achi ri Judá rubi', y ri Judá ruc'ajol ca jun chic achi ri José rubi', y ri José ruc'ajol ca ri Jonán, y ri Jonán ruc'ajol ca ri Eliaquim. ³¹Y ri Eliaquim, ruc'ajol ca ri Melea, y ri Melea ruc'ajol ca ri Mainán, y ri Mainán ruc'ajol ca ri Matata, y ri Matata ruc'ajol ca ri Natán.^k ³²Y ri Natán, ruc'ajol ca ri David, y ri David ruc'ajol ca ri Isaí,^l y ri Isaí ruc'ajol ca ri Obed, y ri Obed ruc'ajol ca ri Booz, y ri Booz ruc'ajol ca ri Salmón, y ri Salmón ruc'ajol ca ri Naasón. ³³Y ri Naasón, ruc'ajol ca ri Aminadab, y ri Aminadab ruc'ajol ca ri Aram, y ri Aram ruc'ajol ca ri Esrom, y ri Esrom ruc'ajol ca ri Fares, y ri Fares ruc'ajol ca jun chic achi ri Judá rubi'. ³⁴Y ri Judá, ruc'ajol ca ri Jacob, y ri Jacob ruc'ajol ca ri Isaac, y ri Isaac ruc'ajol ca ri Abraham, y ri Abraham ruc'ajol ca ri Taré, y ri Taré ruc'ajol ca ri Nacor.^m ³⁵Y ri Nacor, ruc'ajol ca

^fJr. 28.15, 16; Mt. 14.3, 4; Mr. 6.17, 18. ^gMt. 3.13-17. ^h2 P. 1.17. ⁱNm. 4.3, 35, 39, 47.

^jMt. 13.55; Jn. 6.42. ^k2 S. 5.14; 1 Cr. 3.5; Zac. 12.12. ^lRt. 4.17, 22; 1 S. 17.58; 1 Cr. 2.12, 13; Sal. 72.20; Is. 11.1, 2; Mt. 1.5, 6; Hch. 13.22, 23. ^mGn. 11.24, 25.

ri Serug, y ri Serug ruc'ajol ca ri Ragau, y ri Ragau ruc'ajol ca ri Peleg, y ri Peleg ruc'ajol ca ri Heber, y ri Heber ruc'ajol ca ri Sala. ³⁶Y ri Sala, ruc'ajol ca ri Cainán, y ri Cainán ruc'ajol ca ri Arfaxad, y ri Arfaxad ruc'ajol ca ri Sem,ⁿ y ri Sem ruc'ajol ca ri Noé, y ri Noé ruc'ajol ca ri Lamec. ³⁷Y ri Lamec, ruc'ajol ca ri Matusalén, y ri Matusalén ruc'ajol ca ri Enoc, y ri Enoc ruc'ajol ca ri Jared, y ri Jared ruc'ajol ca ri Mahalaleel, y ri Mahalaleel ruc'ajol ca jun chic achi ri Cainán rubi!. ³⁸Y ri Cainán, ruc'ajol ca ri Enós, y ri Enós ruc'ajol ca jun achi Set rubi!, y ri Set ruc'ajol ca ri Adán, y ri Adán ruc'ajol ca ri Dios.^o

Tek ri Jesús xtojtohex ruma ri itzel winek

4 ¹Ri k'ij c'a tek xban bautizar ri Jesús, Riya' nojneq ránima riq'ui ri Lok'olaj Espíritu^p xtzolin pe ri pa raken ya' Jordán. Y ri Jesús xuc'uex c'a ruma ri Lok'olaj Espíritu, riche (rixin) chi xbe^q c'a pa jun desierto. ²Y chiri' xc'oje' wi. Ri cawinek' k'ij c'a ri xc'oje' chiri', ri itzel winek can nutij ruk'ij chrij riche (rixin) chi nitzak ta pa ruk'a'.^s Y janipe' tiempo xc'oje' ri Jesús chupan ri lugar ri!, ma xwa' ta. Rumari' xpe runumic. ³Y can yac'ari' tek c'o apo ri itzel winek, y xubij chare ri Jesús: Wi kas kitzij chi yit c'a riyit ri Ruc'ajol ri Dios, tabana' c'a chique re abej re' chi que'oc caxlan wey.

⁴Yac'a ri Jesús xubij chare: Tz'ibatal ca chupan ri ruch'abel ri Dios, chi ma xu (xe) ta wi riq'ui caxlan wey nic'ase' wi ri winek, xa can nic'ase' chuka' riq'ui ronojel ri ruch'abel ri Dios.^t

⁵Y can yac'ari' tek ri itzel winek xuc'uj ri Jesús pa ruwi' jun juyu' ri nej jotol chicaj, y xa pa jun ti rato xuc'ut chuwech ri Jesús ronojel ri cajawaren ri nima'k tak tinamit ri yec'o chuwech re ruwach'ulef. ⁶Y c'ac'ari' ri itzel winek xubij chic chare ri Jesús: Riyin njech pan ak'a' re nima'k tak tinamit re', ri can c'o quic'ojlen, y riyin nya' k'ij chawe riche (rixin) chi riyit nak'et tzij pa quiwi', ruma pa nuk'a' riyin ye jachon wi ca, y riyin yicowin nya' xabachoj chare nwajo' nya' wi.^u ⁷Y wi riyit yaxuque' yamaje' chinuwech riche (rixin) chi naya' nuk'ij, ronojel c'a re' xque'oc awuche (awixin), xcha' ri itzel winek.

⁸Yac'ari' tek ri Jesús xubij chare: Cabiyin quela' riyit Satanás. Ruma chupan ri ruch'abel ri Dios ri tz'ibatal ca, nubij: Xaxu (xaxe) wi c'a ri Ajaf Dios taya' ruk'ij, y xaxu (xaxe wi) chuka' Riya' ri ruc'amon chi nanimaj ri nubij,^v xcha' ri Jesús chare.

⁹Y can yac'a chuka' ri' tek ri itzel winek xuc'uj ri Jesús, c'a pa tinamit Jerusalem, y c'a pa ruwi' ri rachoch ri Dios xberuya' wi. Y tek yec'o chic chiri', ri itzel winek xubij chare ri Jesús: Tac'aka' ka awi' wawe', wi kas kitzij chi yit Ruc'ajol ri Dios.^w ¹⁰Ruma chupan ri ruch'abel ri Dios tz'ibatal ca, nubij:

Ri Dios can xquerutek pe ri ru'ángeles awuq'ui, riche (rixin) chi yatquichajij.

ⁿGn. 11.10, 11. ^oGn. 1.26, 27; 2.7; 5.1, 2; Is. 64.8. ^pIs. 11.2; 61.1; Mt. 4.1; Mr. 1.12; Jn. 3.34. ^qLc. 2.27. ^rEx. 34.28; 1 R. 19.8. ^sGn. 3.15; He. 2.18; 4.15. ^tDt. 8.3; Ef. 6.17.

^uJn. 12.31; 14.30; Ap. 13. 2, 7. ^vDt. 6.13; 10.20. ^wMt. 4.6; 8.29; Ro. 1.4.

¹¹ Xcatquili'ej pa quik'a',

riche (rixin) chi queri' ma xtachak'ij (xtatoch') ta awaken chuwech abej.^x

¹² Yac'a ri Jesús xubij chare ri itzel winek: Bitajnek c'a ca chi ma tatojtobej ta ri Awajaf Dios.^y

¹³ Y tek ri itzel winek majun chic xril ri nuben ta chare ri Jesús, riche (rixin) chi nutojtobej, xuya' c'a ca y xroyobej chic na juba' tiempo^z c'ac'ari' xtutojtobej chic jun bey.

Tek ri Jesús xuchop rutzijoxic ri ruch'abel ri Dios

¹⁴ Y ri Jesús xtzolin pa Galilea,^a y nojneq ránima riq'ui ri ruchuk'a' ri Lok'olaj Espíritu. Y pa quinojel c'a tinamit ri yec'lo pe chunakajal ri Galilea, xbe rutzijol ri Jesús ruma ri yerubanala'.^b ¹⁵ Y Riya' xabachique tinamit napon wi, nuc'ut c'a ri ruch'abel ri Dios pa tak jay ri kas nic'ut wi ri ruch'abel ri Dios. Y quinojel c'a ri winek ri ye'ac'axan ri nubij, niquiyala' c'a ruk'ij.^c

Tek ri Jesús xapon chic pa tinamit Nazaret

¹⁶ Ri Jesús xbe pa tinamit Nazaret,^d ri tinamit ri xq'uiy wi Riya'. Y chupan ri uxlanibel k'ij, Riya' xbe c'a chupan ri jay ri kas nic'ut wi ri ruch'abel ri Dios,^e can achi'el wi ri tuben. Y tek c'o chic chiri', Riya' xpa'e' c'a, riche (rixin) chi nusiq'uij ri ruch'abel ri Dios. ¹⁷ Y xjach c'a pa ruk'a' ri Jesús ri wuj ri rutz'iban ca ri profeta Isaías, jun chique ri xek'alajsan ri ruch'abel ri Dios ojer ca, riche (rixin) chi nusiq'uij chiquiwech ri winek ri quimolon qui' chiri'. Y tek xuric' c'a ri wuj ri', xril ri acuchi (achique) nubij wi:

¹⁸ Ri Lok'olaj Espíritu riche (rixin) ri Ajaf Dios, c'o wuq'ui riyin, ruma can xirucha' wi pe riche (rixin) chi ntzijojej chique ri pobres ri lok'olaj ch'abel ri niya'o colotajic.

Xirutek pe chuka' riche (rixin) chi yenwak'omaj ri winek ri nik'axo cánima pa ruk'a' ri mac.

Xirutek pe ri Dios riche (rixin) chi nbij chique ri winek ri ye ximil pa ruk'a' ri mac, chi c'o modo yecolotej pa ruk'a'.

Xitak pe chuka' riche (rixin) chi nben chique ri winek ri ye moyi' chi yetzu'un. Y ri Dios xirutek pe chuka' riche (rixin) chi yencol ri winek ri sibilaj niquitij pokon pa quik'a' nic'aj chic.^f

¹⁹ Y xirutek pe chuka' riche (rixin) chi nbij chique ri winek chi ya tiempo re' tek ri Ajaf Dios nuben ri utzil.^g

²⁰ Y ri Jesús xubot c'a ca ri wuj ri xusiq'uij chiquiwech ri winek ri yec'lo chupan ri jay ri kas nic'ut wi ri ruch'abel ri Dios. Y yac'ari' tek xuya' ca chare jun ri nisamej chiri', y xbetz'uye' c'a riche (rixin) chi nich'o. Y ri

^xSal. 91.11, 12. ^yDt. 6.16. ^zJn. 14.30; Stg. 4.7. ^aMt. 4.12. ^bHch. 10.37. ^cIs. 52.13.

^dMt. 2.23. ^eHch. 13.14. ^fSal. 45.7; Is. 11.2-5; 42.1; 59.14-18; Dn. 9.24. ^gLv. 25.8; 2 Co. 6.2.

winek quitzuliben quitzuliben c'a. ²¹Y Riya' xuchop c'a rubixic chique: Wacami yac'are' nibanatej chiwech riyix ri tz'ibatal ca.

²²Y quinojel c'a ri winek ri quimolon qui' chiri', sibilaj xka chiquiwech ri Jesús. Y ri utzilaj tak ch'abel^h ri xerubij ri Jesús chique, can xquimey c'a, ruma chi majun bey ye quic'axalon ta ch'abel achi'el ri xerubijⁱ chique. Y ri winek ri' niquibila' c'a chuka' chiquiwech: ¿La xa ma ya ta camí re' ri ruc'ajol ri José?^j yecha'.

²³Y ri Jesús xubij chique: Riyin can wetaman chi riyix nibij re ch'abel re' chuwij: Ajk'omanel, tawak'omaj ka awi' ayon riyit. Ruma kac'axan chi q'uiy milagros ye'abanala' pa Capernaum.^k Wacami can que'abanala' c'a chuka' wawe' pan atinamit,^l yixcha'.

²⁴Y xubij chuka' chique ri quimolon qui' chiri': Majun profeta ri nik'alajsan ri ruch'abel ri Dios ri xtiya'ox (xtya') ta ruk'ij pa rutinamit.^m ²⁵Y riyin nbij chi riyix iwetaman ri xbanatej tek ma xuben ta job oxí' juna' riq'ui nic'aj,ⁿ pa rutiempo ri profeta Elías ri jun achi ri xk'alajsan ri ruch'abel ri Dios ojer ca. Can kitzij wi chi sibilaj ye q'uiy ri ixoki' ye malcani' yec'o wawe' pan Israel ri tiempo ri', tek xpe nimalaj wayjal chuwech ronojel re karuwach'ulef. ²⁶Pero ri Dios ma xutek ta ri Elías chuto'ic jun malca'n ixok wawe' pan Israel. Ri Dios xutek el ri Elías riq'ui jun malca'n ixok c'a pa jun tinamit ri Sarepta^o rubi'. Y ri tinamit Sarepta ri', xa ma pa rucuenta ta ri Israel c'o wi, xa c'a chunakajal ri tinamit Sidón c'o wi apo. ²⁷Y can queri' chuka' xc'ulwachitej quiq'ui ri yawa'l' pa rutiempo ri profeta Eliseo, ri xk'alajsan ri ruch'abel ri Dios ojer ca. Pa rutiempo c'a ri Eliseo, ri wawe' pan Israel can yec'o c'a q'uiy yawa'l' riq'ui ri jun yabil ri lepra rubi'. Pero majun ri xc'achojsex ta chique ri c'o ri yabil ri' chiquij, xaxu (xaxe wi) c'a ri Naamán ri xc'achojsex y riya' xa ma israelita ta, xa jun achi ri nipe pa Siria.^p

²⁸Y ri winek ri quimolon qui' chiri' pa jay ri kas nic'ut wi ri ruch'abel ri Dios, tek xquic'axaj ri xubij ri Jesús chique, xyacatej coyowal. ²⁹Y xebeyacatej pe, c'ac'ari' xquelesaj el chuchi' ri tinamit. Ri jun tinamit c'a ri' pa ruwi' jun juyu' c'o wi. Rumari' ri winek xquic'uaj c'a el ri Jesús riche (rixin) chi nbequinima' ca chuchi' siwan. ³⁰Yac'a ri Jesús achi'el ye majun ri winek chuwech. Choj xel pe chiquicojol ri winek y xbe el.^q

Jun achi ri c'o jun itzel espíritu riq'ui

³¹Yac'ari' tek ri Jesús xbe ka pa tinamit Capernaum, jun tinamit ri c'o pa rucuenta ri Galilea. Y Riya' nutzijoj ri ruch'abel ri Dios chique ri winek ri quimolon qui' chiri' pa jay ri kas nic'ut wi ri ruch'abel ri Dios^r pa tak uxlanibel k'ij. ³²Y quinojel c'a ri winek ri quimolon qui' chiri', can

^hSal. 45.2; Pr. 10.32; Mr. 6.2. ⁱMt. 13.54; Lc. 2.47. ^jJn. 6.42. ^kMt. 4.13; 11.23. ^lMt. 13.54; Mr. 6.1. ^mMt. 13.57; Mr. 6.4; Jn. 4.44; Hch. 22.3, 18-22. ⁿ1 R. 17.7; 18.1; Stg. 5.17, 18. ^o1 R. 17.9. ^p2 R. 5.1. ^qJn. 8.59; 10.39; 18.6, 7; Hch. 12.11, 18. ^rMr. 1.21.

sibilaj c'a xquimey ri ch'abel ri xuc'ut chiquiwech, ruma chi ri ruch'abel Riya' can nuc'ut chi can c'o k'atbel tzij pa ruk'a'.^s

³³Y chiri' chupan ri jay ri kas nic'ut wi ri ruch'abel ri Dios, ri k'ij ri' c'o c'a apo jun achi ri c'o jun itzel espíritu riq'ui. Y ri itzel espíritu ri c'o riq'ui ri achi, riq'ui ruchuk'a' xurek ruchi"^t y xubij: ³⁴Man kojaneq ta. ¿Achiqwe nawajo' chake, riyit Jesús aj Nazaret? ¿Xape c'a ríche (rixin) chi naq'uis kak'ij? Riyin wetaman yit achiqwe c'a riyit y rumari' wetaman chi riyit can yit lok'olaj"^u wi y yit petenak riq'ui ri Dios, xcha'.

³⁵Yac'a ri Jesús xchapon chare ri itzel espíritu y xubij: Ma cach'o ta chic, y catel el. Y ri itzel espíritu ri' tek xel el riq'ui ri achi xuben ca chare chi xtzak pan ulef, chiri' chiquicojol ri winek ri quimolon qui', pero majun chic achiqwe ta xuben ca chare. ³⁶Y quinojel c'a ri winek ri quimolon qui' chiri', xquimey tek xquitz'et ri xuben ri Jesús, y niqubila' c'a chiquiwech: ¿Achiqwe c'a rubanic ri ruchuk'a' ri ruch'abel re achi re'? Ruma ri ruch'abel can nuc'ut c'a chi Riya' can c'o k'atbel tzij pa ruk'a'. Ri itzel tak espíritu can niqunimaj rutzij y ye'el el, yecha' c'a ka chiquiwech.

³⁷Y chanin c'a xbe rutzijol ri Jesús. Rumari' ri winek ri yec'o pa tak lugar ri yec'o pe chunakajal ri tinamit Capernaum, xquic'axaj chuka' ri yerubanala' ri Jesús.^v

Tek ri Jesús xuc'achosaj rujite' ri Simón Pedro

³⁸Y chupan c'a ri uxlanibel k'ij ri', ri Jesús xel c'a pe chiri' pa jay ri kas nic'ut wi ri ruch'abel ri Dios y choj c'a xbe pa rachoch ri jun rudiscípulo ri Simón rubi'. Y chupan c'a ri k'ij ri' ri rujite' ri Simón, yawa' riq'ui jun nimalaj c'aten.^w Y ri yec'o chiri' pa jay xquic'utuj jun utzil chare ri Jesús chi tuc'achosaj ri yawa'. ³⁹Y Riya' xluque' ka riq'ui ri yawa' y xubij chi tiq'uis el ri c'aten chrij. Y can xu (xe) wi c'a xubij queri' ri Jesús, can yac'ari' tek xq'uis el^x ri nimalaj c'aten chrij ri yawa'. Y ri ixok ri', can yac'ari' tek xbeyacatej pe y xuchop yerunimaj yerilij apo ri Jesús y ri ye benak riq'ui.

Tek ri Jesús xeruc'achosaj c'a ye q'uiy yawa'i' tek xka ka ri k'ij

⁴⁰Tek xka yan c'a ka ri k'ij chupan ri jun k'ij ri', quinojel c'a ri winek ríche (rixin) ri tinamit, ri yec'o yawa'i' quiq'ui, xequic'uala' apo chuwech ri Jesús.^y Ri yawa'i' ri xequic'uala' apo ri winek ri', jalajoj c'a ruwech yabil ri ntoc chique. Y ri Jesús xuya' c'a ruk'a' pa quiwi' chiquijujunal ri yawa'i' y xeruc'achosaj c'a el. ⁴¹Ye q'uiy c'a chique ri yawa'i' ri' xa ma relic ta yabil ntoc chique. Xa itzel tak espíritu yec'o quiq'ui. Pero ri Jesús xerelesaj chuka' el. Y ri itzel tak espíritu, tek ye'el c'a el quiq'ui ri yawa'i' ri', can riq'ui c'a

^sMt. 7.28, 29; Tit. 2.15. ^tMr. 1.23. ^uSal. 16.10; Is. 49.7; Dn. 9.24; Lc. 1.35; Hch. 2.27, 31.

^vMi. 5.4. ^wMt. 8.14; Mr. 1.30. ^xSal. 103.3; Lc. 8.24. ^yMt. 8.16; Mr. 1.32.

quichuk'a' yech'o y niqubij: Yit c'a riyit ri Ruc'ajol ri Dios,^z yecha!. Y ri Jesús xeruk'il riq'ui ri ruch'abel y ma xuya' ta k'ij chique riche (rixin) chi xech'o chic. Ruma ri itzel tak espíritu ri' can quetaman chi ri Jesús, yari' ri Cristo.

**Tek ri Jesús xbe pa ronojel tinamit ri yec'o pa rucuenta
ri Galilea chuk'alajsaxic ri ruch'abel ri Dios**

⁴²Y tek xseker pe pa ruca'n k'ij, ri Jesús xel el pa tinamit y xbe pa jun lugar ri acuchi (achique) majun winek c'o.^a Pero ri winek xa xebe chucanoxic y xbequila' pe. Ri winek c'a ri' xcajo' xquik'et ka ri Jesús ruma ma nicajo' ta chi nibe el. ⁴³Yac'a ri Jesús xubij chique: Riyin rajawaxic chi yibe pa nic'aj chic tinamit, riche (rixin) chi ntzijoj ri lok'olaj ruch'abel ri Dios ri nich'o chrij ri rajawaren ri Dios,^b ruma chi xa can rumari' tek xitak pe, xcha' ri Jesús.

⁴⁴Y can queri' xuben pa ronojel tinamit ri yec'o pa rucuenta ri Galilea, Riya' can xutzijoj c'a ri ruch'abel ri Dios ri pa tak jay ri kas nic'tut wi ri ruch'abel ri Dios.^c

Tek xechapatej sibilaj q'uiy car

5 ¹Y jun k'ij, tek ri Jesús c'o chuchi' ri choy Genesaret,^d ye q'uiy c'a winek xe'apon riq'ui,^e ruma chi nicajo' niqic'axaj ri ruch'abel ri Dios. Y ri winek ri' can sibilaj wi ye q'uiy, rumari' niqipitz' ri Jesús. ²Y Riya' chanin xutz'et apo ca'i' jucu' yec'o ca chuchi' ri ya', y majun c'o ta chiquipan. Ruma ri cajaf ri jucu' ri' ye chapoy tak car, y ri hora ri' xa quichapon yequich'ej ri ya'l chapabel car. ³Y jun c'a chique ri jucu' ri' riche (rixin) ri Simón. Y chupan ri rujucu' ri Simón, xoc wi ri Jesús. Y Riya' xubij c'a chare ri Simón chi tunima' apo juba' pa ruwi' ya'. Y c'ac'ari' xtz'uye' ka chiri' pa jucu', y xuchop pe quitijoxic ri winek riq'ui ri ruch'abel ri Dios.^f ⁴Tek ri Jesús xtane' riche (rixin) chi nich'o quiq'ui ri winek ri', Riya' xubij chare ri Simón: Jo' apo pa raxal ya', y que'iyá' ka ri iya'l chapabel car^g pa ya'.

⁵Yac'ari' tek ri Simón xubij chare ri Jesús: Tijonel, riyoj junak'a' xoje'ase^h riche (rixin) chi xekacanoj car, y xa majun xkachop. Pero ruma c'a chi can yit c'a riyit yabin chi nikaya' ka re ya'l chapabel car pa ya', can nikaya' c'a ka, xcha'.

⁶Y tek xquiq'uek ka ri quiyá' chapabel car pa ya', can ye q'uiy c'a car xquiyá' pe qui', y rumari' ri ya'l xuchop nik'oxpitej ruma ri calal ri car. ⁷Rumari' ri achi'a' chapoy tak car ri' xquiben apo retal chique ri nic'aj chic cachibil' ri yec'o pa jun chic jucu', riche (rixin) chi quepe chiquito'ic. Y ri cachibil can xepe na wi chiquito'ic. Y ri ca'i' jucu' xequinojsaj chi car. Rumari' ri ca'i' jucu' ri' xa juba' ma yebe ka chuxe' ya'. ⁸Y tek ri Simón ri nibix chuka' Pedro chare, xutz'et chi jun milagro ri xbanatej ruma sibilaj q'uiy car xbequiyá' pe qui', riya' xbexuque^j chuwech ri Jesús, y xubij chare: Ajaf, riyin xa yin jun achi aj mac, ma yin

^zMr. 1.24, 34; 3.11. ^aMr. 1.35. ^bMr. 1.14, 15; Hch. 10.38; Ro. 15.8. ^cMr. 1.39. ^dMt. 4.18; Mr. 1.16. ^eLc. 12.1. ^fMt. 13.2. ^gJn. 21.6. ^hJn. 21.3. ⁱLc. 5.10. ^jDn. 8.17.

ruc'amon ta (ma takal ta chuwij) chi yac'oje' pe wuq'ui,^k ruma chi riyit can c'o ak'ij ac'o'jlen, xcha'!

⁹Queri' xubij ri Simón, ruma riya' majun bey rutz'eton ta chi que ta ri' nibanatej. Y can queri' chuka' quinojel ri ye benak riq'ui. Riye' can xquixibij qui' tek xquitz'et chi ye q'uiy car xequichop ri k'ij ri'. ¹⁰Y chuka' ri Jacobo y ri Juan, ri ye rachibil ri Simón, ri ye ruc'ajol ri jun achi ri Zebedeo rubi', can xquixibij qui' tek xquitz'et ri xbanatej. Rumar!' ri Jesús xubij chare ri Simón: Man c'a taxibij ta awi' ruma ri xatz'et. Re rubanon pe, yit jun achi chapoy car,^l yac'a ri xtibe apo, xtawetamaj chuka' xque'ach'ec pe winek, riche (rixin) chi queri' yinquitzekelbej.

¹¹Y ri achi'a' chapoy tak car ri' xequic'om pe ri quijucu' c'a chuchi' ri ya'. Ri achi'a' ri' xquiya' ca ri quisamaj y xquitzekelbej el ri Jesús.^m

Tek ri Jesús xrelesaj el ri jun itzel yabil lepra rubi' chrij jun achi

¹²Y tek ri Jesús xapon c'a pa jun tinamit, xapon c'a jun achi riq'ui, ri c'o jun itzel yabil chrij, y ri yabil ri' lepra rubi'. Ri achi ri', can xu (xe) wi xutz'et ri Jesús, xbexuque' chuwech y xujupuba' c'a ka ri rupalej c'a pan ulef y xuc'utuj utzil chare ri Jesús, y xubij c'a: Ajaf, wi riyit nawajo' yinac'achosaj chare re nuyabil, can yic'achoj wi c'a ri',ⁿ ruma riyin wetaman chi riyit can yacowin wi,^o xcha'.

¹³Y ri Jesús can yac'ari' xuchop apo ri achi ri c'o ri itzel yabil chrij y xubij chare: Nwajo' chi yac'achoj. Tiq'uis c'a el re yabil re' chawij, xcha' chare. Y can xu (xe) wi xubij queri' ri Jesús, can yac'ari' xq'uis el ri lepra chrij ri achi.

¹⁴Ri Jesús xuchilabej c'a el chare ri achi ri' chi majun achoj chare tutzijoj wi ri xbanatej riq'ui. Y xubij chuka' el chare: Wacami xa choj jac'utu' awi' chuwech ri sacerdote, y can taya' c'a ri ofrenda ri rajawaxic chi naya', achi'el nubij chupan ri rutz'iban ca ri Moisés,^p riche (rixin) chi queri' nak'alajsaj c'a awi' chiquiwech chi yit ch'ajch'oj chic, xcha' el chare.

¹⁵Pero ri Jesús más c'a xbe rutzijol, y sibilaj ye q'uiy winek niqumol qui' riq'ui.^q Yec'o c'a winek ri yepe riq'ui riche (rixin) chi niqic'axaj ri ruch'abel ri Dios. Y yec'o c'a nic'aj chic nicajo' chi yec'achojsex el ruma Riya'. ¹⁶Y Riya' ya c'a ri pa desierto nibe wi riche (rixin) chi nuben orar.^r

Tek ri Jesús xuc'achosaj jun achi siquirnek

¹⁷Y xapon c'a jun k'ij, tek yec'o c'a achi'a' fariseos y yec'o chuka' achi'a' ri q'uiy quetaman chrij ri ley,^s ri xbequic'ulu' qui' ri acuchi (achique) c'o wi ri Jesús. Yec'o c'a chique riye' ri ye petenak c'a quela' pa tak tinamit ri yec'o pa rucuenta ri Galilea. Yec'o ye petenak pa tinamit Jerusalem y pa nic'aj chic tinamit ri yec'o pa rucuenta ri Judea. Ri achi'a' ri' ri q'uiy quetaman chrij ri ley y ri fariseos c'a

^kEx. 20.19; Jue. 13.22; 1 S. 6.20; 2 S. 6.9; 1 Cr. 13.12. ^lEz. 47.9, 10; Mt. 4.19; Mr. 1.17. ^mMt. 4.20; 19.27; Mr. 1.18; Lc. 18.28; Fil. 3.7, 8. ⁿMt. 8.2; Mr. 1.40. ^oGn. 18.14; Jer. 32.17, 27; Mt. 9.28; Mr. 9.22-24; He. 7.25. ^pLv. 13.1; 14.2-4, 10, 21, 22; Mt. 8.4. ^qMt. 4.25; Mr. 3.7; Lc. 12.1; 14.25; Jn. 6.2. ^rMt. 14.23; Mr. 6.46. ^sLc. 2.46; Hch. 5.34.

ri', ye tz'uyul apo chiquicojol ri winek ri ye'ac'axan ri ruch'abel ri Dios ri nuc'ut ri Jesús chiquiwech. Y ri Jesús can c'o ruchuk'a' ri Ajaf Dios riq'ui, riche (rixin) chi yeruc'achosaj ri yawa'i'. ¹⁸Y c'o c'a jun achi siquirnek uc'uan apo cuma ca'i' oxí' achi'a' chuwech ri ruwarabel.^t Y riye' xcajo' c'a xe'oc ta apo pa jay c'a riq'ui ri Jesús, riche (rixin) chi niqiyua' ri quiyawa' chuwech. ¹⁹Pero ri achi'a' ri' ma xecowin ta xe'oc apo chupan ri jay, ruma sibilaj ye q'uiy winek ri quimolon qui' chiri'. Rumari' riye' xquich'ob chi xejote' pa ruwi' ri jay, y xquelesaj el juba' ruwi' ri jay. Y chiri' xquikasaj wi ka ri achi siquirnek c'o el chuwech ri ruwarabel. Y c'a chuwech ri Jesús xbeka wi ka, chiri' pa quinic'ajal ri winek. ²⁰Y tek ri Jesús xutz'et chi ri achi'a' ri ye uc'uayon apo ri achi siquirnek chi can quicukuban wi quic'u'x riq'ui Riya', xubij chare ri achi siquirnek: Ri amac xecuyutej yan.^u

²¹Can xu (xe) wi xquic'axaj ri aj tz'iba' y ri achi'a' fariseos ri ch'abel ri xubij ri Jesús, ri achi'a' ri' can yac'ari' xquichop niqich'ob ka: ¿Achiqúe c'a chi achi re'? ¿Y achiqúe ruma tek nuben chi can ya Riya' ri Dios?' ¿Ruma achiqúe ta chic jun ri nicuyu mac? Majun chic jun. Xaxu (xaxe) wi ri Dios ri nicuyu mac,^w yecha' c'a pa tak cánima.

²²Yac'a ri Jesús can jabel retaman ri niqich'ob ka. Rumari' Riya' xubij chique: ¿Achiqúe c'a ruma tek riyix nich'ob queri' pa tak iwánima? ²³Wacami tibij na c'a chuwe: ¿Achiqúe cami ri más c'ayef (cuesta) rubanic nich'ob riyix? ¿La ya cami ri nbij chare ri achi re' chi ri rumac xecuyutej yan, o ya ri nbij chare: Cayacatej y cabiyin el? ²⁴Wacami c'a, riche (rixin) chi riyix niwetamaj chi riyin ri C'ajolaxel ri xinalex chicojol can c'o k'atbel tzij pa nuk'a' riche (rixin) chi ncuy mac,^x titz'eta' c'a. Y ri Jesús xubij chare ri achi siquirnek: Nbij c'a chawe: Cayacatej, tac'uj el la awarabel y cabiyin chawachoch, xcha' chare.

²⁵Y ri achi siquirnek, can yac'ari' tek xyacatej anej chiquiwech quinojel ri winek ri quimolon qui' chiri'. Y xuc'ol el ri ruwarabel ri acuchi (achique) cotz'oban wi pe, y xbe. Y riya' nuya' c'a ruk'ij ruc'ojlen ri Dios ri xtzolin el chrachoch.^y ²⁶Y quinojel ri winek ri quimolon qui' chiri', xquimey, ruma majun bey quitz'eton ta chi que ta ri' nibanatej. Ri winek c'a ri' sibilaj c'a xquiya' ruk'ij ruc'ojlen ri Dios,^z y quixibin qui' niqubij: Chupan re jun k'ij re' xekatz'et milagros ri majun bey ye tz'eton ta, xecha'.

Tek ri Jesús xusiq'uij (xroyoj) ri Leví

²⁷Ri Jesús xel c'a el chiri', y xutz'et c'a jun achi ri c'utuy alcawal. Ri achi ri' Leví rubi', y tz'uyul c'a acuchi (achique) yetoj wi ca ri alcawal. Y xpe ri Jesús xubij chare: Quinatzekebej.^a

²⁸Y yac'ari' tek riya' xbeyacatej pe ri acuchi (achique) tz'uyul wi, xuya' ca ronojel ri c'o chiri', y xutzekelbej el ri Jesús.

^tMt. 9.2; Mr. 2.3. ^uHch. 5.31. ^vMt. 9.3; Mr. 2.6, 7. ^wEx. 34.7; Sal. 32.5; 103.3; Is. 1.18; 43.25; Dn. 9.9. ^xIs. 53.11; Mt. 9.6; 28.18; Jn. 5.22, 23; Hch. 5.31. ^ySal. 103.1. ^zLc. 5.8.

^aMt. 9.9; Mr. 2.13, 14.

²⁹Y c'o c'a jun k'ij ri Leví xuben c'a jun nimawa'in pa rachoch, jun nimawa'in ri can riche (rixin) wi ri Jesús, pero chuka' xerusiq'uij (xeroyoj) ri ye c'utuy tak alcawal y chuka' nic'aj chic winek.^b Y quinojel c'a ri' junan ye tz'uyul ri pa mesa riq'ui ri Jesús y ri rudiscípulos. ³⁰Y yec'o c'a aj tz'iba' y yec'o chuka' achi'a' fariseos ri yec'o apo chiri'. Y ri aj tz'iba' y ri fariseos ri', yexebexot (yexebeloj) c'a chiquij ri ye rudiscípulos ri Jesús. Yequibila' c'a chique: ¿Achiqum ruma tek riyix yixwa' yixuc'ya' quiq'ui ri ye c'utuy tak alcawal y quiq'ui nic'aj chic winek ri xa ye aj maqui'? xecha' chique.

³¹Yac'a ri Jesús xubij chique ri achi'a' fariseos y ri aj tz'iba': Jun ajk'omanel ma ye ta ri ye utz ri yerak'omaj. Riya' yerak'omaj ri yawa'i'. ³²Riyin ma xipe ta chiquicanoxic winek ri choj quic'aslen. Riyin xipe chiquicanoxic ri aj maqui', ri rajawaxic chi nitzolin pe quic'u'x riq'ui ri Dios,^c xcha' ri Jesús.

**Tek xc'utux chare ri Jesús chi achiqum ruma tek
ri rudiscípulos ma niqubien ta ayuno**

³³Y ri achi'a' fariseos y ri aj tz'iba' xquic'utuj chare ri Jesús: ¿Achiqum ruma tek ri ye rudiscípulos ri Juan can c'o k'ij niqichajij tek can ma yewa' ta, riche (rixin) chi yequibanala' oraciones chare ri Dios? Y can queri' chuka' niqubien ri kadiscípulos riyoj, yac'a ri adiscípulos riyit ma que ta ri' niqubien, xa yewa' ye'uc'ya',^d xecha' chare.

³⁴Y ri Jesús xubij c'a chique: ¿Achiqum nibij riyix? ¿la utz camí chi man ta yewa' ri xesiq'uij (xe'oyox) pa jun c'ulaner^e tek xa c'a c'o na apo quiq'ui ri achijlon ri xa c'a xc'ule'? Ma utz ta. ³⁵Pero xtapon na ri k'ij tek re achijlon re' xtelexe ef' chiquicojol, y yac'ari' tek ma xquewa' ta riche (rixin) chi xtiqubien orar.^g

³⁶Ri Jesús xucusaj chuka' re jun c'ambel tzij re' chiquiwech: Majun chuka' winek nibano chi nucusaj ta jun c'ojobel c'ac'ac' riche (rixin) chi nuc'ojoj jun tziek ri xa ri'j chic. Ruma wi c'o jun ri nibano queri', ma utz ta. Ruma can nuretz (nutzer) ka ri tziek c'ac'ac' riche (rixin) chi nrelesaj jun c'ojobel chare, y ri c'ojobel ri' xa ma numej ta ri' riq'ui jun rutziak ri xa ri'j chic.^h ³⁷Y queri' chuka' majun niya'o ta c'ac'ac' ruya'al uva chupan jun tz'um yabel ya' ri xa ri'j chic. Ruma wi queri' niban, y ri tz'um xa ma niyukuk ta chic, xa nirakaro' y niq'uis el ri ruya'al uva chupan. Y chuka' ri tz'um ri' majun chic nic'atzin wi. ³⁸Yac'a jun c'ac'ac' tz'um yabel ya', utz niyaque' ri c'ac'ac' ruya'al uva chupan, ruma chi ri ruya'al uva y ri tz'um niquito' qui'. ³⁹Y majun ri rukumun chic ruya'al uva ri c'o yan chic k'ij yacon, y c'a ta ri' nrajo' ri c'ac'ac' ruya'al uva. Ma que ta ri'. Ruma xa xtubij: Ri ruya'al uva ri c'o yan chic k'ij yacon yari' ri más utz.

^bLc. 15.1. ^cMt. 9.13; 1 Ti. 1.15. ^dMt. 9.14; Mr. 2.18. ^eMt. 22.2; Lc. 14.16-23; 2 Co. 11.2; Ap. 19.7; 21.2. ^fDn. 9.26; Zac. 13.7; Jn. 7.33. ^gMt. 6.16, 17; Hch. 13.2, 3; 2 Co. 6.4, 5; 11.27. ^hMt. 9.16, 17; Mr. 2.21, 22.

Tek ri rudiscipulos ri Jesús xquich'up ruwi' trigo pa jun uxlanibel k'ij

6 ¹Pa jun uxlanibel k'ij, ri Jesús y ri rudiscipulos yek'ax c'a el pa jun ulef ri ticon trigo chuwech. Y ri discipulos c'o c'a ruwi' trigo yequich'up el,ⁱ yequibil pa quik'a'. Y ya c'a ri trigo niqutij ka. ²Yac'ari' tek yec'o c'a achi'a' fariseos ri xquibij chique ri ye rudiscipulos ri Jesús: ¿Achiqum ruma riyix ye'ibil re trigo pan ik'a' re k'ij re'? Re k'ij re', uxlanibel k'ij y xajan chi niban samaj,^j xecha'.

³Yac'a ri Jesús xch'o apo chique, y xubij: ¿La majun bey c'a isiq'uin ta ri tz'ibatal ca chrij ri xquiben ri David y ri ye rachibil^k ri ojer ca, tek sibilaj xenum?

⁴Ri David xbe chucanoxic wey chiri' pa rachoch ri Dios, y can ya ri lok'olaj tak caxlan wey ri xbejach pe chare. Riya' xutij ri lok'olaj tak caxlan wey ri', y xuya' chuka' chique ri ye benak riq'ui. Pero ma riq'ui wi ri', ma mac ta ri xquiben, astape' ri caxlan wey ri' xaxu (xaxe) wi ri sacerdotes yetijo,^l xcha' ri Jesús.

⁵Y ri Jesús xubij chuka' chique ri achi'a' fariseos: Yin c'a riyin ri C'ajolaxel ri xinalax chicojol ri yin Rajaf ri uxlanibel k'ij.

Tek ri Jesús xuc'achosaj jun achi chaki'j jun ruk'a'

⁶Pa jun chic c'a uxlanibel k'ij,^m ri Jesús y ri rudiscipulos xebe pa jun jay ri kas nic'ut wi ri ruch'abel ri Dios,ⁿ y xuchop c'a quitijoxic ri quimolon qui' chiri'. Y chiquicojol ri winek ri quimolon qui' chiri', c'o c'a jun achi ri chaki'j ri rajquik'a'. ⁷Rumac'ari' yec'o chique ri aj tz'iba' y yec'o chuka' achi'a' fariseos ri quitzuliben apo ri Jesús, k'alaj ri' wi nuc'achosaj ri achi, riche (rixin) chi queri' niquitzujuj (niquisujuj) chi ri Jesús xsamej chupan ri jun uxlanibel k'ij ri'. ⁸Yac'a ri Jesús jabel retaman ri yetajin chuch'obic^o ri aj tz'iba' y ri achi'a' fariseos. Y ri Jesús xubij chare ri achi ri chaki'j ri ruk'a': Cac'oje' pe pa nic'aj. Y ri achi can ya'ari' xyacatej pe ri acuchi (achique) tz'uyul wi, y xbepa'e' acuchi (achique) ri xbix wi chare ruma ri Jesús. ⁹Xpe c'a ri Jesús xubij chique ri winek ri yec'o chiri': Wacami nwajo' c'a nc'utuj chiwe: ¿La más camí ruc'amon chi niban utzil pa jun uxlanibel k'ij o xa ya ri etzelal?^p ¿Ri nicol jun winek chuwech ri camic o ri nicamisex? ¿Achiqum nich'ob riyix? xcha' chique.

¹⁰Y ri Jesús xerutzu^q c'a quinojel ri quimolon qui' chiri'. Xch'o chare ri achi ri chaki'j ruk'a', y xubij: Tayuku' la ak'a'. Y ri achi can xu (xe) wi xuyuk ri ruk'a' achi'el ri xbix chare ruma ri Jesús, can ya'ari' xchojmir ca ri ruk'a'. ¹¹Yac'a ri aj tz'iba' y ri achi'a' fariseos ri yec'o apo chiri', xyacatej coyowal y niquic'utula^r chuka' chiquiwech achiqum niqubien chare ri Jesús riche (rixin) chi niqicamisaj.

ⁱMt. 12.1; Mr. 2.23. ^jEx. 20.10; Mt. 12.2. ^k1 S. 21.6. ^lEx. 29.23, 33; Lv. 24.9. ^mLc. 14.3; Jn. 9.16. ⁿMt. 12.9; Mr. 3.1; Lc. 13.14. ^o1 S. 16.7; Lc. 5.22; Jn. 2.24, 25; 6.64; 21.17; Hch. 1.24; Ap. 2.23. ^pMt. 12.12, 13; Mr. 3.4; Lc. 14.3; Jn. 7.23. ^qMr. 3.5. ^rMt. 12.14; Mr. 3.6.

Tek ri Jesús xerucha' ri cablajuj apóstoles

¹²Y c'o c'a jun k'ij, tek ri Jesús xbe c'a pa ruwi' ri juyul' riche (rixin) chi xberubana' orar.^s Y junak'a' c'a xc'ase' riche (rixin) chi xch'o riq'ui ri Dios pan oración. ¹³Y chupan c'a ri nimak'a' chare ri ruca'n k'ij, Riya' xerusiq'uij (xeroyoj) ri achi'a' ri can yetzekelben wi riche (rixin).^t Chiquicojol c'a ri achi'a' ri', xerucha' ye cablajuj, y xubij apóstoles chique. ¹⁴Ri ye cablajuj ri xerucha' ri Jesús, ya ri Simón ri xubij chuka' Pedro chare,^u ri Andrés ri rach'alal ri Simón, ri Jacobo, ri Juan, ri Felipe, ri Bartolomé, ¹⁵ri Mateo, ri Tomás, ri Jacobo ri ruc'ajol ri jun achi ri Alfeo rubi', ri Simón ri c'o quiq'ui ri jumoc achi'a' ri celadores nibix chique, ¹⁶ri Judas' ri rach'alal ri Jacobo, y ri Judas Iscariote ri xc'ayin el riche (rixin) ri Jesús pa quik'a' ri winek.

Ri Jesús nuk'alajsaj ruch'abel ri Dios y yeruc'achojasaj yawa'i'

¹⁷Y yac'ari' tek ri Jesús y ri ye ru'apóstoles xexule' pe ri pa ruwi' ri juyul', y xe'oc'oje' ka quiq'ui ri nic'aj chic discípulos pa jun li'on. Y chiri' ye q'uiy chuka' winek quimolon qui'. Yec'o winek ye petenak pa tinamit Jerusalem y pa nic'aj chic tinamit ri yec'o pa rucuenta ri Judea, y yec'o chuka' ye petenak c'a quela' chuchi' mar, ri c'a quela' pa tinamit Tiro y Sidón.^w Yec'o c'a chique ri winek ri' ye petenak riche (rixin) chi niq'ic'axaj ri ruch'abel ri Dios ri nutz'ijoj ri Jesús, y yec'o c'a ye petenak ruma nicajo' chi yec'achojsex el chare ri quiyabil ruma ri Jesús. ¹⁸Y yec'o c'a chuka' winek ri yec'o pa pokonal pa quik'a' ri itzel tak espíritu ri yec'o quiq'ui. Xe'elesex chuka' el ri itzel tak espíritu ri' ruma ri Jesús. ¹⁹Y quinojel ri winek ye yawa'i' nicajo' c'a niq'ichop apo ri rutziak ri Jesús, ruma Riya' c'o uchuk'a'^x riq'ui riche (rixin) chi yeruc'achojasaj quinojel.

Ri jabel ruwaquik'ij y ri itzel ruwaquik'ij

²⁰Y can yac'ari' tek ri Jesús xerutzul' ri ye rudiscípulos y xubij chique: Jabel ruwa'ik'ij ri yix ri yix pobres, ruma iwuche (iwixin) c'a ri yix ri' ri rajawaren ri Dios.^y

²¹Jabel ruwa'ik'ij ri yix ri yixnum wacami, ruma ri Dios xtuben c'a chiwe chi xquixnoj na chi utz.^z Jabel ruwa'ik'ij ri yix ri yixok', ruma ri Dios xtuben chiwe chi ma xquixok' ta chic y xa xquixbetze'en.

²²Jabel ruwa'ik'ij chuka' ri yix tek yixetzelex cuma ri winek, y yixquelesaj pe chiquicojol, yixyok', chuka' itzel yixtz'et ruma yin iniman ri yin ri C'ajolaxel ri xinalax chicojol.^a ²³Y tek xtic'ulwachij ronojel ri', xa quixquicot^b c'a, y can tic'oje' nimalaj quicoten iwuq'ui, ruma chi nim rajel ruqu'uxel ri xtic'ul chila' chicaj. Ruma xa can queri' chuka' ri tijoj pokonal ri xquik'axaj ri profetas ri xek'alajsan ri ruch'abel ri Dios ojer ca. Riye' xquik'axala' tijoj

^sMr. 14.23. ^tMt. 10.1. ^uJn. 1.42. ^vJn. 14.22; Hch. 1.13; Jud. 1. ^wMt. 4.25; Mr. 3.7, 8. ^xMt. 14.36; Mr. 5.30; Lc. 8.46. ^yMt. 5.3; 11.5; Hch. 14.22; Stg. 2.5. ^zIs. 55.1; 1 Co. 4.11; Ap. 7.14-17. ^aMt. 5.11; Jn. 16.2; 1 P. 2.19; 3.14; 4.14. ^bHch. 5.41; Col. 1.24; Stg. 1.2.

pokonal pa quik'a' ri cati't quimama' ri winek ri ye'etzelan iwuche (iwixin) ri yix wacami.

²⁴Y riyix beyoma', juyi' oc iwech, ruma xik'axaj yan jun c'aslen sibilaj jabel chuwech re ruwach'ulef. Yac'a ri k'ij ri ye petenak chiwij ma ye que ta chic ri!.^c

²⁵Riyix chuka' ri yixwa' jabel, juyi' oc iwech, ruma xtapon c'a ri k'ij tek xtitiy wayjal. Riyix ri jabel yixtze'en wacami, juyi' oc iwech, ruma xtapon ri k'ij tek xquixbe'ok' ruma bis.^d

²⁶Y riyix xa juyi' oc c'a iwech tek ninimirisex ik'ij cuma ri winek ri xa ma ye riche (rixin) ta ri Dios.^e Ruma can queri' chuka' xquiben ri quite' quitata' riye', ruma ri quite' quitata' riye' xquinimirisaj quik'ij ri xebin chi ye profetas y xa ma kitzij ta chi ye profetas.

Que'iwajo' ri ye'etzelan iwuche (iwixin)

²⁷Yac'a riyix ri can niwac'axaj wi ri nuch'abel, tiwac'axaj c'a re xtinbij chiwe: Can que'iwajo' c'a ri ye'etzelan iwuche (iwixin), y tibana' utzil chique ri winek ri itzel niquina' chiwe.^f ²⁸Tic'utuj c'a chare ri Dios chi yeruben ta bendecir ri winek ri yerayin itzel pan iwi', y tibana' chuka' orar^g pa quiwi' ri yek'aban tzij chiwij. ²⁹Y wi c'o c'a jun xupak'ij juc'an apalej chi k'a', xa taya' chic apo ri juc'an apalej chuwech. Y wi c'o c'a chuka' jun winek numej el achaqueta, can man c'a tapokonaj ta naya' el chuka' ri jun chic atziak chare.^h ³⁰Xabachique c'a winek ri c'o nuc'utuj chawe, taya' chare ri nrajo'.ⁱ Y wi c'o jun winek ri c'o numej el chawe, majun bey chic c'a tach'ojij ta chare. ³¹Achi'el niwajo' riyix chi ri winek utz niquiben iwuq'ui,^j can quec'ari' tibana' riyix quiq'ui riye'.

³²Y wi riyix xaxu (xaxe wi) ye'iwajo' ri winek ri ye'ajowan iwuche (iwixin), majun ri más ta chic rejkalen ri yixtajin chubanic. Ruma chi xa can queri' chuka' niquiben ri winek ri ma quiniman ta ri Dios,^k riye' yecajo' ri ye'ajowan quiche (quixin). ³³Y wi riyix, xaxu (xaxe) wi ri winek ri yebano utzil chiwe, xaxu (xaxe wi) chique riye' niben wi utzil, majun ri más ta chic rejkalen ri yixtajin chubanic. Ruma chi xa can queri' chuka' niquiben ri winek ri ma quiniman ta ri Dios, riye' niquiben utzil chique ri winek ri yebano utzil chique riye'. ³⁴Y wi riyix niya' pa kajic jun cosa chare jun winek,^l xa riche (rixin) chi niwoyobej ri kajbel riche (rixin), majun ri más ta chic rejkalen ri yixtajin chubanic. Ruma chi xa can queri' chuka' niquiben ri winek ri ma quiniman ta ri Dios, ruma riye' yequiya' ka pa kajic ri quicosas chiquiwech riye', xa riche (rixin) chi c'o niquich'ec ca chrij. ³⁵Yac'a riyix ma tiben ta queri'. Xa

^c Am. 6.1; Mt. 6.20; Lc. 12.21; 16.25; Stg. 5.1. ^d Pr. 14.13; Is. 65.13. ^e Jn. 15.19; 1 Jn. 4.5. ^f Ex. 23.4; Mt. 5.44; Ro. 12.20. ^g Lc. 23.34; Hch. 7.60. ^h Mt. 5.40; 1 Co. 6.7. ⁱ Dt. 15.7; Pr. 3.27; 21.26; Mt. 5.42. ^j Mt. 7.12. ^k Mt. 5.46. ^l Mt. 5.42.

que'iwajo' ri winek ri ye'etzelan iwuche (iwixin); tibana' utzil chique.^m Y tek riyix niya' pa kajic jun icosá, man c'a tiwoyobej ta ri ruq'uexel. Wi queri' niben, nim ri rajel ruq'uexel ri xtic'ul, y xtik'alajin c'a chi can yix ralc'ual chicⁿ ri nimalaj Dios. Riya' jabel runa'oj^o quiq'ui ri winek ri sibilaj ye itzel, y jabel runa'oj quiq'ui ri majun bey yematioxin ta. ³⁶Y riyix chuka' tijoyowaj quiwech ri winek, can achi'el nuben ri Itata' Dios^p chi nujoyowaj quiwech quinojel.

Ma que'itzu' ta ri winek xaxu (xaxe wi) riche (rixin) chi itzel yixtzijon chiquij

³⁷Majun bey titzu' ta achique quibanic ri winek^q xaxu (xaxe wi) riche (rixin) chi itzel yixtzijon chiquij, riche (rixin) chi queri' ma xtiban ta chuka' queri' chiwe riyix. Ma tirayij ta chi jun winek nika ruc'ayewal pa ruwi', riche (rixin) chi queri' ma xtika ta chuka' ruc'ayewal pan iwi' riyix. Ticuyu' quimac ri winek y xticuyutej chuka' ri imac riyix. ³⁸Wi riyix ye'ito' ri winek riq'ui ri nic'atzin chique, xtiya'ox (xtya') chuka' ri rajel ruq'uexel chiwe riyix. Ri rajel ruq'uexel ri xtiya'ox (xtya') chiwe riyix, sibilaj q'uiy, jun pajbel ri can xtinojsex, can xtipitz' y can xtipulin ruwi'. Y can achi'el ri niben riyix quiq'ui ri winek, can queri' chuka' xtiban chiwe riyix.^r

³⁹Y ri Jesús xubij c'a chuka' re jun c'ambel tzij re' chique: ¿C'o cami jun moy ri nicowin ta nuyukej jun chic moy^s y man ta yetzak pa tak jul? ⁴⁰Y queri' chuka' majun c'a discípulo ri más ta nim ruk'ij que chuwech ri rutijonel.^t Xa c'a ya tek nretamaj na jabel ronojel ri nic'atzin, c'ac'ari' junan nuben el riq'ui ri rutijonel.

⁴¹¿Y achique ruma tek riyit xa ya ri ti k'ayis ri c'o pa runak' ruwech ri awach'alal ri natz'et chanin y ma nana' ta ri che^u k'atel pa runak' awech riyit? ⁴²Y man c'a tabij ta chuka' chare ri awach'alal: Taya' k'ij chuwe riche (rixin) chi nwelesaj re ti k'ayis k'atel pa runak' awech, y ma naya' ta ka pa cuenta ri che' k'e'el pa runak' awech riyit. Tek nabij queri' xa ca'! apalej. Nabey na tachoimirisaj ka ri ac'aslen riyit, c'ac'ari' utz nato' ri awach'alal chi nuchoimirisaj ri ruc'aslen.

Jun che' netamex ruwech xaxu (xaxe wi) riq'ui ri ruwech ri nuya'

⁴³Y majun utzilaj che' ri nuya' ta itzel tak ruwech. Majun chuka' itzel che' ri nuya' ta utzilaj^v tak ruwech. ⁴⁴Ri che' netamex ruwech riq'ui ri ruwech ri nuya', wi utz o ma utz ta.^w Ruma ri k'ayis ri c'o quiq'ui xal ma xtiq'uiya' ta higo, ni ma xtiq'uiya' ta uva. ⁴⁵Y can quec'ari' ri winek. Ri winek utz, ya ri utz ri nuben y nubij, ruma chi can ya ri utz ri c'o pa ránima. Yac'a ri winek itzel, ya ri itzel ri nuben y nubij, ruma chi can ya ri itzel ri c'o pa ránima. Ruma jun winek can ya c'a ri c'o pa ránima ri nubij.^x

^m Sal. 37.26. ⁿ Mt. 5.45; 1 Jn. 3.1. ^o Hch. 14.17. ^p Mt. 5.48; Ef. 5.1, 2. ^q Mt. 7.1. ^r Pr. 19.17; Mt. 7.2. ^s Mt. 15.14. ^t Mt. 10.24. ^u Mt. 7.3. ^v Mt. 7.16; Ga. 5.19-23; 2 Ti. 3.1-9. ^w Mt. 12.33. ^x Ro. 8.5-9.

Ri c'ambel tzij chrij ri ca'i' jay

46 ¿Y achique c'a ruma tek riyix: Ajaf, Ajaf, yixcha' chuwe,⁷ y xa ma niben ta ri nbij chiwe?⁸ 47Rumari' ri winek ri nipe wuq'ui, ri nrac'axaj^a ri nuch'abel y nuben ri nbij chare, nbij chiwe achoj riq'ui junan wi, 48junan riq'ui jun achi ri xuben jun rachoch. Nabey, xuben ka ri jul riche (rixin) ri rucimiento ri jay, y can pa ruwi' abej xuc'ot wi ka ri jul ri'. C'ac'ari' xuya' ka ri rucimiento ri jay, y xuchop c'a samaj. Y tek c'achojnek chic c'a ri jay, xpe c'a ri raken ya'. Y ri raken ya' ri' riq'ui ruchuk'a' xberila' ri jay. Pero ri jay ma xsilon ta,^b ruma chi ri rucimiento ri jay ri' can pa ruwi' abej tz'uyul wi. 49Yac'a ri winek ri nipe wuq'ui riche (rixin) chi nrac'axaj ri nuch'abel, y ma nuben ta^c ri nbij chare, xa junan riq'ui jun achi ri xa pa ruwi' ulef xuben wi ka rachoch, y xa ma xuya' ta ka ri rucimiento. Y tek ri raken ya' xbeq'uiy pe, riq'ui ruchuk'a' xberila' ri jay. Ri jay ri' xtzak y xq'uis^d chiri'.

Tek ri Jesús xuc'achoj saj jun achi rumozo jun capitán

7 ¹Tek ri Jesús xtane' chi tzij ri ruchapon rubixic chiquiwech ri winek, Riya' xbe pa tinamit Capernaum.^e ²Y chiri' pa tinamit c'o jun achi capitán. Y ri achi ri' c'o jun rumozo ri sibilaj c'a nrajo', pero yawa', y ya xa juba' ma nicom ka. ³Y tek ri capitán xrac'axaj c'a ri nitzijox chrij ri Jesús, riya' xerutek nic'aj rijita'k tak achi'a' ri c'o quik'ij, achi'a' israelitas, riche (rixin) chi queri' niq'uc'utuj jun utzil chare ri Jesús chi tipe juba', riche (rixin) chi noruc'achoj saj ca ri rumozo. ⁴Y tek ri rijita'k tak achi'a' xe'apon riq'ui ri Jesús, sibilaj c'a xquic'utuj utzil chare. Y xquibij chuka' chare: Can ruc'amon wi c'a chi naben re jun utzil re' chare ri capitán. ⁵Ruma chi riya' sibilaj vojrajaj' riyoj israelitas, y chuka' xuben jun jay ri nikamol wi ki', riche (rixin) chi nikac'axaj ri ruch'abel ri Dios, xecha'.

⁶Y ri Jesús xbe c'a quiq'ui ri rijita'k tak achi'a' ri ye takon pe ruma ri capitán. Y tek ri Jesús y ri ye benak riq'ui xa juba' ma ye'apon chrachoch ri capitán, ri capitán xerutek c'a pe jun ca'i' oxil' ramigo chuc'ulic ri Jesús. Y ri achi'a' ri' xoquibij c'a chare ri Jesús: Ajaf, ri achi ri yoj takayon pe chi'ac'ulic rubin c'a pe: Ajaf, man c'a tatij ta más pokon wuma riyin, ruma riyit nim ak'ij y ma ruc'amon ta (takal ta chuwij) chi yatoc pa wachoch. ⁷Y ruma chi yin aj mac, can xinna' ka^f chi ma ruc'amon ta (takal ta chuwij) chi yin c'a riyin ri xina'pon awuq'ui. Riyit xaxu (xaxe wi) c'a tabij^g jun ch'abel chi nic'achoj ri numozo, y xtic'achoj.^h ⁸Riyin can wetaman wi chi queri' xtibanatej, ruma chi yin jun achi ri nnimaj ri nubij ri aj k'atbel tzij chuwe ri c'o chi nben. Y yec'o chuka' soldados ri ye ya'on pa nuk'a'. Tek nbij c'a chare jun chi tibe, can nibe wi; y wi nbij chuka' chare jun chic chi tipe, can nipe wi chuka'. Y tek nbij c'a chare ri

⁷Mal. 1.6; Mt. 25.11; Lc. 13.25. ⁸Ro. 2.13; Stg. 1.22. ^aMt. 7.24. ^bSal. 125.1; 2 Ti. 2.19.
^cHe. 10.28-31; 2 P. 2.20, 21. ^dJob 8.13. ^eMt. 8.5. ^fEx. 15.16. ^gSal. 33.9; 107.20; Mr. 1.27; Lc. 5.13. ^hDt. 32.39; 1 S. 2.6.

numozo chi tabana' re!, can nuben wi chuka!, nicha! pe, xecha! ri achi'a' chare ri Jesús.

⁹Y ri Jesús can xumey c'a tek xrac'axaj ri rutakon el rubixic ri capitán. Y can yac'ari' xerutzu' ri winek ri ye tzeketel chrij, y xubij c'a chique: Can kitzij nbij chiwe, chi ri achi ri takayon pe rubixic re ch'abel re!, can rucukuban wi ruc'u'x wuq'ui. Y majun c'a wech aj Israel ri wilon ta ri can rucukuban ta ruc'u'x wuq'ui,ⁱ achi'el ri jun achi ri!.

¹⁰Y tek xetzolin ri winek ri ye takon pe ruma ri capitán, xquitz'et c'a chi ri mozo ri yawa!, can majun chic yabil c'o ta chare.

Tek ri Jesús xuc'asoj jun c'ajol ri xa can caminek chic, ral jun malca'n ixok

¹¹Jun chic c'a k'ij, ri Jesús xbe pa jun tinamit ri Naín rubi!, y ye benak chuka' ri rudiscípulos riq'ui. Y sibilaj ye q'uiy chuka' winek ri ye tzeketel el chiquij. ¹²Tek ri Jesús y ri ye benak riq'ui xa juba! ma ye'oc apo ri pa tinamit Naín, xquitz'et c'a chi c'amon pe jun caminek riche (rixin) chi nbemuk ca. Ri caminek ri! jun ti c'ajol, ral jun malca'n ixok. Ri malca'n ixok ri!, xa can xu (xe) wi c'a jun ral c'o, y yari! ri benak chumukic. Y ye q'uiy c'a winek ri ye tz'etone! ri ye benak riq'ui pa mukunic. ¹³Y tek ri Ajaf Jesús xutz'et ri ixok ri xcom el ri ral, xujoyowaj ruwech,^j y xubij c'a chare: Man c'a catok! ta chic.

¹⁴Y ri Jesús xuchop apo ri rucáxa ri caminek, y ri ye uc'uayon el riche (rixin) ri caminek xepa'e' c'a chiri!. Y Riya' xubij chare ri c'ajol ri!: Chawe riyit yich'o wi y nbij chawe chi cayacatej.

¹⁵Y tek ri Jesús xubij queri!, ri caminek xyacatej,^k y xuchop nitzijon pe. Y ri Jesús xujech c'a el ri c'ajol ri! chare ri rute!.

¹⁶Tek ri winek xquitz'et ri xbanatej, xpe jun nimalaj xibinri'il chique. Y xquiya' chuka' ruk'ij ruc'o'jlen ri Dios, y niquibila' c'a: Wacami xbec'ulun pe jun nimalaj profeta' chkacojol, ri nik'alajsan ri ruch'abel ri Dios. Wacami ri Dios xutek pe jun ri niya'o rutzil chkacojol riyoj ri yoj rutinamit, xecha! ri winek.

¹⁷Y ri xuben ri Jesús chupan ri k'ij ri!, xetamex^m pa ronojel ri Judea, y xbe chuka' rutzijol ri pa tak tinamit ri yec'o pe chunakajal ri Judea.

Ri Juan ri Bautista yec'o ri xerutek c'a riq'ui ri Jesús, ruma nrajo! nretamaj wi yari! ri Cristo

¹⁸Y ri ye rudiscípulos ri Juan ri Bautista xbequitzijoj c'a chare ronojel ri nuben ri Jesús. Rumari! ri Juan xerusiq'uij (xeroyoj) ye ca!i' chique ri ye rudiscípulos,ⁿ ¹⁹y xerutek c'a el c'a riq'ui ri Jesús. Xerutek el riche (rixin) chi xbequic'utuj chare: ¿Can yit c'a riyit ri Cristo ri c'o chi nipe?^o ¿O xa nikoyobej chic na jun? Queri! xubij el chique. ²⁰Y ri ye rutakon el ri Juan, xe'apon c'a riq'ui ri Jesús. Y riye' xquibij

ⁱRo. 3.1, 3. ^jLm. 3.32; Jn. 11.33, 35; He. 2.17; 4.15. ^kLc. 8.54; Jn. 11.43; Hch. 9.40; Ro. 4.17. ^lLc. 24.19; Jn. 4.19; 6.14; 9.17. ^mLc. 1.68; 19.44. ⁿMt. 11.2. ^oEz. 21.27; 34.23, 30; Dn. 9.24-26; Mi. 5.2; Hag. 2.7; Zac. 9.9; Mal. 3.1-3.

c'a chare: Ri Juan ri Bautista yoj rutakon pe awuq'ui, riche (rixin) chi nokac'utuy chawe: ¿Yit c'a riyit ri Cristo ri c'o chi nipe? ¿O xa nikoyobej chic na jun? xecha'.

²¹Y can ya hora ri' tek ri Jesús xeruc'achoj saj ye q'uuy yawa'l'. Xeruc'achoj saj chuka' winek ri ye chapatajneq ruma nima'k tak yabil y xerelesala' chuka' itzel tak espíritu ri yec'o quiq'ui nic'aj winek, y xuben chuka' chique ri moyi' chi xetzu'un. ²²Y c'ac'ari' ri Jesús xubij el chique ri ye ca'l' rudiscípulos ri Juan: Wacami quixtzolin, y jebe'itzizoj chare ri xitz'et ca y ri xiwac'axaj el re wawe'. Jebe'itzizoj chare achique rubanic tek ri moyi' yecowin yetzu'un el, achique rubanic tek ri winek ye cojo yebiyin el jabel,^p y achique rubanic tek ri ye yawa'l' riq'ui ri yabil lepra yech'ajch'ojir el. Jebe'itzizoj chuka' chare ri achique rubanic tek ri ma ye'ac'axan ta yec'achoj, ri caminaki' yec'astej, y chique ri pobres^s ntizoj ri lok'olaj ch'abel ri niya'o colotajic. ²³Y tibij chuka' chare chi can jabel ruwaruk'ij ri winek ri can rucukuban ruc'u'x wuq'ui y ma yirumalij ta ca, xe'uche'ex el y xebe.

²⁴Y tek ri ye ca'l' achi'a' ri ye rutakon pe ri Juan xebe el, ri Jesús xerubila' c'a utzilaj tak ch'abel chrij ri Juan chiquiwech ri winek ri yec'o chiri'. Y quec'are' ri nubij ri Jesús chique ri winek: ¿Achique ri xbe'itz'eta' riyix pa desierto? ¿La xitz'et camí riyix jun achi chiri', chi xa achi'el jun aj, ri xa nibe quela' y xa nibe chic quela' pa ruk'a' ri cak'ik'?' Ma que ta ri'. ²⁵¿Achique c'a ri xbe'itz'eta' riyix chiri'? ¿La xitz'et camí riyix jun achi ri jabel tak tziek ye rucusan? Ma que ta ri'. Ruma ri achi'a' ri ye quicusalon jabel tak tziek y c'o ronojel quiq'ui, riye' can pa tak cachoch reyes yec'oje' wi. ²⁶¿Pero achique ri xbe'itz'eta' riyix pa desierto? ¿Xitz'et camí jun profeta ri nik'alajsan ri ruch'abel ri Dios? Can kitzij wi chi ri achi ri xitz'et chiri', can ya wi ri' ri rusamaj. Pero can c'o c'a chuka' jun chic samaj ri ya'on pe chare. ²⁷Ruma can ya c'a riya' ri' ri tako'n ri natan chupan ri ruch'abel ri Dios ri tz'ibatal ca, tek ri Dios xubij:

Xtintek c'a ri nutako'n ri ninabeyej chaweche,
riche (rixin) chi nuchojmirisaj apo ri abey.^s

Quec'ari' nubij ri tz'ibatajneq ca.

²⁸Riyin kitzij nbij chiwe, chiquicojol quinojel ri ye alaxnek chuwech ri ruwach'ulef, majun chic jun profeta ri más ta nim ruk'ij que chuwech ri Juan ri Bautista. Pero wacami ri pa rajawaren ri Dios, astape' jun winek xa co'ol oc ruk'ij, hasta ri' más nim ruk'ij que chuwech ri Juan.

²⁹Y yec'o c'a ye q'uuy winek ye c'utuy tak alcawal^t ri ye banon bautizar ruma ri Juan. Y tek riye' xquic'axaj ri xubij ri Jesús chrij ri Juan, xquibij chi ri Dios can choj wi. ³⁰Y yac'a ri achi'a' fariseos y ri achi'a' ri yek'axan ri nubij ri ley, riye' can k'alaj chi ma xcajo' ta xquic'ul ri ruch'obon ri Dios chi nuben quiq'ui, ruma ma xcajo' ta chi xeban bautizar ruma ri Juan.

^pIs. 29.18; 35.5; 42.6. ^qIs. 29.19; Sof. 3.12; Mt. 11.5; Lc. 4.18; Stg. 2.5. ^rMt. 11.7. ^sIs. 40.3; Mal. 3.1; 4.5; Lc. 1.16, 17, 76. ^tLc. 3.12.

³¹Y ri Ajaf Jesús xubij: ¿Achoj riq'ui camí yenjnumaj^u wi ri winek ri yec'o re tiempo re!? ¿Y achoj riq'ui ye junan wi? ³²Re winek re' xa ye junan quiq'ui ri ac'ala' ye tz'uyul pa c'aybel. Ri ac'ala' ri' niquirakala' quichi' tek yech'o chiquiwech, y niqubij c'a chupan ri quetz'anen: Xojk'ojoman riq'ui xul chiwech y ma xixxajo ta y ma xixquicot ta. Xkabixaj bix riche (rixin) bis chiwech y ma xixok' ta. Queri' niqubila' ri ac'ala' pa quetz'anen. Y ye queri' re winek re', majun ri nika ta chiquiwech. ³³Ruma tek xpe ri Juan ri Bautista, riya' ma nutij ta' caxlan wey, ma nukum ta chuka' ruya'al uva. Yac'a riyix xibij chi riya' xa c'o itzel espíritu riq'ui. ³⁴Y tek xinoka riyin ri C'ajolaxel ri xinalax chicojol, riyin ntij caxlan wey y nkum chuka' ruya'al uva. Y riyix nibij chuwe chi xu (xe wi) wa'in nwajo', y nibij chuka' chi yin jun k'abarel, chi yin cachibil ri c'utuy tak alcawal, y yin cachibil chuka' ri aj maqui'. ³⁵Pero ri runa'oj ri Dios^w can nik'alajin pa quic'aslen quinojel ri ye ralc'ual chic, chi can choj wi, xcha' ri Jesús.

Ri xbanatej tek ri Jesús xapon pa rachoch jun fariseo ri Simón rubi'

³⁶Y c'o c'a jun achi fariseo ri xsiq'uin (xoyon) riche (rixin) ri Jesús riche (rixin) chi nbewa' pa rachoch. Y tek ri Jesús xapon c'a pa rachoch ri achi ri', xtz'uye' c'a apo ri pa mesa, riche (rixin) ri wa'in.^x ³⁷Y chupan ri tinamit ri', c'o c'a jun ixok ri itzel ruc'aslen.^y Y ri ixok ri' xretamaj c'a chi ri Jesús c'o pa rachoch ri jun achi fariseo, rumari' riya' xapon chiril'. Y riya' ruc'uan c'a apo jun c'ojlibel (frasco), ri banon riq'ui jun abej ri alabastro rubi'. Ri c'ojlibel (frasco) ri' c'o el jun ak'om jubul ruxla' chupan. ³⁸Y ri ixok ri' xapon c'a riq'ui ri Jesús y xuchop c'a ok'ej.^z Y ri ruya'al ri runak' tak ruwech ri ixok ri' xeka ka c'a chrij raken ri Jesús. Riya' yerusula' c'a raken ri Jesús riq'ui ri rusmal tak ruwi'. Ri ixok ri' yerutz'umala' (yerutz'tubala') c'a ri raken ri Jesús, y xuya' chuka' ri ak'om ri jubul ruxla' chrij ri raken. ³⁹Y ri fariseo ri xsiq'uin (xoyon) riche (rixin) ri Jesús, tek xutz'et ri xuben ri ixok, xuch'ob ka: Wi ta re achi re' kas kitzij wi chi jun profeta ri nik'alajsan ri ruch'abel ri Dios, nunabej ta achique nichapo la raken, y achique chi winek la ixok la'. Ruma la jun ixok la' xa itzel ri ruc'aslen,^a xcha' ka pa ránima. ⁴⁰Yac'a ri Jesús xubij chare ri achi fariseo ri xsiq'uin (xoyon) riche (rixin): Simón, c'o jun ri nwajo' nbij chawe, xcha' chare. Ri Simón xubij chare ri Jesús: Tijonel, ¿achique c'a ri nawajo' nabij chuwe? xcha'.

⁴¹Y ri Jesús xubij chare: Xec'oje' c'a ye ca'i' achi'a' ri c'o quic'as riq'ui jun achi ri niya'o puek pa kajic. Jun chique ri achi'a' ri', wu'o' ciento puek ri nibix denario chare ri ruc'as, y ri jun chic, cincuenta ri ruc'as.^b ⁴²Pero ruma c'a ri achi'a' ri' ma yecowin ta niqutoj ri quic'as, ri achi ri yayon ri puek chique pa kajic, xubij chi ma tiqutoj ta chic, xa tiq'uis chi queri',^c xcha' chique. Y c'ac'ari' ri Jesús xubij chuka' chare ri Simón ri fariseo: Wacami tabij c'a chuwe, ¿achique c'a chique ri ye ca'i' achi'a' ri' ri más najowan riche (rixin) ri achi ri xya'o puek pa kajic?

^uLm. 2.13; Mt. 11.16; Mr. 4.30. ^vMt. 3.4; Mr. 1.6; Lc. 1.15. ^wOs. 14.9; Mt. 11.19; 1 Co. 1.23, 24. ^xMt. 26.6; Mr. 14.3; Jn. 12.2. ^yJn. 8.3, 4. ^zZac. 12.10. ^aLc. 15.2. ^bMt. 18.2. ^cIs. 1.18; 43.25; 44.22.

⁴³Ri Simón xubij: Riyin nbij chi ya ri más q'uiy ruc'as rubanon riq'ui. Ja' (je), can queri' achi'el ri xabij, xcha' ri Jesús chare ri Simón.

⁴⁴Y ri Jesús rutzuliben ri ixok tek xubij chare ri Simón ri fariseo: ¿Natz'et re ixok re'? Riyin tek xinoc pe re wawe' pan awachoch, ma xaya' ta nuya'^d ch'ajbel waken. Yac'a re ixok re' xeruch'ej re waken riq'ui ri ruya'al ri runak' tak ruwech, y xeruchakirisaj riq'ui ri rusmal tak ruwi'. ⁴⁵Chuka' tek xinoc pe, ma xinatz'umaj (xinatz'ubaj) ta' riche (rixin) chi xaya' rutzil nuwech. Yac'a re ixok re', can yac'a tek xinoc pe tek ruchapon yerutz'umaj (yerutz'ubaj) ri waken.

⁴⁶Riyit chuka' ma xak'ej ta aceite' pa nujolon (nuwi') tek xinoc pe. Yac'a re ixok re', can ya ri ak'om ri jubul ruxla' ri xuyala' chrij ri waken. ⁴⁷Rumari' nbij chawe riyit Simón, chi re ixok re' sibilaj nrajo' ri xcuyu ri rumac. Y rumari' ri janipe' chi mac ri ye rubanalon pe xecuyutej yan. Yac'a jun winek ri nuna' chi xa ma q'uiy ta ri rumac ri xecuy, xa ma can ta nrajo' ri xcuyu ri rumac.^g

⁴⁸Y ri Jesús xubij chare ri ixok: Ri amac xecuyutej yan.^h

⁴⁹Y ri winek ri xesiq'ui (xe'oyox) ruma ri Simón ri fariseo y junan yec'o riq'ui ri Jesús ri chiri' pa mesa, niquibila' c'a chiquiwech: ¿Achiq'ue c'a chi achi' re'? Ruma can yerucuy chuka' mac, yecha'.

⁵⁰Y ri Jesús xubij chare ri ixok: Xac'achoj,^j ruma chi xacukuba' ac'u'x wuq'ui. Wacami c'a, catzolin; ruma xawil yan uxlanibel c'u'x.

Ri ixoki' ri yebano ronojel ri nic'atzin chare ri Jesús

8 ¹Xa c'a ca'i' oxil' k'ij tibanatej wi ronojel ri', tek ri Jesús xuchop c'a chi nibe pa tak tinamit y pa tak aldeas, y chi ye cablajuj rudiscipulos ye benak riq'ui. Y Riya' nutzijoj c'a ri lok'olaj ch'abel ri nich'o chrij ri rajawaren ri Dios. ²Y yec'o chuka' ca'i' oxil' ixoki' ri ye tzekete^k el chrij. Ri ixoki' ri', yeri' ri ye ruc'achojosan ri Jesús y relesalon itzel tak espíritu quiq'ui. Chiquicojol c'a ri ixoki' ri' benak ri María,^l ri nibix chuka' Magdalena chare. Y ya c'a riq'ui ri ixok ri' xe'elesex wi ye wuku' itzel tak espíritu ruma ri Jesús. ³Y benak chuka' ri Juana,^m rixjayil ri jun achi ri Chuza rubi'. Y ri achi ri' jun rumozo ri Herodes. Y benak chuka' ri Susana. Y ye benak chuka' nic'aj chic ixoki' ri can c'o chuka' quibeyomal ri can ye riye' yeya'o y yebano ronojel ri nic'atzin chare ri Jesús, y chique ri ye rudiscipulos.

Ri c'ambel tzij chrij ri aj ticonel

⁴Y riq'ui ri Jesús sibilaj ye q'uiy winek ri xquimol apo qui', y yec'o chuka' apo ri yepe pa nic'aj chic tinamit. Y Riya' c'o c'a jun c'ambel tzijⁿ ri xubij chique, y quec'are' ri xubij chique: ⁵C'o c'a jun achi ri xbe pa jopin ija'tz. Y tek ri achi c'o chic pa samaj nijopin ija'tz, juba' c'a chare ri ija'tz ri' xa pa bey xka wi, rumari' ri winek

^dGn. 18.4; Jn. 13.5, 14; 1 Ti. 5.10. ^e1 Co. 16.20; 2 Co. 13.12. ^fSal. 23.5; Ec. 9.8; 1 Jn. 2.20, 27. ^g1 Ti. 1.14. ^hMt. 9.2; Mr. 2.5; Lc. 5.20; Hch. 13.38, 39; Ro. 4.6-8; Col. 1.12-14. ⁱIs. 53.3. ^jMt. 9.22. ^kMt. 27.55, 56; Mr. 15.40, 41; Lc. 23.27; Hch. 1.14. ^lMr. 16.1, 9; Jn. 19.25. ^mLc. 24.10. ⁿMt. 13.3; Mr. 4.2.

yek'ax pa ruwi'. Y xepe ri aj xic' tak chicop ri yebe pa caktik', xquitiq el ri ija'tz ri'. ⁶Y juba' chic chare ri ija'tz xka cojol tak abej. Ri ija'tz c'a ri' xel pe. Xa yac'a tek xpe ruchuk'a' ri k'ij, xechaki'j ka, ruma man c'o ta más ruraxal ri ulef ri xka wi. ⁷Y juba' chic chare ri ija'tz xka cojol tak k'ayis ri c'o quiq'uixal. Y tek xe'el pe, junan xeq'uiy quiq'ui ri q'uix. Y ruma chi ri q'uix sibilaj xeq'uiy, ri tico'n xejik' pa quik'a'. ⁸Yac'a ri juba' chic chare ri ija'tz xka pa jun utzilaj ulef, y jabel xeq'uiy. Y xquiyala' jojun ciento quiwech jojun ija'tz, xcha'. Yac'a tek rubin chic ka ri', can riq'ui c'a ruchuk'a' xch'o, y xubij. Ri c'o c'a rac'axabel, can trac'axaj c'a ri xinbij, xcha' ri Jesús.

⁹Y ri ye rudiscípulos ri Jesús xquic'utuj c'a chare chi achique c'a ri nrajo' nuk'alajsaj chiquiwech riq'ui re jun c'ambel tzij^o re'. ¹⁰Y ri Jesús xubij c'a chique: Chiwe c'a riyix can ya'on c'a k'ij riche (rixin) chi niwetamaj chrij ri rajawaren ri Dios, yac'a ri nic'aj chic winek ri ma yeniman ta wuche (wixin), ma ya'on ta k'ij chique chi niqetamaj. Rumac'ari' riq'ui c'ambel tak tzij yitzijon wi quiq'ui, riche (rixin) chi queri' astape' niqitzu' y xa ma nich'obotej ta chiquiwech ri niqitzu', y riche (rixin) chi astape' niqic'axaj y xa ma nik'ax ta chiquiwech ri niqic'axaj.^p

¹¹Y quec'are' ri nubij ri c'ambel tzij ri': Ri ija'tz junan nuben riq'ui ri ruch'abel^q ri Dios. ¹²Ri juba' ija'tz ri xeka pa bey, junan riq'ui ri ruch'abel ri Dios tek nac'axex cuma ri winek. Ri itzel winek' chanin nipe, y nrelesaj e^l ri ruch'abel ri Dios ri xtic pa tak cánima ri winek ri', riche (rixin) chi queri' ri winek ri' ma niqinimaj ta ri Dios, y ma yecolotej ta chuka'. ¹³Y ri ija'tz ri xeka cojol tak abej, can nich'o wi c'a chrij ri ruch'abel ri Dios ri nac'axex cuma ri winek. Ri winek ri' can sibilaj c'a yequicot tek niqic'ul ri ruch'abel ri Dios pa tak cánima. Pero ruma can ma xbe ta ka jabel ruc'amal ri ruch'abel ri Dios pa tak cánima, xa can ma niyaloj ta c'a ri quicoten quiq'ui. Y tek yetojtobex, niquiya' ca ri Dios. ¹⁴Ri ija'tz ri xeka cojol tak k'ayis ri c'o quiq'uixal can nich'o wi c'a chiquij ri winek ri niqic'axaj ri ruch'abel ri Dios. Pero ri winek ri' xa yejik^e ruma xaxu (xaxe wi) niqich'ob achique nic'atzin chare ri quic'aslen wawe' chuwech re ruwach'ulef^a y xaxu (xaxe) wi niqich'ob ri quibeyomal y chuka' ri achique yequirayij. Y rumari' ma niwachin ta jabel ri quic'aslen. ¹⁵Yac'a ri ija'tz ri xeka pa jun utzilaj ulef, can nich'o wi c'a chrij ri ruch'abel ri Dios ri nac'axex cuma ri winek. Riye' riq'ui ronojel cánima^r niqic'axaj y niqiben ri nubij. Y can niquiyec pa cánima ri ruch'abel ri Dios, y niwachin jabel ri quic'aslen ronojel tiempo.

Majun ri ewan ca ri man ta xtibek'alajin pe

¹⁶Y majun chuka' winek ri nutzij jun k'ak' y c'a ta ri' nutz'apij rij riq'ui jun bojo'y o nuya' ta chuxe' ri ruch'at. Ma que ta ri' nuben. Ri k'ak' ri' nic'atzin nicanox jun ruc'ojlibel ri acuchi (achique) nipa'e' wi, riche

^o Mt. 13.10; Mr. 4.10. ^p Is. 6.9; Mr. 4.12. ^q Mt. 13.18; Mr. 4.14; Hch. 20.27, 32; 1 Co. 3.6, 7; He. 4.12; Stg. 1.21; 1 P. 1.23. ^r 2 Co. 2.11; 2 Ts. 2.9, 10; 1 P. 5.8. ^s 2 Co. 4.3; Stg. 1.23, 24. ^t Mt. 13.22; 1 Ti. 6.9, 10. ^u 2 Ti. 4.10. ^v Stg. 1.22, 25; 2 P. 1.5-10.

(rixin) chi queri' ri ye'oc apo pa jay yetzu'un jabel.^w 17Y majun ri ewan ca, ri man ta xtibek'alajin pe. Y chuka' majun ri tz'apin ca rij, ri xa man ta xtibek'alajin pe y ntel pe chuwasakil.^x

18Y queri', wi riyix niwac'axaj ri ruch'abel ri Dios, tiyaca' c'a ka ri pa tak iwánima. Ruma ri can c'o q'uuiy riq'ui xtiya'ox (xtya') c'a más chare y queri' q'uuiy ri xtic'oje' riq'ui.^y Yac'a ri xa juba' oc c'o riq'ui, y astape' nuch'ob chi c'o ri juba' ri' riq'ui, hasta ri juba' ri' xa xtelex^z chare, xcha' ri Jesús.

Ri rute' y ri ye rach'alal ri Jesús

19Y ri rute' y ri ye rach'alal^a ri Jesús xepe c'a ri acuchi (achique) c'o wi Riya'. Pero xa ma xecowin ta xe'oc apo riq'ui, ruma sibilaj ye q'uuiy winek ri quimolon apo qui' riq'ui. 20Y xbix c'a apo chare ri Jesús: Ri ate' y ri ye awach'alal yec'o pe wawe' chuwayaj el, ye petenak chatz'etic.

21Yac'a Riya' xubij: Yec'a ri winek ri ye'ac'axan y niquben ri nubij^b ri ruch'abel ri Dios, yec'ari' ri ye achi'el nte' y ye achi'el wach'alal, xcha' ri Jesús.

Tek ri Jesús xuk'tet ruchuk'a' ri cak'ik' y ri ruwi' ya'

22Y c'o c'a jun k'ij, tek ri Jesús ye rachibilan ri rudiscípulos, xoc el pa jun jucu'. Y c'ac'ari' xubij chique: Jo', koj'ax la juc'an chic apo ruchi' choy. Y xebe.^c

23Y ri Jesús xwer el, tek quichapon el bey pa ruwi' ri choy. Y xpe c'a jun nimalaj cak'ik' chiri' pa ruwi' ri choy. Rumari' ri jucu' ri ye benak wi, xuchop ninoy pe chi ya', y xa juba' ma yebe chuxe' ya'. Can pa ruc'ayewal c'a yec'o wi. 24Xepe c'a ri discípulos xquic'asoj ri Jesús, y xquibij chare: ¡Tijonel! ¡Tijonel! Wacami yojcom, xecha' chare. Y ri Jesús xyacatej c'a pe, y xubij: Tiq'uis el ri cak'ik' y ri ruwi' ya' titane' ka, xcha'. Y queri' xbanatej. Ri cak'ik' xq'uis el, y ri ruwi' ya'^d xtane' ka. 25Yac'ari' tek ri Jesús xubij chique ri ye rudiscípulos: ¿Achique ruma tek ma xicukuba' ta ic'u'x wuq'ui? Yac'a ri discípulos quixibin qui'. Can xquimey tek xquitz'et ri xbanatej, y xquic'utula' chiquiwech: ¿Achique c'a chi achi re'? Ruma tek nich'o chique ri cak'ik' y ri ya', can niqunimaj^e wi rutzij, xecha'.

Tek ri Jesús xerelesaj itzel tak espíritu riq'ui jun achi aj Gadara

26Ri Jesús y ri rudiscípulos xe'apon c'a ri juc'an chic ruchi' choy, ri chiri' pa jun lugar ri Gadara^f rubi', ri c'o apo chuwech ri Galilea. 27Y tek ri Jesús xel pe chupan ri jucu', xapon c'a jun achi riche (rixin) ri tinamit ri' riq'ui. Y ri achi ri' c'o chic c'a q'uuiy tiempo ri yec'o pe itzel tak espíritu riq'ui, majun rutziaq nucusaj, ni ma nic'oje' ta pa rachoch. Xa ya ri camposanto ri oconek rachoch.^g 28Y ri achi

^wMt. 5.15; Mr. 4.21; Lc. 11.33; Fil. 2.15, 16. ^xMt. 10.26; Lc. 12.2. ^yMt. 13.12; 25.29; Mr. 4.25; Lc. 19.26. ^zJn. 15.2. ^aMt. 12.46; Mr. 3.31; 6.3; Jn. 7.5; Hch. 1.14; 1 Co. 9.5; Ga. 1.19. ^bLc. 11.28. ^cMt. 8.23; Mr. 4.35. ^dJob 28.11; 38.11; Sal. 65.7; 89.9; 93.4; 107.29; 135.6; Nah. 1.4. ^eSal. 33.8, 9; Mr. 4.41; 6.51. ^fMt. 8.28; Mr. 5.1. ^gMt. 8.28.

ri', can xu (xe) wi xutz'et ri Jesús, can yac'ari' tek xbexuque' xbemaje^h chuwech. Y xurek apo ruchi' chare ri Jesús, y xubij c'a: Riyit Jesús ri can yit Ruc'ajol ri nimalaj Dios,ⁱ ¿achique ruma tek yinanek? Tabana' jun utzil ma quinach'ujirisaj ta, xcha'.

²⁹Ri achi xubij queri' ruma ri Jesús xubij chare ri itzel espíritu ri c'o riq'ui ri achi ri' chi tel el. Ruma q'uuy chic tiempo c'o pe ri itzel espíritu ri' riq'ui. Y ruma chuka' ri' ri winek q'uuy c'a mul quiximon ruk'a' raken ri achi ri' riq'ui ch'ich' y cadenas, pero ma ye cowinek ta chrij. Ruma chi ri achi ri' yeruc'okpij ri cadenas ri achoj riq'ui ximon wi, y ri itzel espíritu ri c'o riq'ui nuben c'a chare chi nibe pa tak lugar ri acuchi (achique) majun winek c'o. ³⁰Y ri Jesús xuc'utuj c'a chare ri achi: ¿Achique abi'? Y ri itzel espíritu ri c'o riq'ui ri achi xubij: Yoj q'uuy ri nubi', xcha'. Queri' xubij ruma can ye q'uuy ri itzel tak espíritu ri yec'o riq'ui ri achi ri'. ³¹Y ri itzel tak espíritu ri' sibilaj c'a xquic'utuj utzil chare ri Jesús, chi wi yerelesaj el riq'ui ri achi, man c'a querutek ta el chupan ri itzel jul ri k'eku'm rupan, quilugar' ri itzel tak espíritu. ³²Y chunakajal apo ri c'o wi ri achi ri', sibilaj c'a ye q'uuy ak yetajin yewa' pa ruwi' jun juyul, y rumari' ri itzel tak espíritu xquic'utuj utzil chare ri Jesús chi tuya' k'ij chique riche (rixin) chi ye'oc quiq'ui ri ak^k ri'. Y ri Jesús xuya' k'ij chique. ³³Y ri itzel tak espíritu can yac'ari' xe'el el riq'ui ri achi, y xebe'oc quiq'ui ri ak. Quinojel c'a ri ak ri' xquichop anin (anibel) chuwech jun juyul xulan ruwech y choj xebeka c'a pa choy. Y chiri' xejik' wi quinojel ri ak ri'.

³⁴Y ri yeyuk'un quiche (quixin) ri ak ri', tek xquitz'et ri xbanatej, xe'anmej y xbequiyala' ca rutzijol pa tinamit y ri pa tak juyul. ³⁵Y ri winek ri' xe'ac'axan pe ri xbanatej, xepe chutz'etic. Tek ri winek ri' xe'oka riq'ui ri Jesús, xquitz'et' c'a chi ri achi ri xe'elesex ri itzel tak espíritu riq'ui, tz'uuyul c'a apo riq'ui ri Jesús, rucusan rutziaq, y ma nuben ta chic^m c'a achi'el ri rubanon pe. Pero ri winek ri' xa xquixibij qui' tek xquitz'et ri achi ri'. ³⁶Y xtzijox chuka' chique achique rubanic ri xbanatej. Ronojel ri' xtzijox chique cuma ri winek ri can xetz'eto tek xe'elesex ri itzel tak espíritu riq'ui ri achi ruma ri Jesús. ³⁷Riq'ui c'a ronojel ri xbanatej, ri winek ri aj chiri' pa Gadara, xquic'utujⁿ c'a utzil chare ri Jesús chi tel el ri chiri'. Ri winek ri aj chiri' xquibij c'a queri' chare ruma chi sibilaj quixibin qui'.^o Rumac'ari' ri Jesús ye rachibilan ri rudiscípulos xe'oc el pa jucu' riche (rixin) chi xebe. ³⁸Y ri achi ri xe'elesex ri itzel tak espíritu riq'ui, nuc'utuj c'a jun utzil chare ri Jesús chi tuya' k'ij chare riche (rixin) chi nibe riq'ui.^p Yac'a ri Jesús xa xubij c'a chare: ³⁹Catzolin chawachoch, y jatzijoj ri xuben ri Dios awuq'ui riyit, xuche'ex. Y ri achi can xberutzijoj na wi chrachoch, y chique quinojel ri winek pa rutinamit xutzijoj wi ri xuben ri Jesús riq'ui riya'.

^hFil. 2.10, 11. ⁱHch. 16.16, 17. ^jAp. 20.3. ^kLv. 11.7; Dt. 14.8. ^lRo. 10.20. ^m1 Jn. 3.8. ⁿJob 21.14; Mt. 8.34; Mr. 5.17; Lc. 4.34; 5.8; Hch. 16.39; 1 Co. 2.14. ^oDt. 5.25; 1 S. 6.20; 16.4; 2 S. 6.8, 9. ^pSal. 116.12; Mr. 5.18.

Ri rumi'al ri Jairo y ri ixok ri xuchop rutziak ri Jesús

⁴⁰Y tek ri Jesús xtzolin c'a juc'an chic chare ri ruchi' ri choy, ri winek yec'o chiri', riq'ui c'a quicoten xquic'ul apo, ruma chi ri winek ri' can ya c'a Riya' ri coyoben.

⁴¹Xapon c'a chuka' jun achi ri Jairo rubi'. Ri achi c'a ri' jun principal chupan ri jay ri kas nic'ut wi ri ruch'abel ri Dios. Riya' xbexuque' xbemaje^q chuwech ri Jesús, y xuc'utuj c'a jun utzil chare chi nibe riq'ui c'a pa rachoch, ⁴²ruma xa can xu (xe wi) ri jun ti rumi'al c'o, y c'o achi'el xa cablajuj rujuna' y ya xa juba' ma nicom ka.

Y tek ri Jesús y ri ye benak riq'ui xquichop el bey riche (rixin) chi yebe chrachoch ri Jairo, sibilaj ye q'uiy c'a winek ri xetzeke' el chrij. Y rumari' niqipitz'ila' c'a qui' chrij, ye benak.

⁴³Chiquicojol c'a ri winek, benak jun ixok ri c'o jun ruyabil riche (rixin) ic'^s chare. Ri ixok ri' c'o chic c'a cablajuj juna' ri ma tanel ta ri ruquiq'uel. Xuq'uis yan c'a ronojel rurajil, ruma benak chic quiq'ui q'uiy ajk'omanel, y majun chique ri ajk'omanel cowinek ta rak'oman ri ruyabil. ⁴⁴Ri ixok ri' xjel c'a apo chrij ri Jesús, y xberuchapa'^t c'a ca juba' ri ruchi' rutziak ri Jesús. Y can yac'ari' xk'atak'o ri ruquiq'uel.

⁴⁵Y yac'ari' tek ri Jesús xuc'utuj: ¿Achique ri xichapo? Y ruma chi quinojel niquibij chi majun xquichop ta riye', ri Pedro y ri nic'aj chic discípulos xquibij chare ri Jesús: Tijonel, riyit nawajoj' nawetamaj achique xachapo. Pero wawe' ma xtawetamaj ta, ruma sibilaj ye q'uiy winek niqipitz' qui' y niquinimila' qui' chawij, y riyit nac'utuj: ¿Achique xichapo?

⁴⁶Y yac'ari' tek ri Jesús xubij: C'o jun ri xichapo, ruma can xinna' chi c'o jun ri xinc'achojasaj riq'ui ri uchuk'a'^u c'o wuq'ui, xcha'.

⁴⁷Y ri ixok tek xutz'et chi xa xnabex, nibarbot (nibaybot) c'a xoxuque' xomaje' chuwech ri Jesús. Y chiquiwech quinojel ri winek xubij apo chare ri Jesús ri achique ruma tek xuchop ruchi' rutziak. Y xubij chuka' chi can xu (xe wi) xuchop ruchi' rutziak ri Jesús, can yac'ari' xuna' riya' chi xc'achoj. ⁴⁸Ri Jesús xubij chare: Numi'al, xac'achoj,^v ruma xacukuba' ac'u'x wuq'ui. Wacami c'a, catzolin; ruma xawil yan uxlanibel c'u'x, xcha' chare.

⁴⁹Y c'a ntajin na c'a nitzijon ri Jesús riq'ui ri ixok, tek c'o jun achi xoka ri petenak chrachoch ri Jairo, ri Jairo ri principal chupan ri jay ri kas nic'ut wi ri ruch'abel ri Dios. Ri jun achi ri xoka, xorubij c'a chare ri Jairo: Man chic tac'uj ta el ri Tijonel Jesús, ruma ri ti ami'al xa xcom yan.^w

⁵⁰Yac'a tek ri Jesús xrac'axaj pe, xubij chare ri Jairo: Ma taxibij ta awi' ruma ri xobix chawe. Xaxu (xaxe wi) tacukuba' c'a ac'u'x^x wuq'ui, y ri ti ami'al xtic'astej, xcha' chare.

^qMt. 9.18; Mr. 5.22. ^rLc. 7.12. ^sLv. 15.25; Mt. 9.20; Mr. 5.25. ^tDt. 22.12; Mr. 5.27, 28; 6.56; Hch. 5.15; 19.12. ^uMr. 5.30; Lc. 5.17; 6.19. ^vMr. 10.52; Lc. 7.50. ^wMr. 5.35. ^x2 Cr. 20.20; Mr. 9.23; 11.22-24; Jn. 11.25, 40.

⁵¹Y tek xe'apon c'a chrachoch ri Jairo, ri Jesús xaxu (xaxe) wi c'a chique ri Pedro, ri Jacobo, ri Juan, y ri rute' rutata' ri ac'al xuya' k'lij riche (rixin) chi xe'oc pa jay riq'ui ri ti k'opoj ri caminek. ⁵²Y ri Jesús xerutz'et chi quinojel ri winek ye'ok' y can niquirek quichi' chi ok'ej. Yac'a ri Jesús xubij chique: Man c'a tiwok'ej ta chic ri ti k'opoj, ruma riya' xa ma caminek ta,^y riya' xa warnek, xcha' chique.

⁵³Pero riye' xa zetze'en chrij ri Jesús, ruma quetaman chi ri ti k'opoj xa caminek chic.

⁵⁴Y ri Jesús xuchop ruk'a' ri ti caminek, y xubij c'a: Nóya, cayacatej.^z

⁵⁵Y ri ti k'opoj can xtzolin na wi pe ri ránima y can yari' xyacatej pe. Y ri Jesús xubij chi titzuj (tisuj) ruway. ⁵⁶Y ri te'ej tata'aj can xquimey tek xquitz'et ri xbanatej riq'ui ri calc'ual. Y ri Jesús xubij chique chi majun achoj chare tiqutzijoj wi^a ri xbanatej.

Tek ri cablajuj discípulos xetak chutzijoxic ri ruch'abel ri Dios

9 ¹Ri Jesús xerusiq'uij (xeroyoj) c'a ri cablajuj rudiscípulos, y xuya^b uchuk'a' chique y xuya' k'atbel tzij pa quik'a' riche (rixin) chi yecowin yequelesaj quinojel quiwech itzel tak espíritu, y riche (rixin) chuka' yequic'achosaj yawa'!. ²Y xerutek c'a el ri rudiscípulos riche (rixin) chi xebe^c chutzijoxic ri rajawaren ri Dios, y riche (rixin) chuka' chi yequic'achosaj yawa'!. ³Y ri Jesús xubij chuka' chique: Re nichop el bey, can majun c'a tic'uaj el. Ma tic'uaj ta ch'ame'y, ma tic'uaj ta ya'l, ni caxlan wey, ni irajil. Y ma tic'uaj ta el ca'l' itziak, xa can xu (xe) wi ri icusan.^d ⁴Y xabachique ta na jay ri yixapon wi pa jun tinamit, chiri' quixc'oje' wi ka. Xa can c'a ya tek yixel pe chupan ri tinamit ri', c'ac'ari' utz chi niya' ca ri jay ri xixc'oje' wi.^e ⁵Y wi ri tinamit ri yixapon wi xa ma yixc'ul ta, can quixel c'a pe chiri' y titotala' (tiquirala') ca^f ri pokolaj ri c'o chiwaken chiquiwech ri winek ri', riche (rixin) chi queri' tiquetamaj chi ma utz ta ri xquiben, xcha' ri Jesús.

⁶Y ri discípulos xebe na wi.^g Xebe ri pa tak aldeas riche (rixin) chi xbequitzijoj ri lok'olaj ch'abel ri niya'o colotajic. Y xequic'achosaj chuka' yawa'! ronojel ri acuchi (achique) xek'ax wi.

Tek xcamisex ri Juan ri Bautista

⁷Y ri Herodes, jun chique ri ye caji' aj k'atbel tak tzij chupan ri tiempo ri', can yerac'axala^h c'a ronojel ri yerubanalá' ri Jesús. Pero ma nril ta c'a achique ri nunimaj, ruma yec'o yebin chi ri nibano queri' ya ri Juan ri Bautista ri xc'astej pe chiquicojol ri caminaki'. ⁸Yec'o c'a chuka' yebin chi ri Jesús ya ri Elías ri xtzolin pe. Y nic'aj chic winek niquibij c'a chi ri Jesús jun chique ri profetas ri xek'alajsan ri ruch'abel ri Dios ojer ca, ri xbec'astej pe. ⁹Y ri Herodes nubij: ¿Achique cami

^yJn. 11.11, 13. ^zLc. 7.14; Jn. 11.43; Hch. 9.40. ^aMt. 8.4; 9.30; Mr. 5.43. ^bMt. 10.1; Mr. 3.13; 6.7; Jn. 14.12; Hch. 3.6. ^cMt. 10.7, 8; Mr. 6.12; Lc. 10.1, 9; Tit. 1.9; 2.12. ^dSal. 37.3; Mt. 10.9; Mr. 6.8; Lc. 10.4; 22.35; 2 Ti. 2.4. ^eMt. 10.11; Mr. 6.10. ^fMt. 10.14; Hch. 13.51. ^gMr. 6.12. ^hMt. 14.1; Mr. 6.14.

chi achi ri'? Ruma q'uiy yenwac'axaj^j chrij. Pero riyin nbij chi ma ya ta ri Juan ri Bautista, ruma ri Juan yin c'a riyin xitako rutzac'quixic rujolon (ruwi'), xcha'. Y ri Herodes nucanola' c'a achique nuben, ruma nrajo' nutz'et ruwech ri Jesús.

Tek ri Jesús xerutzuk más ye wu'o' mil winek

¹⁰Y tek ri ye ru'apóstoles ri Jesús xetzolin pe chubanic ri rusamaj ri Dios, xquitzijola^j c'a chare ri Jesús ri xequibanala'. Y ri Jesús xeruc'uaj c'a el ri ru'apóstoles, y xebe pa jun desierto, jun lugar ri c'o pa rucuenta ri tinamit Betsaida.

¹¹Y tek ri winek xquinabej el chi xbe ri Jesús ye rachibilan ri rudiscípulos, xebe chuka' riye'. Y tek ri winek ri' xe'apon riq'ui ri Jesús, Riya' jabel xeruc'ul y xubij chuka' chique achique rubanic ri rajawaren ri Dios. Y chuka' xeruc'achosaj yawa'!

¹²Y tek xka ka ri k'ij ri', ri cablajuj discípulos xejel apo riq'ui ri Jesús y xquibij chare: Que'ataka' c'a el re winek re' riche (rixin) chi yebe chucanoxic acuchi (achique) yebewer wi, y yebe chuka' chucanoxic quiway pa tak aldeas y pa nic'aj chic lugar ri yec'o pe nakaj. Ruma re yojc'o wi, xa majun winek^k yec'o, xecha' chare.

¹³Yac'a ri Jesús xubij chique ri rudiscípulos: Tiya' quiway^l riyix. Y ri discípulos xquibij chare ri Jesús: Wawe' ma q'uiy ta caxlan wey c'o riche (rixin) chi nikaya' chique, xaxu (xaxe wi) wu'o' caxlan wey y ca'! car. Re winek re' yewa', pero wi yojbe chulok'ic cosas^m riche (rixin) chi niquitij, xecha'.

¹⁴Ruma ri winek sibilaj ye q'uiy. Y xaxu (xaxe wi) ri achi'a' yec'o achi'el xa wu'o' mil. Y ri Jesús xubij chique ri ye rudiscípulos: Tibij chique re winek re' chi quetz'uye' pa tak moc y chi nic'aj tak ciento tiquic'uaj qui', xcha' chique.

¹⁵Y can que na wi ri' xquiben ri discípulos, xquiben chique quinojel ri winek chi xetz'uye'. ¹⁶Y ri Jesús xeruli'ej c'a pa ruk'a' ri wu'o' caxlan wey y ri ca'! car y c'ac'ari' xtzu'un chicaj y xuc'utuj ri rubendición ri Dios pa ruwi'. Y c'ac'ari' ri Jesús xeruwach'ela' c'a el ri caxlan wey y ri car, y xuya' el chique ri rudiscípulos riche (rixin) chi niquiya' chique ri winek. ¹⁷Can quinojel c'a jabel xewa'. Can majun c'a ri man ta xwa' chi utz.ⁿ Y c'a c'o na c'a cablajuj chaquech caxlan wey y car ri xmolotej ca.

Tek ri Pedro xubij chi ri Jesús yari' ri Cristo

¹⁸Y c'o c'a jun k'ij tek ri Jesús ruyon c'a ntajin nuben orar, y ri ye rudiscípulos can yec'o chuka' apo chunakajal. Y yac'ari' tek ri Jesús xuc'utuj chique ri rudiscípulos: ¿Yin achique c'a riyin niquibij ri winek?^o

¹⁹Y riye' xquibij chare: Yec'o ri yebin chi yit c'a riyit ri Juan ri Bautista.^p Yec'o nic'aj chic niquibij chi yit c'a riyit ri Elías. Y yec'o c'a chuka' ri yebin chi riyit jun chique ri profetas ri xek'alajsan ri ruch'abel ri Dios ojer ca, y wacami xac'astej pe chiquicojol ri caminaki', xecha' chare ri Jesús.

ⁱLc. 23.8. ^jMt. 14.13; Mr. 6.30. ^kMt. 14.15; Mr. 6.35; Jn. 6.1, 5. ^l2 R. 4.42, 43. ^mNm. 11.22. ⁿSal. 145.15, 16. ^oMt. 16.13; Mr. 8.27. ^pMt. 14.2.

²⁰Y Riya' xuc'utuj c'a chique ri rudiscípulos: ¿Yin achique c'a riyin nibij riyix? xcha' chique. Y ri Pedro can yac'ari' tek xubij chare ri Jesús: Yit c'a riyit ri Cristo,^q ri yit takon pe ruma ri Dios, xcha' chare.

Tek ri Jesús xubij chi xticamisex

²¹Yac'a ri Jesús sibilaj xuchilabej chique ri ye rudiscípulos chi majun ahoj chare tiqutzijoj wi chi ya Riya' ri Cristo. ²²Y xubij c'a chuka' chique: Riyin ri C'ajolaxel ri xinalex chicojol, c'o chi nk'axaj na q'uuy tijoj pokonal. Y xquinetzelex cuma ri rijita'k tak achi'a' ri c'o quik'ij. Xquinetzelex cuma ri principali' tak sacerdotes y cuma ri aj tz'iba'. Y xquicamisex. Pero pa rox k'ij xquic'astej pe, xcha' ri Jesús.'

²³Y c'ac'ari' xubij chique quinojel: Wi c'o jun nrajo' yirutzekelbej, man c'a tupokonaj ta nuk'axaj tijoj pokonal. Xa can tubana' c'a achi'el nuben jun ri benak chuxe' jun cruz riche (rixin) chi nbecamisex. Ma nuben ta chic ri nurayij ka riya'. Wi c'o c'a jun nich'obo chi nicowin nuben queri' k'ij k'ij, utz chi nipe wuq'ui y quirutzekelbej' c'a. ²⁴Ruma wi can nupokonaj ri ruc'aslen re wawe' chuwech re ruwach'ulef, xa ma xtril ta c'a ruc'aslen riche (rixin) xtibe k'ij xtibe sek. Yac'a ri ma nupokonaj ta ri ruc'aslen re wawe' choch'ulef, astape' ta na can napon pa camic wuma riyin, xa can xtril ruc'aslen riche (rixin) xtibe k'ij xtibe sek. ²⁵Ruma, ¿achique ta c'a nu'om pe chare ri winek wi nic'oje' ri beyomel riche (rixin) ronojel ri ruwach'ulef riq'ui y wi xa ma nicolotej ta?^r Xa ruyon c'a nuya' ri' chupan ri camic riche (rixin) xtibe k'ij xtibe sek. ²⁶Ruma wi jun winek niq'uix yiruk'alajsaj riyin y niq'uix nuk'alajsaj ri nuch'abel, queri' chuka' xtinben riyin ri C'ajolaxel ri xinalex chicojol, tek xquipe chic jun bey, xquiq'uix nbij chi ri jun winek ri' wuche (wixin) riyin,^u tek xtil'alajin chi can yin Rey wi, y chuka' junan chic nuk'ij nu'ojlen riq'ui ri Nata' y ye wachibilan pe ri lok'olaj tak ángeles. ²⁷Y can kitzij c'a re nbij chiwe chi yec'o c'a nic'aj chiwe ri yec'o wawe' ri ma xquecom ta na, xquecom pero c'a ya tek quitz'eton chic' na ca ri rajawaren ri Dios, xcha' ri Jesús.

Tek ri Jesús xjalatej ruwachbel

²⁸Y achi'el xa c'o yan jun semana k'axnek ca tek ri Jesús tich'o wi chiquiwech ri winek, yac'ari' tek Riya' xerucha' c'a ri Pedro, ri Juan y ri Jacobo riche (rixin) chi yerachibilaj el chi nibe pa ruwi' jun juyu' chubanic orar.^w ²⁹Y tek ri Jesús ntajin c'a chare ri oración, xjalatej c'a ri ruwachbel,^x y can queri' chuka' ri rutziak, can xjalatej ri yetzu'un. Ri rutziak sibilaj rusakil xuben y nitz'itz'an. ³⁰Y can yac'ari' tek xquichop tzij ye ca'i' achi'a' riq'ui ri Jesús. Y ri ye ca'i' achi'a' ri' ya ri Moisés y ri Elías^v ri ye rusamajel ri Dios ri xec'oje' ojer ca. ³¹Riye' xusutij c'a ri' jun lok'olaj sakil chiquij, y yetzijon c'a chrij ri camic ri xtiban chare ri

^qMt. 16.16; Mr. 8.29; Jn. 1.41, 49; 4.29, 42; 6.69; 7.41; 11.27; 20.31; Hch. 8.37; 9.22; Ro. 10.9; 1 Jn. 4.14, 15; 5.5. ^rMt. 16.21; 17.22, 23; 20.17-19; Mr. 9.31; Lc. 18.31-33; 24.6, 7.

^sMt. 10.38; 16.24; Mr. 8.34; Lc. 14.27. ^tMt. 16.26; Mr. 8.36. ^uMt. 10.33; Mr. 8.38; 2 Ti. 2.12. ^vMt. 16.28; Mr. 9.1. ^wMt. 17.1. ^xEx. 34.29-35. ^y2 R. 2.11.

Jesús pa Jerusalem. ³²Y ri Pedro y ri ye rachibil, sibilaj quiwaran^z c'o, pero xquicoch' ma xewer ta, y rumari' xquitz'et c'a ri lok'olaj sakil riche (rixin) ri Jesús, y xequitz'et chuka' ri ye ca'i' achi'a' ri yec'o riq'ui ri Jesús. ³³Y tek ri ca'i' achi'a' ri' niquiya' c'a ca ri Jesús riche (rixin) chi yebe, yac'ari' tek ri Pedro xubij chare ri Jesús: Tijonel, xa utz kabanon chi yojc'o wawe'. Tikabana' oxil' tek ca'aj, jun awuche (awixin) riyit, jun riche (rixin) ri Moisés y queri' chuka' jun riche (rixin) ri Elías, xcha' chare. Ri Pedro quec'ari' xubij apo y ma retaman ta achique ruma tek xch'o apo. Xa ch'obon, ma ch'obon ri xerubila' apo.

³⁴Y c'a nich'o na c'a ri Pedro, tek c'o jun sutz' ri xka pe pa quiwi' y xerucuch. Y ri ye rudiscípulos xquixibij qui' tek xquina' chi yec'o chic chupan ri sutz' ri'. ³⁵Y yac'ari' tek c'o jun ch'abel xquic'axaj chupan ri sutz' ri', y xubij: Yare' ri Nuc'ajol y can sibilaj nwajo'. Can ya c'a Riya' tiwac'axaj,^a xcha' ri ch'abel ri'.

³⁶Y yac'a tek quic'axan chic ri jun ch'abel ri', yac'ari' tek xquitz'et chi ri Jesús xa ruyon chic c'o ca. Y ri discípulos ri', q'uiy c'a k'ij ri majun achoj chare xquibij wi ri xquitz'et ri chiri' pa ruwi' ri juyu'.^b

Tek ri Jesús xuc'achojisaj jun c'ajol ri c'o jun itzel espíritu riq'ui

³⁷Y pa ruca'n k'ij, tek ri Jesús ye rachibilan ri ye oxil' rudiscípulos xka pe pa ruwi' ri juyu', can ye sibilaj c'a ye q'uiy ri winek ri xec'ulu apo riche (rixin). ³⁸Y jun achi ri c'o chiquicojol ri winek, riq'ui ruchuk'a' xch'o apo chare ri Jesús y xubij: Tijonel, riyin xaxu (xaxe wi) jun^c walc'ual c'o. Nc'utuj c'a jun utzil chawe chi tatzu' juba', ³⁹ruma chi c'o jun itzel espíritu nichapo. Y tek nuchop, nuben c'a chare chi nurek ruchi', nuben chare chi nibarbot (nibaybot)^d ri ruch'acul, y nuben chuka' chare chi niwoko pa ruchi'. Ri itzel espíritu ri' can nik'ax ruwi' nuben chare ri nuc'ajol, y c'arunaj nuya' ca tek nuchop. ⁴⁰Rumari' xinc'utuj yan jun utzil chique re adiscípulos chi tiquelesaj el re jun itzel espíritu re' riq'ui ri nuc'ajol, pero xa ma ye cowinek ta chi niquelesaj, xcha' chare ri Jesús.

⁴¹Y ri Jesús yac'ari' tek xubij chique: Riyix winek ri yixc'o chuwech re ruwach'ulef, majun chiwe ri cukul ta ruc'u'x riq'ui ri Dios. Chi'iwonojel xa yix sachnek.^e ¿Riyix nich'ob chi riyin can ronojel k'ij xquic'oje' iwuq'ui, y man c'a xquitane' ta chi yixincoch'? Tac'ama' pe ri ac'ajol wawe', xcha' ri Jesús.

⁴²Y tek ri c'ajol xapon apo riq'ui ri Jesús, ri itzel espíritu riq'ui ruchuk'a' xuyicaj y xuch'akij pan ulef. Ri Jesús xchapon c'a chare ri itzel espíritu, riche (rixin) chi tel el riq'ui ri c'ajol ri'. Y ri Jesús can xuc'achojisaj wi c'a el y xujech el chare ri rutata'. ⁴³Y quinojel c'a ri winek xquimey tek xk'alajin ri nimalaj ruchuk'a' ri Dios.

Tek ri Jesús xubij chic jun bey chi xticamisex

Y tek quinojel c'a ri winek yetajin niquimey c'a rij ronojel ri yerubanala' ri Jesús, Riya' xubij chique ri rudiscípulos: ⁴⁴Can tiwac'axaj c'a jabel re

^zDn. 8.18; 10.9. ^aEx. 23.21; Dt. 18.15-18; Mt. 3.17; Hch. 3.22; He. 2.3; 12.25; 2 P. 1.16, 17.

^bMt. 17.9. ^cMr. 9.17; Lc. 7.12. ^dMr. 1.26. ^eDt. 32.5; Sal. 78.8.

tzij re', y man c'a timestaj ta: Riyin ri C'ajolaxel ri xinalax chicojol, can xquijach wi pa quik'a' ri winek, xcha'.

⁴⁵Y ri tzij ri' ma xk'ax ta^f chiquiwech ri discípulos, ruma ma ya'on ta k'ij chique chi nik'ax chiquiwech, y riye' niqixibij c'a qui' niquic'utuj chare ri Jesús chi achique ri xubij chique.

Tek ri Jesús xubij achique ri c'o más ruk'ij

⁴⁶Y ri rudiscípulos ri Jesús xquich'ojila' chiquiwech chi achique chique riye' ri más nim ruk'ij.^g ⁴⁷Yac'a ri Jesús can retaman c'a achique yetajin chuch'obic pa tak cánima ri rudiscípulos. Rumari' Riya' xberuc'ama' pe jun ti ac'al, y xupaba' riq'ui. ⁴⁸Y xubij chique ri rudiscípulos: Xabachique ri nuc'ul jun ac'al pa nubi' riyin,^h jun ri achi'el re', ma xu (xe) ta wi xtuc'ul ri ac'al, xa can xquiruc'ul chuka' riyin. Y ri xtic'ulu c'a wuche (wixin) riyin, can xtuc'ul c'a chuka' ri yin takayon pe.ⁱ Ruma chi ri can nuch'utinirisaj ri' chicojol riyix, yari' ri más nim ruk'ij,^j xcha' ri Jesús.

Ri ma yojquetzelaj ta, can kachibil c'a ki' quiq'ui

⁴⁹Y xpe c'a ri Juan xubij chare ri Jesús: Tijonel, riyoj katz'eton c'a jun achi ri pan abi' riyit yerelesala' itzel tak espíritu. Pero ruma xa ma kachibil ta, xkak'il ca,^k xcha' chare ri Jesús.

⁵⁰Y ri Jesús xubij c'a chare ri Juan: Ma tik'il ta chic. Ruma ri ma yojquetzelaj ta, can ye kachibil wi c'a ri.^l

Tek ri Jesús xchapon chique ri Jacobo y ri Juan

⁵¹Y tek xa noka yan c'a ri k'ij riche (rixin) chi ri Jesús xtitzolin chila' chicaj,^m Riya' can xuch'ob c'a pa ránima chi xuchop el ri rubey riche (rixin) chi nibe pa tinamit Jerusalem. ⁵²Y yec'o chuka' ri xerutek el nabey riche (rixin) chi xebe pa jun aldea ri c'o pa rucuenta ri Samaria, xebe chucanoxic jun jay ri acuchi (achique) xtibe'uxlan wi ri Jesús y ri ye rachibilan el. ⁵³Pero ri winek aj chiri' ma xcajo' ta xquic'ul ri Jesús,ⁿ ruma chi ri winek ri' xquinabej chi xa pa Jerusalem ruchapon wi el bey. ⁵⁴Tek ri discípulos Jacobo y Juan xquinabej chi ma nic'ul ta ri Jesús cuma ri winek, xquibij chare ri Jesús: Ajaf, ñawajo' chi nikac'utuj chi tika pe k'ak'^o chila' chicaj, riche (rixin) chi yeruq'uis re winek re'? Achi'el xuben ri Elías, ri jun achi ri xk'alajsan ri ruch'abel ri Dios ojer ca, xecha'.

⁵⁵Y ri Jesús xerutzu' y xchapon chique. Y xubij c'a chique: Riyix ni ma iwetaman ta chi ri Espíritu ri c'o iwuq'ui riche (rixin) chi ye'iwajo' quinojel. ⁵⁶Ruma chi riyin ri C'ajolaxel ri xinalax chicojol, ma xipe ta

^fMr. 9.32; Lc. 2.50; 18.34; Jn. 12.16; 14.5; 2 Co. 3.14. ^gMt. 18.1; Mr. 9.34. ^hMt. 18.5; Mr. 9.37. ⁱMt. 10.40; Jn. 12.44; 13.20; 1 Ts. 4.8. ^jMt. 23.11, 12. ^kNm. 11.28; Mr. 9.38.

^lMr. 9.39-41. ^m2 R. 2.1; Mr. 16.19; Jn. 6.62; Hch. 1.2. ⁿJn. 4.4, 9. ^o2 R. 1.10, 12; Ap. 13.13.

wawe' chuwech re ruwach'ulef chiquicamisaxic winek, riyin xa xipe chiquicoloc,^p xcha'. Y ri Jesús y ri rudiscípulos xebe pa jun chic aldea.

Oxi' achi'a' ri xebin chi niquitzekelbej ri Jesús

⁵⁷Y tek riye' quichapon chic c'a el bey, c'o c'a jun achi ri xbec'ulun pe, y xubij chare ri Jesús: Ajaf, riyin nwajo' c'a yatintzekelbej xabacuchi (xabachique) yabe wi,^q xcha' chare.

⁵⁸Yac'a ri Jesús xubij chare ri achi: Ri xwan, can c'o wi jul ri acuchi (achique) yec'oje' wi; y queri' chuka' ri aj xic' tak chicop ri yebe pa cak'ik', can c'o chuka' quisoc. Yac'a riyin ri C'ajolaxel ri xinalax chicojol, can majun wachoch ri acuchi (achique) yinuxlan wi juba', xcha' chare ri achi ri'.

⁵⁹Y ri Jesús xubij c'a chare jun chic achi: Quinatzekelbej. Yac'a ri achi ri' xubij: Ajaf, riyin can nwajo' wi yatintzekelbej. Xa yac'a chi taya' na k'ij chuwe chi nmuk na el ri nata', c'ac'ari' tek xcatintzekelbej' chic, xcha'.

⁶⁰Yac'a ri Jesús xubij chare ri achi ri': Xa taya' c'a ca chi ri caminaki' quemuk na cuma ri ye caminek chupan ri quimac. Yac'a riyit jet, jatzijoj achique rubanic ri rajawaren ri Dios.

⁶¹Y c'o chic c'a jun ri xbin chare ri Jesús: Ajaf, riyin nwajo' yatintzekelbej. Pero nabey, taya' c'a k'ij chuwe riche (rixin) chi yibech'o na ca chique ri nte' nata' y chique ri ye wach'alal,^s xcha'.

⁶²Yac'a ri Jesús xubij chare ri achi ri': Tek jun achi nisamej pa juyu' riq'ui ri arado, ma utz ta chi nitzu'un ca chrij.^t Queri' c'a chuka' ri winek ri niniman riche (rixin) ri Dios, ma utz ta chi nitzu'un ca chrij. Ruma wi queri' nuben, ma ruc'amon ta chi nisamej chupan ri samaj riche (rixin) ri rajawaren ri Dios, xcha' ri Jesús.

Tek xetak ri setenta achi'a' chutzijoxic ri ruch'abel ri Dios

10 ¹Y tek banatajneq chic c'a ronojel ri', ri Ajaf Jesús xerucha' c'a nic'aj chic achi'a' riche (rixin) chi yesamej riq'ui; y can ye setenta c'a achi'a' ri xerucha', riche (rixin) chi xerutek el chi ye caca!^u Xerutek ri pa tak tinamit y pa tak nic'aj chic lugar ri acuchi (achique) c'o chi xtapon wi Riya'. ²Y ri Jesús xubij c'a chique ri achi'a' ri xerucha': Can kitzij wi chi ri samaj riche (rixin) chi nitzijox ri ruch'abel ri Dios, sibilaj nim;^v yec'a ri yetzijon ri ch'abel ri' xa ma ye q'uiy ta oc. Rumari' can tic'utuj c'a chare ri Rajaf ri samaj, chi querutaka' pe q'uiy samajela^w chiquicojol ri winek ri rajawaxic chi niquic'axaj ri ruch'abel. ³Y wacami quixbiy in c'a. Y riyix iwetaman chi xa yix achi'el tak carne^x ri yixbeka chiquicojol ri winek ri ye achi'el utiwa' (coyotes). ⁴Y man c'a tic'uj^y ta yabel irajil, ni man c'a tic'uj ta ya'l, y man c'a tic'uj ta chuka' jun chic c'ulaj ixajab. Ni ma quixpa'e' ta pa tak bey riche (rixin) chi ye'iyala' ca rutzil tak quiwech ri winek. Xa jic (choj)

^p Jn. 13.17; 12.47. ^q Mt. 8.19. ^r Mt. 8.21. ^s 1 R. 19.20. ^t He. 6.4. ^u Mr. 6.7. ^v Jn. 4.35. ^w Mt. 9.37, 38; 2 Ts. 3.1. ^x Mt. 10.16. ^y Mt. 10.9, 10; Mr. 6.8; Lc. 9.3.

quixbiyin^z c'a acuchi (achique) c'o chi yixapon wi. ⁵Y tek yixapon c'a pa jun jay, ri nabey c'o chi niben, ya ri ye'iyala' rutzil quiwech^d ri winek. Y nibij c'a chique: Ya ta c'a ri uxlanibel c'u'x riche (rixin) ri Dios ri xtic'oje' iwuq'ui chupan re jay re', quixcha' chique. ⁶Y wi chiri' chupan ri jay ri', c'o jun winek riq'ui quicoten xquixruc'ul, ri uxlanibel c'u'x riche (rixin) ri Dios xtic'oje' ca riq'ui. Yac'a ri winek ri xa ma xquixruc'ul ta, ri uxlanibel c'u'x ma xtic'oje' ta ca riq'ui, xa xtitzolin pe iwuq'ui riyix. ⁷Riyix can quixc'oje' c'a ka chupan ri jay ri yixapon wi ri jabel ic'ulic niquben, titija' y tikumu' ri xtiquisipaj chiwe. Ruma ri samajel can ruc'amon wi chi nitoj⁷ ruma ri samaj ri nuben. Y man c'a tijalala' ta ri jay ri acuchi (achique) yixc'oje' wi. Xa can acuchi (achique) yixapon wi nabey mul, chiri' quixc'oje' wi ka. ⁸Y queri' chuka' tibana' tek yixapon xabachique tinamit y jabel ic'ulic niban. Can titija' c'a ronojel ri nisipex chiwe. ⁹Que'ic'achosaj c'a chuka' ri yawa'i ri yec'o chiri', y tibij c'a chique: Xa nakaj chic c'a c'o wi ri rajawaren ri Dios^z iwuq'ui. ¹⁰Yac'a tek yixapon pa jun tinamit ri xa ma utz ta ic'ulic niban, quixel c'a el ri pa tak bey riche (rixin) ri tinamit y tibij c'a chique ri winek: ¹¹Ri pokolaj riche (rixin) re tinamit re' ri c'o el chikaken, nikatotaj (nikaquiraj)^d ca chiwech, riche (rixin) chi queri' tiwetamaj chi ma utz ta ri xiben chi ma xojic'ul ta. Y tiwetamaj ca chuka' chi ri rajawaren ri Dios xa nakaj chic c'o wi iwuq'ui, quixcha' chique. ¹²Y ri Jesús xubij chuka' el chique: Tek xta^opon ri k'ij tek ri Dios xtuk'et tzij, ri winek quiche (quixin) ri tinamit ri ma xtiqic'ul ta ri ruch'abel ri Dios ri nibij riyix chique, más c'a xtik'ax ruwi' ri ruc'ayewal ri xtika pa quiwi' riye', que chuwech ri tinamit Sodoma.^e

Tek ri Jesús xubij chi juyi' oc quiwech ri tinamit ri ma xtitzolin ta pe quic'u'x

¹³Rumari' juyi' oc iwech riyix ri yixc'o pa tinamit Corazín, y juyi' oc chuka' iwech riyix ri yixc'o pa tinamit Betsaida, ruma sibilaj q'uiy milagros xeban chiwech y ma xinimaj ta ri ruch'abel ri Dios. Ruma xa ta ya ri pa tinamit Tiro y pa tinamit Sidón ri xeban ta wi ri milagros ri', ri winek aj chiri' xtzolin yan ta pe quic'u'x riq'ui ri Dios, y quicusalon ta chic quitziak riche (rixin) bis, y quiyalon ta chic chaj chiquij, riche (rixin) chi queri' nik'alajin chi yebison ruma sibilaj q'uiy quimac ri ye quibanalón.^f ¹⁴Yac'a tek xta^opon ri k'ij tek xtik'at tzij pa ruwi' re ruwach'ulef, yix c'a riyix ri yixc'o pa Corazín y ri yixc'o pa Betsaida ri más xtik'ax ruwi' ri ruc'ayewal ri xtika pan iwi', que chiquiwech ri aj Tiro y ri aj Sidón. ¹⁵Y riyix ri yixc'o pa tinamit Capernaum can nich'ob chi yixbe chila' chicaj^g riq'ui ri Dios y xtinimirisex ik'ij. Pero xa ma que ta ri'. Xa xtikasex ik'ij,^h ruma xa c'a chupan ri lugar riche (rixin) ri tijoj pokonal xquixbeka wi.

¹⁶Y achique c'a winek ri xquixruc'ul jabel riche (rixin) chi nrac'axaj ri ruch'abel ri Dios, can yin c'a chuka' riyin ri yiruc'ul. Y achique c'a chuka' ri xquixetzelan ruma ri ruch'abel ri Dios, can yin c'a chuka' riyin ri yiretzelay.

^z 2 R. 4.29. ^a Mt. 10.12. ^b Mt. 10.10; 1 Co. 9.4. ^c Lc. 9.2. ^d Mt. 10.14. ^e Mt. 10.15.

^f Ez. 3.6; Jon. 3.5; Mt. 11.21. ^g Gn. 11.4. ^h Ez. 26.19, 20; Mt. 11.23.

Y ri netzelan wuche (wixin) riyin, can ya chuka' ri Diosⁱ ri yin takayon pe ri nretzelaj, xcha' c'a el ri Jesús chique ri setenta achi'a' ri xerucha'.

Tek xetzolin pe ri setenta achi'a' ri xetak chutzijoxic ri ruch'abel ri Dios

¹⁷Y tek xetzolin c'a pe ri setenta achi'a' ri' chare ri samaj ri bin el chique y xe'oka riq'ui ri Jesús, sibilaj yequicot, y xquibij c'a chare: Ajaf, ri itzel tak espíritu can xeniman chuka' chake tek pan abi' riyit xojch'o wi chique.

¹⁸Y ri Jesús xubij chique: Ja' (je), can kitzij wi ri nibij. Ruma riyin can xintz'et chi ri Satanás xuna' yan chi xch'acatej, ruma can achi'el nuben ri k'ak' riche (rixin) ri coklajay chicaj, queri' xuben riya' tek xtzak pe.^j ¹⁹Riyin can nya'on k'atbel tzij chiwe riche (rixin) chi ye'ipalbej cumatz^k y alacrán (k'asna'j) y riche (rixin) chuka' chi yixch'acon chrij ri ruchuk'a' ri itzel winek, y majun achique ta ri xtic'ulwachij. ²⁰Yac'a riyix ma quixquicot ta xaxu (xaxe wi) ruma chi ri itzel tak espíritu yixquinimaj. Más quixquicot pa tak iwánima ruma can tz'ibatal^l ri ibi' chila' chicaj riq'ui ri Dios.

Ri Jesús ri C'ajolaxel can nuya' wi c'a ruk'ij ri Tata'ixel

²¹Y can yac'a hora ri', ri Jesús xquicot ránima ruma ri Lok'olaj Espíritu. Y xubij: Nya' ak'ij Nata' Dios, riyit ri can yit Rajaf ri caj y re ruwach'ulef, ruma ma xak'alajsaj ta ri lok'olaj ach'abel chiquiwech ri winek ri can niquina' chi sibilaj q'uiy quina'oj y q'uiy quetaman. Y xa chiquiwech ri winek ri ma q'uiy ta quetaman ri xa ye achi'el tak ac'ala', xa chiquiwech riye' xak'alajsaj w^m re lok'olaj ach'abel re'. Can que wi c'a ri' Nata' Dios, ruma chi queri' ri araybel riyit, xcha' ri Jesús pa ru'oración.

²²Y c'ac'ari' tek Riya' xubij: Ri Nata' Dios can ronojel cosas rujachonⁿ pa nuk'a'. Y majun chic c'a etamayon ta yin achique riyin, xaxu (xaxe) wi ri Nata' ri etamayon. Y majun chuka' etamayon ta achique ri' ri Nata', xaxu (xaxe) wi riyin ri Ruc'ajol ri etamayon, y ri winek ri ahoj chare xtinwajo' xtink'alajsaj wi riyin, xtretamaj achique c'a ri' ri Nata'.

²³Yac'ari' tek ri Jesús xerutzu' ri rudiscipulos y xaxu (xaxe wi) chique riye' xubij wi: Jabel ruwa'ik'ij^o riyix, ruma re yixtajin chutz'etic riq'ui ri runak' tak iwech. Y chuka' can jabel ruwaquik'ij ri nic'aj chic winek ri yetz'eto ronojel re'. ²⁴Y can nbij c'a chiwe, chi ye q'uiy chique ri profetas ri xek'alajsan ri ruch'abel ri Dios y ri reyes ri xec'oje' ojer ca, sibilaj xcajo' chi xquitz'e^p ta ri nitz'et riyix wacami, y xa ma xquitz'et ta el. Can sibilaj chuka' xcajo' chi xquic'axaj ta ri niwac'axaj riyix re wacami, y xa ma xquic'axaj ta el, xcha' ri Jesús.

Jun c'ambel tzij chrij jun utzilaj achi aj Samaria

²⁵Y c'o c'a jun achi ri nik'axan ri nubij ri ley chiquiwech ri winek ri xbeyacatej pe y xbech'o riq'ui ri Jesús, y ruma chi nrajo' nutojtobej ri Jesús,

ⁱJn. 5.23; 1 Ts. 4.8. ^jJn. 12.31. ^kMr. 16.18. ^lEx. 32.32; Sal. 69.28. ^mMt. 11.25; 1 Co. 1.19, 26; Col. 2.8. ⁿMt. 28.18; Jn. 3.35; 13.3. ^oMt. 13.16. ^p1 P. 1.10.

xubij c'a chare: Tijonel, ¿achique ri rajawaxic chi nben riyin riche (rixin) chi ntoc ta wuche (wixin) ri c'aslen riche (rixin) xtibe k'ij xtibe sek?^q xcha'.

²⁶Ri Jesús xubij chare: ¿Achi que c'a ri nubij chupan ri ley ri xuya' ri Dios chare ri Moisés? ¿Y achique nik'ax chawech riyit?

²⁷Y ri achi ri nik'axan ri nubij ri ley xubij chare ri Jesús: Ri ley nubij chi tawajo' ri Dios ri Awajaf.' Tawajo' riq'ui ronojel awánima. Tawajo' chupan ronojel ri ac'aslen, riq'ui ronojel awuchuk'a', y riq'ui chuka' ri anojibal. Y can achi'el nawajo' ka awi' riyit, can queri' chuka' que'awajo'^s ri awuc' awach'alal.

²⁸Y yac'ari' tek ri Jesús xubij chare ri achi ri nik'axan ri nubij ri ley: Can kitzij wi ri xabij. Wacami c'a, wi xtaben ronojel re', xtoc c'a awuche (awixin) ri c'aslen' riche (rixin) xtibe k'ij xtibe sek, xcha' ri Jesús chare.

²⁹Yac'a ri achi ri' ri nik'axan ri nubij ri ley can xrajo' chi nitz'etetej chi achi'el xa majun rumac.^u Rumari' xuc'utuj c'a chare ri Jesús: ¿Achi que c'a ri' ri wuc' wach'alal ri ruc'amon chi yenwajo' ri achi'el nwajo' ka wi' riyin? xcha'.

³⁰Y ri Jesús can yac'ari' xutzijoj jun c'ambel tzij chare ri achi ri nik'axan ri nubij ri ley: C'o c'a jun achi ri elenak pe ri pa tinamit Jerusalem y xulan ka riche (rixin) chi nibe ka c'a pa tinamit Jericó. Pero ri achi ri' xebe'el pe alek'oma' chrij pa bey, y ri alek'oma' ri' ronojel xquelesaj el chare. Hasta ri rutziak ri rucusan ri achi xquelesaj el chrij. Y sibilaj xquisoc ca ruma sibilaj xquich'ey ca. Ri achi ri' xpune' c'a ca ri chirí' pa bey y xa juba' ma nicom. ³¹Y c'o c'a jun sacerdote ri petenak chuka' chupan ri bey ri'. Y tek ri sacerdote ri' xutz'et chi punul ri achi ri chirí' pa bey, xu (xe wi) xutzu' ca y xa choj xk'ax el.^v ³²Y queri' chuka' jun achi levita, ri yeto'o quiche (quixin) ri sacerdotes ri pa rachoch ri Dios, petenak chuka' chupan ri bey ri'. Y tek ri levita ri' xapon chupan ri lugar ri', xutz'et chuka' chi ri achi punul pa bey, y can achi'el xuben ri sacerdote can queri' chuka' xuben riya'. Xu (xe wi) xutzu' ca, y xa choj xk'ax el. ³³Pero c'o c'a jun achi aj Samaria ri petenak chuka' chupan ri bey ri', y c'o c'a chi nik'ax riq'ui ri achi punul ca pa bey, ri achi ri ch'ayon ca cuma alek'oma'. Y tek ri aj Samaria xutz'et ri achi punul pa bey, sibilaj c'a xujoyowaj ruwech ruma ri ruc'ulwachin^w ca. ³⁴Rumari' ri aj Samaria ri' xjel apo riq'ui ri achi punul pa bey, xutz'et achique rubanon. Y xerak'omala' ruwech ri rusocotajic ri achi riq'ui aceite olivo y riq'ui vino, xerupisla' c'a chuka' ri socotajic riq'ui tziek. Y c'o ruquiej ruc'amom pe ri achi aj Samaria, chrij ri' xuya' wi el ri achi socotajnek y xuc'uaq c'a pa jun posada. Y xuchajij c'a ri jun ak'a' ri'. ³⁵Pa rucan k'ij tek ri aj Samaria nuhop yan chic el ri rubey, riya' xrelesaj ca'i' puek ri nibix denario chare y xuya' ca chare ri rajaf ri posada, y xubij chare: Tawilij y tawak'omaj re jun achi re'. Y tek xquitzolin pe, xtintoj c'a chawe ri nic'aj chic ri xtasech chrij. ³⁶Rumac'ari', chawech riyit, ¿achique c'a chique ri ye oxí' achi'a' ri can achi'el nrajo' ka ri' riya', can queri' chuka' xrajo' ri achi ri xka pa quik'a' alek'oma'? xcha' ri Jesús chare ri achi ri nik'axan ri nubij ri ley.

^qMt. 19.16; Mr. 10.17; Lc. 18.18. ^rDt. 6.5. ^sLv. 19.18. ^tLv. 18.5; Neh. 9.29; Ez. 20.11; Ro. 10.5. ^uLc. 16.15. ^vSal. 38.11; 69.20; Pr. 21.13; Stg. 2.13; 1 Jn. 3.16. ^wPr. 27.10.

³⁷Y ri achi ri nik'axan ri nubij ri ley xubij: Ya ri achi ri xjoyowan ruwech, xcha'. Y ri Jesús xubij c'a chare ri achi ri nik'axan ri nubij ri ley: Wacami cabiyin c'a y tabana'^x achi'el xuben ri achi aj Samaria, xcha' chare.

Tek ri Jesús xapon chiquitz'etic ri Marta y ri María

³⁸Y ri Jesús xuchop chic c'a rubey y xapon pa jun aldea. Y chirí' chupan ri aldea ri' c'o c'a jun ixok ri Marta'^y rubi', y riya' xuc'ul apo ri Jesús pa rachoch. ³⁹Ri ixok c'a ri' c'o c'a jun rach'alal María rubi'. Y ri María ri' xtz'uye' c'a chraken ka ri Jesús, riche (rixin) chi queri' nrac'axaj^z ri ruch'abel ri Dios ri nutzijoj ri Jesús. ⁴⁰Yac'a ri Marta xa ma que ta ri' xuben. Riya' xa ch'ujernek^a c'a chubanic ri rusamaj. Rumac'ari' ri Marta xapon riq'ui ri Jesús y xubij chare: Ajaf, ¿chak utz chawe chi ri María nuyon riyin yin ruya'on ca chuwech re samaj? Tabij c'a juba' chare chi quiruto', xcha'.

⁴¹Pero ri Ajaf Jesús xubij chare: Marta, Marta, riyit q'uiy ri nach'ob, y sachnek ac'u'x ruma q'uiy ri c'o chi naben. ⁴²Pero xaxu (xaxe wi) c'a jun ri más rajawaxic y más utz, y yac'ari' ri xucha' ri María. Y ri xucha' riya', majun xtelesan ta chare.

Ri Jesús nuc'ut rubanic ri oración

11 ¹Y jun bey c'a, ri Jesús c'o pa jun lugar, y nuben c'a orar. Y tek tanel chic ka, jun c'a chique ri rudiscípulos xubij chare: Ajaf, kojatijoj riche (rixin) chi nikaben orar, achi'el ri Juan ri Bautista xerutijoj ri rudiscípulos riche (rixin) chi niqubien orar.^b ²Y can yac'ari' tek ri Jesús xubij chique ri rudiscípulos: Tek xtiben c'a orar, tibana' c'a jun oración achi'el re': Katata' Dios yitc'o chila' chicaj, xtibanatej ta c'a chi quinojel ta ri winek niquiya' ta ak'ij,^c y man ta xtiqixolk'otij ri lok'olaj abi'. Y xtiye yan ta c'a ri awajawaren. Y can ya ta c'a ri nawajo' riyit ri xtibanatej wawe' chuwech re ruwach'ulef, achi'el nibanatej chila' chicaj awuq'ui riyit. ³Y taya' c'a chuka' ri kaway ri nic'atzin chake ronojel k'ij. ⁴Y xtacuy ta c'a ronojel ri kamac ri yekaben^d chaweche, can achi'el yekacuy^e ri winek ri c'o pokon niqubien chake. Y man c'a taya' ta k'ij chi ri itzel nuben ta chake chi yojtzak^f pa mac. Xa can kojacolo^g c'a chuwech, xcha' ri Jesús.

⁵Y ri Jesús xubij c'a chuka' chique ri rudiscípulos: Wi jun chiwe riyix napon pa nic'aj ak'a' riq'ui jun ramigo ri can retaman ruwech jabel, y nubij ta c'a chare: Tabana' jun utzil naya' ta oxí' caxlan wey chuwe, y xa c'a xtinya' na ruquexel chawe. ⁶Ruma c'o jun wamigo ri juc'an chic petenak wi y xoka wuq'ui, y riyin majun c'o wuq'ui riche (rixin) chi nya' apo chare riche (rixin) chi nutij. Rumac'ari' tabana' jun utzil chuwe, xcacha' apo chare. ⁷Y ri winek ri ahoj chare nac'utuj wi apo, can c'a pa ruwarabel c'a xtich'o wi pe chawe y

^xLc. 6.31; Jn. 13.15; Ro. 12.20; 1 P. 2.21; 1 Jn. 3.16, 18; 4.10, 11. ^yJn. 11.1. ^zDt. 33.3. ^a1 Co. 7.32. ^bSal. 10.17; 19.14; Ro. 8.26, 27; 2 Co. 3.5; Stg. 4.2, 3; Jud. 20. ^c2 Cr. 20.6; Is. 11.9; 63.16; Dn. 7.14; Mt. 5.16. ^dMt. 6.12; Ef. 4.32; Stg. 2.13. ^eMt. 6.14, 15. ^fLc. 22.46; 1 Co. 10.13; Stg. 1.13. ^gAp. 3.10.

xtubij c'a: Tabana' jun utzil ma yinanek ta, ruma chi ri ruchi' jay xa xintz'apij yan ca y ri ac'ala' xa wuq'ui riyin ye warnek wi. Rumari' ma utz ta yiyacatej el riche (rixin) chi nbenya' ca chawe ri nawajo'.⁸ Y ri Jesús xubij c'a chique ri rudiscípulos: Can kitzij wi nbij chiwe, chi ri winek ri achoj chare nic'utux wi apo, xtibeyacatej pe, pero ma ruma ta chi can ya ri ramigo ri nic'utun apo chare. Ma que ta ri', xa ruma chi ma nitane' ta chuc'utuxic, rumari' xtibeyacatej pe y nberuya' pe ronojel ri nic'atzin chare, riche (rixin) chi titane' apo chuc'utuxic.^h

⁹Y riyin nbij c'a chiwe riyix, can tic'utuj c'a ri nic'atzin chiwe y ri Dios can xtuya' wi pe chiwe. Ticanoj ri niwajo' y xtiwil. Quixsiq'uin (quixoyon) apo chuchi' jay y xtojak chiwech.ⁱ ¹⁰Ruma wi riyix can riq'ui ronojel iwánima nic'utuj chare ri Dios, Riya' can xtuya' wi pe chiwe. Wi riyix can nicanoj, can xtiwil wi. Y wi riyix yixsiq'uin (yixoyon) apo chuchi' jay, can xtojak wi c'a chiwech.

¹¹¿La c'o ta cami jun tata'aj ri nuya'^j jun abej pa ruk'a' ri ralc'ual, tek ri ac'al xa jun caxlan wey ri nuc'utuj chare? ¿O la nuya' ta cami jun itzel cumatz pa ruk'a', tek ri ac'al xa jun car ri nrajo'? ¹²¿O la nuya' ta c'a jun alacrán (k'asna'j) pa ruk'a', tek ri ac'al xa jun sakmolo' ri nuc'utuj chare? ¹³Riyix majun bey niben ta queri'. Y astape' ta chi ma can ta utz ri ina'oj, pero riyix ya ri utz tak cosas ri niya' chique ri iwalc'ual. C'a ta c'a ri Itata' ri c'o chila' chicaj chi man ta xtuya' pe chiwe ri nic'utuj chare. Riya' can nuya' wi c'a ri Lok'olaj Espíritu^k chique ri can niquic'utuj, xcha' ri Jesús.

Tek ma junan ta quiwech niquiben ri winek ri yec'o pa jun jay

¹⁴Y c'o c'a jun k'ij ri Jesús ntajin nrelesaj jun itzel espíritu riq'ui jun achi. Ri itzel espíritu ri' rubanon c'a mem chare ri achi. Y xbanatej c'a chi tek ri Jesús xubij c'a chare ri itzel espíritu chi tel el riq'ui ri achi ri', ri itzel espíritu can xel c'a el, y yac'ari' tek ri achi mem' xch'o. Y ri winek ri xetz'eto, can xquimey c'a ri xquitz'et. ¹⁵Pero yec'o c'a chuka' chique ri winek ri xebin: Ri Jesús c'o ri Beelzebú riq'ui; ri cajawalul ri itzel tak espíritu. Y ya ri Beelzebú ri niya'o uchuk'a' chare riche (rixin) chi queri' nicowin yerelesaj^m ri itzel tak espíritu.

¹⁶Y yec'o c'a nic'aj chic winek, ri xaxu (xaxe wi) riche (rixin) chi niquitojtobej ri Jesús, xquibij c'a chare chi tubana' c'a chi c'o jun retalⁿ nibanatej chuwech ri caj.

¹⁷Yac'a ri Jesús retaman^o c'a ri niquich'obola' ri achi'a' ri', rumari' xubij chique: Wi ri winek riche (rixin) jun ruwach'ulef wi xa ma junan ta quiwech niquiben, nipe ch'a'oj chiquicojol. Y ri' ma utz ta, ruma nuben chare ri quiruwach'ulef chi ma xtiyaloj ta. Y queri' chuka' ri winek pa jun jay, wi xa ma junan ta quiwech niquiben, xa xtiquitaluj el qui'^p ¹⁸Y queri' c'a chuka' ri Satanás, wi xa nuben ka ch'a'oj chrij riya' mismo, y ca'i' c'a nuben, chanin nitzak y niq'uis ka ruk'ij. Rumari' xa ma kitzij ta ri nibij riyix, chi riyin xa ya ri uchuk'a' riche (rixin) ri Beelzebú ri ncusaj riche (rixin) chi yenwelesaj ri itzel tak espíritu. ¹⁹Ruma wi

^hLc. 18.1. ⁱ1 Jn. 5.14, 15. ^jMt. 7.9. ^kIs. 44.3; Mt. 7.11; Jn. 4.10. ^lMt. 9.32; 12.22.

^mMt. 9.34; 12.24. ⁿMt. 12.38; 16.1. ^oJn. 2.25; Ap. 2.23. ^pMt. 12.25; Mr. 3.24.

xa ya ri uchuk'a' riche (rixin) ri Beelzebú ri ncusaj riche (rixin) chi yenwelesaj ri itzel tak espíritu, ¿achique c'a nich'ob riyix chiquij ri ye tzelbey iwuche (iwixin)? ¿La ya cami ruchuk'a' ri Beelzebú ri niqicusaj chuka' riye' riche (rixin) chi yequelesaj ri itzel tak espíritu? Ma que ta ri!. Rumari' can yec'a ri ye tzelbey iwuche (iwixin) ri xquebin chiwe chi xa ma kitzij ta ri nibij riyix. ²⁰Y wi ya ri Dios ri yayon pe uchuk'a' chuwe riche (rixin) chi yenwelesaj ri itzel tak espíritu, ntel chi tzij chi xoka yan ri rajawaren ri Dios iwuq'ui riyix.

²¹Tek c'o jun achi ri can c'o ruchuk'a',^q y c'o ronojel ruwech camisabel riq'ui, ri achi ri' can jabel wi nuchajij' ri rachoch, y majun ri xtelesan ta chare ronojel ri cosas ri yec'o pa rachoch. ²²Yac'a tek noc'ulun chic c'a jun achi ri más k'axnek ruchuk'a'^s que chuwech riya', nich'acatej ruma ri achi ri' y nelesax chare ronojel ri camisabel ri nucusaj ri can rucukuban ruc'u'x riq'ui. Y ri achi ri más c'o ruchuk'a', ronojel c'a ri cosas ri xerelesaj el nujachala' chique ri rachibil.

²³Y rumac'ari', achique c'a ri ma ruya'on ta ránima wuq'ui, xa can yiretzelay wi c'a ri!. Y achique ri ma nito'o ta wuche (wixin), xa yari' ri niyojo ronojel ri yenben riyin.^t

Tek jun itzel espíritu nitzolin chic ri acuchi (achique) elenak wi el

²⁴Y tek jun itzel espíritu ntel el pa ránima jun winek, nucanoj uxlanen pa chaki'j tak lugar. Y tek nuna' chi majun uxlanen nril,^u nuch'ob ka: Quitzolin na chic pa ránima ri winek ri acuchi (achique) xinél wi pe, nicha' c'a. ²⁵Y tek ri itzel espíritu ri' nitzolin chic apo pa ránima ri winek, nril c'a ri ránima ri winek ri' achi'el jun jay ri majun c'o ta chupan, meson y wikon jabel. ²⁶Y c'ac'ari' tek ri itzel espíritu ri' yeberuc'ama' pe ye wuku' chic itzel tak espíritu ri más chi na ye itzel, y quinojel c'a ri' ye'oc pa ránima ri winek. Y ri winek achoj riq'ui yec'oje' wi ri itzel tak espíritu ri', más lawalo^w nuben ri ruc'aslen que chuwech ri rubanon pa nabey mul.

Ri Jesús nubij achique ri más jabel ruwaquik'ij

²⁷Y tek ri Jesús ntajin c'a chubixic re tzij re' chiquiwech ri sibilaj ye q'uiy winek ri quimolon qui' riq'ui, yac'ari' tek c'o c'a jun ixok chiri' chiquicojol xurek pe ruchi', y xubij c'a: Jabel ruwaruk'ij^w ri te'ej ri xalan awuche (awixin) chuwech re ruwach'ulef y xaquiytisan riq'ui tz'umaj, xcha' ri ixok chare ri Jesús.

²⁸Yac'a ri Jesús xubij: Más jabel ruwaquik'ij ri ye'ac'axan y niqiben^x ronojel ri nubij ri ruch'abel ri Dios, xcha' ri Jesús.

Ri winek ri ma niqunimaj ta ri Dios nicajo' chi niban jun milagro chiquiwech

²⁹Y tek can ye sibilaj q'uiy c'a ri winek ri yetajin niqunimol apo qui' chrij ri Jesús, xpe Riya' xubij c'a chique ri winek ri!: Ri winek ri yec'o re tiempo re' sibilaj

^qMt. 12.29; Mr. 3.27; Ef. 6.12. ^r1 P. 5.8. ^sIs. 53.12; Col. 2.15; He. 7.24, 25. ^tMt. 12.30.

^uMt. 12.43. ^vJn. 5.14; He. 6.4-6; 10.26; 2 P. 2.20. ^wLc. 1.28, 48. ^xMt. 7.21; 12.50; Lc. 8.21; Stg. 1.25.

ye itzel y ma niquinimaj ta ri nbij chique. Rumari' tek nicajo' chi riyin nben jun milagro chiquiwech riche (rixin) chi yinquinimaj. Pero ma ya ta c'a ri nicajo' riyel' ri xtibanatej. Xa can xu (xe) wi c'a ri xbanatej riq'ui ri profeta Jonás, ri jun achi ri xk'alajsan ri ruch'abel ri Dios ojer ca, xaxu (xaxe wi) c'a ri' ri retal' ri xtibanatej. ³⁰Ri xuc'ulwachij ri Jonás xuc'ut chiquiwech ri winek ri xec'oje' ojer ca chupan ri tinamit Nínive, chi can ya ri Dios takayon pe riche (rixin). Y queri' chuka' riyin ri C'ajolaxel ri xinalax chicojol, ri xtinc'ulwachij riyin xtucusex riche (rixin) jun retal' chiquiwech ri winek ri yec'o wacami. ³¹Y tek xtafon c'a ri k'ij riche (rixin) chi xtik'at tzij pa quiwi' ri winek ri yec'o re tiempo re', xtic'astej c'a pe ri jun reina ri xc'oje' ojer ca, ri xk'ato tzij pa ruwi' ri ruwach'ulef ri c'o pa sur y xtubij c'a chi ma utz ta xquiben ri winek ri yec'o re tiempo re'. Ruma tek xc'ase' ri jun reina ri', sibilaj nej xbiyin wi riche (rixin) chi xorac'axaj^d ri runa'oj ri jun rey riche (rixin) re Israel, ri xubini'aj Salomón. Y wacami yinc'o riyin ri más nim nuk'ij^b que chuwech ri rey Salomón ri xc'oje' ojer ca, y xa ma yinquinimaj ta ri winek, xcha' ri Jesús. ³²Y tek xtafon c'a ri k'ij riche (rixin) chi xtik'at tzij pa quiwi' ri winek ri yec'o re tiempo re', xquec'astej c'a pe ri winek aj Nínive y xtiqubij c'a chi ma utz ta xquiben ri winek ri yec'o re tiempo re'. Ruma ri winek ri xec'oje' pa tinamit Nínive ri ojer ca, can xu (xe) wi c'a xquic'axaj ri ruch'abel ri Dios ri xutzijoj ri Jonás chique, can yac'ari' tek xtzolín pe quic'u'x' riq'ui ri Dios. Y wacami yinc'o riyin ri más nim nuk'ij que chuwech ri Jonás, y xa ma yinquinimaj ta ri winek, xcha' ri Jesús.

Ri runak' tak awech yec'atzin achi'el nic'atzin jun k'ak' riche (rixin) sakil

³³Y majun winek ri nutzij ta jun k'ak' y c'ac'ari' nuya' ta acuchi (achique) ri ma nik'alajin ta pe, o nuya' ta chuxe' jun almúl. Ri winek ri nutzij jun k'ak', can c'o ruc'ojlibel ri acuchi (achique) nuya'^d wi riche (rixin) chi queri' niqutz'et quibey ri ye'oc apo pa jay. ³⁴Y ri runak' tak awech can yec'atzin c'a chawe, achi'el nic'atzin jun k'ak' riche (rixin) sakil. Ruma chi ri runak' tak awech wi ye utz, riyit yitc'o pa jun sakil.^e Yac'a wi ri runak' tak awech ma ye utz ta, riyit yitc'o pa jun k'eku'm. ³⁵Rumac'ari' tachajij ri ac'aslen, riche (rixin) chi queri' ri sakil ri ruya'on ri Dios pan awánima ma tijalatej ta, riche (rixin) chi man xa tibec'ulun pe chi xa pa k'eku'm chic yitc'o wi. ³⁶Ruma wi can yitc'o pa jun sakil, y wi can majun c'a retal ri k'eku'm awuq'ui, can yacowin wi c'a yatzu'un jabel achi'el tek tzijon jun k'ak' riche (rixin) sakil.

Tek ri Jesús xuk'alajsaj ri achique chi mac yetajin chubanic ri fariseos y ri yek'axan ri nubij ri ley

³⁷Y tek ri Jesús xtane' c'a ka riche (rixin) chi nitzijon chiquiwech ri winek, c'o c'a jun chique ri achi'a' fariseos xubij chare ri Jesús chi tubana'

^y Mt. 12.38, 39. ^z Jon. 1.17; 2.10. ^a 1 R. 10.1. ^b Is. 9.6; Ro. 9.5; Fil. 2.10; Tit. 2.13.

^c Jon. 3.5. ^d Mt. 5.15; Mr. 4.21. ^e Sal. 119.18; Mt. 6.22; Mr. 8.18; Hch. 26.18; Ef. 1.17, 18.

jun utzil nibe ta juba' ri pa rachoch, riche (rixin) chi nutij jun ruway. Y ri Jesús can xbe na wi. Riya' xapon, y xbetz'uye' ri pa mesa.

³⁸Y ri achi fariseo, can achique na xuna' tek xutz'et chi ri Jesús xtz'uye' apo pa mesa y ma xuch'ej ta ruk'a' achi'el rubanic ri niquiben riye!^f ³⁹Y ri Ajaf Jesús xutz'et ri nuch'ob ri fariseo ri xsiq'uín (xoyon) riche (rixin), y rumari' xubij chare: Riyix fariseos xa yix achi'el lek ri jabel ch'ajch'oj rij y ri rupan xa tz'il. Riyix can nic'ut c'a chiquiwech ri winek chi utz ri ye'ibanala', yac'a ri pa tak iwánima xa ma que ta ri!, ruma xa nojnek riq'ui alek!, y nojnek riq'ui etzelal.^g ⁴⁰Riyix xa yix nacaneq. ¿Can ma iwetaman ta c'a chi ri xbanó re kach'acul, xuben chuka' ri kánima? ⁴¹Rumari' ri rajawaxic chi niben riche (rixin) chi nik'alajin chi wi kitzij chi ch'ajch'oj ri iwánima, ya ri ticusaj ri c'o iwuq'ui riche (rixin) chi ye'ito^h ri winek ri nic'atzin quito'ic. Y wi queri' niben, can xtik'alajin c'a chi yix ch'ajch'oj.

⁴²iJuyi' oc iwech riyix fariseos! Tek riyix niya' ri idiezmo can niya' wi ri k'ayis ri jubul ruxla' ri menta rubi', ri róra (ruda) y nic'aj quíwech ichaj. Pero yac'a ri ruchojmilal ri c'aslen, xa ma niben ta y ma niwajo' ta ri Dios. Y ya ta c'a ri' ri rajawaxic chi niben, y rajawaxic chuka' chi ma niya' ta ca ruya'ic ri idiezmo.ⁱ

⁴³iJuyi' oc iwech riyix fariseos! ruma can ya oc ri nabey tak ch'aquet ye'icanola' ri pa tak jay ri kas nic'ut wi ri ruch'abel ri Dios, riche (rixin) chi queri' nibix chi riyix can c'o ik'ij. Y can más chuka' nika chiwech ri niya'ox (nya') ca rutzil tak iwech' ri pa tak c'aybel.

⁴⁴iJuyi' oc iwech riyix aj tz'iba' y chuka' riyix fariseos ri xa ca'li' ipalej^k ruma xa yix achi'el ri ulef ri c'o pa quiwi' ri caminaki'. Tek ri ulef ri' xa xq'uis yan ka y xa ma can ta nik'alajin chic, ri winek choj chic yek'ax el pa ruwi'. Can man c'a quetaman ta chi xa pa ruwi' jun camineq yek'ax wi el, xcha' ri Jesús.

⁴⁵Pero jun c'a chique ri achi'a' ri nik'axan ri nubij ri ley xubij chare ri Jesús: Tijonel, tek riyit nabij queri', ma xu (xe) ta wi chique ri fariseos nabij wi, xa can chake chuka' riyoj nabij wi, xcha' chare.

⁴⁶Y ri Jesús xubij c'a chare ri achi ri nik'axan ri nubij ri ley: iJuyi' oc chuka' iwech riyix! ruma nima'k tak ejka'n niyala' chiquikul ri winek ri can c'ayef (cuesta) quic'uaxic. Ri ejka'n ri' xaxu (xaxe) wi c'a chiquikul ri winek niya' wi, y riyix ni xa ta jun ti ruwi' ik'a' nisiloj riche (rixin) chi nic'uj ta ri ejka'n ri nibij ri c'o chi niquic'uj ri winek.^l

⁴⁷iJuyi' oc iwech riyix ri yixk'axan ri nubij ri ley! ruma riyix nibanala' ruchojmil ri panteón^m ri acuchi (achique) ye mukun wi ri profetas ri xek'alajsan ri ruch'abel ri Dios ojer ca, y riye' xa ye ri iwati't imama' ri xecamisan quiche (quixin). ⁴⁸Wacami nik'alajin c'a chi riyix can nika chiwech ri itzel ri xequibanala' ri iwati't imamaⁿ ojer, ruma ye riye' ri xecamisan ri ruprophetas^o ri Dios, y riyix nibanala' ruchojmil ri quipanteón ri profetas ri!

^fMr. 7.3. ^gMt. 23.25; 2 Ti. 3.5; Tit. 1.15. ^hIs. 58.7; Dn. 4.27; Lc. 12.33. ⁱMal. 3.8-10; Mt. 23.23. ^jMt. 23.6, 7; Mr. 12.38, 39. ^kSal. 5.9; Mt. 23.27; Hch. 23.3. ^lMt. 23.4. ^mMt. 23.29. ⁿHch. 7.51, 52; 1 Ts. 2.14, 15. ^oStg. 5.10.

⁴⁹Y rumac'ari' ri Dios, ri can retaman ronojel, xubij: Xquentek c'a profetas ri xquek'alajsan^p ri nuch'abel, y xquentek chuka' apóstoles^q chiquicojol. Pero yec'o c'a ri xquentek ri xquecamisex, y yec'o ri xtiban chique chi niquik'axaj tijoj pokonal pa quik'a' ri winek, xcha'. ⁵⁰Rumari', xubij ri Jesús, pa quiwi' c'a re winek ri yec'o re tiempo re', pa quiwi' c'a riye' xtuya' wi ri Dios rutojbalil ri quicamic quinojel ri profetas ri kek'alajsan ri ruch'abel ri Dios ojer ca, quinojel ri ye camisan ri winakirsan wi pe re ruwach'ulef. ⁵¹Xuchop pe riq'ui tek xcamisex ri Abel' y nbeq'uis c'a riq'ui tek xcamisex ri profeta Zacarías, ri xcamisex chunakajal ri altar ri c'o chuwarachoch ri Dios. Rumac'ari' nbij chiwe chi pa quiwi' re winek ri yec'o re tiempo re' xtuya' wi ri Dios rutojbalil ri quicamic quinojel ri profetas.

⁵²¡Juyi' oc iwech riyix ri yixk'axan ri nubij ri ley! ruma chi riyix iwetaman achique rubaniquil riche (rixin) chi jun winek ntoc riche (rixin) ri Dios, yac'a riyix ma yix oconek ta riche (rixin) ri Dios y chuka' ye ik'aton^s ri winek ri nicajo' ye'oc riche (rixin) ri Dios.

⁵³Tek ri Jesús xubij ronojel re', ri aj tz'iba' y ri fariseos sibilaj xpe coyowal. Y rumac'ari' riye' ronojel c'a niquic'utuj apo chare ri Jesús xaxu (xaxe) wi riche (rixin) chi niquinek. ⁵⁴Ri aj tz'iba' y ri fariseos, can ma niquiya' ta ca juba' ri Jesús, c'o ta nicajo' riye' chi niquic'axaj chi Riya' c'o ta jun ch'abel ri ma ruc'amon ta ri nubij y nika ta pa quik'a',^t riche (rixin) chi niquitzujuj (niquisujuj). Yac'a ri Jesús can ruyon c'a pa ruchojmil ri yerubij.

Ri fariseos ca'i' quipalej

12 ¹Y ri winek xemolotej c'a apo. Pa mil winek ri xquimol apo qui'. Rumari' niquipalbej chic qui'. Y ri Jesús xuchop c'a tzij quiq'ui ri ye rudiscípulos nabey, y xubij c'a chique: Tichajij iwi'^u chuwech ri ch'om (levadura) quiche (quixin) ri ach'i'a' fariseos. Ri ch'om (levadura) quiche (quixin) ri ach'i'a' fariseos ntel chi tzij chi xa ca'i' quipalej, xa ma niquiben ta ri niquic'ut. ²Y ronojel ri ma k'alajsan ta, xtik'alajin pe. Y ronojel ri tz'apel ca rij, xtel^v c'a pe chuwasakil. ³Rumac'ari' riyix, ronojel ri tzij ri nitzijoj pa k'eku'm, ronojel ri' xtel rutzijoxic pa sakil. Y ronojel c'a ch'abel ri pan ekal ibin pa tak ixquin ri pa tak jay, xtetamex na cuma ri winek y xtiquirek quichi' chubixic c'a pa ruwi' tak jay.

Ri achoj chuwech ruc'amon chi nikaxibij wi ki'

⁴Y riyix ri can yix wamigo nbij c'a chiwe: Ma tixibij ta iwi'^w chiquiwech ri xaxu (xaxe wi) ri ch'aculaj ri yecowin niquicamisaj, y tek quicamisan chic ri ch'aculaj majun chic achique ta ri xquecowin xtiquiben. ⁵Y nbij c'a chiwe achoj chuwech ri ruc'amon chi nixibij wi

^pMt. 23.34. ^q1 Co. 1.1, 2. ^rGn. 4.8. ^sMt. 23.13. ^tMr. 12.13. ^uMt. 16.6, 12; Mr. 8.15; 1 Co. 5.7, 8. ^vEc. 12.14; Mt. 10.26; Mr. 4.22; Lc. 8.17; 1 Co. 4.5. ^wIs. 8.12, 13; 51.7, 8, 12, 13; Jer. 1.8; Mt. 10.28; Fil. 1.28; 1 P. 3.14.

iwi! Tixibij iwi! chuwech ri jun ri can nicowin nucamisaj ri ch'aculaj y nicowin yixrutek pa k'ak'.^x Can chuwech c'a ri! tixibij wi iwi'.

⁶Y riyix chuka' jabel iwetaman chi tek ye'ic'ayij wu'o' aj xic' tak chicop, xaxu (xaxe) wi ca'i' oxil' oc tak centavos cajel. Y ma riq'ui ta chi ri aj xic' tak chicop ri' xa ma q'uiy ta oc cajel, ri Dios majun bey yerumestaj ta ca.^y ⁷Y c'a ta c'a riyix. Ruma riyix hasta ri rusmal tak iwi' ajlan ronojel. Ri Dios can sibilaj yixrajo'. Riyix más c'o iwejkalen que chiquiwech ye q'uiy aj xic' tak chicop. Rumac'ari' ma tixibij ta iwi'.

Ri niniman riche (rixin) ri Jesucristo, ma tiq'uiux ta nuk'alajsaj ri'

⁸Chuka' nbij c'a chiwe, chi xabachique winek ri nuk'alajsaj ri' chi yin runiman riyin, queri' chuka' riyin ri C'ajolaxel ri xinalex chicojol, xtink'alajsaj chiquiwech ri ru'ángeles ri Dios chi ri winek ri' wuche (wixin) chic riyin.^z

⁹Yac'a jun winek ri ma nuk'alajsaj ta ri' chiquiwech ri winek chi yin runiman riyin, queri' chuka' xtinben riyin, man c'a xtink'alajsaj ta chiquiwech ri ru'ángeles ri Dios, ruma ri winek ri' xa ma wuche (wixin) ta riyin.

¹⁰Y xabachique c'a winek ri niyok'on chuwij riyin ri C'ajolaxel ri xinalex chicojol, c'a nicuyutej na rumac. Yac'a ri niyok'on chrij ri Lok'olaj Espiritu, man c'a xticuyutej ta rumac.^a

¹¹Y tek yixuc'uech c'a chiquiwech ri principalil' pa tak jay ri kas nic'ut wi ri ruch'abel ri Dios, y tek yixuc'uech chuka' chiquiwech ri aj k'atbel tak tzij, ma tich'ujirisaj ta iwi' chuch'obic achique chi ch'abel ri xtibij^b tek yixch'o chiquiwech. ¹²Ruma tek c'o chi yixch'o apo, can ya ri Lok'olaj Espiritu ri xtiya'o^c ri ch'abel chiwe ri rajawaxic chi xtibij apo, xcha' ri Jesús.

Ri c'ambel tzij chrij jun beyon y ri ruc'ayewal ri beyomel

¹³Y chiri' chiquicojol ri sibilaj ye q'uiy winek ri quimolon apo qui', c'o c'a jun ri xch'o apo y xubij chare ri Jesús: Tijonel, tabana' jun utzil cach'o riq'ui ri wach'alal y tabij chare chi tuya' pe ri werencia ri rubanon ka riche (rixin) chare, xcha' chare ri Jesús.

¹⁴Yac'a ri Jesús xubij chare ri achi: Riyin ma banon ta pe chuwe chi yin jun aj k'atbel tzij pan iwi' riyix y chuka' ma yin ta jun jachoy herencia chicojol.^d

¹⁵Y ri Jesús xch'o chic c'a chique ri winek y xubij: Can titzu' c'a ka iwi' jabel riche (rixin) chi nichajij ri ic'aslen, riche (rixin) chi ma tipe ta raynic pa tak iwánima chrij ronojel ruwech cosas.^e Ruma astape' jun winek sibilaj q'uiy rubeyomal c'o, ma ya ta ri' ri xtiya'o ri ruc'aslen.

¹⁶Y can yac'ari' tek ri Jesús xuchop rubixic jun c'ambel tzij, y xubij: C'o c'a jun achi beyon, ri sibilaj ulef c'o riq'ui. Y jun bey c'a, q'uiy cosecha ri xumol.

^xSal. 9.17; Mt. 10.28; 25.41, 46; 2 P. 2.4; Ap. 1.18. ^yMt. 10.29. ^zMt. 10.32; Ro. 10.9, 10; 2 Ti. 2.12; 1 Jn. 2.23; Ap. 2.13. ^aMt. 12.31, 32; Mr. 3.28, 29. ^bMt. 10.19; Mr. 13.11; Lc. 21.14. ^cEx. 4.12. ^dJn. 18.36. ^ePr. 28.16; 1 Ti. 6.7; He. 13.5.

¹⁷Rumac'ari' ri beyon ri' xuch'ob ka pa ránima: ¿Achiq'ue ta jun nben riche (rixin) chi queri' nyec ronojel ri nucosecha? Ruma majun chic nya' wi re nic'aj chic, xcha'. ¹⁸Y tek xch'obotej chuwech, xubij: Más utz quenwulaj na el re cocoj tak nuc'ujay, y yenben chic nic'aj más ye nima'k. Y chupan ri nuc'ujay ri' xquenyacala' wi ri c'o wuq'ui y ronojel ri nucosecha. ¹⁹Y xtinbij c'a chare ri wánima: Wánima, wacami sibilaj q'uiy abeyomal ri ayacon, y q'uiy juna' ma xtati'j ta wayjal. Caquicot c'a, catuxlan, cawa' y catuc'ya', xcha' ri beyon chare ri ránima.^f ²⁰Pero ri Dios xubij chare ri beyon ri': Nacanic chi achi, chupan re ak'a' re' xtinsi'q'uij (xtinwoyoj) el ri awánima, y ronojel ri abeyomal ri ayacon, ¿achoj riche (rixin) camí xtoc wi ca?^g ²¹Quec'ari' ri winek ri nimolo beyomel riche (rixin) re ruwach'ulef, y xa man c'o ta ri beyomel riche (rixin) ri Dios riq'ui.^h

Tek ri Jesús xubij chi ma tikach'ujirisaj ta ki' chupan ri kac'aslen

²²Y ri Jesús xubij c'a chique ri rudiscípulos: Nbij c'a chiwe, chi ma tich'ujirisaj ta iwi' chupan ri ic'aslen, chi acuchi (achique) xti'pe wi ri iway y chi acuchi (achique) xti'pe wi ri itziak.ⁱ ²³Ruma chi ri kitzij c'aslen, más rejkalen que chuwech ri iway iwuc'ya' y ri ich'acul chuka' can más rejkalen que chuwech ri itziak. ²⁴Que'it'z'eta' na pe' ri ko'ch.^j Ri aj xic' tak chicop ri' majun quitico'n niquiben ta, y majun cosecha niquelesaj, ni majun riche (rixin) quiwaybal quiyacon, majun chuka' quic'ujay. Pero ma riq'ui wi ri', riye' yewa', ruma chi ri Dios can nuya' wi quiway. ¿C'a ta c'a riyix man ta xtuya' iway ri Dios? tek riyix más iwejkalen que chiquiwech ri aj xic' tak chicop. Rumac'ari' ma más ta c'a tich'ob ri'. ²⁵¿La c'o ta camí c'a jun chiwe riyix ri nicowin chi niq'uiy chic nic'aj vara ri rupalen, ruma can nuch'ujirisaj ri'? Majun. ²⁶Y wi xa jun samaj ri xa ti co'ol oc achi'el ri' ma yixcowin ta niben, ¿achique c'a ruma tek can nich'ujirisaj iwi' riche (rixin) chi niwil nic'aj chic chique ri yec'atzin chiwe?

²⁷Que'it'zu' na pe' ri cotz'il'j ri lirio quibi'. Que'it'zu' na pe' tek yeq'uiy. Riye' ma yesamej ta, ni ma yebatz'in ta, riye' majun quitziak niquiben, pero ma riq'ui wi ri' jabel oc yetzu'un. Y c'o c'a jun rey riche (rixin) re ruwach'ulef Israel ri xc'oje' ojer ca, ri xubini'aj Salomón. Riya' ruyon jabel tak tziek ri xerucusaj, pero majun bey xucusaj ta jun rutziak ri can achi'el jun cotz'il'j. ²⁸Y wi ri Dios queri' yeruwik ri k'ayis, ri wacami c'o pa juyu' y chua'k xa niya' pa k'ak', ¿c'a ta c'a riyix winek chi man ta xtuya' itziak ri Dios? Rumari', ¿achique c'a ruma tek xa ma nicukuba' ta ic'u'x riq'ui? ²⁹Rumari' riyix ma tich'ujirisaj ta iwi' chupan ri ic'aslen chi acuchi (achique) nipe wi ri iway iwuc'ya'. ³⁰Ruma chi quinojel ri winek queri' niquiben. Yac'a riyix c'o jun Itata' ri can retaman chi ronojel ri' nic'atzin chiwe.^k ³¹Rumari' ri más rajawaxic chi niben riyix ya ri ticanoj ri rajawaren ri Dios. Y wi queri' xtiben, ri Dios can xtuya' c'a pe ronojel ri nic'atzin chiwe.^l

^f Job 20.22; 27.8; Sal. 52.7; Pr. 27.1; Ec. 11.9; Dn. 4.30, 31; 1 Ts. 5.3; Stg. 4.14, 16. ^g Sal.

39.6. ^h Mt. 6.20; 1 Ti. 6.18, 19; Stg. 2.5. ⁱ Mt. 6.25; Fil. 4.6. ^j Job 38.41; Sal. 147.9. ^k 2 Cr. 16.9. ^l Mt. 6.33; Ro. 8.31.

Ri beyomel riche (rixin) ri chila' chicaj

³²Ma tixibij ta iwi' riyix ri yixtzekelben wuche (wixin), ruma astape' xa yix juba' oc, ri Tata'ixel can nrajo' wi c'a chi yixbec'oje' pa rajawaren. ³³Tic'ayila' c'a ri c'o iwuq'ui y tiyala' chique ri winek ri nic'atzin quito'ic. Wi queri' niben, xtic'oje' jun iyaconobal chila' chicaj ri majun bey xtiyar ta,^m y xtic'oje' ibeyomal chupan, beyomel ri majun bey xtiq'uis ta, ni majun alek'om xtelek'an ta,ⁿ ni ma nichicopir ta chuka'. ³⁴Ruma chi acuchi (achique) c'o wi ri ibeyomal,^o chiri' chuka' nic'oje' wi ri iwánima.

Rajawaxic chi nikoyobej apo ri k'ij tek xtipe ri Jesucristo

³⁵Tichajij c'a ri ic'aslen, y can ma tichuptej ta ri icantil.^p ³⁶Tibana' c'a achi'el niqubien ri mozos pa jun jay. Ri mozos coyoben ajan (jampe') nitzolin pe ri quipatrón ri benak pa jun c'ulanen, riche (rixin) chi queri' tek noka y nisiq'uin (noyon) apo, can yac'ari' niqijek pe ruchí' ri jay chuwech. ³⁷Y can jabel c'a ruwaquik'ij ri mozos ri ye q'ues tek noka ri quipatrón. Y kas kitzij nbij chiwe, chi ri quipatrón xtuchojmirisaj c'a ri' y yerutz'uyuba' c'a ri rumozos pa mesa. Y yerunimaj yerilij apo jabel ruma sibilaj niquicot chi c'a coyoben na apo ri hora ri'.^q ³⁸Y wi ri quipatrón ri mozos ri' noka pa nic'aj ak'a' o ya tek xa niseker yan pe, ri mozos ri' can jabel ruwaquik'ij ruma c'a ye q'ues na chiroyobexic ri quipatrón ri hora ri'. ³⁹Y riyix iwetaman, chi xa ta ri rajaf jun jay nretamaj ajan (jampe') napon ri alek'om' pa rachoch, ri rajaf ri jun jay ri' nic'ase' ta riche (rixin) chi nuchajij ri rachoch, y man ta nuya' k'ij chare ri alek'om chi nelek' el pa rachoch. ⁴⁰Rumac'ari' riyix nic'atzin chi can quiniwoyobej apo,^s ruma riq'ui juba' ri hora tek xa ma yin ta riyin ri yinich'ob, yari' tek xquipe riyin ri C'ajolaxel ri xinalax chicojol, xcha' ri Jesús.

Tikabana' achi'el nuben jun utzilaj mozo, y ma tikaben ta achi'el nuben jun itzel mozo

⁴¹Yac'ari' tek ri Pedro xubij chare ri Jesús: Ajaf, ¿tek riyit xatzijoj re c'ambel tzij re', la xaxu (xaxe) wi chake riyoj ri yoj adiscípulos, o xabij chuka' chique quinojel ri winek?

⁴²Y ri Ajaf xubij: Ri mayordomo ri choj y c'o runa'oj, yac'ari' ri nicha'ox (ncha') ca ruma ri rupatrón,^t riche (rixin) chi nicanaj ca pa quiwi' quinojel ri yec'o pa rachoch ri rupatrón, riche (rixin) chi nuya' quiway y ronojel ri nic'atzin chique tek napon ri hora. ⁴³Can jabel c'a ruwaruk'ij ri mozo ri', ruma ntajin chubanic ri samaj tek no'ílitej ruma ri rupatrón. ⁴⁴Can kitzij c'a nbij chiwe chi ri patrón can xtuya^u wi c'a ronojel ri rubeyomal pa ruk'a' ri mozo riche (rixin) chi nuchajij.

^mMt. 19.21. ⁿMt. 6.20. ^oMt. 6.21. ^pMt. 25.1, 8. ^qMt. 24.46; 25.21-23; 2 Ti. 4.7, 8; 1 P. 5.1-4; 2 P. 3.14. ^r1 Ts. 5.2; Ap. 16.15. ^sMt. 25.13; Mr. 13.33; Ro. 13.11-14; 2 P. 3.14. ^tMt. 24.45, 46; 25.21; Lc. 19.15-19. ^uAp. 3.21.

⁴⁵Pero ri mozo ri' wi xa nuch'ob ka pa ránima: Ri nupatrón ri' xa c'a ma jane noka ta na, nicha'; y nuchop c'a quich'ayic ri nic'aj chic mozos chi achi'a' y chi ixoki', y can xu (xe) wi wa'in y tijoj ya' nuben quiq'ui ri k'abarela', ⁴⁶ya c'a ri k'ij y ri hora tek majun nuch'ob chi noka ri rupatrón, ya'c'ari' tek noka. Ri rupatrón can xtuc'ajsaj' wi ruwech ri mozo ri' y xtuya' quiq'ui ri nic'aj chic ri ma yeniman ta tzij.

⁴⁷Ri mozo ri retaman^w achique ri nrajo' ri rupatrón, pero xa ma xuchojmij ta ri' riche (rixin) chi nuben ri samaj, ni ma nuben ta ri nrajo' ri rupatrón, ri mozo c'a ri' sibilaj c'a xtich'ay.^x ⁴⁸Yac'a ri mozo ri xa ma retaman ta' achique ri nrajo' ri rupatrón, astape' c'o ri ma utz ta yerubanala' apo, y astape' ri mozo ri' can ruc'amon chi nich'ay ta más, pero xa ma que ta ri' xtiban chare. Riya' ma xtik'ax ta ruwi' ri ch'ayquil ri xtiban chare. Ruma ri can q'uiy c'a ya'on ca chare, chuka' can q'uiy c'a ri xtich'ojix chare, y chuka' ri can q'uiy ri jachon ca pa ruk'a', can q'uiy c'a chuka' ri xtic'utux chare, xcha' ri Jesús.

Tek ri Jesús xubij chi ruma Riya' tek nipe oyowal chiquicojol ri winek

⁴⁹Riyin can chuyaquic c'a k'ak' chicojol re xipe chuwech re ruwach'ulef. Y riyin nwajo' chi ri k'ak' ri' nic'at ta chic. ⁵⁰Pero nabey nic'atzin c'a chi nk'axaj na tijoj pokonal, y can nik'axo ri wánima ruma ri woyoben apo, y sibilaj nrayij chi k'axnek ta chic ca ri jun c'ayewalej^z bautismo ri'. ⁵¹¿Riyix nich'ob chi riyin xipe riche (rixin) chi nya' uxlanibel c'u'x chuwech re ruwach'ulef? Ma que ta ri'. Wuma riyin yec'o ri xa xtiqitaluj qui'.^a ⁵²Rumari' re xtibe apo, wi pa jun jay yec'o ye wu'o' winek, ye oxí' xa xqueyacatej c'a chiquij ri ye ca'i', o ya ri ye ca'i' ri xqueyacatej^b chiquij ri ye oxí'. Y can xtiqitaluj qui'. ⁵³Ri tata'aj ma xtika ta c'a chuwech ri nubij ri ruc'ajol. Ni ri c'ajolaxel ma xtika ta chuwech ri nubij ri tata'aj. Ni ri te'ej ma xtika ta chuwech ri nubij ri ruxok'al (ruxok-al) chare. Y can queri' c'a chuka' ri k'opoj ma xtika ta chuwech ri nubij ri rute' chare. Y can quec'ari' ri alite' ma xtiquic'uj ta qui' riq'ui ri ralibatz, ruma ma junan ta niqich'ob, y can ni ta c'a ri alibetz xtiquic'uj qui' riq'ui ri ralite'.^c

Ri Jesús xubij chi c'o retal tek nijalatej ri tiempo

⁵⁴Y ri Jesús xubij c'a chuka' chique ri winek: Riyix iwetaman^d achique nitzu'un ri sutz' ri nic'amo pe job. Y tek nitz'et c'a ri sutz' ri', chanin nibij chi nipe job. Y can nipe wi. ⁵⁵Y tek nipe ri cak'ik' quere' pa sur, ya c'a retal ri' iya'on chi nuhop ruk'ijul ri sak'ij.^e Y can nuhop wi c'a ri sak'ij. ⁵⁶Riyix xa ca'i' c'a ipalej, ruma jabel iwetaman nitzu' achique nuben ruwech ri caj y jabel chuka' iwetaman achique ri nipe xaxu (xaxe wi) riq'ui nitzu' achique rubanon re ruwach'ulef. ¿Achique c'a ruma tek can ma niwetamaj ta chuka' achique tiempo^f re yojc'o wi wacami?

^vMt. 24.51. ^wNm. 15.30; Jn. 9.41; 15.22; Hch. 17.30; Stg. 4.17. ^xDt. 25.2. ^yLv. 5.17; 1 Ti. 1.13. ^zMt. 20.22; Mr. 10.38. ^aMt. 10.34. ^bMi. 7.6; Mt. 10.35; Jn. 7.43; 10.19. ^cMi. 7.6. ^dMt. 16.2. ^eJob 37.17. ^fMt. 16.3; Lc. 19.42-44; Ga. 4.4.

**Tatojo' c'a ri ac'as chanin, riche (rixin) chi ma
yatuc'uex ta chuwech ri aj k'atbel tzij**

⁵⁷¿Y achique ruma tek ma nich'obotej ta ka iwuma riyix mismo achique ri ruc'amon chi niben y achique ri ma ruc'amon ta? ⁵⁸Tek c'o jun chiwe riyix ri nitzujux (nisujux) pa k'atbel tzij, tutija' ruk'ij riche (rixin) chi nuchojmirisaj ri' riq'ui ri ruc'ulel tek xa c'ac'ari' quichapon el bey pa k'atbel tzij. Ruma wi ma nuchojmirisaj⁸ ta ri' riq'ui ri nitzujun (nisujun) chrij, can xtuc'uex c'a chuwech ri aj k'atbel tzij, y ri aj k'atbel tzij ri' nujech el pa ruk'a' ri aj ch'ame'y, y ri aj ch'ame'y nuc'uaj el, y nberutz'apij ca pa cárcel. ⁵⁹Y can kitzij nbij, chi ri winek ri ntoc pa cárcel ruma ruc'as, ma xtel ta pe chiri' c'a ya tek rutojon chic ca ri ruq'uisbel centavo ri nibix chare ri c'o chi nutoj.

Nic'atzin chi nitzolin pe kac'u'x riq'ui ri Dios

13 ¹Y yec'a k'ij ri' tek yec'o ca'i' oxil' winek ri xe'apon riq'ui ri Jesús, y riyel' xquichop c'a niquitzijoj apo chare ri Jesús ri xuben ri Pilato chique nic'aj achi'a' ri ye aj Galilea, tek ri achi'a' ri' yec'o c'a pa rachoch ri Dios, y ye quic'ualon apo chicop riche (rixin) chi yequicamisaj chi yequitzuj (yequisuj) chuwech ri Dios. Y yac'a tek yetajin chutzujic (chusujic) ri chicop chuwech ri Dios, yac'ari' tek ri aj k'atbel tzij ri Pilato rubi' xutek quicamisaxic ri achi'a' ri'. Rumari' ri quiquiq'uel c'a ri chicop y ri quiquiq'uel ri achi'a', xuxol ri'.

²Yac'a ri Jesús xubij chique: ¿Riyix nich'ob chi ri achi'a' aj Galilea ri', queri' xquic'ulwachij ruma más c'o quimac^h que chiquiwech ri nic'aj chic aj Galilea? ³Ma que ta ri'. Yac'a riyix, wi ma xtitzolin ta pe ic'u'x riq'ui ri Dios, xa can xtitz'ila' chuka' iwi' chi'iwonojel riyix achi'el riyel'. ⁴¿O riyix nich'ob chuka' chi ri ye wawkaklajuj ri xecom acuchi (achique) c'o wi ri atinibel ri Siloéⁱ rubi', tek xtzak ri torre chiquij, chi más c'o quimac que chiquiwech quinojel ri nic'aj chic winek ri yec'o chiri' pa tinamit Jerusalem? ⁵Ma que ta ri'. Nbij c'a chiwe: Wi riyix ma xtitzolin ta pe ic'u'x riq'ui ri Dios,^j xa can xtitz'ila' chuka' iwi' chi'iwonojel riyix achi'el riyel'.

Ri c'ambel tzij chrij juwi' che' ri higo rubi' ri majun ruwech

⁶Y ri Jesús xuchop c'a rubixic jun c'ambel tzij chiquiwech, y xubij: C'o c'a jun achi ruticon juwi' che' ri higo^k rubi' pa rulef, y xapon chuxe' ri che' chutz'etic wi c'o ruwech. Y ri juwi' che' ri' xa majun ti ruwech c'o ta. ⁷Rumari' ri rajaf ri ulef xubij chare ri achi ri samajiy rulef: Oxi' yan c'a juna' re' noncanoj ruwech re che' re', y majun bey wilon ta jun ti ruwech. Rumac'ari' más utz tachoyo' el. ¿Achique nic'atzin wi chi xaxu (xaxe wi) nuq'uis ruchuk'a' re ulef? ⁸Yac'a ri samajiy riche (rixin) ri ulef xubij chare ri rajaf: Taya' na chic ca re juna' re'!^l Nc'ot na ri ulef

⁸Sal. 32.6; Pr. 25.8; Is. 55.6; Mt. 5.25. ^hJob 22.5-16; Jn. 9.2; Hch. 28.4. ⁱNeh. 3.15.
^jEz. 18.30. ^kMt. 21.19. ^lEx. 32.11; Jl. 2.17; He. 7.25.

chuxe' y nya' na abono chuxe'. ⁹Wi nuya' c'a ruwech, utz. Y wi mani, tachoyo' c'a el, xcha' ri samajiy riche (rixin) ri ulef. Queri' ri c'ambel tzij ri xutzijoj ri Jesús.

Pa jun uxlanibel k'ij ri Jesús xuc'achosaj c'a jun ixok luculic rij

¹⁰Y pa jun uxlanibel k'ij, ri Jesús yerutijoj c'a ri winek riq'ui ri ruch'abel ri Dios, pa jun jay ri kas nic'ut wi ri ruch'abel ri Dios. ¹¹Y chiquicojol ri winek ri quimolon qui' ri chiri', c'o c'a jun ixok ri c'o chic wakxaklajuj juna' ruchapon pe yabil. Ri ixok c'a ri' luculic rij, y can ma nicowin ta nipa'e' choj. Ri ixok ri' ruc'ulwachin c'a queri' ruma jun itzel espíritu. ¹²Pero tek ri Jesús xutz'et apo ri ixok ri', xusiq'uij (xroyoj) apo y xubij chare: Re wacami yac'are' xacolotej chuwech ri ayabil.^m

¹³Y xuya' c'a ruk'a^m pa ruwi' ri ixok. Y ri ixok can yac'ari' xchojmir, xpa'e' jabel. Y ri ixok can yac'ari' xuya' ruk'ij ruc'ojlen ri Dios.^o ¹⁴Yac'a ri achi ri principal chiri' chupan ri jay ri kas nic'ut wi ri ruch'abel ri Dios, sibilaj itzel xuna' chare ri Jesús ruma xuc'achosaj ri ixok chupan ri uxlanibel k'ij. Rumari' ri achi principal xubij chique ri winek ri quimolon qui' chiri': Ronojel semana c'o waki' k'ij riche (rixin) chi yojsamej. Y chupan c'a ri k'ij ri', quixpe riq'ui ri Jesús riche (rixin) chi yixc'achojsex,^p y ma ya ta chupan jun uxlanibel k'ij, xcha'.

¹⁵Yac'a ri Ajaf Jesús can yac'ari' tek xubij chare: Riyit xa ca'i' apalej. ¿Chi'ijujunal riyix la ma ye'iquir ta c'a el juba' ri iwáquix, ri iquiej pa jun uxlanibel k'ij,^q riche (rixin) chi yixbe chuya'ic quiya'? ¹⁶C'a ta c'a re jun ixok re', ri can riy rumam ca ri Abraham.^r Y re ixok re' c'o chic wakxaklajuj juna' kasan chi yabil ruma ri Satanás. ¿La ma ruc'amon ta camí chi nic'achojsex chupan jun uxlanibel k'ij?

¹⁷Tek ri Jesús rubin chic ka ri tzij ri', quinojel ri ye'etzelan riche (rixin) xeq'uij apo chuwech. Yac'a ri nic'aj chic winek sibilaj niqicot cánima,^s ruma ri Jesús ntajin chubanic nima'k tak samaj riche (rixin) ri Dios.

Ri c'ambel tzij chrij ri ija'tz riche (rixin) ri mostaza

¹⁸Y ri Jesús xubij c'a: ¿Achique rubanic xtinbij chrij ri rajawaren ri Dios? ¿Y achoj riq'ui njunumaj wi?^t ¹⁹Riyin nbij c'a chi junan riq'ui ri ija'tz riche (rixin) ri mostaza ri nutic ka jun achi pa rufel. Tek niq'uij, can achil'el jun ti alaj che' nuben. Rumari' ri aj xic' tak chicop ri yebe pa cak'ik', niquibanala' quisoc pa tak ruk'a'.

Ri c'ambel tzij chrij ri ch'om (levadura)

²⁰Y ri Jesús xubij c'a chuka': ¿Achoj riq'ui junan wi ri rajawaren ri Dios? ²¹Xa can junan c'a riq'ui ri ch'om (levadura)^u ri nberuc'ama' pe jun ixok y nuya' ca chupan oxil' pajbel harina, y nuch'omirisaj ronojel, xcha' ri Jesús.

^m Sal. 107.20; Mt. 8.16. ⁿ Mr. 16.18; Hch. 9.17. ^o Lc. 17.15. ^p Jn. 5.15, 16; Ro. 10.2.

^q Mt. 12.10; Mr. 3.2; Lc. 6.7; 14.3, 5; Jn. 7.21-24. ^r Lc. 19.9; Ro. 4.12-16. ^s Lc. 18.43. ^t Mt. 13.31; Mr. 4.30. ^u Mt. 13.33.

Quixoc pa ruchi' jay ri xa co'ol ruwech

22 Y ri Jesús xuchop chic c'a el ri rubey^y chi nibe pa tinamit Jerusalem. Pero nabey xbek'ax na pe pa tak tinamit y pa tak aldeas riche (rixin) chi nutzijoj ri ruch'abel ri Dios.^w 23 Y c'o c'a jun ri xc'utun chare ri Jesús, y xubij chare: Ajaf, ¿ye q'uiy cami ri xquecolotej? Yac'a ri Jesús xa chique c'a quinojel xch'o wi, y xubij: 24 Can titija' c'a ik'ij yixoc pa ruchi' jay ri xa co'ol ruwech.^x Ruma sibilaj c'a ye q'uiy ri winek xticajo' xque'oc chupan ri ruchi' jay ri', pero ma xquecowin ta' xque'oc. 25 Ruma tek ri Ajaf xtiyacatej pe y xtorutz'apij^z ca ruchi' ri jay, riyix ri ma jane yix oconek ta apo riq'ui, xquixsiq'uin (xquixoyon) c'a apo^a y xtbij: Ajaf, Ajaf, tajaka^b ri ruchi' jay chkawech riche (rixin) chi yoj-oc apo, xquixcha'. Pero Riya' xtbij pe chiwe: Ma wetaman ta acuchi (achique) quixpe wi.^c 26 Y riyix xtbila' c'a apo chare: Yoj c'a riyoj ri xojwa' xojuc'ya' awuq'ui. Y ya ri pa tak c'aybel ri pa tak katinamit, chirí' xac'ut wi ri ruch'abel ri Dios.^d 27 Yac'a Riya' xtbij pe chiwe: Xinbij yan chiwe chi ma wetaman ta acuchi (achique) quixpe wi. Quixel el chinuwech^e riyix ri xa yix banoy tak etzelal, xticha' ri Ajaf. 28 Y tek xque'itz'et ri Abraham, ri Isaac, ri Jacob^f y quinojel ri profetas ri kek'alajsan ri ruch'abel ri Dios ojer ca, chi yec'o pa rajawaren ri Dios chila' chicaj, yac'ari' tek xquixok' ruma bis, xtikach'ach'ej iwey^g ruma xixelex ca. 29 Y xquepe c'a winek quere' pa jotol, quere' pa xulan, quere' pa relebel k'ij y quere' pa rukajbel k'ij.^h Winek ri quicukuban quic'u'x wuq'ui. Y ri winek ri' xquetz'tuye' c'a apo ri pa mesa chupan ri rajawaren ri Dios. 30 Y c'o ri yec'o nabeyel ri xquecanaj c'a pa ruq'uisbel y c'o ri yec'o pa ruq'uisbel ri xquec'oje' pa nabey,ⁱ xcha' ri Jesús.

Tek ri Jesús xerok'ej ri winek aj Jerusalem

31 Y chupan c'a chuka' ri k'ij ri', yec'o achi'a' fariseos ri xe'apon riq'ui ri Jesús, y xquibij chare: Ri Herodes, ri aj k'atbel tzij, nrajo' yarucamisaj. Catel c'a el wawe' chanin, xecha' chare.

32 Yac'a ri Jesús xubij chique ri achi'a' ri': Quixbiyin y tibij chare ri jun aj k'atbel tzij ri', ri achi'el jun itzel xwan, chi riyin c'a yenwelesaj na itzel tak espíritu y can c'a yenc'achojisaj na chuka' ri c'o quiyabil. Querí' xtinben re wacami, ri chua'k y c'a pa rox k'ij xting'uis ca rubanic re samaj re'. 33 Riyin xa can c'o wi chi nchop el nubey re wacami, ri chua'k y ri cabij. C'o chi pa tinamit Jerusalem xquicamisex wi,^j ruma chi ri profetas ri yek'alajsan ri ruch'abel ri Dios, majun bey ri xquecamisex ta pa jun chic tinamit.

34 Y c'a'ari' ri Jesús xubij c'a: Riyix aj Jerusalem, aj Jerusalem, ¿achique c'a ruma tek ye'icamisala' ri profetas ri yek'alajsan ri ruch'abel ri Dios? ¿Achique

^yHch. 10.38. ^wMt. 9.35; Mr. 6.6. ^xMt. 7.13. ^yJn. 7.34; 8.21; 13.33; Ro. 9.31; 10.2, 3. ^zMt. 25.10. ^aSal. 32.6; Is. 55.6. ^bMt. 25.11. ^cMt. 7.23. ^dTit. 1.16. ^eSal. 6.8; Mt. 7.23; 25.41. ^fMt. 8.11. ^gMt. 8.12; 13.42; 24.51. ^hGn. 28.14. ⁱMt. 19.30; 20.16; Mr. 10.31. ^jHe. 2.10; 5.8.

c'a ruma chuka' tek ye'icamisala' chi abej ri yerutek pe ri Dios chicojol?^k Y riyin can q'uiy c'a mul ri xinwajo' chi xixinmol ta wuq'ui, achi'el nuben ri quite! ec' chique ri tak ral, yerumul chuxe' ri ruxic!. Yac'a riyix ma xiwajo' ta.^l ³⁵Wacami c'a, ri itinamit xtimalix ca ruma ri Dios, xtiban c'a ca chare achi'el jun desierto.^m Y kas kitzij chuka' nbij chiwe chi man c'a xquinitz'et ta chic.ⁿ Xquinitz'et chic jun bey, c'a ya tek xtapon na ri k'ij tek xtibij chuwe: iMatiox chi petenak re jun achi re! iRiya' can banon pe bendecir ruma ri Ajaf Dios!^o iY can pa rubi' ri Ajaf Dios petenak wi! xquixcha' chuwe, xcha' ri Jesús.

Tek ri Jesús xuc'achojasaj jun achi sipojnek

14 ¹Y pa jun uxlanibel k'ij, ri Jesús xbe pa rachoch jun principal quiche (quixin) ri achi'a' fariseos. Ri Jesús siq'uin (oyon) c'a ruma ri achi ri' riche (rixin) jun wa'in.^p Y ri yec'o chiri' niquitzula' c'a apo ri Jesús. ²Y chiri' chuwech ri Jesús c'o c'a apo jun achi ri sipojnek. ³Y ri Jesús xubij c'a chique ri achi'a' ri yek'axan ri nubij ri ley y chuka' chique ri achi'a' fariseos ri yec'o apo chiri': ¿La xajan cami chi nic'achojsex jun yawa' pa jun uxlanibel k'ij?^q ¿Achiwe nibij riyix? xcha' chique.

⁴Yac'a riye' majun xquibij. Rumari' ri Jesús xuchop apo ri yawa' y xuc'achojasaj y xubij chare chi tibe el. ⁵Y c'ac'ari' tek ri Jesús xubij chique ri achi'a' ri yek'axan ri nubij ri ley y chique ri fariseos: Wi c'o jun chiwe riyix ri nitzak jun ruquiej o jun ruwáquix pa jun jul, ¿La ma nibe ta cami chanin churelesaxic,^r astape' pa jun uxlanibel k'ij?

⁶Y ri achi'a' ri yek'axan ri nubij ri ley y ri fariseos ma xquil ta c'a achiwe xquibij apo chare ri Jesús.

Ri ye siq'uin (oyon) pa jun c'ulanen

⁷Y ri Jesús xuchop c'a rubixic jun c'ambel tzij chique ri winek ri ye siq'uin (oyon) chupan ri wa'in ri', ruma xerutz'et chi ri winek ri' yequichala' ri nabey tak ch'aque^t riche (rixin) chi yetz'uye' chiri' pa mesa. Rumari' xubij c'a chique: ⁸Tek c'o c'a jun ri nisiq'uin (noyon) iwuche (iwixin) pa jun c'ulanen, man c'a quixtz'uye' ta pa tak ch'aque^t ri xa quiche (quixin) ri nima'k quik'ij. Ruma chi riq'ui juba' yit tz'uyul chic ri chiri' tek napon jun winek ri más nim ruk'ij que chawech riyit, ⁹y nipe ri xsiq'uin (xoyon) awuche (awixin) chupan ri c'ulanen ri', y nubij chawe: Tabana' jun utzil taya' ca re ch'aque^t re' chare re jun re nusiq'uin (woyon) chuka'. Y riyit xa xcaq'uix ka tek xcabetz'uye' pa ruq'uisbel tak ch'aque^t. ¹⁰Rumac'ari' tek c'o jun ri nisiq'uin (noyon) awuche (awixin) pa jun c'ulanen, catz'uye' ri pa ruq'uisbel tak ch'aque^t riche (rixin) chi queri' tek yarutz'et pe ri xsiq'uin (xoyon) awuche (awixin), xtoka c'a awuq'ui riyit y xtubij chawe: Tabana' jun utzil cajote' pe wawe'. Y tek

^k 2 Cr. 24.20, 21; Neh. 9.26; Mt. 21.35, 36. ^l Mt. 23.37. ^m Lv. 26.31, 32; Sal. 69.25; Pr. 1.24-30; Is. 1.7; Mi. 3.12. ⁿ Jn. 8.21. ^o Sal. 118.26; Mt. 21.9; Lc. 19.38; Jn. 12.13. ^p Lc. 7.36. ^q Mt. 12.10. ^r Ex. 23.5; Dt. 22.4; Lc. 13.15. ^s Mt. 23.6.

queri' xtiban chawe, quinojel c'a ri yetz'uye' awuq'ui ri pa mesa riche (rixin) ri wa'in, xtiquetamaj chi can c'o ak'ij.¹¹ Rumac'ari, xabachique ri nunimirisaj ri', xa xtikasex ruk'ij. Y yac'a ri nuch'utinirisaj ri', xtinimirisex ruk'ij,¹² xcha' ri Jesús.

¹²Y ri Jesús xubij c'a chuka' chare ri xsiq'uin (xoyon) riche (rixin): Tek nawajo' c'a chi c'o yepe awuq'ui riche (rixin) chi noquibana' jun wa'in, ma xaxu (xaxe) ta wi ri awachibil, ri ate' atata', ri ye awach'alal, y ri avecinos ri ye beyoma' ri ye'asiq'uij (ye'awoyoj), ruma chi riye' xa can yecowin chuka' yatquisiq'uij (yatcoyoj) riyit pa jun wa'in pa cachoch, y riq'ui ri' xa can xtiq'uiya' yan el ri rajel ruq'uexel chawe. ¹³Yac'a riyit, tek nabben jun nimak'ij, que'asiq'uij (que'awoyoj)¹³ ri pobres, ri winek ri cut quik'a' o cut caken, ri ye cojos y ri moyi'. ¹⁴Y wi queri' nabben can jabel c'a ruwa'ak'ij, ruma ri winek ri xe'asiq'uij (xe'awoyoj), ma yecowin ta niquiya' rajel ruq'uexel chawe. Yac'a riyit xta'ul ri rajel ruq'uexel, tek junan xcac'astej el¹⁴ quiq'ui ri chojmilaj tak winek, xcha' ri Jesús.

Ri c'ambel tzij chrij ri jun nimalaj wa'in

¹⁵Y c'o c'a jun achi ri tz'uyul chiri' pa mesa, tek rac'axan chic ka ri tzij ri xubij ri Jesús, xubij c'a apo chare ri Jesús: Jabel ruwaruk'ij¹⁵ ri can xtibewa' pa rajawaren ri Dios, xcha'.

¹⁶Y yac'ari' tek ri Jesús xubij: Jun achi jun bey ca, xuben jun nimak'ij¹⁶ pa rachoch riche (rixin) chi niquiben jun wa'in. Rumari' riya' ye q'uiy winek ri xubij chique chi yeroyobej chrachoch ri k'ij riche (rixin) ri wa'in. ¹⁷Rumari', tek xapon ri k'ij riche (rixin) ri wa'in, ri achi xutek c'a el jun rumozo chiquisiquixic (chicoyoxic) quinojel ri winek ri'. Y ri mozo xberubij c'a chique: Ronojel ya c'o chic, wacami jo' c'a pa wa'in. ¹⁸Pero quinojel can c'o c'a jun ri xquibij pe, chi achique ruma tek ma yecowin ta yebe. C'o c'a jun xubij pe: Tabana' jun utzil tabij juba' chare ri apatrón, chi tucuyu' juba' numac chi ma yicowin ta yibe,¹⁸ ruma xa c'a xinlok' ca jun wulef, y rajawaxic chi yibe chutz'etic. ¹⁹C'o chic c'a jun ri xa xubij pe: Tabana' jun utzil tabij juba' chare ri apatrón chi ma yicowin ta yibe, ruma yec'o lajuj nuwáquix riche (rixin) samaj xenlok', y rajawaxic chi yentojtobej na. ²⁰Y jun chic xubij pe: Ma yicowin ta yibe ruma xa c'a xic'ule'. ²¹Y tek ri mozo ri takon el xtzolin apo riq'ui ri rupatrón, ronojel c'a ri xbig pe xberubij chare. Rumari' ri rupatrón xpe royowal, y xubij chare ri rumozo: Wacami c'a cabiyir²¹ pa tak c'aybel y pa tak bey riche (rixin) re tinamit re' y quebe'amolo' c'a pe ri cut quik'a' o cut caken, ri ye cojo, ri ye moyi', y chuka' ri pobres. ²²Y tek ri mozo xtzolin pe, xubij c'a chare ri rupatrón: Xenc'om pe ri winek ri xabij el chuwe, pero ri ch'aquet c'a q'uiy na c'o. ²³Y ri rupatrón xubij chare ri mozo ri': Wacami c'a jet ri tzan tak jay y ri pa tak bey ri ye'el el chare ri tinamit y tabana²³ c'a chique ri winek chi puersa yepe pa wachoch, riche (rixin) chi

¹Pr. 15.33; 18.12; 25.6, 7. ²Job 22.29; Sal. 18.27; Pr. 29.23; Mt. 23.12; Lc. 18.14; Stg. 4.6; 1 P. 5.5. ³Neh. 8.10, 12; Job 31.14-20; Pr. 3.9, 28. ⁴Dn. 12.2; Jn. 5.29; Hch. 24.15.

⁵Ap. 19.9. ⁶Mt. 22.2. ⁷Mt. 6.24; 13.22; Lc. 8.14; Jn. 5.40; 1 Ti. 6.9, 10; 2 Ti. 4.10. ⁸Mt. 28.19; Hch. 13.46. ⁹Pr. 1.20; 2 Co. 5.20.

queri' ninoj rupan re wachoch. ²⁴Ruma riyin can kitziy wi nbij chiwe chi majun chique ri xensiq'uij (xenwoyoj)^f nabey, ri xtorubana' ta re wa'in re' wuq'ui. Queri' xubij ri achi' ri', xcha' ri Jesús.

Ri nic'atzin chi nikaben riche (rixin) chi nikatzekelbej ri Jesús

²⁵Y sibilaj c'a ye q'uiy winek ri ye tzekelbeyon el riche (rixin) ri Jesús. Y tek Riya' txzu'un c'a ca chrij y xerutz'et ri winek ri', xpa'e', y xuchop c'a rubixic chique: ²⁶Wi c'o c'a jun ri nipe wuq'ui riche (rixin) chi nrajo' yirutzekelbej, c'o c'a chi can yin c'a riyin ri más yirajo'.^d Man c'a ruc'amon ta c'a chi ya ta ri rute' rutata' ri más yerajo' que chinuwech riyin. Ni ma ruc'amon ta chuka' chi ya ta ri rixjayil, ri ye ralc'ual, ri ye rach'alal ri más yerajo' o xa ya ri ruc'aslen riya' mismo ri más nrajo'. C'o c'a chi can yin c'a riyin ri más yirajo'. Ruma wi ma que ta ri' ri nuben, ma nicowin ta c'a ntoc tzekelbey wuche (wixin). ²⁷Ri winek ri can nrajo' wi yirutzekelbej, nic'atzin chi ma tupokonaj^e ta nuk'axaj tijo pokonal wuma riyin, achi'el jun ri can benak chuxe' jun cruz riche (rixin) chi nbecamisex. Yac'a ri winek ri xa nupokonaj nuk'axaj tijo pokonal wuma riyin, ma nicowin ta ntoc tzekelbey wuche (wixin). ²⁸Ruma tek c'o jun chiwe riyix ri nrajo' nuben jun jay nim, ÷la ma nitz'uye' ta cami juba' riche (rixin) chi nuch'ob janipe' puek ri xtic'atzin chare, y wi can c'o ronojel riq'ui riche (rixin) nuq'uis rubanic o xa ma nicowin ta? ²⁹Ruma wi xaxu (xaxe wi) ri rucimiento ri jay ri nicowin nuya' ka y nupaba' ca ri samaj chiri', xquepe c'a ri winek xquetze'en chrij. ³⁰y xtiqubila' c'a: La jun achi la' xrajo' xupaba' jun jay, y xa ma xcowin ta chic xuq'uis, xquecha'. ³¹O wi jun rey ri c'o chi nuben ch'a'oj riq'ui jun chic rey, ÷la ma nitz'uye' ta cami juba' riche (rixin) chi queri' nuch'ob na wi lajuj mil rusoldados yecowin niqubien ch'a'oj quiq'ui ri juwinek mil soldados ri ye ruc'amom pe ri jun chic rey? ³²Y wi nuch'ob chi ma nicowin ta, riya' yerutek achi'a' chuc'ulic ri rey, tek c'a c'anej c'o wi. Y ri achi'a' ri yebe chuc'ulic nbequic'utuj ri achique c'a nrajo' chi niquiya' chare riche (rixin) chi tiq'uis chi queri' ri ch'a'oj.^f ³³Rumari', wi jun chiwe riyix nrajo' yirutzekelbej, c'o c'a chi nuch'ob nabey chi rajawaxic chi nuya' ca ronojel^g ri c'o riq'ui. Wi ma nuben ta queri', ma nicowin ta ntoc tzekelbey wuche (wixin).

Tek ri atz'an ma natz'amin ta chic

³⁴Ri atz'an jabel. Y wi ta ri atz'an niq'uis ta el ri ratz'amil,^h ÷achique ta c'a rubanic niban chare riche (rixin) chi queri' nitzolin ta chic pe ri ratz'amil? ³⁵Jun atz'an ri ma natz'amin ta chic, ni ma nic'atzin ta chare ri ulef, ni ma nic'atzin ta chi nucusex achi'el ri mes riche (rixin) chi niban abonar jun ulef. Xa nirokix el, ruma majun chic nic'atzin wi. Ri c'o rac'axabel, can trac'axaj c'a ri xinbij, xcha' ri Jesús.

^c Mt. 8.11, 12; 21.43; 22.8; Hch. 13.46; He. 3.19. ^d Dt. 13.6, 10; Mt. 10.37; Ap. 12.11. ^e Mt. 16.24; Mr. 8.34; Lc. 9.23. ^f Job 22.21; Mt. 5.25; Lc. 12.58; 2 Co. 6.2. ^g Mt. 19.27, 28; Lc. 18.22. ^h Mt. 5.13; Mr. 9.50.

Ri c'ambel tzij chrij jun carne'l ri sachnek ca

15 ¹Y quinojel c'a ri achi'a' ri ye c'utuy tak alcawal y ri nie'aj chic winek ri xa ye aj maqui' xe'apon' c'a apo riq'ui ri Jesús riche (rixin) chi niqic'axaj ri ruch'abel ri Dios ri nutzijoj. ²Yac'a ri achi'a' fariseos y ri aj tz'iba' xexebexot (xexebeloj) apo chrij ri Jesús. Y niqubila' c'a: Re Jesús can junan ruwech quiq'ui ri xa ye aj maqui'. Ruma ma xu (xe) ta wi chi jabel quic'ulic nuben, xa can niwa' chuka' quiq'ui,^j yecha' c'a.

³Rumac'ari' ri Jesús xuchop c'a rubixic jun c'ambel tzij chiquiwech, y xubij: ⁴Wi ta jun chiwe riyix ri yec'o ta jun ciento rucarne'l y nisach^k ta ca jun tek yeberuyuk'uj, ðla ma yeruya' ta cami ca juba' ri nie'aj chic tak rucarne'l chiri' pa juyu', y nibe chucanoxic ri jun hasta que nril pe? ⁵Y tek nberila' pe ri carne'l ri', nuya' c'a pe chuwirutele'n.^l Can niqicot wi c'a ruma chi xril pe. ⁶Y tek napon chrachoch, yerusiq'uij (yeroyoj) ri winek ri retaman quiwech, y yerusiq'uij (yeroyoj) chuka' ri ruvecinos, y nubij c'a chique: Quixquicot c'a wuq'ui re wacami, ruma ri nucarne'l ri sachnek ca, xinwil pe.^m ⁷Can kitzij c'a nbij chiwe, chi chila' chicaj c'o más quicoten tek c'o jun aj mac ri nitzolin pe ruc'u'x riq'ui ri Dios que chiquiwech yec'o ta noventa y nueve ri choj quic'aslen, ri ma nic'atzin ta chique chi nitzolin pe quic'u'x riq'ui ri Dios.

Ri c'ambel tzij chrij ri puek sachnek

⁸O wi ta c'o jun ixok ri c'o lajaj sakapuek riq'ui, y chare ri lajaj sakapuek ri' nisach ta jun ri chiri' pa rachoch, ðla ma nutzij ta cami jun k'ak', y la ma numes ta cami rupan ri rachoch riche (rixin) chi nucanoj? Ri ixok ri' can xtucanoj wi. ⁹Y tek nril, yerusiq'uij (yeroyoj) ri winek ri retaman quiwech, y yerusiq'uij (yeroyoj) chuka' ri ruvecinos, y nubij c'a chique: Quixquicot c'a wuq'ui, ruma ri nurajil ri sachnek, xinwil, xticha'. ¹⁰Y can kitzij c'a nbij chiwe, chi can queri' chuka' sibilaj yequicot ri ángelesⁿ riche (rixin) ri Dios, tek c'o jun aj mac ri nitzolin pe ruc'u'x riq'ui ri Dios, xcha' ri Jesús.

Ri c'ambel tzij chrij jun c'ajol achi ri ma utz ta rucusaxic xuben chare ri ruherencia

¹¹Y ri Jesús xubij c'a chuka' chique: C'o c'a jun achi ri yec'o ca'i' ruc'ajol. ¹²Y jun k'ij ri chak'laxel xubij c'a chare ri rutata': Táta, riyin nwajoj' c'a ri werencia, y taya' c'a chuwe ri c'o chi naya' chuwe, xcha'. Y ri tata'aj can xujech wi c'a ri herencia chiquiwech chi ye ca'i'. ¹³C'a juba' ri', ri chak'laxel xuc'ayila' ca ronojel ri ruherencia. Can q'uiy c'a ri puek ri xumol el, y cac'ari' xbe pa jun chic ruwach'ulef ri nej c'o wi. Y tek c'o chic chiri', xuc'ujaj c'a jun itzel^o c'aslen, y rumari' xuq'uis ronojel ri rurajil. ¹⁴Pero tek riya' kas xuq'uis ronojel ri

ⁱEz. 18.23; Mt. 9.10; 1 Ti. 1.15. ^jHch. 11.3. ^kMt. 18.12; 1 P. 2.25. ^lIs. 40.11. ^m1 P. 2.10, 25. ⁿMt. 18.10. ^oGn. 6.5; Sal. 81.12; Jer. 2.5; Ro. 1.21; Tit. 3.3.

rurajil, ya chuka' tiempo ri' tek xpe jun nimalaj wayjal chupan ri ruwach'ulef ri acuchi (achique) c'o wi. Y ri c'ajol ri' xpe c'a nimalaj wayjal chare y majun chic c'a nucusaj. ¹⁵Y rumari' xberutzuju' (xberusuju') ri' pa samaj riq'ui jun achi aj chiril' chupan ri ruwach'ulef ri', y ri achi xutek c'a el pa rulef riche (rixin) chi yeruyuk'uj ak. ¹⁶Y ruma chi can c'o sibilaj wayjal chare ri c'ajol ri', can nurayij c'a nutij ri quiway ri ak. Pero majun ri niya'o ta chare. ¹⁷Y ri c'ajol ri', c'ac'ari' tek xtzolin pe ruc'u'x, y xubij ka pa ránima: Q'uiy mozos ri yec'o chrachoch ri nata' y c'o q'uiy quiway. Y riyin xa juba' ma yicom ka wawe' ruma wayjal. ¹⁸Más utz quitzolin na^p riq'ui ri nata', y xtinbij c'a chare: Táta, ximacun chuwech ri Dios, y can ximacun chuka' chawechech riyit. ¹⁹Man c'a ruc'amon ta chic chi nabij ac'ajol chuwe. Xa más utz tabana' chuwe chi yinoc jun amozo, xcha' ka pa ránima. ²⁰Y can xuchop c'a el bey chi nibe chrachoch, c'a riq'ui ri rutata'. Y ri c'ajol ri' c'anej^q na c'a c'o wi riche (rixin) chi napon chrachoch, tek ri tata'aj xutz'et yan ri ruc'ajol, y sibilaj c'a xujoyowaj^r ruwech. Rumari' ri tata'aj junanin (anibel) xbe chuc'ulic, xutz'umaj (xutz'ubaj) ruchi' y xuk'etej. ²¹Y ri c'ajol can yac'ari' xubij chare ri rutata': Táta, ximacun chuwech ri Dios, y can ximacun chuka' chawechech riyit.^s Man c'a ruc'amon ta chic chi nabij ac'ajol chuwe. ²²Yac'a ri tata'aj xubij c'a chique ri rumozos: Tiwelesaj pe ri tziek más jabel y tiwikaⁿ re nuc'ajol. Tiya' jun puk'a' (napak'e') chuwiruk'a' y tiya' chuka' ruxajab chraken. ²³Y jibe'ic'ama' c'a pe chuka' ri ti wáquix ri más ti'oj, y ticamisaj. Tikabana' c'a jun nimak'ij, y kojwa' c'a. ²⁴Ruma chi riyin nbij c'a, chi re jun nuc'ajol re' caminek chic, pero wacami xa achi'el xc'astej pe.^u Rusachon c'a el ri', pero xoka chic kiq'ui,^v xcha' ri tata'aj. Y yac'ari' tek xchapatej ri nimak'ij.

²⁵Y tek ntajin c'a ri nimak'ij, ri nimalaxel nisamej pa juyu'. Y tek xtzolin c'a pe y xapon c'a chunakajal ri jay, xrac'axaj c'a chi ntajin ri k'ojon y xajoj. ²⁶Rumari' riya' xusiq'uij (xroyoj) jun chique ri mozos y xuc'utuj c'a chare: ¿Achique xbanatej? ¿Y achique ruma tek c'o nimak'ij ntajin? xcha'. ²⁷Y ri mozo xubij c'a chare: Ruma chi xtzolin pe ri achak', y utz ruwech xtzolin pe. Rumari' ri atata' xutek rucamisaxic ri alaj wáquix ri más ti'oj. ²⁸Tek xrac'axaj ri queri' ri nimalaxel, xyacatej royowal,^w y ma nrajo' ta c'a ntoc apo ri pa jay. Xbe'el c'a pe ri rutata', y nubochila' c'a, riche (rixin) chi queri' ntoc ta apo. ²⁹Pero ma xrajo' ta. Riya' xa xubij c'a chare ri rutata': Riyin can ronojel k'ij c'a yisamej awuq'ui y majun bey ri man ta nuniman atzij. Y ma riq'ui wi ri', majun ri aya'on ta chuwe. Astape' xa ta jun ti q'uisic' (cabra) riche (rixin) chi nikaben ta jun nimak'ij quiq'ui ri wamigos, pero majun,^x xcha'. ³⁰Y wacami riyit xacamisaj ri ti wáquix ti'oj, xaxu (xaxe wi) ruma chi xtzolin pe re jun ac'ajol re', ri xa xberuq'uisa' yan ca ronojel ri abeyomal quiq'ui ixoki' ri ma utz ta quic'aslen, xcha'. ³¹Y ri tata'aj xubij: Nuc'ajol, riyit can yite'o wi wuq'ui.^y Rumari' ronojel ri c'o wuq'ui, can awuche (awixin) wi riyit. ³²Yac'a ri achak'

^pLv. 26.40, 41; 1 R. 8.47, 48; 2 Cr. 33.12, 13; Job 33.27, 28; Lm. 3.40; Jon. 2.4. ^qHch. 2.39; Ef. 2.13, 17. ^rIs. 49.15. ^sSal. 51.4. ^tMt. 22.11; Ga. 3.27; Ap. 19.8. ^uEf. 2.1; 5.14; Col. 1.13. ^vIs. 35.10. ^w1 S. 17.28; Jon. 4.1-3. ^xMt. 20.11, 12. ^yJn. 8.35.

chinuwch riyin can caminek chic, y wacami xa achi'el xc'astej pe. Rusachon c'a el ri', y wacami xoka chic kiqui'. Y rumari' rajawaxic chi c'o nimak'ij y quicoten^z pa tak kánima, xcha' ri tata'aj ri', xcha' ri Jesús.

Ri c'ambel tzij chrij jun mozo ri ma utz ta xuben

16 ¹Ri Jesús xubij c'a chuka' chique ri ye rudiscípulos: C'o c'a jun achi beyon. Y ri beyon ri' c'o c'a jun rumayordomo ri ruya'on pa ruwi' ronojel ri rubeyomal. Y xbix c'a chare ri achi beyon chi ri rumayordomo, ntajin c'a chuq'uisic ri beyomel. ²Y ri patrón xutek c'a rusiq'uixic (royoxic) ri mayordomo ri'. Y tek xoka c'a ri mayordomo, ri patrón xubij c'a chare: ¿Achiq'ue c'a nabij chuwe chrij ri nitzijox chawij chi achapon ruq'uisic ri nubeyomal? Wacami nwajo' c'a ntz'et achiq'ue rubanonⁿ ronojel ri nubeyomal pan ak'a, ruma chi ri asamaj yare' niq'uis ca wawe', xcha' ri patrón chare. ³Y ri mayordomo xuch'ob c'a ka pa ránima: ¿Achiq'ue nben? Ruma chi re nupatrón nrelesaj nusamaj. Wi yibesamej pa juyul', xa ma yicowin ta. Wi yinoc c'utuy limosna pa tak bey, yiq'uiux. ⁴Tek xch'obotej chuwech, xubij: Wacami wetaman chic achiq'ue ri xtinben, riche (rixin) chi queri' yec'o yec'ulu wuche (wixin) ri pa tak cachoch, tek xtelexe ri nusamaj. ⁵Ri mayordomo c'a ri' xerusiq'uij (xeroyo) chiquijujunal ri c'o quic'as riq'ui ri rupatrón, y xuc'utuj c'a chare ri nabey: ¿Achiq'ue c'a ri ac'as, y janipe'? ⁶Y ri achi aj c'as xubij c'a: Riyin c'o jun ciento barril aceite olivo ri nuc'as, xcha'. Y ri rumayordomo ri beyon achi xubij c'a chare ri aj c'as: Ya ruwujil ri ac'as re!. Y wacami aninek catz'uye' ka y tabana' chic ca jun ruwujil. Y chupan ri jun wuj ri xtaben, tabana' c'a ka chupan chi xa nic'aj ciento barril aceite ri ac'as. ⁷Y tek xapon chic c'a jun aj c'as, ri mayordomo xuc'utuj c'a chare: Y riyit, ¿achiq'ue ri ac'as y janipe'? Ri aj c'as xubij: Riyin c'o jun ciento pajbel trigo ri nuc'as, xcha'. Y ri mayordomo xubij c'a chare: Ya ruwujil ri ac'as re!, y wacami catz'uye' ka y tabana' chic jun. Y chupan ri jun chic wuj ri xtaben, tatz'ibaj ka chi xa ochenta, xcha'. ⁸Y tek ri rupatrón xrac'axaj ri nuben ri jun itzel mayordomo ri', xubij: Can c'o runa'oj chubanic, xcha'. Y achi'el c'a ri achi ri', ye queri' ri winek ri xa riq'ui re ruwach'ulef quicukuban wi quic'u'x. Can c'o quina'oj niquiben quiq'ui ri winek ri xa riq'ui chuka' re ruwach'ulef quicukuban wi quic'u'x. Y can más c'a c'o quina'oj ri winek ri', que chiquiwech ri quiniman ri Dios y ye riche (rixin) chic ri sakil.^b

⁹Y riyin nbij c'a chiwe chi can ticusaj ri beyomel riche (rixin) re ruwach'ulef,^c riche (rixin) chi ye'ito' ri nic'atzin quito'ic. Riche (rixin) chi queri' tek xtiq'uis ri ibeyomal, xquixc'ul c'a ri chila' chicaj, chupan ri jay ri can c'o riche (rixin) xtibe k'ij xtibe sek, xcha' ri Jesús.

¹⁰Jun winek ri can utz nuben riq'ui ri xa ma q'uiy ta ri ya'on ca chare, can utz^d c'a chuka' xtuben riq'ui wi q'uiy niya'ox (nya') ca chare. Yac'a jun winek ri xa ma utz ta nuben riq'ui ri ma q'uiy ta ri ya'on ca chare, xa can ma utz ta chuka' xtuben riq'ui wi q'uiy niya'ox (nya') ca chare. ¹¹Y wi riq'ui ri beyomel ri

^zSal. 51.8; Is. 35.10. ^aRo. 14.12. ^bJn. 12.36. ^cLc. 11.41. ^dMt. 25.21; Lc. 19.17.

xa riche (rixin) re ruwach'ulef, riyix majun utz niben riq'ui, ðla xtujech cami ri Dios ri kitzij beyomel^e chiwe? ¹²Ruma wi xa majun utz niben riq'ui jun beyomel ri xa ma iwuche (iwixin) ta riyix, ðla c'o ta cami jun xtijacho ri kitzij beyomel pan ik'a', beyomel ri can yacon apo riche (rixin) chi ntoc iwuche (iwixin) riyix?

¹³Y majun c'a mozo ri nicowin ta nisamej quiq'ui ye ca'i' patrón.^f Ruma wi nrajo' jun chique ri rupatrón, nretzelaj ca ri jun chic. Y wi can sibilaj nunimaj rutzij ri jun, can nretzelaj ri jun chic. Y quec'ari' chuka', ri winek ri xa benak ránima chrij ri beyomel, ma nicowin ta nuben ri nrajo' ri Dios, xcha' ri Jesús.

¹⁴Y ri achi'a' fariseos xquic'axaj c'a ri xubij ri Jesús, rumari' xquibanala' apo quipalej chuwech, ruma chi riye' can benak cánima chrij ri beyomel. ¹⁵Y ri Jesús xubij chique: Riyix can nibananej iwi' chiquiwech ri winek chi can sibilaj yix choj. Yac'a ri Dios xa can retaman wi achique ri c'o^g pan iwánima, y ma utz ta yixrutz'et. Y astape' can jabel c'a yixtz'et y astape' chuka' chi can janipe' na nimirisan ik'ij cuma ri winek.

Ri ruch'abel ri Dios ma xtiq'uis ta

¹⁶Y tek c'a ma jane c'a tuchop ta samaj ri Juan ri Bautista, can c'a ya na c'a ri ley riche (rixin) ri Moisés ri nitzijox. Y can c'a ya na chuka' ri ruch'abel ri Dios ri tz'iban ca cuma ri profetas ri xek'alajsan ri ruch'abel ri Dios ojer ca, can c'a ya na c'a chuka' ri' nitzijox. Yac'a tek xuchop samaj ri Juan, yac'ari' tek xchapatej rutzijoxic^h ri lok'olaj ruch'abel ri Dios ri nich'o chrij ri rajawaren ri Dios. Y ye q'uiy c'a winek ri sibilaj niqutij quik'ij riche (rixin) chi ye'oc chupan.

¹⁷Y chuka' nbij chiwe, chi xa ma can ta c'ayef (cuesta) chi re ruwach'ulef y ri caj xquek'ax,ⁱ que chuwech ri ley. Ruma ri nubij chiril', can c'o wi c'a chi nibanatej na ronojel, y majun jun ti letra chak ta queri' xtic'oje' ta ca, xcha' ri Jesús.^j

Tek ri Jesús xubij chi ri achi ma utz ta chi nujech ca ri rixjayil

¹⁸Y ri Jesús xubij chuka': Wi c'o c'a jun achi ri nujech ca ri rixjayil y c'ac'ari' nuc'om chic jun ixok, ri achi ri' nimacun chuwech ri Dios. Y wi c'o c'a jun achi ri nic'amo jun ixok ri jachon ca ruma ri rachijil, chuka' ri achi ri' nimacun chuwech ri Dios.

Jun achi beyon y ri Lázaro

¹⁹Y ri Jesús xubij c'a chuka': Xc'oje' c'a jun achi ri q'uiy rubeyomal c'o. Ri achi ri' ruyon c'a jabel tak tziek ri jotol cajel ri yerucusala', y k'ij k'ij nubanala' nimak'ij. ²⁰Pero queri' chuka' xc'oje' c'a jun c'utuy limosna y nojneq ri ruch'acul pa ch'a'c. Ri achi ri' Lázaro rubi', y can yac'a ri pa ruchi' rachoch ri beyon nic'oje' wi. ²¹Ri Lázaro can sibilaj c'a nurayij chi nutij ta ri ruc'aj tak wey ri yetzak ka chuxe' ri mesa. Y ri tz'i' can ye'apon c'a riq'ui churak'ic ri ch'a'c ri c'o chrij. ²²Y c'o c'a jun

^eEf. 3.8; Ap. 3.18. ^fMt. 6.24. ^g1 S. 16.7; Sal. 7.9; Jer. 17.10; Ap. 2.23. ^hMt. 11.12. ⁱIs. 40.8; 51.6; 1 P. 1.25. ^j1 Co. 7.10, 11.

kl'ij tek ri c'utuy limosna xcom, y xuc'uex c'a el cuma ri ángeles y c'a ya ri lugar riche (rixin) quicoten xapon wi; chiri' riq'ui ri Abraham.^k Y chuka' ri achi beyon xcom, y xmuk. ²³Y tek ri beyon nutij chic c'a pokonal chupan ri lugar ri ye'apon wi ri caminaki' ri ma xquinimaj ta el ri Dios, riya' xtzu'un anej chicaj, y yac'ari' tek xutz'et ri Abraham, pero c'anej c'a c'o wi. Xutz'et c'a chuka' ri Lázaro rak'el apo chuwaruc'u'x ri Abraham. ²⁴Y ri achi beyon xurek ruchi' y xubij c'a chare ri Abraham: Nata' Abraham, tajoyowaj nuwech. Tabana' c'a jun utzil tataka' pe ri Lázaro wuq'ui wawe', chi astape' xaxu (xaxe wi) juba' ruwi' ruk'a' tuxek'eba' (tuch'ekeba') pe, riche (rixin) chi noruya' ca pa ruwi' wak'. Ruma nic'at' wánima chupan re k'ak' re', xcha'. ²⁵Yac'a ri Abraham xubij chare: Nuc'ajol, toka c'a chac'u'x, chi tek xac'ase' chuwech ri ruwach'ulef, sibilaj jabel xak'axaj^m ri ac'aslen, y re Lázaro sibilaj tijoj pokonal xuk'axaj. Pero riya' sibilaj jabel ri ruc'aslen ri xorila' wawe', y riyit xa jun c'aslen riche (rixin) tijoj pokonal ri xawil. ²⁶Y chuka' xa c'o jun nimalaj siwan chkacojol. Rumari', wi c'o jun ri c'o wawe' nrajo' ta napon iwuq'ui, ma nicowin ta. Y wi ta jun chiwe riyix nrajo' nipe wawe' kiq'ui riyoj, ma nicowin ta chuka',ⁿ xcha' ri Abraham. ²⁷Y ri achi beyon xubij c'a: Wi queri', nwajo' c'a nc'utuj jun chic utzil chawe riyit nata' Abraham. Tataka' c'a el juba' ri Lázaro pa rachoch ri nata'. ²⁸Ruma yec'o wu'o' wach'alal, y nberubij ta chique riche (rixin) chi ma yepe ta chupan re jun lugar riche (rixin) tijoj pokonal, xcha'. ²⁹Y ri Abraham xubij chare: Riye' c'o ri ruch'abel ri Dios quiq'ui, ri rutz'iban ca ri Moisés.^o Y c'o chuka' ruch'abel ri Dios ri tz'iban ca cuma ri profetas ri kek'alajsan ri ruch'abel ri Dios ojer ca. Yac'ari' ri tiquic'axaj, y tiquinimaj, xcha' ri Abraham. ³⁰Y ri achi beyon xubij: Ja' (je), can kitzij wi ri xabij, nata' Abraham. Pero wi c'o jun ri caminek chic ri nic'astej el y napon quiq'ui ri wach'alal, can xtitzolin wi pe quic'u'x riq'ui ri Dios, xcha' ri beyon. ³¹Yac'a ri Abraham xubij chare: Wi can ma niquinimaj ta ri ruch'abel ri Dios ri rutz'iban ca ri Moisés, ni ma niquinimaj ta chuka' ri ruch'abel ri Dios ri quitz'iban ca ri profetas ri kek'alajsan ri ch'abel ri' ojer ca, c'a ta c'a chi xtiquinimaj^p jun ri nic'astej el chiquicojol ri caminaki'.

Juyi' oc ruwech ri winek ri nibano chare jun winek chi nitzak pa mac

17 ¹Y ri Jesús xubij c'a chique ri ye rudiscípulos: Ronojel tiempo can c'o wi c'a ri xtibano chique ri winek riche (rixin) chi yetzak pa mac. Pero juyi' oc ruwech^q ri nibano chare jun chic winek chi nitzak pa mac. ²Ruma ri winek ri xbano ri pokon ri', nimalaj ruc'ayewal nipe pa ruwi'. Rumari' xa utz na juba' chi ximon ta jun nimalaj ca' chukul y nbec'ak ca pa mar, que chuwech nuben chare jun co'ol chi nitzak pa mac. ³Rumari' riyix tichajij c'a ri ic'aslen. Y wi c'o jun awach'alal ri c'o jun pokon nuben chawe, tabij^r c'a chare chi ma utz ta xuben. Y wi ri nibano pokon chawe noruc'utuj cuybel rumac chawech ruma xtzolin

^kMt. 8.11. ^lIs. 66.24; Mr. 9.44; He. 10.31. ^mJob 21.13; Sal. 17.14; Lc. 6.24. ⁿ2 Ts. 1.9.

^oIs. 34.16; Jn. 5.39, 45; Hch. 15.21; 17.11. ^pJn. 12.10. ^qMt. 18.6, 7; Mr. 9.42. ^rLv.

19.17; Pr. 17.10; Mt. 18.15; Stg. 5.19, 20.

pe ruc'u'x, tacuyu' c'a rumac. ⁴Y wi pa jun k'ij wuku^s ta mul c'o pokon nuben chawe y chi wuku' mul nitzolin ta pe ruc'u'x y nipe awuq'ui y nubij chawe: Tacuyu' tasacha' numac, nicha' ta; can utz c'a chi nacuy rumac, xcha' ri Jesús.

Ri discípulos niqic'utuj más quicukbel c'u'x chare ri Jesús

⁵Y ri apóstoles xquibij c'a chare ri Ajaf Jesús: Tabana' c'a chake chi nikacukuba' más kac'u'x riq'ui ri Dios.

⁶Yac'a ri Ajaf Jesús xubij chique: Xa riq'ui ta nicukuba' juba' ic'u'x' riq'ui ri Dios, astape' jun cukbel c'u'x ri xa achi'el jun ti ija'tz riche (rixin) ri mostaza, xa riq'ui ri' can yixcowin wi nibij chare re jun che' ri sicómoro rubi' chi tel el wawe' y tik'ax chupan ri mar riche (rixin) chi nberutica' ri' chiri', y re che' re' can xtunimaj wi itzij.

Ri rajawaxic chi nuben jun mozo

⁷Y wi c'o ta jun chiwe riyix ri c'o jun rumozo ri rutakon el pa juyu' riche (rixin) chi nisamej riq'ui ri arado o niyuk'un carne'l, čla can xu (xe wi) cami tek nitzolin pe, can ya cami ri' xtubij chare: Catoc pa jay, catz'uye' pa mesa y cawa'? Mani. ⁸ČLa ma nubij ta cami chare: Tachojmirisaj ri xtintij re wacami tikak'ij, y tachojmirisaj awi' riche (rixin) chi queri' yinanimaj yinawilij pe re yiwa' y yinuc'ya', y can c'a ya tek xiwa' yan riyin, c'ac'ari' xcawa' y xcatuc'ya' riyit'? ⁹ČY numatioxij cami chare ri mozo ruma xuben ri xubij chare? Ma que ta ri'. ¹⁰Y can achi'el ri mozo ri', queri' chuka' riyix. Tek ibanon chic ri samaj ri nubij ri Dios chiwe, tibij: Riyoj yoj mozos ri majun yojc'atzin wi.^u Ruma xaxu (xaxe) wi ri bin' chake, xaxu (xaxe) wi ri' ri xkaben, quixcha', xcha' ri Jesús chique ri ye rudiscípulos.

Tek ri Jesús xeruc'achojasaj ye lajuj achi'a' ri c'o ri yabil lepra chiquij

¹¹Y tek ri Jesús ye rachibilan ri ye rudiscípulos xuchop chic el bey chi nibe pa Jerusalem, xk'ax c'a chiquicojol ri lugar Samaria^w y ri Galilea. ¹²Y tek xapon pa jun aldea, yec'o c'a ye lajuj achi'a' ri c'o ri yabil lepra chiquij. Ri achi'a' ri' xebec'ulun pe, pero c'anej^x xepa'e' wi apo chare ri Jesús. ¹³Y xquichop niquirek apo quichi' chare ri Jesús y xquibij: Tijonel, tajoyowaj kawech ruma re kabanon, xecha'.

¹⁴Y ri Jesús tek xerutzu' xubij c'a chique: Quixbiyin c'a y je'ic'utu' iwi^v chiquiwech ri sacerdotes, xcha' el ri Jesús chique. Y tek quichapon c'a el binen riche (rixin) chi nbequic'utu' qui' chiquiwech ri sacerdotes, ri quiyabil xq'uis el chiquij y xech'ajch'ojir c'a. ¹⁵Y jun c'a chique ri ye lajuj achi'a' ri', tek xutz'et chi can xc'achojsex wi chare ri ruyabil, riya' xtzolin. Y can nuya' ruk'ij ruc'ojler^r ri Dios, y can nurek ruchi' chubixic. ¹⁶Y tek xapon riq'ui ri Jesús, xxuque' chuwech y xujupuba' ka ri rupalej c'a pan ulef, y sibilaj c'a numatioxij chare ri Jesús. Ri achi c'a ri' aj Samaria.^a ¹⁷Y ri Jesús xubij: Ye lajuj c'a ri xec'achoj chare ri quiyabil y

^s Mt. 18.21. ^t Mt. 17.20; 21.21; Mr. 9.23; 11.23. ^u Mt. 25.37-40; Ro. 3.12; Flm. 11. ^v 1 Co. 9.16. ^w Jn. 4.4. ^x Lv. 13.46. ^y Lv. 13.2; 14.2; Mt. 8.4. ^z Sal. 103.1. ^a 2 R. 17.24; Jn. 8.48.

xech'ajch'ojir. Y ri beleje' chic, ¿acuchi (achique) yec'o wi? ¹⁸ ¿Can majun chic c'a ri xtzolin ta pe riche (rixin) chi nuya' ruk'ij ruc'ojlen ri Dios? ¿Xaxu (xaxe) wi re jun achi re' ri ma israelita ta? xcha' ri Jesús.

¹⁹ Y ri Jesús xubij c'a chare ri achi aj Samaria: Cayacatej y cabiyin c'a. Xac'achoj ruma chi can xacukuba' ac'u'x^b wuq'ui, xcha' chare.

Ri rajawaren ri Dios c'o chic

²⁰ Y ri achi'a' fariseos xquic'utuj c'a chare ri Jesús chi achique tiempo xtoka ri rajawaren ri Dios. Y ri Jesús xubij c'a chique: Can ma xtinabex ta achique tiempo xtoka ri rajawaren^c ri Dios. ²¹ Y majun c'a xtibin ta chi yare' c'o wawe', o yala' c'o chila', ruma chi ri rajawaren ri Dios c'o^d chic chicojol, xcha' ri Jesús.

²² Y Riya' xch'o c'a chique ri ye rudiscípulos, y xubij: Xque'oka^e c'a ri k'ij tek riyix xtiwajo' chi astape' xaxu (xaxe wi) jun k'ij xtiwajo' xtitz'et ri C'ajolaxel ri xalex chicojol. Pero ma xtitz'et ta. ²³ Y can yec'o c'a ri xquebin chiwe: Yare' c'o wawe'. Yala' c'o chila'^f Pero riyix man c'a quixbe ta quiq'ui, ni man c'a chuka' que'itzekelbej ta. ²⁴ Ruma tek xtapon ri k'ij chi ri C'ajolaxel ri xalex chicojol xtipe chic jun bey, can xtuben wi c'a achi'el jun coyopa', ri can nusakirisaj ruwech ri caj ruma can nitz'etetej^g cuma quinojel ri winek. ²⁵ Pero nabey c'o c'a chi nk'axaj na q'uiy tijoj pokonal,^h y c'o c'a chuka' chi yinetzelex cuma ri winek riche (rixin) re tiempo re'. ²⁶ Y ri k'ij c'a tek xquipe chic riyin ri C'ajolaxel ri xinalax chicojol, can xtibanatejⁱ c'a chuka' achi'el ri xc'ulwachitej pa rutiempo ri Noé.^j ²⁷ Chupan c'a ri rutiempo ri Noé, ri winek ri' xaxu (xaxe) wi c'a chrij ri quiway quic'uya' benak wi ri cánima, chuka' chi achi'a' chi ixoki' can benak c'a cánima chrij ri quic'ulanen. Y can c'a que na ri' yetajin chubanic ri winek chupan ri k'ij tek ri Noé y ri ye aj pa rachoch xe'oc chupan ri nimalaj barco, y xuchop ri nimalaj k'ekelaj job. Y quinojel ri winek xecom. ²⁸ Y can queri' c'a chuka' xc'ulwachitej pa rutiempo ri Lot. Ri winek ri' xaxu (xaxe) wi c'a chrij ri quiway quic'uya' benak wi cánima, riq'ui ri quilok'oj, ri quic'ayij, ri quitico'n y ri paban tak jay. ²⁹ Y ya c'a ri k'ij tek ri Lot y ri ye aj pa rachoch xe'el el pa tinamit Sodoma, xka c'a ca k'ak' y azufre pa ruwi' ri tinamit.^k Can achi'el c'a job xuben tek xka pe ri chicaj, y can quinojel ri winek yec'o chirí' xeq'uis ruma ri k'ak'. ³⁰ Y quec'ari' quibanon ri winek chupan ri k'ij tek ri C'ajolaxel ri xalex chicojol xtipe^l chic jun bey, sibilaj c'a ye q'uiy winek ri xa riq'ui ronojel ri c'o quiq'ui benak wi ri cánima.

³¹ Ri c'o c'a pa ruwi' ri rachoch tek xtibanatej ronojel ri', xa utz chi tanmej el. Y ma tika ta pe riche (rixin) chi ntoc pa rachoch riche (rixin) chi nberuc'ama' pe ri rucosas ri c'o pa jay.^m Y wi c'o c'a chuka' jun ri nisamej pa juyu' chupan ri k'ij ri', ma titzolin ta chic pa rachoch. ³² Ruma toka c'a chi'ic'u'x ri xuc'ulwachijⁿ

^b Mt. 9.22; Mr. 5.34. ^c Jn. 18.36. ^d Jn. 1.26; Ro. 14.17; Col. 1.27. ^e Mt. 9.15. ^f Mt. 24.23; Mr. 13.21; Lc. 21.8; 1 Jn. 4.1. ^g 1 Ti. 6.15. ^h Lc. 9.22. ⁱ Mt. 24.37. ^j Gn. 7.22, 23. ^k Gn. 19.16, 24. ^l Mt. 24.3; Mr. 13.26; Lc. 21.27; 2 Ts. 1.7. ^m Mr. 13.15. ⁿ Gn. 19.26.

ri rixjayil ri Lot, tek xporox ri tinamit Sodoma ruma ri Dios. ³³Ri can sibilaj c'a nupokonaj^o ri ruc'aslen re wawe' chuwech re ruwach'ulef, ma xtril ta ruc'aslen riche (rixin) xtibe k'ij xtibe sek. Yac'a ri ma nupokonaj ta ri ruc'aslen re wawe' choch'ulef, xtril ri ruc'aslen riche (rixin) xtibe k'ij xtibe sek.

³⁴Y tek riyin xquipe chic jun bey, yac'ari' tek xtibanatej chi yec'o ye ca'i' ye warnek pa jun ch'at, jun xtuc'uex el^p y jun ri xticanaj ca. ³⁵Chuka' ye ca'i' ixoki' ri junan yequi'en,^q jun c'a ri xtuc'uex el y jun ri xticanaj ca. ³⁶Y chuka' ye ca'i' achi'a' ri junan yesamej pa juyu', jun c'a ri xtuc'uex el y jun ri xticanaj ca.

³⁷Y tek ri ye rudiscípulos quic'axan chic ka ri xubij ri Jesús, xquic'utuj c'a chare: Ajaf, ¿acuchi (achique) c'a xtic'ulwachitej wi ri queri' ri? xecha'. Y ri Jesús xubij c'a chique: Ri ruc'ayewal ri xtuya' ri Dios xtika acuchi (achique) c'o wi ri mac. Can xtibanatej c'a achi'el niquben ri c'uch. Ruma ri aj xic' tak chicop ri' xabachique lugar c'o wi jun caminek ch'aculaj, chiri' c'a yeka wi, xcha' chique.

Ri c'ambel tzij chrij jun malca'n ixok y jun aj k'atbel tzij

18 ¹Y ri Jesús xutzijoj c'a jun c'ambel tzij chique ri ye rudiscípulos riche (rixin) chi nuc'ut chiquiwech chi can rajawaxic wi chi ma quetane^s ta chi niquben orar y ma tiquimalij ta ca rubanic. ²Riya' xubij c'a chique: Pa jun c'a tinamit xc'oje' jun aj k'atbel tzij ri can ma nuxibij ta ri' chuwech ri Dios, y majun chuka' quejkalen ri winek chuwech. ³Y chupan c'a chuka' ri tinamit ri', c'o c'a jun malca'n ixok. Y ri malca'n ixok ri' binakil napon riq'ui ri aj k'atbel tzij ri' y nubij c'a chare: Tak'ata' tzij pa ruwi' ri nuc'ulel, nicha'. ⁴Y q'uiy c'a k'ij ri xk'ax, y ri aj k'atbel tzij ma xrajo' ta xuto' ri ixok ri' chuwech ri ruc'ulel. Pero jun k'ij ri aj k'atbel tzij ri' xuch'ob c'a ka pa ránima: Astape' riyin ma nnimaj ta ri Dios, ni majun chuka' quejkalen ri winek chinuwech, ⁵pero ruma c'a re ixok re' ntel ntoc wuq'ui, nben na c'a ri nrajo'. Ruma wi ma xtinben ta, xtic'o' nuc'u'x pa ruk'a'. Queri' nubij ri c'ambel tzij ri xutzijoj ri Jesús.

⁶Y c'ac'ari' ri Ajaf Jesús xubij: Riyin wetaman chi riyix xiwac'axaj ri jabel tak ch'abel ri xerubij ri aj k'atbel tzij, y riya' xa ma utzilaj aj k'atbel tzij ta. ⁷¿C'a ta c'a ri Dios chi man ta xqueruto' ri winek ri ye rucha'on chic Riya' y chi pak'ij chi chak'a' niquben orar? ¿Ri Dios ma chanin ta cami xqueruto' pe ri winek ri ye rucha'on chic? ⁸Riyin can nbij c'a chiwe chi chanin xqueruto' pe. Y tek ri C'ajolaxel ri xalex chicojol xtipe^u chic jun bey wawe' chuwech re ruwach'ulef, ¿la c'a yec'o na cami winek ri quicukuban quic'u'x riq'ui ri Dios? xcha' ri Jesús.

Ri c'ambel tzij chrij jun fariseo y jun c'utuy alcawal

⁹Y ri Jesús xubij chic c'a jun c'ambel tzij chiquiwech ri winek, ruma yec'o chique riye' ri niquich'ob chi choj^r ri quic'aslen, y yequetzelaj ri nic'aj chic winek.

^oMt. 16.25; Jn. 12.25. ^p1 Ts. 4.17. ^qMt. 24.41. ^rJob 39.30. ^sLc. 21.36; Ro. 12.12; Ef. 6.18; Col. 4.2; 1 Ts. 5.17. ^tLc. 11.8. ^uHe. 10.37; 2 P. 3.8, 9. ^vLc. 10.29; 16.15; Ap. 3.17.

Rumari' ri Jesús xubij: ¹⁰Yec'o c'a ye ca'l' achi'a' ri xebe pa rachoch ri Dios riche (rixin) chi nbequibana' orar. Ri jun achi, jun chique ri fariseos, y ri jun chic, jun c'utuy alcawal. ¹¹Ri achi fariseo pa'el, ruyon nuben orar, y nubij c'a chupan ri ru'oración: Dios, matiox nya' chawe ruma chi riyin ma yin junan ta quiq'ui ri nic'aj chic. Ruma chi ri nic'aj chic winek ye alek'oma', c'o quixjayil y yequicano' nic'aj chic ixoki', y ma choj ta ri quic'aslen.^w Ni ma yin junan ta c'a chuka' riq'ui re jun achi c'utuy alcawal re'. ¹²Ruma chi riyin can ca'l' c'a k'ij pa jun semana ri ma yiwa' ta riche (rixin) chi nben orar. Y niwelesaj ca ri nudiezmo chare ronojel ri nch'ec, riche (rixin) chi nya' chawe riyit, xcha' ri fariseo pa ru'oración. ¹³Y yac'a ri c'utuy alcawal c'anej c'a xpa'e' wi ca y xluque' c'a chiri', riche (rixin) chi nuben orar, ruma chi chuwech riya' can ma ru'cl'amon ta (takal ta chrij) chi nuyec ri rumak' ruwech chicaj y riya' nubajila' c'a ruwaruc'u'x riq'ui ri ruk'a', y nubij c'a chare ri Dios: Tajoyowaj nuwech, ruma chi riyin yin jun aj mac chaweche, xcha'. ¹⁴Can kitzij c'a nbij chiwe, xcha' ri Jesús, chi ri achi c'utuy alcawal xtzolin el, y xtz'etetej ruma ri Dios chi xa majun rumac. Y yac'a ri achi fariseo ma que ta ri' xc'ulun chuwech ri Dios. Ruma chi xabachique c'a ri nunimirisaj ri!^x xa can xtikasex c'a ruk'ij. Yac'a ri ruch'utinirisan ri', xtinimirisex ruk'ij, xcha' ri Jesús.

Tek ri Jesús xeruben bendecir ri ac'ala'

¹⁵Y yec'o c'a ac'ala' ri xe'uc'uex' apo chuwech ri Jesús, chi nuya' ta el ri ruk'a' pa quiwi', riche (rixin) chi niquic'ul ri rubendición ri Dios. Yac'a ri discípulos xa xechapon chique ri winek chi ma quequic'om ta pe ri ac'ala'. ¹⁶Pero ri Jesús xerusiq'uij (xeroyo) ri ye rudiscípulos y xubij chique: Tiya' k'ij chique ri ac'ala' chi yepe wuq'ui riyin, y ma que'ik'et ta. Ruma ri xque'oc pa rajawaren ri Dios, xaxu (xaxe) wi ri winek ri ye achi'el re ac'ala' re'. ¹⁷Y can kitzij c'a nbij chiwe, chi ri xa ma niquiben ta achi'el ri ac'ala' riche (rixin) chi niquijech qui' pa ruk'a' ri Dios, can man c'a xque'oc ta pa rajawaren ri Dios, xcha'.

Tek jun c'ajol achi ri c'o q'uiy rubeyomal xbetzijon riq'ui ri Jesús

¹⁸Y c'o c'a jun achi ri nim ruk'ij, xuc'utuj c'a chare ri Jesús: Riyit ri can yit utzilaj Tijonel, tabij c'a chuwe: ¿Achique c'a ri rajawaxic chi nben riyin riche (rixin) chi ntoc ta wuche (wixin)^z ri c'aslen riche (rixin) xtibe k'ij xtibe sek? xcha' chare ri Jesús.

¹⁹Y ri Jesús xubij chare: ¿Achique ruma tek nabij utz chuwe riyin? Ruma majun winek ri utz ta, xa can xu (xe wi) ri Dios ri utz. ²⁰Y riyin nbij chi riyit jabel awetaman ri rupixa' ri Dios: chi riyit achi ri c'o awixjayil man c'a tacanoj ta jun chic ixok, ma cacamisan ta; ma catelek' ta; ma tatz'uc ta tzij chrij jun chic winek; taya' quik'ij^a ri ate' atata', xcha' ri Jesús.

^w Is. 1.15; 58.1. ^x Job 22.29; 40.9-13; Is. 2.11-17; Stg. 4.6; 1 P. 5.5, 6. ^y Mt. 19.13; Mr. 10.13. ^z Mt. 19.16. ^a Ex. 20.12; Dt. 5.16; Ef. 6.2; Col. 3.20.

²¹Y ri achi xubij chare ri Jesús: C'a yin co'ol na tek nchapon pe rubanic ronojel ri', xcha'.

²²Tek ri Jesús xrac'axaj queri', xubij: C'a c'lo na c'a jun ri ma abanon ta. Ma aya'on ta ri abeyomal chique ri pobres. Tac'ayij c'a ronojel ri c'lo awuq'ui y ri rajel taya' chique ri pobres, riche (rixin) chi queri' nic'oje' abeyomal^b chila' chicaj. Y catam pe wuq'ui y quinzatzekelbej, xcha' ri Jesús.

²³Y tek ri achi ri' xrac'axaj ri xubij ri Jesús, sibilaj xbison pa ránima, ruma q'uiy rubeyomal c'lo y ma nrajo' ta ntel pa ruk'a'. ²⁴Y tek ri Jesús xutz'et chi xa xpe sibilaj bis pa ránima ri achi, xubij: Ri c'lo quibeyomal,^c c'ayef (cuesta) chi ye'oc pa rajawaren ri Dios. ²⁵Xa ma can ta c'ayef (cuesta) chi nik'ax ri jun chicop ri camello rubi' pa ti rachek jun bak riche (rixin) t'iso'n (tz'iso'n), que chuwech chi ntoc jun beyon pa rajawaren ri Dios, xcha' ri Jesús.

²⁶Ri xe'ac'axan ri xubij ri Jesús, xquibila' c'a: Wi can achi'el ri xubij, ¿achique ta c'a jun ri xticolotej? xecha'.

²⁷Y ri Jesús xubij c'a chique: Ri ma yecowin ta niquben ri winek, ri Dios can nicowin wi^d nuben, xcha' chique.

²⁸Yac'ari' tek ri Pedro xubij: Riyit awetaman chi riyoj kaya'on ca^e ri c'lo kiq'ui, riche (rixin) chi yit katzekelben, xcha'.

²⁹Y ri Jesús xubij c'a chique: Can kitzij nbij chiwe, chi xabachique winek ri ruya'on ca rachoch, ruya'on ca rute' rutata',^f rach'alal, rixjayil o ralc'ual, riche (rixin) chi nuben samaj riche (rixin) ri rajawaren ri Dios, can xtuc'ul c'a rajel ruq'uexel. ³⁰Can q'uiy yan c'a ri nuc'ul^g chupan re tiempo re kachapon. Y chupan apo ri jun chic tiempo chkawech apo, can xtiyatej c'a chuka' ruc'aslen riche (rixin) xtibe k'ij xtibe sek.^h

Tek ri Jesús xunataj chic jun bey chi xticamisex

³¹Y ri Jesús xeruc'uj c'a el juba' quela' pa quiyonil ri cablajuj rudiscípulos, y xubij chique: Riyix iwetaman chi pa tinamit Jerusalem kachapon wi el bey, y ri chiri', q'uiy c'a ri xtiban chuwe riyin ri C'ajolaxel ri xinalax chicojol. Can ronojel wi c'a ri tz'ibatal ca chuwij riyin can xtibanatej wi,ⁱ can achi'el ri quitz'iban ca ri profetas ri xek'alajsan ri ruch'abel ri Dios ojer ca. ³²Xquijach' c'a pa quik'a' winek ri ma ye israelitas ta. Y ri winek ri' xquetze'en chuwij, xtiqubila' itzel tak ch'abel chuwe y xquinqichubaj. ³³Xquinqich'ey, y c'ac'ari' xquinqicamisaj. Pero pa rox k'ij xquic'astej c'a pe, xcha' ri Jesús.

³⁴Pero ri cablajuj rudiscípulos can ma xk'ax ta c'a chiquiwech ri xubij ri Jesús. Ri ch'abel ri' xa ewatajneq c'a chiquiwech riche (rixin) chi ma niqetamaj ta, rumac'ari' xaxu (xaxe) wi xquic'axaj y ma xk'ax ta chiquiwech achique ntel wi ri tzij ri'.

^bMt. 6.19; 19.21; 1 Ti. 6.18, 19. ^cPr. 11.28; 18.11; 1 Ti. 6.9. ^dJer. 32.17; Ef. 1.19, 20.

^eMt. 19.27. ^fDt. 33.9. ^gJob 42.10. ^hAp. 2.7. ⁱSal. 22; Is. 53; Mt. 16.21. ^jMt. 27.2; Lc. 23.1.

Tek ri Jesús xuc'achojtaj jun achi moy pa tinamit Jericó

³⁵ Tek ri Jesús ntoc yan c'a apo ri pa tinamit Jericó,^k ri chiri' chuchi' bey tz'uyul c'a jun achi. Y ri achi c'a ri' moy, y nuc'utula' ca limosna chique ri winek ri yek'ax el queri'. ³⁶ Y tek ri moy ri' xrac'axaj chi sibilaj ye q'uiy winek ri yek'ax el, xuc'utuj c'a chi achique ri xc'ulwachitej. ³⁷ Y xquibij chare chi ya ri Jesús aj Nazaret ri nik'ax el queri'. ³⁸ Y ri achi moy ri' xurek ruchi', y xubij c'a: Riyit Jesús, ri yit ralc'ual ca ri rey David, tajoyowaj nuwech ruma re nbanon, xcha'.

³⁹ Y ri winek c'a ri ye nabeynek el chuwech ri Jesús, xquik'il c'a ri achi chi ma turek ta chic ruchi'. Pero riya' xa más xurek ruchi', y xubij: Riyit ri yit ralc'ual ca ri rey David, tajoyowaj nuwech ruma ri nbanon, xcha'.

⁴⁰ Y ri Jesús xrac'axaj c'a ri ruch'abel. Rumari' xpa'e' c'a y xubij chi tic'amer pe. Y tek c'o chic apo ri achi riq'ui, xuc'utuj c'a chare: ⁴¹ ¿Achique c'a ri nawajo'? Y ri achi moy xubij: Ajaf, riyin nwajo' yitzu'un, xcha'.

⁴² Y ri Jesús xubij chare: Catzu'un c'a. Ruma chi xacukuba' ac'u'x' wuq'ui, rumari' xac'achoj.

⁴³ Y ri achi moy can yac'ari' tek xtzu'un^m y xtzeke' el chrij ri Jesús. Ri achi c'a chuka' ri' nuya' ruk'ij ruc'ojlen ri Dios.ⁿ Y quinojel ri winek ri xetz'eto chi xtzu'un ri moy, can xquiya' c'a chuka' ruk'ij ruc'ojlen ri Dios.

Ri Jesús y ri Zaqueo

19 ¹ Y yac'ari' tek ri Jesús ye rachibilan ri rudiscípulos xoc apo ri pa tinamit Jericó,^o y nik'ax c'a el. ² Y ri chiri' chupan ri tinamit ri' c'o c'a jun achi beyon ri Zaqueo rubi'. Ri achi c'a ri', yari' ri más nim ruk'ij que chiquiwech ri nic'aj chic c'utuy tak alcawal. ³ Y riya' can nutij c'a ruk'ij riche (rixin) chi nrajo' nutzu' el ri Jesús, pero ruma chi sibilaj ye q'uiy ri winek y riya' xa ti co'ol oc ri rupalen, rumari' ma nicowin ta c'a nutz'et el ri Jesús. ⁴ Rumari' riya' junanin (anibel) xnabeyej el y xbejote' pa ruwi' jun che' ri sicómoro rubi', riche (rixin) chi queri' nutz'et el ri Jesús, ruma c'o chi nik'ax el queri'. ⁵ Y tek ri Jesús nik'ax c'a el queri', xtzu'un anej pa ruwi' ri che', y xubij c'a chare ri jotol chiri': Zaqueo, chanin caka pe chiri', ruma chi can ya re wacami c'o chi yinapon pan awachoch,^p riche (rixin) chi yinuxlan juba', xcha' chare.

⁶ Y ri Zaqueo can yac'ari' xka pe chanin, y riq'ui quicoten xuc'ul apo ri Jesús pa rachoch. ⁷ Tek xbanatej c'a ri queri', ri winek xexebexot (xexebeloj) c'a apo chrij ri Jesús y niqubila' c'a chi ri Jesús xa pa rachoch jun achi aj mac^q xbec'oje' wi. ⁸ Y ri Zaqueo xpa'e' c'a y xch'o apo chare ri Ajaf Jesús y xubij: Ajaf, wacami pa nic'aj chare ri nubeyomal nya' chique ri pobres. Y wi c'o winek

^k Mt. 20.29; Mr. 10.46. ^l Lc. 17.19. ^m Is. 35.5. ⁿ Sal. 103.1; Is. 43.7, 21; Lc. 17.15; Hch. 11.18; 1 P. 2.9. ^o Jos. 2.1; 6.26; 1 R. 16.34; 2 R. 2.18. ^p Jn. 14.23. ^q Mt. 9.11; Lc. 5.30.

ri can xk'ax ruwi' ri alcawal welesan chique, can caji^r chic c'a ruq'uexel ri xtintzolib chique, y ma xu (xe wi) ta chic ri xinwelesaj chique, xcha'.

⁹Y ri Jesús xubij chare: Wacami xoka yan ri colotajic chupan re jay re', ruma chi riya' chuka' can riy rumam ca ri Abraham.^s ¹⁰Ruma chi riyin ri C'ajolaxel ri xinalex chicojol, can xipe c'a chiquicanoxic y chiquicollic ri ye sachnek' pa mac, xcha' ri Jesús.

Ri c'ambel tzij chiquij lajuy mozos ri xjach ca puek chique ruma ri quipatrón

¹¹Y tek ri Jesús rubin chic ka ronojel ri', ri winek c'a ri ye'ac'axan riche (rixin) ri Jesús, niquich'ob c'a chi tek Riya' xtoc apo ri pa tinamit Jerusalem, xtibetz'uye' ca pa k'atbel tzij^u y chanin xtibek'alajin pe ri rajawaren ri Dios. Y ruma chi queri' niquich'ob ri winek, y ruma chi xa nakaj chic yec'o wi apo chare ri tinamit Jerusalem, rumari' ri Jesús xuchop c'a rubixic jun c'ambel tzij chique. ¹²Y Riya' xubij c'a: Xc'oje' c'a jun achi ri nim ruk'ij. Ri achi ri' xbe^r c'a pa jun chic ruwach'ulef ri c'anej c'o wi, riche (rixin) chi ntoc pe rey. Y c'a'ari' nitzolin chic pe. ¹³Yac'a tek c'a ma jane c'a tibe, xerusiq'uij (xeroyoj) ye lajuy rumozos y xuya' ca lajuy puek chique ri nibix mina chare, y xubij chique: Tic'uaaj c'a re puek re xinya' ca chiwe riche (rixin) chi c'o nich'ec riq'ui, c'a achique tiempo xquitzolin pe riyin, xcha' ca chique, y xbe. ¹⁴Pero ri achi ri' netzelex c'a cuma ri ruwinak, rumari' tek riya' c'o chic chupan ri ruwach'ulef ri acuchi (achique) c'o chi napon wi riche (rixin) chi niya'ox (nya') pe k'atbel tzij pa ruk'a' riche (rixin) chi ntoc pe rey, ri ye ruwinak xequitek c'a el achi'a' ri xe'apon ri c'a acuchi (achique) c'o wi riya' riche (rixin) chi xbequibij: Riyoj ma nikajo' ta^w chi re achi re' ntoc jun aj k'atbel tzij pa kawi', xecha'. ¹⁵Y xc'ulwachitej c'a chi tek xbetzolin pe riya', tek c'o chic pe ruk'ij ruc'ojlen, y tek c'o chic ri pa ruruwach'ulef, xutek c'a quisiquixic (coyoxic) ri rumozos ri ruya'on ca puek chique tek riya' c'a ma jane tibe. Queri' xuben ruma nrajo' nretamaj janipe' puek quich'acon chiquijujunal. ¹⁶Tek xapon c'a ri nabey mozo ri ruc'ulun ca puek ri nibix mina chare, xubij: Ajaf ri puek ri xaya' ca chuwe riche (rixin) chi c'o nch'ec riq'ui, can xinch'ec wi c'a lajuy chic riq'ui, xcha'. ¹⁷Y ri achi, rey chic ri tiempo ri', xubij c'a chare ri rumozo: Sibilaj utz ri xaben. Riyit can yit jun utzilaj numozo ri can naben wi ri nibix chawe. Y ruma c'a chi can utz xaben^r riq'ui ri juba' ri xinya' ca chawe, wacami c'a nya' lajuy tinamit pan ak'a' riche (rixin) chi nak'et tzij pa quiwi', xcha' ri rey. ¹⁸Y yac'ari' tek xapon jun chic mozo ri ruc'ulun ca chuka' puek ri nibix mina chare, y xubij: Ajaf, ri puek ri xaya' ca chuwe tek xabe, xinch'ec wu'o' puek más riq'ui, xcha'. ¹⁹Y ri rey xubij c'a chuka' chare ri jun mozo ri': Ruma c'a chi can utz xaben riq'ui ri juba' ri xinya' ca chawe, wacami c'a nya' wu'o' tinamit pan ak'a' riche (rixin) chi nak'et tzij pa quiwi', xcha' chuka' ri rey chare. ²⁰Yac'a tek xapon jun chic mozo ri ruc'ulun ca chuka' puek ri nibix mina chare, xubij: Ajaf, ya c'a arajil re' nonjacha' ca chawe.

^rEx. 22.1; 1 S. 12.3. ^sLc. 13.16. ^tMt. 10.6; 15.24. ^uHch. 1.6. ^vMt. 25.14; Mr. 13.34. ^wJn. 1.11. ^xMt. 25.21; Lc. 16.10.

Re puek re' ximpis pa jun su't riche (rixin) chi xinyec. ²¹Ruma riyin nxibij wi^v chawech. Ruma yit jun c'a'n'laj (c'a'elaj) achi. Riyit xa yit junan riq'ui jun achi ri nberuc'utuj pe rurajil y xa majun puek ruya'on ca chiri'. Y chuka' nawajo' nac'ul ri ntel pe chuwech ri tico'n ri xa ma riyit ta xatico ka, xcha' ri mozo chare ri rey. ²²Y ri rey xubij c'a chare ri mozo ri': Riyit xa yit jun itzel mozo. Ri tzij ri xabij^z yari' ri xtincusaj riche (rixin) chi nk'et tzij pan awi'. Ruma wi can awetaman chi riyin can yin c'a'n'laj (c'a'elaj) achi, chi riyin can nch'ojij wi nurajil ri acuchi (achique) xa majun nyacon ca, y chuka' can nwajo' nc'ul ri ntel pe chuwech ri tico'n ri xa ma yin ta riyin xitico ka; ²³wi queri' nabij riyit, ¿achique c'a ruma tek ma xaya' ta re nurajil pa banco? Riche (rixin) chi queri' nc'ul ta c'a ri puek ri can wuche (wixin) riyin y nc'ul ta chuka' ral re nurajil re wacami re xitzolin pe, xcha'. ²⁴Y ri rey xubij c'a chique ri yec'o chiri': Tiwelesaj c'a ca la puek pa ruk'a' re itzel mozo re, y tiya' chare ri utzilaj mozo ri c'o chic ri lajuj puek riq'ui. ²⁵Y ri yec'o chiri' xquibij: Ajaf, pero ri utzilaj mozo c'o chic lajuj riq'ui, xecha'. ²⁶Pero riya' xubij chique: Riyin nbij c'a chiwe, chi ri c'o q'uiy riq'ui,^a xtiya'ox (xtya') más chare y queri' q'uiy ri xtic'ojel' riq'ui. Yac'a ri xa juba' oc c'o riq'ui, hasta ri juba' ri' xa xtelex chare. ²⁷Wacami c'a, que'ic'ama' c'a pe ri ye'etzelan wuche (wixin), y ri ma xe'ajowan ta chi xinoc rey, y chinuwech riyin que'icamisaj wi, xcha' ri rey. Queri' xubij ri Jesús.

Ri xbanatej tek ri Jesús xoc apo pa tinamit Jerusalem

²⁸Y tek ri Jesús xtane' chubixic re' chiquiwech ri winek, xuchop chic c'a el bey chi xjote' pa Jerusalem,^b nabeynek el chiquiwech ri ye rudiscipulos. ²⁹Y tek xa nakaj chic c'a yec'o wi apo chique ri tinamit Betfagé^c y Betania, tinamit ri yec'o chunakajal ri juyu' Olivos, ri Jesús xerutek c'a el ye ca'i' chique ri rudiscipulos. ³⁰Y xubij el chique: Quixbiyin apo chupan la aldea la nitzu' apo chila' y can xu (xe) wi xquixoc apo, xtiwil jun ti alaj bur ri ximil ca chiri' ri can c'a ma jane jun ch'ocolbeyon ta. Tiquira' c'a pe y nic'om c'a pe chuwe. ³¹Y wi c'o c'a jun xtibin pe chiwe chi achique ruma yixtajin niquir ri ti alaj bur, riyix tibij c'a ca chare chi nic'atzin chare ri Ajaf,^d xe'uche'ex el ruma ri Jesús.

³²Ri ca'i' discipulos ri xetak el, xebe c'a, y can xquil na wi ri ti alaj bur, can achi'el ri bin el chique ruma ri Jesús. ³³Yac'a tek yetajin chuquiric, ri ye rajaf xquibij pe chique: ¿Achique ruma tek niquir el? xecha' pe.

³⁴Y ri ye rudiscipulos ri Jesús xquibij c'a ca chique ri ye rajaf ri ti bur: Xa nic'atzin chare ri Ajaf, xecha' ca chique.

³⁵Y xquic'om pe chare ri Jesús. Y riye' xquiya' c'a chuka' quitziak^e chrij ri bur ri', y xquich'ocoba' c'a el ri Jesús chrij.^f ³⁶Y tek benak c'a ri Jesús, ri winek niquiriq'uila^g c'a ka ri nima'k tak quitziak pa rubey riche (rixin) chi niquiya' ruk'ij.

^vEx. 20.19, 20; 1 S. 12.20; Mt. 25.24, 25; Ro. 8.15; 2 Ti. 1.7; 1 Jn. 4.18; Ap. 21.8. ^z2 S.

1.16; Job 15.6; Mt. 12.37; Tit. 3.11. ^aMt. 13.12; 25.29; Mr. 4.25; Lc. 8.18. ^bMr. 10.32; Lc. 9.51. ^cMt. 21.1; Mr. 11.1. ^dSal. 50.10-12; Mt. 21.2, 3; Mr. 11.2-6. ^e2 R. 9.13; Mt. 21.7;

Mr. 11.7. ^fJn. 12.14. ^gMt. 21.8.

Y queri' ri niquibanala' ye benak. ³⁷Yac'a tek xa ye'apon yan apo acuchi (achique) nuchop nixule' wi el ri bey chuwech ri juyu' Olivos, quinojel ri ye tzekelbey riche (rixin) ri Jesús ri ye benak, ruma niquicot ri cánima, xquichop c'a niquirek quichi' chuya'ic ruk'ij ri Dios. Niquiya' c'a ruk'ij ri Dios ruma ye quitz'eton ri milagros ri ye rubanalon ri Jesús. ³⁸Riye' niquibij c'a: iRe Rey re' can banon pe bendecir ruma ri Ajaf Dios, y can pa rubi' ri Ajaf Dios petenak wi! iUxlanibel c'u'x c'a ri chila' chicaj! iJani' na niya'ox (nya') ruk'ij ruc'ojlen ri Dios ri chila' chicaj!^h yecha'.

³⁹Y chiri' chiquicojol ri winek, ye benak c'a nic'aj achi'a' fariseos. Y riye' xquibij c'a chare ri Jesús: Tijonel, que'ak'ila' ri ye adiscípulos, xecha' chare.

⁴⁰Yac'ari' tek ri Jesús xubij chique: Can kitzij c'a nbij chiwe, chi xa ta yetane' ka riye', ye ri abeji' xquebech'o pe riche (rixin) chi niquiya' nuk'ij, xcha' chique ri fariseos.

⁴¹Y tek nakaj chic c'o wi apo ri Jesús chare ri tinamit Jerusalem, xutz'et c'a apo ri tinamit ri' y xuchop nrok'e'j ruwech, ⁴²y xubij c'a: Riyix ri yixc'o pa Jerusalem, astape' c'a ya k'ij re' nik'ax ta chiwech achique ri niya'o uxlanibel c'u'x chiwe. Pero xa ewatajnech chiwech, y rumari' ma yixc'owin ta nitz'et. ⁴³Ruma xtapon na k'ij tek xtipe k'axon pan iwi', k'ij tek ri achi'a' ye banoy tak ch'a'oj xquebeyacatej pe chiwij, y xtiquisutij rij ri itinamit y xtiquiben achi'el jun coral chiwij. Xquixquiya' pa quinic'ajal^k y xquixc'oje' pa tijoj pokonal. ⁴⁴Xtiquikasaj c'a pan ulef ri itinamit iwachibilan riyix. Y chare ri itinamit majun c'a jay ri xtipa'e' ta ca. Ronojel ronojel xquewulex.^l Ruma chi can ma xiya' ta pa cuenta chi ri Dios xoka yan iwuq'ui re tiempo re', xcha'.

Tek ri Jesús xerokotaj pe ri yetajin yec'ayin y ri yelok'onaj pa rachoch ri Dios

⁴⁵Y tek ri Jesús aponak chic c'a, Riya' xoc c'a pa rachoch ri Dios ri c'o chiri' pa Jerusalem. Yac'ari' tek Riya' xerokotala' pe^m ri yetajin yec'ayin y ri yelok'onaj ri chiri' pa rachoch ri Dios. ⁴⁶Y xubij c'a chuka' chique: Chupan ri ruch'abel ri Dios ri tz'ibatal ca, nubij chi ri wachoch, jay riche (rixin) oración. Yac'a riyix xa achi'el jul quiche (quixin) alek'oma' ibanon chare,ⁿ xcha' chique.

⁴⁷Yac'ari' tek ri Jesús k'ij k'ij yerutijoj ri winek riq'ui ri ruch'abel ri Dios, chiri' chupan ri rachoch ri Dios. Pero ri principali' tak sacerdotes ye cachibilan ri aj tz'iba' y ri achi'a' ri can c'o wi quik'ij chupan ri tinamit, niquicanola' c'a achique ta rubanic niquiben riche (rixin) chi queri' niquicamisaj ri Jesús.^o ⁴⁸Y ma niquil ta c'a achique niquiben chare, ruma chi ri winek can benak cánima chirac'axaxic ri nubij ri Jesús chique.

^hSal. 118.26; Zac. 9.9; Mt. 21.9; Lc. 2.14; 13.35. ⁱHab. 2.11. ^jOs. 11.8. ^kIs. 29.3, 4; Jer. 6.2, 3. ^l1 R. 9.7, 8; Mt. 24.2. ^mMt. 21.12. ⁿSal. 93.5; Jer. 7.11. ^oMr. 11.18; Jn. 7.19; 8.37.

Yec'o ri yec'utun chare ri Jesús chi achique xya'o k'atbel tzij pa ruk'a'

20 ¹Y xbanatej c'a chi jun chique ri k'ij tek ri Jesús c'o ri pa rachoch ri Dios ntajin nuc'ut y nutzijoj ri lok'olaj ch'abel ri niya'o colotajic chiquiwech ri winek, yac'ari' tek ri principali' tak sacerdotes, ri aj tz'iba' ye cachibilan ri rijita'k tak achi'a' ri c'o quik'ij xe'oka^p riq'ui ri Jesús. ²Y ri achi'a' ri' xquibij c'a chare ri Jesús: Tabij c'a chake: ¿Achique chi k'atbel tzij c'o pan ak'a^q riche (rixin) chi xe'awokotaj el ri winek ri yec'ayin wawe' pa rachoch ri Dios? ¿Y achique chuka' xya'o ri k'atbel tzij ri' pan ak'a' chi ye'abanala' quere'? xecha' chare.

³Y ri Jesús xubij c'a chique: Riyin c'o c'a chuka' jun ri nwajo' nc'utuj chiwe. Tibij c'a chuwe: ⁴¿Ri Juan xtak pe ruma ri Dios riche (rixin) chi xeruben bautizar ri winek? ¿O xa ye ri winek xebin chare chi xuben queri'? xcha' ri Jesús.

⁵Yac'a ri principali' tak sacerdotes, ri aj tz'iba' y ri rijita'k tak achi'a' ri c'o quik'ij, xquibila' c'a chiquiwech: ¿Achique c'a xtikabij chare wacami? xecha' ka. Ruma wi nikabij chi ri Juan ya ri Dios ri takayon pe, ri Jesús xa xtubij c'a chake chi achique c'a ruma tek ma xinimaj ta ri xubij. ⁶Y wi nikabij chi xa winek xebin chare ri Juan chi xuben queri', xquepe quinojel ri winek y xkojquiq'uek chi abej. Ruma chi ri winek can quetaman wi chi ri Juan can jun chique ri profetas' ri xek'alajsan ri ruch'abel ri Dios, xecha' c'a ka chiquiwech.

⁷Yac'ari' tek xquibij apo chare ri Jesús chi ma quetaman ta achique xbin chare ri Juan chi xeruben bautizar ri winek.

⁸Y ri Jesús xubij c'a chique ri achi'a' ri': Ruma c'a chi riyix ma xixcowin ta xibij chuwe, queri' c'a chuka' riyin ma xtinbij ta chiwe achique yayon k'atbel tzij pa nuk'a' chi yicowin yenbanala' quere',^s xcha' ri Jesús.

Ri c'ambel tzij chiquij ri itzel tak kajoy ulef

⁹Y ri Jesús xuchop c'a rubixic jun c'ambel tzij chique ri winek, y xubij c'a: Xc'oje' c'a jun achi ri xutic ruwech ri rulef riq'ui uva. Y c'ac'ari' xuya' ca pa kajic chique ca'i' oxil' mozos. Y riya' xbe el riche (rixin) q'uiy tiempo.^t ¹⁰Y ri rajaf ri ulef ri' xutek c'a jun rumozo quiq'ui ri achi'a' ri ye kajayon ri ulef, tek can ruk'ijul chic riche (rixin) chi niquiya' ri uva kajbel riche (rixin) ri ulef. Yac'a tek xapon ri mozo quiq'ui ri achi'a' ri ye kajayon ri ulef, ri kajoy tak ulef ri' xquichop c'a ri mozo y xquich'ey, y majun c'a uva xquiya' el chare.^u ¹¹Y ri rajaf ri ulef xutek chic jun rumozo chuc'amaric ri uva kajbel riche (rixin) ri ulef. Pero ri achi'a' kajoy tak ulef xa xquichop y xquich'ey. Q'uiy c'a pokon ri xquibanala' y xquibila' el chare, y majun chuka' uva kajbel riche (rixin) ri ulef xquiya' ta el chare. ¹²Yac'a ri rajaf ri ulef xutek chic c'a el jun rumozo chuc'amaric ri uva kajbel riche (rixin) ri ulef, pero can queri' chuka' xuc'ulwachij. Xquisocola', y c'ac'ari' xcokotaj el.^v

^pMt. 21.23. ^qHch. 4.7; 7.27. ^rMt. 14.5; 21.26. ^sJob 5.12, 13. ^tMt. 21.33; Mr. 12.1.

^u2 R. 17.13, 14; 2 Cr. 36.15, 16; Hch. 7.52. ^vNeh. 9.29, 30.

¹³Y pa ruq'uisbel c'a, ri rajaf ri ulef xuch'ob ka: ¿Achiq'ue c'a xtintek el? xcha'. Y riya' c'o c'a jun ruc'ajol ri sibilaj nrajo', y yac'ari' ri xutek el chuc'amaric ri kajbel riche (rixin) ri ulef.^w Ruma ri rajaf ri ulef ri' xuch'ob chi ri achi'a' ri ye kajayon ri rulef, riq'ui juba' can xqueniman wi chare ri ruc'ajol tek xtiquitz'et chi can ya riya' ri napon quiq'ui. ¹⁴Yac'a ri achi'a' ri ye kajayon ri ulef, can xu (xe) wi xquitz'et chi ya ri ruc'ajol ri rajaf ri ulef^x ri xapon, xquibila' c'a chiquiwech: Yare' ri xtoc ca rajaf ronojel re ulef re kakajon. Wacami quixam pe, tikacamisaj riche (rixin) chi queri' re ulef re' ntoc ca kiche (kixin) riyoj, xecha'. ¹⁵Y can queri' wi c'a xquiben. Xquelesaj c'a el ri c'ajolaxel chiril' chupan ri rulef y xquicamisaj.^y Yac'ari' tek ri Jesús xubij: ¿Achiq'ue cami xtuben ri rajaf ulef chique ri achi'a' kajoy tak ulef? ¹⁶Ri rajaf ri ulef xtipe c'a y xquerucamisaj ri kajoy tak ulef ri' y ri rulef xtuya' chic ca pa kajic chique nic'aj chic, xcha' ri Jesús. Tek ri winek quic'axan chic ka ri c'ambel tzij ri', xquibij: Dios ta c'a xkojto'o chi man ta xtibanatej queri', xecha'.

¹⁷Y ri Jesús xerutzu' c'a ri winek, y xubij: ¿Achiq'ue cami ntel wi chi tzij ri nubij chupan ri ruch'abel ri Dios ri tz'ibatal ca? Tek nubij:

C'o c'a jun abej ri ma xka ta chiquiwech chi xquicusaj ri nic'aj aj banoy tak jay.

Pero re abej re' xa can c'o wi xucusan chare ri xquina riche (rixin) ri jay, riche (rixin) chi ri jay ri' ma nitzak ta.^z

¹⁸Y xabachique c'a winek ri xtitzak chuwech re jun abej re', can xtuquiraj ri' chuwech. Y xabachique c'a winek ri xtika ri abej ri' chrij, can xtic'ajtej^a c'a, xcha' ri Jesús.

Tek xc'utux chare ri Jesús wi utz o ma utz ta chi nitoy ri alcawal

¹⁹Y ri principali' tak sacerdotes, y ri aj tz'iba', can yac'ari' tek riye' can ta c'o xcajo' chi xquichop ta el ri Jesús, ruma xquinabej chi ri achi'a' kajoy tak ulef ri xerunataj chupan ri c'ambel tzij, xa chiquij riye' xch'o wi. Pero ma xquichop ta el, ruma niquixibij qui' chiquiwech ri winek ri yec'o riq'ui. Y xebe. ²⁰Y ri principali' tak sacerdotes y ri aj tz'iba' ri' xequitek c'a pe nic'aj chic achi'a' ri can choj ri quic'aslen nik'alajin, pero xa ma ye que ta ri'. Queri' xquiben ruma chi can nicajo' chi ri Jesús nitzak ta pa quik'a' riq'ui ri ch'abel ri nubij.^b Y wi can nika c'a pa quik'a', niqiya' pa ruk'a' ri aj k'atbel tzij. ²¹Y riche (rixin) c'a chi nitzak ta ri Jesús pa quik'a', ri achi'a' ri' xquic'utuj c'a chare: Riyit ri can yit jun Tijonel, riyoj can ketaman wi chi can kitzij ri natzijoj.^c Ma naxibij ta awi' chuwech jun winek, astape' c'o ruk'lij. Y can nac'ut wi ri bey riche (rixin) ri Dios chiquiwech ri winek. ²²¿Achiq'ue nabij riyit? ¿La ruc'amon cami chi nikatoj ri alcawal ri nubij ri César ri c'o chi nikatoj, o xa ma ruc'amon ta? xecha' chare ri Jesús.

²³Yac'a ri Jesús can retaman wi c'a ri niquich'ob chrij. Rumari' Riya' xubij c'a chique: ¿Achiq'ue c'a ruma riyix nitij ik'lij riche (rixin) chi

^w Jn. 3.16; Ro. 8.3; Ga. 4.4. ^x Is. 9.6; Col. 1.15, 16; He. 1.2. ^y Hch. 3.15; 1 Co. 2.8. ^z Sal. 118.22; Mt. 21.42; 1 P. 2.7. ^a Is. 8.15; Dn. 2.34, 35; Mt. 21.44. ^b Mt. 22.15. ^c Mt. 22.16; Mr. 12.14.

yinitojtobej? ²⁴Tic'utu' c'a pe jun puek, xcha'. Y ri Jesús xuc'utuj c'a: ¿Achoj ruwachbel la'? ¿Y achój rubi' chuka' la c'o chuwech la puek? xcha' chique. Y riye' xquibij chare: Riche (rixin) ri César, xecha'.

²⁵Y ri Jesús xubij c'a chique: Can tiya' c'a chare ri César ri can riche (rixin) wi ri César. Y can tiya' c'a chare ri Dios, ri can riche (rixin) wi ri Dios, xcha' chique.

²⁶Y ri achi'a' ri xec'utun chare ri Jesús, man c'a xech'acon ta chrij chiquiwech ri winek, ruma chi ri Jesús ronojel tzij pa ruchojmil c'a yerubila' chique. Y ri achi'a' ri' can xquimey c'a tek xquic'axaj ri xubij ri Jesús chique. Y rumari' ma xech'o ta chic apo.

Ri saduceos c'o xquic'utuj chrij ri c'astajbel quiche (quixin) ri caminaki'

²⁷Y yac'ari' tek nic'aj chique ri achi'a' saduceos xe'apon riq'ui ri Jesús ruma c'o nicajo' niquic'utuj chare. Ri achi'a' ri' ma niquinimaj ta c'a chi ri caminaki' can xquec'astej^d chic pe. Y rumac'ari' riye' xquibij chare ri Jesús: ²⁸Riyit ri can yit jun Tijonel, c'o c'a jun ri nikajo' nikac'utuj chawe. Ri Moisés can rutz'iban wi c'a ca chake chi tek jun achi nicom el y majun ralc'ual nic'oje' ca riq'ui ri rixjayil, can jun c'a rach'alal ri achi ri' c'o chi nic'ule' riq'ui ri ixok ri xmalcanij ca, riche (rixin) chi queri' yec'oje' ta ralc'ual riq'ui ri ixok ri'. Y ri nabey ti c'ajol (ala') ri nalex ntoc ralc'ual ri caminek chic el.^e ²⁹Y riye' xquibij c'a: Xec'oje' c'a ye wuku' achi'a' cach'alal qui'. Y xbanatej c'a chi ri nimalaxel xc'ule', pero ri achi ri' xcom el, y majun ralc'ual xc'oje' ta ca. ³⁰Xpe ri ruca'n achi, ri rach'alal ca ri achi ri caminek chic el, xc'ule' c'a riq'ui ri malca'n ixok. Pero chuka' ri achi ri' xcom el, y majun ralc'ual xc'oje' ta ca. ³¹Ri rox achi xc'ule' c'a chuka' riq'ui ri malca'n ixok, pero can achi'el ri xquic'ulwachij el ri ye ca'i' nabey rach'alal, can queri' c'a chuka' xuc'ulwachij el riya'. Y chi ye wuku' achi'a' cach'alal qui' queri' xquic'ulwachila' el. Y majun c'a chique ri ye wuku' achi'a' ri' ri xec'oje' ta ca ralc'ual. ³²Y pa ruq'uisbel xcom chuka' el ri ixok.

³³Y ri achi'a' saduceos xquibij c'a chare ri Jesús: Riyit nabij chi xtaapon na jun k'ij tek ri caminaki' xquec'astej pe. Tek xtaapon c'a ri k'ij ri', ¿achój rixjayil c'a xtoc wi ri ixok ri'? Ruma chi ye wuku' achi'a' cach'alal qui' xec'oje' riq'ui, xecha' chare.

³⁴Y ri Jesús can yac'ari' tek xubij chique: Chuwech re ruwach'ulef, ri achi nic'oje' rixjayil y ri ixok nic'oje' rachijil ruma c'a c'o na c'ulanen nibanatej. ³⁵Yac'a ri ye caminek chic el ri can ruc'amon (takal chiquij)^f chi yebe chila' chicaj, tek xtaapon ri k'ij chi xquec'astej el chiquicojol ri caminaki', ri achi ma xtic'oje' ta chic rixjayil y ri ixok ma xtic'oje' ta chic rachijil, ruma can majun chic c'ulanen xtibanatej. ³⁶Y chuka' ri camic can ma xtaapon ta chic quiq'ui, ruma xque'oc achi'el ri ángeles^g y chuka' ye ralc'ual ri Dios ruma ye c'astajnek chic el. ³⁷Yac'a ri c'astajbel quiche (quixin) ri caminaki', can c'o wi.^h Ri Moisés rutz'iban ca chupan ri ruch'abel ri Dios, tek riya' xutz'et chi nic'at ri juwi'

^dMt. 22.23; Mr. 12.18; Hch. 4.1, 2; 23.6. ^eGn. 38.8; Dt. 25.5. ^f2 Ts. 1.5; Ap. 3.4. ^gMt. 22.30; Mr. 12.25; Ro. 8.23; 1 Jn. 3.1, 2. ^hHe. 11.19, 35.

k'ayis ri c'o ruq'uixal, y xrac'axaj tek xubij ri Ajaf Dios: Yin c'a riyin ri ru-Dios ri Abraham, ri ru-Dios ri Isaac, y ri ru-Dios chuka' ri Jacob,ⁱ xcha'.³⁸ Ruma ri Dios ma Dios ta quiche (quixin) caminaki', xa can Dios quiche (quixin) ri can c'o quic'aslen. Rumac'ari' chuwech ri Dios riye' can ye q'ues wi.^j

³⁹Y yec'o c'a nic'aj chique ri aj tz'iba' ri xquibij chare ri Jesús: Tijonel, can kitzij wi ri xabij, xecha' chare.

⁴⁰Y yac'ari' tek can majun chic ri xbano cowil chi c'o ta ri xquic'utuj apo chare ri Jesús.^k

Ri niquich'ob ri aj tz'iba' chrij ri Cristo

⁴¹Yac'ari' tek ri Jesús xubij c'a chique: ¿Achiq'ue c'a ruma tek ri winek niquibij chi ri Cristo xa choj jun ralc'ual ca ri rey David?^l ⁴²Tek xa can ya ri rey David tz'ibayon ca chupan ri wuj ri Salmos rubi', tek xubij:

Ri Dios xubij chare ri Wajaf:

Catz'uye' re pa wajquik'a',

⁴³c'a ya tek xquyenya' na pan ak'a' pan awaken ri ye'etzelan awuche (awixin).^m Queri' ri rutz'iban ca.

⁴⁴Y wi ri rey David Wajaf xcha' chare ri Cristo, ¿achiq'ue c'a ruma tek ri winek niquibij chi ri Cristo xa choj jun ralc'ual ca ri rey David? xcha' ri Jesús.

Tek ri Jesús xuk'alajsaj ri achique chi mac yetajin chubanic ri aj tz'iba'

⁴⁵Y quinojel c'a ri winek ri quimolon qui' chiri', xquic'axaj tek ri Jesús xubij chique ri rudiscípulos: ⁴⁶Man c'a tiben ta achi'el niquiben ri achi'a' ye aj tz'iba'. Ruma riye' sibilaj nika chiquiwech niquicusaj tukutek tak tziek,ⁿ riche (rixin) chi queri' nitz'et chi can c'o quik'ij. Sibilaj chuka' nika chiquiwech chi niya'ox (nya') rutzil tak quiwech^o ri pa tak c'aybel. Y ri pa tak jay ri kas nic'ut wi ri ruch'abel ri Dios, can ya c'a ri nabey tak ch'auquet yequicanola', riche (rixin) chi queri' nibix chi riye' c'o quik'ij. Y can queri' chuka' yequibanala' ri pa nima'k tak wa'in. ⁴⁷Y yequelesala' chuka' ronojel quicosas ri malcani' tak ixoki'. Y xaxu (xaxe wi) riche (rixin) chi can quenimex chi riye' can ye utzilaj tak winek, yeyalaj tek niquiben orar. Pero riye' can xtik'ax ruwi' ri ruc'ayewal ri xtika pa quiwi', ruma sibilaj q'uuy quimac,^p xcha' ri Jesús.

Ri ofrenda ri xuya' ri malca'n ixok

21 ¹Ri chiri' c'a ri pa rachoch ri Dios, ri Jesús xerutz'et c'a chi ri winek beyoma' niquiyala' ca ofrenda ri acuchi (achique) niyalox wi ca ri ofrenda chiri' pa rachoch ri Dios.^q ²Y queri' c'a chuka' xutz'et chi jun malca'n ixok ri can nik'alajin chi ma beyon ta, xuya' ca cali' tak puek^r ri ma rubanon

ⁱEx. 3.6; Hch. 7.32. ^jSal. 16.5-11; 73.23-26; Jn. 11.25; Ro. 4.17; 2 Co. 13.4. ^kMt. 22.46; Mr. 12.34. ^lMt. 22.42-45; Mr. 12.35. ^mSal. 110.1. ⁿMt. 23.5. ^oLc. 11.43. ^pMt. 23.14. ^qMr. 12.41. ^rMt. 12.42.

ta ni jun centavo. ³Y tek ri Jesús xutz'et ri jun malca'n ixok ri!, xuc'ut c'a chiquiwech ri ye rudiscipulos, y xubij chique: Can kitzij c'a nbij chiwe, chi riyin ntz'et chi xa ya la ixok la' ri xya'o ca más q'uiy^s que chiquiwech quinojel ri ye yayon ca puek. ⁴Ruma riya!, astape! xa ti meba!, xa can xuya! c'a ca ronojel ri c'o riq'ui, astape! xa can yari' nic'atzin chare riche (rixin) chi nutzukbej ri!. Yac'a ri beyoma!, astape! sibilaj q'uiy puek xquiyala' ca, xa juba' oc chare ronojel ri beyomel ri c'o quiq'ui ri xquiyala' ca, xcha' ri Jesús.

Tek ri Jesús xubij yan apo ri xtiban chare ri rachoch ri Dios

⁵Y yec'o c'a ri quichapon tzij chrij achique rubanic ri rachoch ri Dios.^t Y niquibila' c'a chi sibilaj jabel rubanic, chi ruyon jabel tak abej ri ye ucusan chare, y chi ronojel ri wikbel, ruyon ofrenda quiche (quixin) ri winek, xecha!. Y ri Jesús xubij c'a chique: ⁶Xtapon na jun k'ij tek ronojel re nitz'et wawe' xquewulex y majun chic ri xtipa'e! ta ca. Ronojel re nima'k tak abej re ye ucusan chare re jay re!, xa can xquewulex c'a pe. Can majun c'a abej ri xtic'oje! ta ca achi'el la rubanon wacami,^u xcha' chique.

Ri xquebanatej yan tek can c'a ma jane niq'uis ta re tiempo re kachapon

⁷Y ri discipulos xquic'utuj c'a chare ri Jesús: Tijonel, ¿ajan (jampe!) c'a xtic'ulwachitej ri xabij yan ka chrij ri rachoch ri Dios? ¿Y achique c'a retal nibanatej tek xa yec'ulwachitej yan ri'? xecha!.

⁸Y ri Jesús xubij chique: Can jabel c'a tichajij iwi' riche (rixin) chi ma xquixk'olotej ta.^v Ruma can ye q'uiy ri xquepe y xtiqubila!: Yin c'a riyin ri Cristo, xquecha!. Ya tiempo re' xoka, xquecha!. Yac'a riyix ma que'inimaj ta, ni ma que'itzekelbej ta chuka!. ⁹Y tek xtiwac'axala' c'a chi yec'o ruwach'ulef ri c'o ch'a'oj ntajin chiquicojol o ri winek yeyacatej chiquij ri aj k'atbel tak tzij pa quitinamit, man c'a tixibij ta iwi!, ruma nabey can c'o chi nibanatej na queri!, pero xa ma ya ta ri! ri ruq'uisbel tak k'ij chare re ruwach'ulef.

¹⁰Y ri Jesús xubij c'a chuka!: Jun tinamit xtiyacatej c'a el chi nberubana' ch'a'oj riq'ui jun chic tinamit. Yec'o c'a chuka' nima'k tak ruwach'ulef ri xqueyacatej c'a el chi nbequibana' ch'a'oj quiq'ui nic'aj chic nima'k tak ruwach'ulef.^w ¹¹Xquepe nima'k tak silonel, xabachique lugar chare re ruwach'ulef, xquepe wayjal y yabil. Xtuya' c'a jun nimalaj xibinri'il ri xquebanatej y xquetz'etetej chuwech ri caj ri majun bey ye tz'eton ta.

¹²Y tek ma jane nibanatej ta ronojel ri!, riyix xquixchapatej y xtiban c'a chiwe chi xtik'axaj tijoj pokonal ruma ri ruch'abel ri Dios. Xquixuc'uex c'a chiquiwech ri principal! ri pa tak jay ri kas nic'ut wi ri ruch'abel ri Dios. Xquixtz'apix pa cárcel. Xquixuc'uex chiquiwech aj k'atbel tak tzij; chiquiwech reyes^x y nic'aj chic aj k'atbel

^sPr. 3.9; 2 Co. 8.12. ^tMt. 24.1; Mr. 13.1. ^u1 R. 9.7-9; Is. 64.10, 11; Lm. 2.6-8; Ez. 7.20-22; Mi. 3.12. ^vMt. 24.4; Mr. 13.5; 2 Co. 11.13-15; Ef. 5.6; 2 Ts. 2.3; 2 Ti. 3.13; 1 Jn. 4.1; Ap. 12.9. ^wMt. 24.7. ^xHch. 25.23.

tak tzij. Ronojel c'a ri' xtic'ulwachila' ruma ic'uan ri nubi' riyin.¹³ Y tek queri' c'a xtiban chiwe cuma ri winek, yac'ari' tek xquixcowin xquinik'alajsaj chiquiwech.² 14 Y can tic'oje' c'a pa tak iwánima chi ma rajawaxic ta chi nich'ob más⁶ achique chi ch'abel ri c'o chi xtibij riche (rixin) chi nito' iwi',¹⁵ ruma can yin c'a riyin ri xquiy'a'o ch'abel chiwe. Y xtinya' chuka' na'oj chiwe riche (rixin) chi queri', riq'tui ri na'oj ri' xtik'il quichi^b ri ye'etzelan iwuche (iwixin). 16 Y xquixjachalox c'a pa quik'a' ri ye'etzelan iwuche (iwixin). Y riq'tui juba' hasta ri ite' itata', ri iwach'alal o can ye ri iwachibil ri xquejacho iwuche (iwixin). Y yec'o c'a jojun chiwe riyix ri can xquecamisex.^c 17 Xa can xquixetzelex wi c'a cuma quinojel, ruma icukuban ic'u'x wuq'tui^d riyin. 18 Pero man c'a tixibij ta iwi', ruma ri Dios can yixruchajij yixruwaraj, y ni xa ta jun ti rusmal iwi' ri xtitzak ta ca chak ta queri'.^e 19 Y riq'tui c'a ronojel coch'oníc,^f xtiwil c'a ri utzilaj c'aslen riche (rixin) xtibe k'ij xtibe sek.

20 Y tek xtitz'et c'a chi ri tinamit Jerusalem sutin chic rij cuma achi'a' ye banoy tak ch'a'oj, tiwetamaj c'a ri' chi xa juba' chic tiempo nrajo' riche (rixin) chi ri tinamit xtiwulex.^g 21 Rumari', riyix ri yixc'o pa ruwach'ulef Judea, quixanmej c'a el y je'iwewaj iwi' ri pa tak juyu'. Y wi pa tinamit Jerusalem yixc'o wi, quixanmej c'a pe chupan. Y wi pa tak juyu' yixc'o wi, man chic c'a quixtzolin ta apo ri pa tinamit. 22 Ruma tek xtapon c'a ri k'ij riche (rixin) ri tijoj pokonal, yac'ari' tek ri tinamit ri' xtuc'ul rutojbalil ronojel ri ye rubanalón pe, y can xtibanatej c'a ronojel ri tz'ibatal ca chupan ri ruch'abel ri Dios.^h 23 Yac'a ri ixoki' ri coyoben chic alanen, y ri ixoki' ri xa c'a yetz'uman na ri tak cal, juyi' c'a oc quiwech tek xtapon ri k'ij ri'. Ruma chi chupan ri k'ij ri' can xtik'ax ruwi' ri tijoj pokonal ri xtipe pa ruwi' re ruwach'ulef, y can xtika wi c'a ri royowal ri Dios pa ruwi' re tinamit re'. 24 Sibilaj ye q'uiy c'a winek ri xquecamisex tzan espada cuma ri achi'a' ye banoy tak ch'a'oj. Y ri nic'aj chic chique ri winek xque'uc'uex preso cuma ri achi'a' ye banoy ch'a'oj. Xque'uc'uex c'a pa nic'aj chic ruwach'ulef. Y re tinamit Jerusalem xtixak' c'a chi aken cuma winek ri xa ma ye israelitas ta, c'a ya tek xtitz'aket na ri tiempo' ri xtic'oje' pa quik'a'.

Ri xquebanatej tek xa nipe yan ri Jesús

25 Y q'uiy c'a ri majun bey ye banatajneq ta y majun bey ye tz'eton ta ri xquec'ulwachitej chuwech ri k'ij, ri ic' y ri ch'umila'. Y ri winek c'a ri yec'o chuwech re ruwach'ulef ma xtiqul ta chic achique xtiquben, xa xtisach quic'u'x ruma chi ri mar, can xtik'ax c'a ruwi' xtik'ajan, ruma sibilaj xtibolko't ri ruwi' ya'. 26 Y ri winek ruma chi can coyoben c'a ri achique xtic'ulwachitej chuwech re ruwach'ulef, xtipe quicamic ruma ri xibinri'il ri'. Ruma hasta ronojel ri nimalaj tak uchuk'a' ri yec'o chila' chicaj xquesilon' na ruma ri ruchuk'a' ri Dios. 27 Y yac'ari' tek xquiniz'tet riyin ri C'ajolaxel ri xinalax chicojol,^k chi yin petenak pa jun sutz'^l

^y Jn. 15.20; Ap. 2.10. ^z Fil. 1.28. ^a Mt. 10.19. ^b Hch. 6.10. ^c Hch. 7.59; 12.2. ^d Mt. 10.22; 2 Ti. 3.12. ^e Mt. 10.30. ^f Ro. 5.3; Stg. 1.3. ^g Mt. 24.15. ^h Dn. 9.26, 27. ⁱ Dn. 9.27; Ro. 11.25. ^j Mt. 24.29. ^k Ap. 14.14. ^l Hch. 1.9, 11; Ap. 1.7.

riq'ui chic nimalaj wuchuk'a' y riq'ui chuka' jun nimalaj nuk'ij nuc'o'jlen, xcha' ri Jesús. ²⁸Y riyix, tek xtitz'et chi ronojel ri' yec'ulwachitej chic, quixquicot y tic'oje' el más iwuchuk'a', ruma chi can napon yan ri k'ij riche (rixin) chi yixcolotej el chuwech ronojel tijoj pokonal riche (rixin) re ruwach'ulef, xcha' ri Jesús.

²⁹Y yac'ari' tek Riya' xubij chuka' jun c'ambel tzij chique: Titzu' na pe' ri juwi' che' ri higo^m rubi'. O xabachique chic chi che'. ³⁰Tek xa can niquichop yeq'uiy pe ri ruxak, iwetaman c'a ri' chi ya xa nik'ax yan ruk'ijul ri sak'ij.ⁿ ³¹Y quec'ari' tek xtitz'et chi yec'ulwachitej chic y yebanatej chic ronojel ri xinbij yan ka, tiwetamaj c'a ri' chi xa noka yan ri rajawaren ri Dios.

³²Y tiwac'axaj c'a jabel re xtinbij chiwe re wacami: Ronojel ri' xtic'ulwachitej, tek c'a ma jane queq'uis ta el ri winek riche (rixin) re tiempo re kachapon. ³³Y re ruwach'ulef y ri caj xa xquek'ax. Yac'a ri nuch'abel ma xtiq'uis ta chak que ta ri', xa can xtibanatej na wi ri nubij.

³⁴Y tichajij c'a ri ic'aslen. Ma xaxu (xaxe) ta wi chrij ri wa'in tibe wi ri iwánima, y tichajij ri ic'aslen chi ma quixk'aber ta;^o y chuka' ma xaxu (xaxe) ta wi ri nic'atzin chiwe chuwech re ruwach'ulef ri nich'ob, y xa c'a tek xtina!^p xa yari' woka ri k'ij riche (rixin) chi riyin xquinoka. ³⁵Queri' nbij chiwe ruma xa xtoka achi'el tika jun trampa. Queri' rubanic tek xtoka pa quiwi' quinojel ri winek ri yec'o chuwech re ruwach'ulef. ³⁶Rumac'ari' can quiniwoyobej apo chi pak'ij chi chak'a' y ma quixwer ta ka. Y chuka' can tibana' orar,^q riche (rixin) chi yixcolotej chuwech ronojel ri tijoj pokonal ri xtipe pa ruwi' re ruwach'ulef, y riche (rixin) chuka' chi utz yixapon c'a chinuwech riyin ri C'ajolaxel ri xinalex chicojol,^r xcha' ri Jesús chique ri ye rudiscípulos.

³⁷Y ri pak'ij, ri Jesús nic'oje' c'a chiri' pa rachoch ri Dios, yerutijoj ri winek riq'ui ri ruch'abel ri Dios. Y ri chak'a' nibe el y nbec'oje' ri pa juyu' ri Olivos^s rubi'. ³⁸Y ruma c'a chi ri Jesús nutzizoj ri ruch'abel ri Dios ri chiri' pa rachoch ri Dios, can ye q'uiy c'a winek ri ye'apon nimak'a' yan riche (rixin) chi niquic'axaj.^t

**Tek ri principali' tak sacerdotes y ri aj tz'iba'
xquich'ob yan apo chi niquicamisaj ri Jesús**

22 ¹Y tek xa nakaj chic c'a ri quinimak'ij ri israelitas ri nibix pascua chare, jun nimak'ij tek niqutij caxlan wey ri majun ch'om (levadura) riq'ui, ²can yac'ari' tek ri principali' tak sacerdotes y ri aj tz'iba' niquich'obola' c'a achique ta rubanic niqubien riche (rixin) chi queri' niquicamisaj ri Jesús.^u Queri' niqubien ruma xa quixibin qui' chiquiwech ri winek.

³Y ri Judas ri jun chique ri cablajuj rudiscípulos ri Jesús, ri xbij chuka' Iscariote chare, can oconek chic ri Satanás pa ránima. ⁴Rumari' ri Judas xbe c'a quiq'ui ri

^m Mr. 13.28. ⁿ Ri español nubij chi ri sak'ij xa nakaj chic c'o wi pe. Queri' nubij ruma chi quela' pan Israel ri "verano" xa yari' ruk'ijul ri job. ^o Ro. 13.13. ^p 1 Ts. 5.2; 2 P. 3.10; Ap. 3.3. ^q Mt. 25.13; Mr. 13.33; Lc. 18.1; Ef. 6.18. ^r 1 Jn. 2.28. ^s Lc. 22.39; Jn. 8.1, 2.

^t Hag. 2.7; Mal. 3.1. ^u Sal. 2.2; Jn. 11.47.

principali' tak sacerdotes y quiqui'ui chuka' ri c'o quik'ij chique ri ye chajinel ri chiri' pa rachoch ri Dios, y xch'o quiqui'ui chrij chi achique rubanic xtuben riche (rixin) chi nujech ri Jesús pa quik'a'. ⁵Y riye' can sibilaj xequicot tek xquic'axaj ri', y xquitzuj (xquisuj) puek chare.' ⁶Y ri Judas xubij c'a chique chi can xtujech ri Jesús pa quik'a'. Y xuchop c'a ruch'obic chi achique ta rubanic nuben chi xtujech pa quik'a' ri achi'a' ri', y xuch'ob chi nujech tek majun winek quimolon ta qui' riq'ui ri Jesús."

**Tek ri Jesús xutiquiriba' ca rubanic ri lok'olaj
wa'in, riche (rixin) chi ninatabex ri rucamic**

⁷Tek xapon ruk'ijul ri nimak'ij, tek ri israelitas niqutij ri caxlan wey ri majun ch'om (levadura) riq'ui, y tek yecamisex chuka' ri tak carne'l riche (rixin) ri pascua,^x ⁸ri Jesús xerutek c'a el ri Pedro y ri Juan, y xubij c'a el chique: Quixbiyín y tibana' ruchojmil ri xtikatij chupan re pascua re'.

⁹Y ri ca'i' discípulos xquic'utuj c'a chare: ¿Acuchi (achique) c'a nawajo' chi nikaben wi ruchojmil? xecha'.

¹⁰Y ri Jesús xubij chique: Tek xquixapon ri pa tinamit Jerusalem, xtitz'et c'a chi c'o jun achi ri ruc'amom pe ya' pa jun cucu'. Titzekelbej c'a el ri achi ri' c'a achique jay xtoc wi. ¹¹Y tibij c'a chare ri tata'aj chupan ri jay ri': Ri Katijonel rubin c'a pe: ¿Acuchi (achique) c'o wi jun jay ri jamel chare ri awachoch ri utz riche (rixin) chi nben ri wa'in riche (rixin) re pascua ye wachibilan ri nudiscípulos? quixcha' chare. ¹²Y ri rajaf ri jay xquixruc'uaj c'a pa jun ruca'n tanaj (wik) chare ri jay. Y chiri' c'o jun nimajay ri chojmirisan chic rupan. Ya ri chiri' tibana' wi ruchojmil ri xtikatij chupan re pascua, xe'uche'ex el.

¹³Y ri ca'i' discípulos xebe c'a. Y can achi'el ri rubin el ri Jesús chique, can queri' ri xbanatej. Y riye' can xquiben wi c'a ruchojmil ronojel ri nic'atzin chare ri wa'in chupan ri pascua ri'.

¹⁴Y tek xapon c'a ri hora, ri Jesús y ri cablajuj apóstoles xetz'uye' apo ri pa mesa.^y ¹⁵Y ri Jesús xubij c'a chique: Can nrayin pe chi tek c'a ma jane yinapon ta chuwech ri camic, junan nikaben re jun wa'in riche (rixin) re jun pascua re'. ¹⁶Ruma can nbij wi c'a chiwe, chi majun bey xtinben ta chic re wa'in re', c'a ya tek banatajnech chic ronojel pa rajawaren ri Dios ri nuclut re jun wa'in re'. Can c'a yac'ari' tek xtinben chic re wa'in re'.

¹⁷Y ri Jesús xuchop c'a jun vaso ri c'o ruya'al uva chupan, y tek rumatioxin chic chare ri Dios, xubij: Tikumu' c'a ca chi'iwonojel. ¹⁸Ruma can nbij wi c'a chiwe, chi can c'a ya tek c'o chic na ri rajawaren ri Dios, can yac'ari' tek xtinkum chic jun bey ri ruya'al uva,^z xcha'.

¹⁹Y queri' c'a chuka' xuc'om apo jun caxlan wey, y tek rumatioxin chic chare ri Dios, c'ac'ari' xuwech'ela' ri caxlan wey ri' y xuya' chique ri

^y Zac. 11.12; 1 Ti. 6.10. ^w Mt. 26.5; Mr. 14.2. ^x Mt. 26.17; Mr. 14.12. ^y Mt. 26.20. ^z Jue. 9.13; Sal. 104.15; Is. 24.9; 25.6; 55.1; Zac. 9.15; Mt. 26.29; Mr. 14.25.

rudiscípulos y xubij: Yac'are' ri nuch'acul ri xtijach pa camic, riche (rixin) chi yixcolotej.^a Tibana' c'a re' riche (rixin) natabel wuche (wixin) riyin.

²⁰Y tek ye waynek chic, ri Jesús xuchop c'a chuka' ri vaso ri c'o ruya'al uva chupan, y xubij: Re ruya'al uva re', yac'are' ri nuquiq'uel^b ri xtibiyin tek xquicamisex. Riq'ui c'a ri xtibiyin ri nuquiq'uel, can yac'ari' tek xtic'achoj ri c'ac'ac' trato ri rajowan pe ri Dios chi nuben quiq'ui ri winek. Ri nuquiq'uel ri xtibiyin, iwuma riyix riche (rixin) chi yixcolotej.

²¹Y wacami c'a, ri achi ri xquijacho el pa quik'a' ri winek, can c'o c'a pe wuq'ui re pa mesa.^c ²²Can tiwac'axaj c'a re nbij chiwe, chi riyin ri C'ajolaxel ri xinalex chicojol, can xquicamisex na wi, ruma can yare' ri ruch'obon pe ri Dios chi nibanatej.^d Pero juyi' c'a ruwech ri xtijacho el wuche (wixin), xcha' ri Jesús.

²³Y yac'ari' tek ri ye rudiscípulos ri Jesús niquibila' ka chiquiwech chi achique cami ri xtijacho el riche (rixin) ri Jesús.

Ri nrajo' chi nic'oje' ruk'ij, querunimaj querilij ri nic'aj chic

²⁴Y ri discípulos ri' xquichop c'a yech'ojin pa ruwi' chi achique ri más nim ruk'ij chiquicojol riye'.^e ²⁵Yac'a ri Jesús xa xubij chique: Ri aj k'atbel tak tzij riche (rixin) re ruwach'ulef,^f ruma can c'o quik'atbel tzij pa quiwi' ri winek, rumari' can niquina' chi can yec'a riye' ri ye c'ajaf ri winek, y nicajo' chi nibix chique chi ye aj banoy tak utzil. ²⁶Yac'a ri chicojol riyix jun wi chic. Ruma ri nrajo' chi nic'oje' ruk'ij chicojol, xa tubana' chi ya riya' ri más co'ol que chiquiwech ri nic'aj chic. Y ri nrajo' chi ntoc jun c'amol bey chicojol riyix, xa yari' ri tuch'utinirisaj ri', querunimaj querilij ri nic'aj chic.^g ²⁷Rumac'ari', ¿achique ri más c'o ruk'ij, ya ri tz'uyul pa mesa, o ya ri niya'o apo pa ruwi' mesa ronojel ri nitij? Can ya wi ri tz'uyul pa mesa ri c'o más ruk'ij. Pero riyin ma que ta ri' nben, ruma riyin yinc'o chicojol ri xa yin achi'el jun ri niniman nilin apo pa mesa.^h

²⁸Pero riyix can yixc'o pe wuq'ui chupan ri tijo pokonalⁱ ri ye nk'axan pe. ²⁹Rumac'ari', riyin xtinya' jun k'atbel tzij pan ik'a' riyix, can achi'el ri rubanon ri Nata' Dios wuq'ui riyin, ³⁰riche (rixin) chi queri' xquixwa' y xquixuc'ya' wuq'ui pa numesa^j ri pa nujawaren. Y riyix xquixtz'uye' na pa tek ch'aquet riche (rixin) chi nik'et tzij pa quiwi' ri cablajuj tinamit ri yec'o pa rucuenta ri Israel.

Riyit xa xtabij chi ma awetaman ta nuwech, xcha' ri Jesús chare ri Pedro

³¹Y ri Ajaf Jesús xubij c'a chuka' chare ri jun rudiscípulo ri nibix Pedro chare: Simón, Simón, nbij c'a chawe chi ri Satanás xixruc'utuj chare ri Dios riche (rixin) chi yixrutojtobej.^k Can nrajo' c'a yixruchayuj achi'el nichayux

^a1 Co. 11.24. ^b1 Co. 10.16. ^cSal. 41.9; Mr. 14.18; Jn. 13.21, 26. ^dHch. 2.23; 4.28.

^eMr. 9.34; Lc. 9.46. ^fMt. 20.25. ^gLc. 9.48; Stg. 4.6; 1 P. 5.3. ^hFil. 2.7. ⁱHe. 2.18.

^jLc. 14.15. ^kAm. 9.9; 1 P. 5.8.

ri trigo chupan jun chuybel. ³²Pero riyin can nbanon wi orar^l pan awi' riyit, riche (rixin) chi queri' can nacukuba' ac'u'x wuq'ui. Can xcatapon wi pa ruk'a' ri Satanás. Pero tek xtitzolin pe ac'u'x wuq'ui, tabana' chique ri nic'aj chic awach'alal chi can niquicukuba' quic'u'x wuq'ui,^m xcha' ri Jesús.

³³Y ri Simón xubij: Ajaf, wi riyit xcatuc'uex pa cárcel, yibe awuq'ui. Hasta yibe awuq'ui, wi riyit xcatapon pa camic,ⁿ xcha'.

³⁴Yac'a ri Jesús xubij chare: Pedro, riyin nbij c'a chawe, chi chupan re jun ak'a' re wacami, c'a ma jane tisiq'uin ta pe ri ec', tek riyit oxi' yan chic mul abin chique ri yec'utun chawe, chi ma awetaman ta nuwech,^o xcha' ri Jesús chare ri Pedro.

Ri Jesús c'o ri xubij chique ri ye rudiscípulos tek xa napon yan chuwech ri camic

³⁵Y ri Jesús xuc'utuj c'a chique ri ye rudiscípulos: Tek xixintek y ma xinwajo' ta chi xic'uaj yabel irajil, ni ya'l, ni jun chic c'ulaj ixajab,^p ñla c'o cami ri xiwajo' y man ta xiwil? xcha' chique. Y riye' xquibij: Majun ri man ta xkil, xecha'.

³⁶Y ri Jesús xubij c'a chique: Yac'a re wacami jun wi chic ri rubanic nrajo' chi niben. Ruma wacami ri c'o yabel rurajil y c'o ruya'l, tuc'uaj. Y ri majun ru'espada, tuc'ayij ri ruchaqueta y c'ac'ari' tulok'o' jun riche (rixin). ³⁷Y wacami quere' nbij chiwe, ruma c'o chi nibanatej achi'el ri nubij chupan ri ruch'abel ri Dios ri tz'ibatal ca. Ri chiri' nubij c'a: Can achi'el chuka' jun aj mac^q xban chare. Queri' ri tz'ibatal ca. Y ri' can xtibanatej na wi wuq'ui riyin. Ronojel c'a ri ye tz'ibatal ca chuwij riyin chupan ri ruch'abel ri Dios, can xquebanatej na wi, xcha' ri Jesús.

³⁸Y ri discípulos xquibij c'a chare ri Jesús: Ajaf, wawe' c'o ca'i' espada, xecha'. Yac'a ri Jesús xubij chique: Xa riq'ui c'a ri', xcha'.

Tek ri Jesús xuben orar pa Getsemaní

³⁹Ri Jesús tek elenak chic c'a el chiri', xbe c'a ri acuchi (achique) kas tibe wi. Riya' xbe c'a ri pa juyu' ri Olivos^r rubi'. Y ri rudiscípulos can ye tzeketel wi el chrij. ⁴⁰Y tek xe'apon c'a, xubij chique: Tibana' orar y tic'utuj chare ri Dios riche (rixin) chi queri' ma yixtzak ta pa mac^s tek yixtojtohex.

⁴¹Y ri Jesús xbiyin chic c'a apo jun ca'i' raken c'an, y c'ac'ari' xxuque' ka chiri', y xuchop c'a rubanic orar. ⁴²Y nubij c'a ri pa ru'oración: Nata' Dios, wi riyit nawajo', tabana' c'a chi riyin man ta nk'axaj re jun tijoj pokonal re', pero ma taben ta ri xa nuraybel riyin. Tabana' ri araybel riyit,^t xcha'.

^lJn. 17.9. ^mSal. 51.13. ⁿJn. 13.37. ^oMt. 26.34; Jn. 13.38. ^pLc. 9.3; 10.4. ^qIs. 53.12; Mr. 15.28; 2 Co. 5.21; Ga. 3.13. ^rMt. 26.30, 36; Mr. 14.26, 32; Jn. 18.1. ^sMt. 6.13; Mr. 14.38. ^tJn. 6.38.

43 Y c'o c'a jun ángel ri petenak chila' chicaj xuc'ut ri' chuwech, riche (rixin) chi xoruya' ka más ruchuk'a' ri Jesús.^u 44 Y can sibilaj c'a k'axon ri c'o pa ránima Riya'. Rumari' can riq'ui c'a ronojel ránima nuben orar.^v Y ruma chuka' ri k'axon ri', ri ya' ri ntel chrij, xa can achi'el chic nima'k tak tz'uj quic' ri yeka pan ulef.

45 Tek Riya' xbeyacatej pe chare ri oración, xpe c'a quiq'ui ri ye rudiscípulos, pero tek xoka quiq'ui, xa quichapon waran, ruma yebison.

46 Y ri Jesús xubij c'a chique ri ye rudiscípulos ri': ¿Achiq'ue ruma tek xa yix warnek? Quixyacatej, tibana' orar y tic'utuj chare ri Dios riche (rixin) chi ma yixtzak ta pa mac tek yixtojtbex, xcha' chique.

Tek xchapatej ri Jesús

47 Y can c'a nich'o na c'a ri Jesús quiq'ui ri ye rudiscípulos, tek c'a xquitz'et xe'apon ye q'uiy winek quiq'ui.^w Y can ya c'a jun chique ri ye cablajuj discípulos, ri Judas rubi', ri uc'uayon apo quibey ri winek ri'. Y ri Judas xjel apo riq'ui ri Jesús riche (rixin) chi xutz'umaj (xutz'ubaj) ruchi'. 48 Yac'a ri Jesús xubij chare ri Judas: Judas, ¿la riq'ui jun tz'uban (tz'uman) chi'ij najech el ri C'ajolaxel ri xalex chicojol? xcha' ri Jesús.

49 Y ri discípulos tek xquitz'et ri ntajin nibanatej, xquinabey ri achiq'ue ri xtic'ulwachitej. Rumari' xquibij c'a chare: Ajaf, ¿nawajo' chi yoyyacatej chiquij riq'ui espada? xecha'.

50 Y jun c'a chique ri ye rudiscípulos xusoc jun rumozo ri nimalaj sacerdote.^x Can xuchoy ruxquin. Y ri ruxquin ri xuchoy ya ri c'o pa rajquik'a'. 51 Y ri Jesús xubij c'a chique ri ye rudiscípulos: Ma tinek ta, xa tiya' ca. Y xpe ri Jesús xuchop ri ruxquin ri mozo ri' y xuc'achojasaj ca. 52 Y c'ac'ari' ri Jesús xubij chique ri principal' tak sacerdotes, y chique ri achi'a' ri c'o quik'ij chiquicojol ri ye chajinel pa rachoch ri Dios, y chique ri rjita'k tak achi'a' ri c'o quik'ij ri ye benak chuchapic: ¿Achiq'ue c'a xich'ob riyix? ¿Xich'ob chi yix petenak chuchapic jun alek'om y rumari' ic'amom pe che' y espada? 53 Riyin can k'ij k'ij c'a xic'oje' iwuq'ui ri pa rachoch ri Dios, y majun achiq'ue ta xiben chuwe. Pero c'a ya c'a hora re' ri ya'on chiwe riyix,^y hora tek nik'alajin ruchuk'a' ri rajawalul ri k'eku'm, xcha' ri Jesús chique.

Tek ri Pedro xubij chi ma retaman ta ruwech ri Jesús

54 Xquichop c'a el ri Jesús, y xquic'uaj^z pa rachoch ri nimalaj sacerdote. Y ri Pedro ye rutzekelben el,^a pero c'anej c'o wi ca chiquij. 55 Y ri chiri' pa nic'aj ruwajay,^b xquibox c'a jun k'ak', y xetz'uye' apo quinojel chuchi'. Y chuka' ri Pedro xtz'uye' apo chiquicojol. 56 Y jun ixok raj ic' ri nimalaj sacerdote, tek xutz'et chi ri Pedro tz'uyul chiri' numek' ri', xutzu' xutzu', y xubij: Re jun achi re' rachibil chuka' ri Jesús, xcha'.

^uMt. 4.11. ^vJn. 12.27; He. 5.7. ^wMt. 26.47; Mr. 14.43; Jn. 18.3. ^xMt. 26.51; Mr. 14.47; Jn. 18.10; Ro. 12.19; 2 Co. 10.4. ^yGn. 3.15; Jn. 12.27; Hch. 2.23; 4.27, 28. ^zMt. 26.57; Hch. 8.32. ^aJn. 18.15. ^bMt. 26.69; Mr. 14.66.

⁵⁷Yac'a ri Pedro xa xrewaj c'a y xubij: Riyin ma wetaman ta ruwech ri Jesús, xcha'.

⁵⁸Y xa c'a juba' ka ri', tek c'o chic c'a jun ri xtz'eto pe riche (rixin) ri Pedro, y xubij chare: Riyit, yit jun chique ri yec'o riq'ui ri Jesús, xcha'. Y ri Pedro xubij: Táta, kitzij nbij chawe ma yin ta ri', xcha'.

⁵⁹Y achi'el xa jun hora tik'ax ka ri', tek c'o chic c'a jun ri xbin: Re achi re', can kitzij wi chi rachibil ri Jesús, ruma can pa Galilea chuka' nipe wi, xcha'.

⁶⁰Yac'a ri Pedro xubij chare: Táta, ma nik'ax ta chinuwech achique ruma tek nabij queri' chuwe, xcha' ri Pedro. Y can c'a nich'o na c'a ri Pedro, tek ri ec' xsiq'uin pe. ⁶¹Y ri Ajaf Jesús xtz'uun pe chrij y xutz'u' pe ri Pedro. Y ri Pedro can yac'ari' tek xenatej chare ri ch'abel ri bin ca chare ruma ri Ajaf, chi c'a ma jane tisiq'uin ta pe ri ec' tek riyit oxi' yan chic mul abin chique ri yec'utun chawe, chi ma awetaman ta nuwech. ⁶²Y ri Pedro xel c'a el y xuchop jun nimalaj ok'ej.^d

Tek ri chajinel xquitze'ej y xquich'ey ri Jesús

⁶³Y ri achi'a' ri ye chajiyon c'a riche (rixin) ri Jesús, yetze'en c'a chrij y niquich'ey^e c'a. ⁶⁴Y xquitz'apij runak' ruwech y xquiyala' k'a' chupalej y niquic'utula' c'a chare: ¿Achique c'a ri xach'eyo? Tabij na c'a chake, yecha' chare ri Jesús.

⁶⁵Y c'o c'a q'uiy itzel tak tzij ri xquibila' chare.

Tek ri Jesús xuc'uex chiquiwech ri achi'a' ri pa moc (comon) yek'ato tzij

⁶⁶Tek xseker c'a pe, xquimol c'a qui' ri rijita'k tak achi'a' ri c'o quik'ij, ri principali' tak sacerdotes, y chuka' ri aj tz'iba!^f Y ri Jesús xuc'uex c'a apo chiquiwech ri achi'a' ri', ri can pa moc (comon) yek'ato tzij. Y xquic'utuj c'a chare ri Jesús: ⁶⁷Tabij c'a chake: ¿La yit c'a riyit ri Cristo?^g xecha'. Yac'a ri Jesús xubij chique: Wi nbij chiwe chi yin c'a riyin ri Cristo, ma yininimaj ta. ⁶⁸Y chuka' wi ta c'o ri yenc'utuj apo chiwe, majun xtibij pe chuwe, ni ma xquiniwisk'opij ta el chuka'. ⁶⁹Y can xu (xe wi) xtink'axaj re jun tijoj pokonal re', can yac'ari' riyin ri C'ajolaxel ri xinalax chicojol, xquibetz'uye' c'a pa rajquik'a' ri Dios ri nicowin nuben ronojel,^h xcha' ri Jesús.

⁷⁰Can yac'ari' tek quinojel xec'utun apo chare ri Jesús: ¿La can yit c'a riyit ri Ruc'ajol ri Dios? xecha'. Ja' (je), queri', can achi'el ri nibij riyix,ⁱ xcha' ri Jesús chique.

⁷¹Y riyel' xquibij: Ma rajawaxic ta c'a chi noka chic jun ri norubij chake chi re achi re' can aj mac wi. Ruma konojel xkac'axaj ri xa c'ari' xubij ka,^j xecha'.

^e Mt. 26.75; Mr. 14.72; Jn. 13.38. ^d Is. 66.2; Ez. 7.16; 2 Co. 7.10. ^e Sal. 69.4; Is. 50.6; 52.14; Mt. 26.67, 68; Mr. 14.65. ^f Sal. 2.1, 2; 22.12, 16; Mt. 27.1; Hch. 4.26. ^g Mt. 26.63; Mr. 14.61. ^h Sal. 110.1; Dn. 7.13, 14; He. 1.3; 8.1. ⁱ Mt. 26.64; Mr. 14.62. ^j Mt. 26.65; Mr. 14.63.

Tek ri Jesús xuc'uex chuwech ri Pilato

23 ¹Y c'ac'ari', quinojel ri yec'o chiri' xeyacatej c'a el, y xquic'uaj el ri Jesús riche (rixin) chi nbequijacha' pa ruk'a' ri aj k'atbel tzij ri Pilato^k rubi'. ²Y chiri' chuwech ri aj k'atbel tzij, xquichop c'a niqitzujuj (niquisujuj) ap^o y niqibij: Riyoj ketaman chi re Jesús re' q'uuiy rumac. Riya' nusuk' quina'oj ri katinamit Israel. Nubila' chuka' chique ri winek chi ma tiquitoj ta^m ri alcawal chare ri César. Y nubila' chi ya Riya' ri Cristo, y re' ntel chi tzij chi jun Rey,ⁿ xecha'.

³Y ri Pilato xuc'utuj c'a chare ri Jesús: ¿Yit c'a riyit ri qui-Rey ri israelitas? xcha' chare. Y ri Jesús xubij c'a: Ja' (je), queri',^o can achi'el ri xabij, xcha'.

⁴Y c'ac'ari' ri Pilato xubij chique ri principali' tak sacerdotes y chuka' chique ri winek: Riyin can majun achique ta mac nwil ta chrij re jun achi re!^p xcha'.

⁵Yac'a riye' xa ma yetane' ta ka. Xa niqitij c'a quik'ij chi niqubila' apo: Xa nusuk' quina'oj ri winek pa ronojel tinamit riche (rixin) re Judea. Chila' c'a pa Galilea ruchapon wi pe rubanic. Y queri' nubanala' ri petenak y xoc'ulun c'a wawe' pa tinamit Jerusalem, xecha' apo.

Tek ri Jesús xuc'uex apo chuwech ri Herodes

⁶Y tek ri Pilato xrac'axaj ri xa c'ari' niqubij ka, xuc'utuj c'a chi wi aj Galilea ri Jesús. ⁷Tek xbix c'a chare ri Pilato chi ri Jesús kitzij chi aj Galilea,^q ri lugar ri c'o pa ruk'a' ri Herodes, xutek c'a el chare ri Herodes, ri aj k'atbel tzij riche (rixin) ri Galilea. Ruma ri Herodes c'o c'a chiri' pa tinamit Jerusalem ri k'ij ri'. ⁸Y tek ri Herodes xutz'et ri Jesús, sibilaj xquicot ránima, ruma can q'uuiy chic k'ij rurayin chi rutz'eton ta. Y q'uuiy c'a ri rac'axan chrij. Rumari' can royoben c'a chi can xtutz'et na jun bey tek nuben jun milagro.^r ⁹Y ri Herodes q'uuiy c'a ri xeruc'utuj chare ri Jesús, yac'a ri Jesús majun tzij xubij ta chare. ¹⁰Y can yec'o c'a apo chuka' ri principali' tak sacerdotes y ri aj tz'iba', riche (rixin) chi niqitzujuj (niquisujuj) ri Jesús. Riye' can niqitij c'a quik'ij riche (rixin) chi yetzujun (yesujun) apo chrij. ¹¹Y ri Herodes y ri ye rusoldados can majun c'a ruk'ij xquiben chare ri Jesús y xquitze'ej. Xquiya' c'a jun zziek chrij, can achi'el ri yequicusala' ri reyes. Y c'ac'ari' ri Herodes xutzolij chic el ri Jesús c'a riq'ui ri Pilato. ¹²Ri Herodes y ri Pilato quic'ulel qui' rubanon pe. Yac'a ri k'ij ri' tek junan quiwech xquiben.^t

Tek ri Pilato xujech c'a el ri Jesús riche (rixin) chi nicamisex chuwech cruz

¹³Yac'ari' tek ri Pilato xerusiq'uij (xeroyoj) ri ye principali' tak sacerdotes y ri ye cachibil ri pa moc (comon) yek'ato tzij. Y chuka' xerusiq'uij (xeroyoj) ri winek. ¹⁴Y c'ac'ari' xubij chique: Riyix xo'iy'a' re Jesús pa nuk'a', y nitzujuj (nisujuj) chi nusuk' quina'oj ri winek. Pero can chiwech c'a riyix xinc'utuj wi chare, y riyin

^kMt. 27.2; Mr. 15.1; Jn. 18.28, 29. ^lSal. 35.11; 62.4; 64.3-6; Dn. 3.12. ^mMt. 22.21. ⁿJn. 19.12; Hch. 17.7. ^oMt. 27.11; 1 Ti. 6.13. ^pJn. 18.38; 2 Co. 5.21; 1 P. 2.22. ^qLc. 3.1. ^rMt. 14.1; Mr. 6.14; Lc. 9.9. ^sIs. 53.3. ^tHch. 4.27.

ntz'et chi can majun mac^w ye rubanalon ta ri achi'el ri nibij riyix. ¹⁵Y chuka' ri Herodes majun xril ta chrij tek xixintek el riq'ui, y rumari' xutzolij chic pe pa nuk'a' riyin. Xaxu (xaxe wi) riq'ui ri' niketamaj chi can majun mac rubanon riche (rixin) chi nicamisex. ¹⁶Xtintek c'a ruch'ayic,^y y c'ac'ari' ncol el, xcha' ri Pilato.

¹⁷Y ri aj k'atbel tzij can c'o c'a chi nocol el jun preso,^w ruma queri' niban ronojel juna' chupan ri nimak'ij pascua, jun chique ri quinimak'ij ri israelitas. ¹⁸Rumari' quinojel junan xquirek apo quichi', y xquibij: ¡Ya ri Barrabás tacolo' el, y ri Jesús ticamisex!^x xecha'.

¹⁹Y ri Barrabás ya'on pa cárcel ruma xyacatej chrij ri k'atbel tzij chiri' pa tinamit, y rubanon chuka' camic. ²⁰Y ri Pilato, ruma c'a can nrajo' wi nocol el ri Jesús, xch'o chic c'a jun bey chique ri winek. ²¹Yac'a ri winek xquirek apo quichi', y xquibij: ¡Ticamisex chuwech cruz! ¡Ticamisex chuwech cruz!

²²Y pa rox mul ri Pilato xubij c'a chique: ¿Achique c'a mac rubanon chiwech re jun achi re'? Riyin can majun achique ta mac nwil ta chrij, riche (rixin) chi ruc'amon ta chi nicamisex. Xtintek c'a ruch'ayic, y c'ac'ari' ncol el, xcha'.

²³Pero riye' xa ma xetane' ta ka, xa más niquirek apo quichi', niquic'utuj chi ticamisex ri Jesús chuwech cruz. Can nik'alajin c'a chi ya ri ch'abel ri xquibila' apo ri winek y ri principali' tak sacerdotes ri xtich'acon. ²⁴Yac'ari' tek ri Pilato xubij chi tiban c'a achi'el ri niquic'utuj apo riye'.^y ²⁵Y xucol c'a el ri achi ri xquic'utuj apo chare chi tucolo' el. Y ri achi ri' xa ya'on pa cárcel ruma xyacatej chrij ri k'atbel tzij y rubanon chuka' camic. Yac'a ri Jesús xa xujech el riche (rixin) chi ticamisex chuwech cruz, ruma can yari' ri xcajo' ri winek.^z

Tek ri Jesús xbajix chuwech cruz riche (rixin) chi nicamisex

²⁶Y tek ri soldados quic'uan c'a el ri Jesús riche (rixin) chi nbequibajij chuwech cruz, xquic'ul c'a jun achi petenak pa juyu', jun achi aj Cirene, ri Simón rubi'. Y ri soldados chrij c'a riya' xquiya' wi el ri rucruz ri Jesús. Riya' xuc'uan el^a ri cruz, y xutzekelbej el ri Jesús.

²⁷Y sibilaj ye q'uiy c'a winek ri ye benak chrij. Ye q'uiy c'a chuka' ixoki' ye'ok' ri ye benak chrij ri Jesús, y can niquibisoj ruwech. ²⁸Y ri Jesús xerutzu' c'a, y xubij chique: Ixoki' aj Jerusalem, man c'a quiniwok'ej ta riyin. Xa tiwok'ej ka iwi' riyix, y que'iwok'ej chuka' ri ye iwal. ²⁹Ruma can xque'oka c'a k'ij tek xquepe ruc'ayewal y rumari' tek xtibix chi jabel ruwaruk'ij ri ixok ri ma nalan ta, ni majun bey xralaj ta jun ac'al, y majun ac'al xtz'uman ta chuwaruc'u'x.^b ³⁰Y xtibanatej chuka' chi ri winek xtiqubij chique ri nima'k tak juyu': Quixtzak pe chikij. Chuka' xtiqubij chique ri cocoj tak juyu': Kojiwewaj, xquecha'.^c ³¹Ruma wi chuwe riyin ri achi'el jun che' rex can niban chi c'o chi nk'axaj tijo pokonal, ¿achique ta cami ri ma xtiban ta chique ri xa ye achi'el chaki'j tak che'?'^d xcha' ri Jesús.

^a Dn. 6.4. ^y Mt. 27.26; Mr. 15.15; Jn. 19.1; Hch. 5.40, 41. ^w Mt. 27.15; Mr. 15.6; Jn. 18.39.

^x Hch. 3.14. ^y Ex. 23.2; Jn. 19.16. ^z Pr. 17.15. ^a Mt. 27.32. ^b Lc. 21.23. ^c Is. 2.19; Os. 10.8; Ap. 6.16; 9.6. ^d Pr. 11.31; Jer. 25.29; Ez. 20.47; 21.3, 4; 1 P. 4.17.

³²Y yec'o c'a chuka' ye ca'i' alek'oma' ri ye uc'uan el, riche (rixin) chi yecamisex junan riq'ui ri Jesús.^e ³³Y tek xe'apon c'a acuchi (achique) c'o wi ri jun juyu' ri nibix Rubakil Rujolon (Ruwi') Caminekl' chare, ri soldados xquibajij c'a ri Jesús chuwech ri cruz, y queri' chuka' xquiben chique ri ye ca'i' alek'oma'. Jun xc'oje' pa rajquik'a' ri Jesús, y ri jun chic pa rajxocon. ³⁴Y ri Jesús nubij c'a: Nata' Dios, tacuyu' quimac,^g ruma ma quetaman ta achique ri yetajin chubanic, xcha'. Y ri soldados xesaquin c'a chrij rutziak ri Jesús, riche (rixin) chi xquitz'et achique chi zziek ri niqic'uala' el chiquijujunal.^h ³⁵Y ri Jesús tzuliberi' c'a apo cuma sibilaj ye q'uiy winek y cuma chuka' ri achi'a' ri can yek'ato wi tzij chiquicojol ri israelitas. Y quinojel c'a ri winek ri' niqitze'ej apo, y niqubila' c'a: Riya' can yec'o wi c'a ri xerucol. Wacami tucolo' c'a ri' ruyon, wi kas kitzij chi ya Riya' ri Cristo ri cha'on pe ruma ri Dios, xecha'.

³⁶Y can queri' chuka' niqubiben ri soldados. Yetze'en apo chrij ri Jesús. Yejel apo riq'ui y xquitzuj (xquisuj) jun ch'omilaj ruya'al uva chare. ³⁷Y niqubila' c'a chuka' chare: Wi can yit c'a riyit ri qui-Rey ri israelitas, tacolo' c'a awi' ayon, yecha' chare.

³⁸Y pa ruwi' c'a ri cruz c'o c'a jun tzij tz'iban chuwech jun tz'alan. Ri tzij c'a ri' tz'ibatal el pan oxi' ch'abel. Tz'iban pa quich'abel ri aj Grecia, pa quich'abel ri aj Roma y pa quich'abel ri israelitas.^j Y ri tzij ri' nubij c'a: YARE' RI QUI-REY RI ISRAELITAS.

³⁹Y jun c'a chique ri ye ca'i' alek'oma' ri yec'o chuka' chuwech quicruz, itzel xch'o apo chare ri Jesús,^k ruma xubij: Riyit ri nabij chi yit c'a riyit ri Cristo, tacolo' c'a awi' riyit, y kojacolo' chuka' riyoj, xcha'.

⁴⁰Yac'a ri jun chic alek'om xchapon apo chare ri jun y xubij: ¿Can ma naxibij ta awi' chuwech ri Dios chupan re ruc'ayewal re junan yojc'o wi riq'ui?^l ⁴¹Riyoj can utz wi rubanic chake, ruma yojtajin chutojic ri itzel ye kabanalon. Yac'a Riya' majun achique ta mac rubanon.

⁴²Y ri alek'om ri' xubij c'a apo chare ri Jesús: Quinatej c'a chawe, tek xcape y tek yitc'o chic chupan ri awajawaren,^m xcha'.

⁴³Y ri Jesús xubij c'a chare: Kitzij c'a nbij chawe, chi can ya re wacami xcabec'oje' wuq'ui ri acuchi (achique) c'o wi quicoten,ⁿ xcha'.

⁴⁴Achi'el xa pa nic'aj k'ij tek xoc k'eku'm ronojel ri ruwach'ulef. Y ri k'eku'm ri' xq'luis c'a el c'a pa tak a las tres ri tikak'ij.^o ⁴⁵Ri k'ij can ma xtzu'un ta chic, y yac'ari' tek xel pa ca'i'^p ri zziek ri ahoj riq'ui jachon wi rupan ri rachoch ri Dios. ⁴⁶Can yac'ari' tek ri Jesús xurek ruchi' y xubij: Nata' Dios, pan ak'a' c'a riyit njech wi ri wánima,^q xcha'. Y can xu (xe) wi c'a xubij queri', can yac'ari' xcom ka.

⁴⁷Tek ri quicapitán ri soldados xutz'et ri xbanatej, xuya' c'a ruk'ij ruc'ojlen ri Dios, y xubij c'a: Can kitzij na wi chi re jun achi re' can majun wi rumac,^r xcha'.

^eIs. 53.12; Mt. 27.38. ^fMr. 15.22; Jn. 19.17; He. 13.12. ^gMt. 5.44; Hch. 3.17; 7.60; 1 Co. 4.12. ^hMr. 15.24; Jn. 19.24. ⁱSal. 22.17; Zac. 12.10. ^jJn. 19.19. ^kMt. 27.44; Mr. 15.32. ^lEf. 5.11. ^mHe. 1.3; 8.1. ⁿAp. 2.7. ^oMr. 15.33. ^pMt. 27.51. ^qSal. 31.15. ^rMt. 27.54.

⁴⁸Y quinojel c'a ri winek ri yec'o apo y xquitz'et ri xbanatej, niqubajla' (niqubuc'la') c'a ruwa tak quic'u'x^s ri xetzolin el, ruma ri k'axon c'o pa tak cánima. ⁴⁹Y ri ye etamayon ruwech ri Jesús, y ri ixoki' ri can c'a pa Galilea ye tzeketel wi pe chrij, c'anej c'a yec'o wi el, niqitzu' apo ri xbanatej.^t

Tek xmuk ri Jesús

⁵⁰Y c'o c'a jun achi José rubi', y aj pa tinamit Arimatea,^u tinamit ri c'o pa rucuenta ri Judea. Ri jun utzilaj y chojmilaj achi ri' cachibil ri achi'a' ri yek'ato tzij chiquicojol ri israelitas. ⁵¹Y ri José chuka' royoben apo^v ri rajawaren ri Dios y rumari' tek riya' ma xka ta chuwech ri xquibij ri rachibil chi niban chare ri Jesús.^w ⁵²Y riya' xbe c'a riq'ui ri Pilato ri aj k'atbel tzij y xberuc'utuj ri ruch'acul ri Jesús chare, riche (rixin) chi numuk. ⁵³Y tek rukasan chic c'a pe ri ruch'acul ri Jesús chuwech ri cruz, riya' xubor pa jun sakilaj tziek. Y c'ac'ari' xberuya' ca pa jun jul riche (rixin) chi niya'ox (nya') caminek chupan, ri c'oton chuwech jun nimabej. Can c'a ma jane jun caminek ri ya'on ta chupan ri jul ri'.^x ⁵⁴Pero ri k'ij ri', ri winek niqichojmirisala' chic c'a qui', ruma xa nu chop yan ri uxlanibel k'ij. Y can ya c'a tek nika ri k'ij ri', yac'ari' tek nu chop^y ri uxlanibel k'ij.

⁵⁵Y ri ixoki' ri can c'a pa Galilea ye tzeketel wi pe chrij ri Jesús,^z xquitzekelbej c'a chuka' ri ruch'acul ri Jesús tek xbemuk ca; y rumari' tek can jabel quetaman ri acuchi (achique) xmuk wi ca,^a y chuka' xquitzu' ca jabel achique rubanic xban ca chare ri ruch'acul. ⁵⁶Y tek xetzolin ri pa tak cachoch ri ixoki' ri', xequibanala' ruchojmil ri ak'om ri jubul ruxla' riche (rixin) chi yari' nbequiya' ca chrij ruch'acul ri Jesús.^b Y xe'uxlan c'a chupan ri jun k'ij riche (rixin) uxlanan ri', can achi'el nubij chupan ri ley riche (rixin) ri Moisés.^c

Tek c'astajnek chic ri Jesús

24 ¹Y nimak'a' yan c'a chupan ri nabey k'ij chare ri semana, ri ixoki' xebe c'a chuchi' ri jul,^d y ye quic'ualon el ak'om ri jubul ruxla' ri ye quichojmirisan el. Y yec'o c'a chuka' nic'aj chic ixoki' ri ye benak quiq'ui. ²Y tek xe'apon c'a chuchi' ri jul, xquitz'et c'a chi ri abej tz'apebel ruchi' ri jul, elesan chic el. ³Riye' xe'oc c'a apo chupan ri jul,^e y xquitz'et c'a chi ri ruch'acul ri Ajaf Jesús xa man c'o ta chic chiril'. ⁴Rumari' sibilaj c'a xquixibij qui', y xsach quic'u'x. Y can yac'ari' tek xequitz'et ye ca'il' achi'el achi'a' ye pa'el apo quiq'ui, y nitzlitz'an ri quitziaik. ⁵Y ri ixoki', ruma ri quixibinri'il xquilucuba' ka quijolon (quiwi'). Y yac'ari' tek ri achi'el achi'a' xquibij c'a chique: ¿Achique c'a ruma riyix chiquicojol

^sLc. 18.13. ^tSal. 38.11; Jn. 19.25. ^uMt. 27.57; Mr. 15.43; Jn. 19.38. ^vLc. 2.25, 38.

^wGn. 37.21, 22; 42.21, 22; Ex. 23.2; 1 Ti. 5.22. ^xIs. 53.9; Mt. 27.59, 60. ^yMt. 27.62.

^zLc. 8.2, 3. ^aMr. 15.47. ^bMr. 16.1. ^cEx. 20.10; Is. 56.2, 6; 58.13; Jer. 17.24. ^dMt. 28.1; Mr. 16.1; Jn. 20.1. ^eMr. 16.5.

caminaki' nicanoj wi ri xa q'ues?^f ⁶Ri ruch'acul xa man c'o ta chic wawe'. Riya' xc'astej yan el. Toka c'a chi'ic'u'x ri xubij chiwe tek Riya' c'a c'o na c'a chiri' pa Galilea. ⁷Ri Jesús xubij c'a chiwe: Riyin ri C'ajolaxel ri xinalex chicojol, can c'o c'a chi xquijach pa quik'a' ri aj maqui'. Xquicamisex chuwech cruz. Y pa rox k'ij xquic'astej pe,^g chinek ca chiwe, xecha' ri ye ca'l' achi'el achi'a' ri'.

⁸Y ri ixoki' can xoka c'a chiquic'u'x ri ch'abel ri rubilon ca ri Jesús.^h ⁹Y tek ye tzolijnek chic c'a pe ri chiri' pa jul, xquitzijoj chique ri julajuj apóstoles y chique ri quimolon qui' quiq'ui,ⁱ ronojel ri xquitz'et ca. ¹⁰Ri ixoki' ri xebeya'o rutzijol chique ri apóstoles ya ri María Magdalena, ri Juana, ri María ri rute' ri Jacobo, y nic'aj chic ixoki'.^j ¹¹Yac'a ri apóstoles xa xquich'ob chi ri ixoki' ri' xa ch'obon ma ch'obon ri xquibij apo, y rumari' ma xquinimaj ta ri xbx chique^k cuma ri ixoki'.

¹²Y ri Pedro can yac'ari' xel el,^l y junanin (anibel) xbe c'a chuchi' ri jul. Y tek xtzu'un c'a apo chupan ri jul, xutz'u' chi ri tziek yec'o ca chiri'. Riya' xtzolin c'a el, y numey rij ri xbanatej.

Ri xquic'ulwachij ca'i' tzelkelbey riche (rixin) ri Jesús tek quichapon el bey pan Emaús

¹³Y chupan chuka' ri k'ij ri', yec'o c'a ye ca'i' chique ri xetzelkelben riche (rixin) ri Jesús quichapon el bey riche (rixin) chi yebe pa Emaús,^m jun ti aldea ri nicanaj ca achi'el xa pa jun oxil' leguas chare ri tinamit Jerusalem. ¹⁴Y tek ye benak pa bey yetzijon c'a chrij ri xebanatejⁿ ri cabjir oxjir ca. ¹⁵Y tek benak c'a cánima riq'ui ri quitzij ri ye benak y riq'ui ri niquic'utula' c'a chiquiwech ka riye', ri Jesús c'astajnek chic el, xeberuk'i' c'a, y junan xebe.^o ¹⁶Ri ye ca'l' c'a achi'a' ri' can niquitzu' wi c'a ri benak quiq'ui, pero c'o c'a banayon chique chi ma niqetamaj ta ruwech.^p ¹⁷Y ri Jesús xuc'utuj c'a chique: ¿Achique c'a ri nitzijola' chiwech re yix petenak? ¿Y achique ruma tek yixbison? xcha' chique.

¹⁸Y jun c'a chique riye', ri Cleofas^q rubi', xubij apo chare: ¿Xaxu (xaxe wi) c'a riyit ri ma yit aj wawe' ta ri yitc'o pa Jerusalem y ma awetaman ta achique ri ye banatajnek chiri', chupan re ca'l' oxil' k'ij re'? xcha' chare.

¹⁹Y ri Jesús xuc'utuj c'a chique: ¿Achique ri xc'ulwachitej? Y riye' xquibij: Ri xuc'ulwachij ri Jesús aj Nazaret, jun profeta ri xk'alajsan ri ruch'abel ri Dios. Y chuka' can xuc'ut chi c'o ruchuk'a' ruma c'o nima'k tak milagros' ri xerubanala' y chuka' c'o ruchuk'a' ri ruch'abel. Queri' c'a xk'alajin chiquiwech ri winek y chuka' chuwech ri Dios. ²⁰Yac'a ri principali' tak sacerdotes y ri ye cachibil ri pa moc (comon) yek'ato tzij chkacojol, yeri' ri xebano chi xcamisex chuwech cruz.^s ²¹Y riyoj can xkacukuba' c'a kac'u'x riq'ui chi can ya wi Riya' ri petenak

^f1 Ti. 1.17; Ap. 1.18. ^gMt. 16.21; Mr. 8.31; Lc. 9.22. ^hJn. 2.22. ⁱMt. 28.8; Mr. 16.10. ^jLc. 8.3. ^kLc. 24.25, 41. ^lJn. 20.3, 10. ^mMr. 16.12. ⁿDt. 6.7; Mal. 3.16. ^oMt. 18.20. ^p2 R. 6.18, 20; Jn. 20.14; 21.4. ^qJn. 19.25. ^rJn. 3.2; 6.14; Hch. 2.22. ^sMt. 27.1, 2, 20.

chkacolic konojel riyoj israelitas.^t Pero wacami majun chic c'a achique xtikaben, ruma ya xa xuben oxil' k'ij ticom wi el. ²²Pero yec'o ixoki' ri ye kachibil, ri can nimak'a' yan xebe chuchi' ri jul, y xojoquixibij.^u ²³Ruma xquibij chake chi ri ruch'acul ri Jesús xa man c'o ta chic chiri' pa jul. Y niqubij c'a chuka' chi c'o ángeles xquic'ut qui' chiquiwech, y chi ri ángeles ri' xquibij chique chi ri Jesús xc'astej yan el. ²⁴Y rumari' yec'o c'a achi'a' ri ye kachibil riyoj ri xebe chuchi' ri jul riche (rixin) chi xbequitz'eta'.^v Y can achi'el ri xquibij ri ixoki' chake, can queri' ri xbequitz'eta' ca ri achi'a' ri', pero ri Jesús can man c'o ta chic chiri' xquitz'et ca.

²⁵Y ri Jesús nitzijon benak quiq'ui, xubij c'a chique: Nacanek. Ri iwánima riyix c'ayef (cuesta) juba' chi nunimaj ri quibin ca ri profetas ri xek'alajsan ri ruch'abel ri Dios ojer ca. ²⁶¿Ma quibin ta cami ca riye' chi ri Cristo can c'o wi chi nuk'axaj tijoj pokonal,^w y c'ac'ari' nibe chila' chicaj riche (rixin) chi nbec'oje' chic ruk'ij ruc'ojlen? xcha' chique.^x

²⁷Y ri Jesús xuchop c'a ruk'alajsaxic chiquiwech ri ye ca'i' achi'a' ri', ronojel ri ye tz'ibatal ca chrij Riya' chupan ri ruch'abel ri Dios. Xuchop c'a el riq'ui ri ye rutz'iban ca ri Moisés, c'a riq'ui ri quitz'iban ca ri nic'aj chic profetas' ri xek'alajsan ri ruch'abel ri Dios ojer ca.

²⁸Y tek xe'apon c'a ri pan aldea Emaús, ri Jesús xuben chi can choj nik'ax el. ²⁹Y riche (rixin) c'a chi can niqubin chare ri Jesús chi nicanaj ka quiq'ui, ri ca'i' achi'a' ri' xquibij c'a chare: Cacanaj ka kiq'ui, ruma ri k'ij xa xka yan ka,^z y xa can ntoc yan pe ri ak'a', xecha'. Y ri Jesús xoc c'a apo, riche (rixin) chi nic'oje' ka quiq'ui. ³⁰Y tek ye tz'uyul chic c'a apo pa mesa, ri Jesús xuc'om apo ri caxlan wey y tek ruc'utun chic ri rubendición ri Dios pa ruwi', xuwech'ela' c'a ri caxlan wey y xuya' chique. ³¹Y can yac'ari' tek achi'el xjakatej ri runak' tak quiwech, y c'ac'ari' xquetamaj ruwech chi can ya wi ri Jesús ri c'o quiq'ui. Ri Jesús xmalomo' el chiquiwech. ³²Y ri ca'i' achi'a' ri' niqubila' c'a chiquiwech: Can kitzij wi chi can nuna' wi c'a juba' ri kánima tek yojtzijon ri yoj petenak, tek Riya' xuk'alajsaj chkawech ri ruch'abel ri Dios ri tz'ibatal ca, xecha'.

³³Ri ca'i' achi'a' ri' can yac'ari' xeyacatej el ri pa mesa, y xquichop bey riche (rixin) chi xetzolin pa Jerusalem. Y xebequila' c'a ri julajuj discípulos y ri nic'aj chic ri can ye tzekelebey wi riche (rixin) ri Jesús,^a quimolon qui'. ³⁴Y ri discípulos y ri nic'aj chic niqubij c'a: Ri Ajaf Jesús can kitzij wi chi xc'astej el, y xuc'ut yan ri' chuwech ri Simón.^b

³⁵Y yac'ari' tek ri ca'i' achi'a' xquitzijoj apo ri xquic'ulwachij tek quichapon el bey pan Emaús, y xquetamaj ruwech chi can ya wi ri Jesús tek xeruwech' ri caxlan wey.

^tHch. 1.6. ^uMt. 28.1, 8; Mr. 16.1, 2, 10; Jn. 20.1, 2. ^vLc. 24.12; Jn. 20.3. ^wHch. 17.3.

^xFil. 2.6-11; 1 P. 1.11. ^yGn. 3.15; 22.18; 26.4; Nm. 21.9; Sal. 16.9, 10; Jer. 23.5; Ez. 34.23; Dn. 9.24. ^zGn. 32.26. ^aMr. 16.12, 13. ^b1 Co. 15.5.

Tek ri Jesús xuc'ut ri' chiquiwech ri rudiscípulos

³⁶Y quinojel ri quimolon qui', c'a yetzijon na c'a chrij ri Jesús, y c'a tek xquitz'et, xa c'o chic chiri' chiquicojol, y xubij c'a chique: Ya ta c'a ri uxlanibel c'u'x ri xtic'oje' pa tak iwánima chi'iwonojel,^c xcha'.

³⁷Pero riye' xquich'ob chi ri niqutz'et xa ya c'a ri ánima riche (rixin) ri Jesús, rumari' sibilaj xquixibij qui'.^d ³⁸Yac'a ri Jesús xubij chique: ¿Achique ruma tek xsach ic'u'x tek xinitz'et y xpe re ch'obonic re' pa tak iwánima? ³⁹Que'itzu' re nuk'a' waken. Quinichapa' na pe', y xtitz'et chi can yin wi riyin. Ruma xa ta yin jun ánima achi'el ri nich'ob riyix, man ta c'o nuch'acul. Y riyix nitz'et chi riyin can c'o nuch'acul y c'o nubakil, xcha' ri Jesús chique.

⁴⁰Y tek ri Jesús rubin chic ka queri' chique, xeruc'ut c'a ri ruk'a' raken chiquiwech. ⁴¹Yac'a riye' ma niquinimaj ta. Xa xquimey ruma ri niqutz'u' y ruma ri quicoten. Y riche (rixin) chi niquinimaj, xpe ri Jesús xuc'utuj c'a chique: ¿Majun camí riche (rixin) nitij c'o iwuq'ui? xcha'.

⁴²Y riye' c'o c'a juba' sa'on car y juba' cab ri c'a c'o na pa rucera'il xquiya' chare. ⁴³Y Riya' xuc'ul y xuchop rutijic, riche (rixin) chi tiqutz'eta' chi can ya wi Riya' ri Jesús.^e ⁴⁴Y xubij c'a chique: Tek can c'a ma jane quicamisex ta, xinbij c'a chiwe ri xtink'axaj, y xinbij chuka' chiwe chi can rajawaxic chi nibanatej na ronojel ri ye tz'ibatal ca chuwij riyin chupan ri ruch'abel ri Dios, achi'el ri ye tz'ibatal ca ruma ri Moisés, ri ye tz'ibatal ca cuma ri nic'aj chic profetas ri xek'alajsan ri ruch'abel ri Dios ojer ca, y ri ye tz'ibatal ca chupan ri wuj Salmos^f rubi'.

⁴⁵C'ac'ari' Riya' xuben chique chi nik'ax c'a chiquiwech ri ruch'abel ri Dios ri tz'ibatal ca.^g ⁴⁶Y xubij c'a chique: Can tz'ibatal wi ca, chi riyin ri Cristo c'o chi nk'axaj tijo pokonal, y chi can yicom na wi, y pa rox k'ij yic'astej pe, ⁴⁷y chi yec'o ri xquebe pa nubi' riyin chutzijoxic ri ruch'abel ri Dios chique ri winek chuwech ronojel re ruwach'ulef,^h chi titzolin pe quic'u'x riq'ui ri Dios riche (rixin) chi nicuyutej quimac.ⁱ Y nitiquiribex el re pa Jerusalem. ⁴⁸Y riyix ri can xitz'et, tik'alajaj c'a ri xitz'et.^j ⁴⁹Y can tiwac'axaj c'a jabel re nbij ca chiwe, xcha' ri Jesús. Can xtintek c'a pe chiwe ri rutzujun (rusujun) ri Nata' Dios chi nuya' pe chiwe. Ri rutzujun (rusujun) c'a Riya' chiwe riyix, ya ri Lok'olaj Espíritu.^k Y yac'ari' ri xtoya'o ka iwuchuk'a'. Y can quixc'oje' c'a re wawe' pa tinamit Jerusalem c'a ya tek xtafon ri k'ij tek xtika pe ri Lok'olaj Espíritu, xcha' chique.

Tek ri Jesús xtzolin chila' chicaj riq'ui ri Dios

⁵⁰Y ri Jesús xeruc'uj el ri rudiscípulos c'a pa tinamit Betania. Y chiri', Riya' xeruyec ri ruk'a' chicaj, y xeruben c'a bendecir. ⁵¹Y ri Jesús ntajin c'a yeruben

^c Jn. 20.19. ^d Mt. 14.26; Mr. 6.49. ^e Hch. 10.41. ^f Mt. 16.21; Mr. 8.31, 32; 9.31; Lc. 18.31, 32. ^g Hch. 16.14; 2 Co. 4.6. ^h Sal. 22.27; Is. 49.6. ⁱ Jer. 31.34; Dn. 9.24; Hch. 13.38; 1 Jn. 2.12. ^j Jn. 15.27; Hch. 1.21, 22. ^k Is. 44.3; Jl. 2.28; Jn. 14.16, 17; 15.26; Hch. 1.4, 5.

bendecir ri discípulos tek xujech el ri' chiquicojol. Yac'ari' tek xyacatej el pa cak'ik' y xuc'uex c'a el chila' chicaj riq'ui ri Dios.^l ⁵²Y ri discípulos can xquiya' c'a ruk'ij ruc'ojlen ri Jesús chiri'.^m C'ac'ari' xetzolin pa tinamit Jerusalem. Riye' can sibilaj c'a quicoten ri c'o pa tak cánima. ⁵³Y can k'ij k'ij c'a yec'o pa rachoch ri Diosⁿ riche (rixin) chi niquiya' ruk'ij y niquinimirisaj rubi' ri Dios. Amén.

^l 2 R. 2.11; Ef. 1.20. ^m Mt. 28.9, 17. ⁿ Hch. 2.46.

Ri lok'olaj ch'abel ri niya'o colotajic ri tz'ibatal ca ruma San Juan

Ri lok'olaj ch'abel ri niya'o colotajic ri tz'iban ca ruma San Juan, nubij chi ri Jesús yari' ri Ch'abel. Y ya Riya' ri xucosex ruma ri Dios riche (rixin) chi xuk'alajsaj chkawech ri achique chi ch'obonic rubanon ri Dios pa quiwi' ri winek ri yec'o chuwech re ruwach'ulef. Nubij chuka' chi ri Jesús can Dios wi y ruma Riya' tek c'o ronojel ri ye tz'etetel y ri ma ye tz'etetel ta.

Re wuj re' xtz'ibex riche (rixin) chi nuc'ut chkawech chi ri Kajaf Jesús can ya wi Riya' ri tzujun (sujun) pe ruma ri Dios chi nipe chiquicolic ri tinamit Israel y chiquicolic chuka' ri ma ye israelitas ta. Y rumari' tek nubij chi xabachique c'a ri xtiniman ri Jesús can xtril wi c'a jun c'aslen ri can riche (rixin) xtibe k'ij xtibe sek.

Ri tanaj 1 mocaj 19 y napon c'a pa mocaj 34, nuc'ut chkawech ri samaj ri xuben ri Juan ri Bautista.

Ri tanaj 2 y napon c'a pa mocaj 50 chare ri tanaj 12, nuk'alajsaj chkawech tek ri Kajaf Jesús xuchop rusamaj pa Judea y c'o chuka' ri xuben pa Galilea.

Ri tanaj 13 y napon c'a pa mocaj 42 chare ri tanaj 19, nuk'alajsaj ri achique xbanatej pa Jerusalem chupan ri ruq'uisbel tak k'ij chare ri ruc'aslen ri Kajaf Jesús.

Y ri tanaj 20 y ri tanaj 21, nuk'alajsaj chkawech ri achique xbanatej tek ri Kajaf Jesús c'astajnek chic pe chiquicojol ri caminaki'. Nubij chi Riya' xuc'ut ri' chiquiwech ri rudiscípulos chi xc'astej pe chiquicojol ri caminaki', xtzijon y xwa' xuc'ya' quiq'ui chuchi' ri choy Galilea. Y nubij chuka' tek ri Jesús xuchilabej chare ri Pedro chi ya riya' ri ntoc uc'uey bey quiche (quixin) ri nic'aj chic discípulos.

Chupan ri tanaj 20 mocaj 30 y 31, ri apóstol Juan nubij chuka' ri achique ruma tek xtz'ibex re wuj re'.

Ri Cristo ri Ch'abel xoc c'a winek achi'el riyoj

1 ¹Tek xtiquir c'a pe ronojel, can c'o chic pe ri Ch'abel;^a y ri Ch'abel yari' ri Cristo. Riya' can c'o c'a riq'ui ri Dios, y Riya' chuka' can Dios wi.^b ²Riya' can c'o riq'ui ri Dios tek xban re ruwach'ulef. ³Y ruma Riya'

^a Ap. 19.13. ^b Jn. 10.30; Fil. 2.6.